

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Кравчук Інна Миколаївна

УДК 94:061.2(73=161.2)«1922/1940»

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В АМЕРИЦІ:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ, НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ
(1922–1940)**

07.00.02 – всесвітня історія

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І.М. Кравчук

Науковий керівник: М.В. Романюк, кандидат історичних наук, старший дослідник.

Львів – 2025

АНОТАЦІЯ

Кравчук І.М. Об'єднання українських організацій в Америці: організаційні засади, напрями діяльності (1922–1940). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.02 – всесвітня історія. – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів, 2025.

Дисертаційна праця присвячена комплексному аналізу політичної та культурно-просвітньої діяльності Об'єднання українських організацій в Америці в умовах геополітичних викликів міжвоєнного періоду ХХ ст. на тлі боротьби українців за відновлення української державності.

Актуальність дисертаційної роботи зумовлюється важливою місією політичної інституції на американському континенті, оскільки: організація займалася політичною діяльністю, представляючи інтереси українців на міжнародній арені, лобіювала інтереси українських державницьких сил, організовувала інформаційні кампанії та впливала на політику Північноамериканських та європейських держав, де проживали українці; політична інституція відігравала важливу роль у збереженні української культури, мови та традицій за межами батьківщини, допомагала українцям зберігати свою ідентичність у новій країні проживання, сприяла їх об'єднанню навколо спільних цінностей та ідеалів, що було особливо важливо в умовах асиміляції та бездержавності; Об'єднання надавало благодійну допомогу українських громадсько-політичним, культурно-просвітнім організаціям, які функціонували на західноукраїнських землях та еміграції, забезпечувало соціальну підтримку українських емігрантів у США, допомагаючи їм інтегруватися в нове середовище, що сприяло зменшенню соціальної ізоляції.

Методологічну основу праці становлять принципи об'єктивності, системності, всебічності у підході до висвітлення особливостей створення та діяльності Об'єднання українських організацій Америки на основі комплексного

вивчення джерел. При вирішенні поставлених завдань використано загальнонаукові (систематизації, типологізації, ретроспекції) та спеціально-історичні (проблемно-хронологічний, історично-порівняльний, критично-аналітичний, біографічний та ін.) методи.

У дисертаційній роботі уперше в українській історіографії: комплексно проаналізовано політичну та культурно-просвітню діяльність Об'єднання українських організацій Америки в умовах української бездержавності та геополітичних викликів міжвоєнного періоду ХХ ст.; запропоновано власний погляд на динаміку організаційної розбудови організації, специфіку взаємин з урядовими інституціями США, українськими суспільно-культурними товариствами та політичними партіями на теренах Західної України; показано ставлення Об'єднання українських організацій в Америці до політики пацифікації, культурно-освітніх процесів у Другій Речі Посполитій, голодомору 1933 р. в Українській РСР, державотворчих процесів Карпатської України напередодні Другої світової війни; з'ясовано масштаби благодійної діяльності громадської інституції американських українців, внесок у популяризацію «українського питання» у міжнародних організаціях упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. Удосконалено: фактографічний матеріал, пов'язаний із створенням та діяльністю Об'єднання українських організацій в Америці; концепцію співробітництва українських громадсько-політичних організацій за кордоном упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. на основі ідеї відродження української державності. Набули подальшого розвитку: проблема ефективності діяльності міжнародних інституцій у сфері забезпечення поневолених народів правом на державність; проблема вирішення «українського питання» українськими діаспорними громадсько-політичними організаціями різних ідеологічних спрямувань у другій половині ХХ ст.

Відзначено, що Об'єднання українських організацій в Америці, створене в 1922 р., сприяло консолідації українських громадських інституцій, підтримці іммігрантів, збереженню культурної спадщини, а також відстоюванню українських національних інтересів. Незважаючи на важливу роль цієї

організації в національно-культурному та політичному житті української діаспори, історія створення та діяльності цієї громадської інституції не відображена належним чином в українській та зарубіжній історіографії. Наукова зацікавленість історією Об'єднання була обмеженою у 20 – 30-х рр. XX ст. на західноукраїнських землях та у радянський період, коли, державотворча діяльність української діаспори розглядалася істориками у негативному контексті (клеймували українську діаспору як «буржуазну» або «націоналістичну», ігноруючи її внесок у збереження української культури та політичної ідентичності). Натомість сучасні дослідники почали активно вивчати українську діаспору в США лише в останні десятиліття, що, однак, не привело до появи комплексного дослідження, яке б присвячувалося Об'єднанню українських організацій в Америці.

Констатовано, що основними джерелами дисертаційної роботи стали архівні та опубліковані документи, мемуари провідних діячів, а також матеріали періодичної преси, які висвітлювали діяльність організації у Північній Америці, Центрально-Східній Європі та теренах українських земель. Залучення широкого спектру джерел дозволило створити цілісну картину політичної та національно-культурної діяльності Об'єднання українських організацій в Америці. Використані у науковій роботі джерела охоплюють різні аспекти діяльності громадської інституції (листування, меморандуми, протестні акції, мітинги, меморандуми, петиції тощо), що, з одного боку, сприяє багатовимірності наукової роботи, з іншого – посилює її актуальність.

Зауважено, що перші кроки до створення Об'єднання українських організацій в Америці було зроблено на початку XX ст. Вказано, що у цей період українська громада в США перебувала на стадії посилення консолідації, однак цей процес був ускладнений (а) низьким рівнем національної свідомості та (б) браком ресурсів серед іммігрантів. Більшість американських українців того часу мали мінімальний громадсько-політичний досвід та були більше зацікавлені у нарощенні власних матеріальних та фінансових можливостей. На конкретних прикладах проілюстровано, що з часом, завдяки зусиллям активістів та

створенню культурних і релігійних організацій, українська діаспора США зуміла розвинути громадсько-політичну активність. Важливу роль у цьому процесі відігравали церковні парафії, братства та українська преса, зокрема часопис «Свобода».

Доведено, що потужним імпульсом до створення Об'єднання українських організацій в Америці стали події Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр., які посилили ментальний зв'язок діаспори із співвітчизниками на українських землях. Водночас посилювалось ідеологічне розмежування серед українців США, що привело до поділу на різні групи за етнічним самоусвідомленням та підтримкою української національної ідеї. Зважаючи на кризу УНС, виникла необхідність створення нової національної політичної організації, що привело до утворення Української Народної Ради (УНРади), а згодом інших громадсько-політичних організацій, зокрема Української Ради та зрештою Об'єднання українських організацій в Америці.

Наголошено, що утворення Об'єднання українських організацій в Америці (1922 р.) стало новим етапом у політичному та національно-культурному житті американських українців, які інтегрувалися в американське суспільство. Нового імпульсу організації додала друга хвиля української імміграції до США (відбулася після Першої світової війни), яка характеризувалася вищим рівнем національної свідомості українців, політичною активністю та освіченістю. Проаналізовано основні етапи організаційної розбудови організації, консолідаційні заходи в середовищі української еміграції, досліджено специфіку політичної платформи Об'єднання українських організацій в Америці;

Відзначено, що діяльність Об'єднання викристалізовувалася навколо трьох базових напрямів: (а) політично-пропагандистський (актуалізація «українського» питання на міжнародній арені) – ініційовано протестні акції, маніфестації, підготовлено петиції та меморандуми до міжнародних організацій, уряду США з вимогами засудити політику пацифікації у Другій Речі Посполитій, штучний голодомор 1933 р. у Наддніпрянській Україні, зберегти державність Карпатської України та ін.; (б) благодійний – зусиллями членів організації

упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. організовувано благодійні заходи та збори коштів для підтримки різноманітних українських національно-культурних організацій («Рідна школа», «Просвіта» та ін.) та національно-культурних проєктів; (в) культурно-просвітній – Об'єднання публікувало книги англійською мовою, які стосувалися українського політичного, національно-культурного руху, а також таких важливих тем, як пацифікація, голодомори, а також займалося збереженням та поширенням української мови, культури, традицій та історії серед діаспори, створювало українські класи у школах, видавало газети та журнали, організовувало театральні вистави, концерти та інші культурні заходи.

Ключові слова: Об'єднання українських організацій в Америці, імміграція, США, СРСР, Друга Річ Посполита, «українське питання», політична платформа, консолідація, благодійність, видавнича діяльність, маніфестація, пропаганда, петиція.

ANNOTATION

Kravchuk I. Association of Ukrainian Organizations in America: organizational principles, areas of activity (1922–1940). – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of the Doctor of Historical Sciences in specialties 07.00.02 – world history. I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive analysis of the political, cultural, and educational activities of the Association of Ukrainian Organizations in America in the context of geopolitical challenges of the interwar period of the twentieth century against the background of the struggle of Ukrainians to restore Ukrainian statehood.

The relevance of the dissertation is determined by the important mission of the political institution on the American continent, since: the organization was engaged in political activities, representing the interests of Ukrainians in the international arena, lobbied for the interests of Ukrainian statehood forces, organized information campaigns and influenced the policies of North American and European states where Ukrainians lived; The relevance of the dissertation is determined by the important mission of the political institution on the American continent, since: the organization was engaged in political activities, representing the interests of Ukrainians in the international arena, lobbied for the interests of Ukrainian statehood forces, organized information campaigns and influenced the policies of North American and European states where Ukrainians lived; The association provided charitable assistance to Ukrainian socio-political, cultural and educational organizations that operated in Western Ukraine and in emigration, and provided social support to Ukrainian immigrants in the United States, helping them integrate into the new environment, which helped reduce social isolation.

The methodological basis of the work is the principles of objectivity, systematicity, and comprehensiveness in the approach to highlighting the peculiarities

of the creation and activities of the Association of Ukrainian Organizations of America based on a comprehensive study of sources. In solving the tasks set, the author used general scientific (systematization, typologization, retrospection) and special historical (problematic-chronological, historical-comparative, critical-analytical, biographical, etc.) methods.

The dissertation is the first in Ukrainian historiography to comprehensively analyze the political, cultural, and educational activities of the Association of Ukrainian Organizations of America in the context of Ukrainian statelessness and geopolitical challenges of the interwar period of the twentieth century; to offer its own view on the dynamics of the organization's organizational development, the specifics of relations with US government institutions, Ukrainian socio-cultural societies, and political parties in western Ukraine; The article shows the attitude of the Association of Ukrainian Organizations in America to the policy of pacification, cultural and educational processes in the Second Polish Republic, the 1933 famine in the Ukrainian SSR, and the state-building processes of Carpathian Ukraine on the eve of World War; the scope of charitable activities of the public institution of American Ukrainians, and the contribution to the popularization of the «Ukrainian question» in international organizations during the interwar period of the twentieth century are revealed. Improved: the factual material related to the creation and activities of the Association of Ukrainian Organizations in America; the concept of cooperation of Ukrainian socio-political organizations abroad during the interwar period of the twentieth century on the basis of the idea of reviving Ukrainian statehood. The following issues have been further developed: the problem of the effectiveness of international institutions in ensuring the right to statehood for enslaved peoples; the problem of solving the «Ukrainian issue» by Ukrainian diaspora socio-political organizations of various ideological orientations in the second half of the twentieth century.

It is noted that the Association of Ukrainian Organizations in America, established in 1922, contributed to the consolidation of Ukrainian public institutions, support for immigrants, preservation of cultural heritage, and defense of Ukrainian national interests. Despite the important role of this organization in the national, cultural, and

political life of the Ukrainian diaspora, the history of the creation and activities of this public institution is not properly reflected in Ukrainian and foreign historiography. Scholarly interest in the history of the Association was limited in the 20s and 30s of the twentieth century in western Ukraine and during the Soviet period, when historians viewed the state-building activities of the Ukrainian diaspora in a negative context (they branded the Ukrainian diaspora as «bourgeois» or «nationalist», ignoring its contribution to the preservation of Ukrainian culture and political identity). Instead, contemporary researchers have begun to actively study the Ukrainian diaspora in the United States only in recent decades, which, however, has not led to a comprehensive study of the Association of Ukrainian Organizations in America.

It is stated that the main sources of the dissertation were archival and published documents, memoirs of leading figures, as well as periodicals covering the organization's activities in North America, Central and Eastern Europe, and the Ukrainian lands. The involvement of a wide range of sources allowed us to create a holistic picture of the political, national and cultural activities of the Association of Ukrainian Organizations in America. The sources used in the research cover various aspects of the activities of the public institution (correspondence, memoranda, protests, rallies, memoranda, petitions, etc.), which, on the one hand, contributes to the multidimensionality of the research, and on the other hand, enhances its relevance.

It is noted that the first steps towards the creation of the Association of Ukrainian Organizations in America were made in the early twentieth century. It is indicated that during this period the Ukrainian community in the United States was at the stage of increasing consolidation, but this process was complicated by (a) a low level of national consciousness and (b) a lack of resources among immigrants. Most Ukrainian Americans of that time had minimal social and political experience and were more interested in building their own material and financial capabilities. Specific examples illustrate that over time, thanks to the efforts of activists and the creation of cultural and religious organizations, the Ukrainian diaspora in the United States managed to develop social and political activity. An important role in this process was played by

church parishes, fraternities, and the Ukrainian press, in particular the «Svoboda» magazine.

It is proved that a powerful impetus for the creation of the Association of Ukrainian Organizations in America was the events of the First World War and the Ukrainian Revolution of 1917–1921, which strengthened the mental connection of the diaspora with compatriots in the Ukrainian lands. At the same time, ideological divisions among Ukrainians in the United States intensified, leading to a division into different groups based on ethnic identity and support for the Ukrainian national idea. Given the crisis of the UNS, there was a need to create a new national political organization, which led to the formation of the Ukrainian People's Council (UNRada), and later other socio-political organizations, including the Ukrainian Council and eventually the Association of Ukrainian Organizations in America.

It is emphasized that the formation of the Association of Ukrainian Organizations in America (1922) was a new stage in the political, national and cultural life of American Ukrainians who integrated into American society. The organization was given a new impetus by the second wave of Ukrainian immigration to the United States (after World War I), which was characterized by a higher level of Ukrainian national consciousness, political activism, and education. The article analyzes the main stages of organizational development of the organization, consolidation measures among Ukrainian emigrants, and examines the specifics of the political platform of the Association of Ukrainian Organizations in America.

It is noted that the activities of the Association were crystallized around three main areas: (a) political propaganda of the «Ukrainian» issue in the international arena – protest actions, demonstrations were initiated, petitions and memoranda were prepared to international organizations, the US government with demands to condemn the policy of pacification in the Second Polish Republic, the artificial famine of 1933, to preserve the statehood of the Carpathian Ukraine, etc. in Naddniprianshchyna, to preserve the statehood of Carpathian Ukraine, etc.; (b) charitable – during the interwar period of the twentieth century, members of the organization organized charitable events and fundraisers to support various Ukrainian national and cultural organizations

(«Ridna Shkola», «Prosvita», etc.) and national and cultural projects; (c) cultural and educational – the Association published books in English on the Ukrainian political, national and cultural movement, as well as such important topics as pacification and the Holodomor, and was engaged in preserving and disseminating the Ukrainian language, culture, traditions and history among the diaspora, creating Ukrainian classes in schools, publishing newspapers and magazines, organizing theater performances, concerts and other cultural events.

Key words: Association of Ukrainian Organizations in America, immigration, the United States, the USSR, the Second Polish Republic, the «Ukrainian question», political platform, consolidation, charity, publishing, demonstration, propaganda, petition.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Фахові публікації в українських та іноземних виданнях

1. Behei I., Kravchuk I. «Union of Ukrainian Organizations in America»: Prerequisites of its Creation, Stages and Directions of Activity (1922–1940). *East European Historical Bulletin*. 2023. № 28. P. 134–142. **(Web of Science)**

(Особисто автору належить 70 %)

2. Кравчук І.М. «Людина великої ідеї, кришталевого характеру, невтомної праці»: громадсько-політична діяльність Луки Мишуги в еміграції (1921–1955). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2023. Вип. 38. С. 279–288.

3. Кравчук І.М. Особливості створення Об'єднання українських організацій в Америці. *Новітня доба*. 2024. Вип. 12. С. 141–148.

4. Kravchuk I., Vanyurskyi M. The emergence of a socio-cultural and political movement among Ukrainians in the USA at the end XIX – at the beginning of the XX century. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2024. № 139. S. 38–42.

(Особисто автору належить 80 %)

Стаття, яка додатково відображає результати дисертаційної роботи

5. Кравчук І.М., Ванюрський М.Ю. Рівень національної свідомості українських емігрантів у США наприкінці XIX – на початку XX ст. *Advanced top technology*. 2024. № 1. С. 47–48.

(Особисто автору належить 80 %)

Статті апробаційного характеру

6. Кравчук І.М., Ванюрський М.Ю. Руський Народний Союз: особливості створення, діяльність (кінець XIX – початок XX ст.). *Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives: collection of scientific papers «Scientia» with*

Proceedings of the VIII International Scientific and Theoretical Conference (August 30, 2024, Vilnius, Republic of Lithuania). Vilnius, 2024. S. 60–62.

(Особисто автору належить 80 %)

7. Кравчук І.М., Ванюрський М.Ю. Політизація національно-культурного руху українців у США на початку XX ст. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень: збірник наукових праць з матеріалами VIII Міжнародної наукової конференції (м. Рівне, 30 серпня, 2024 р.).* Вінниця, 2024. С. 143–144.

(Особисто автору належить 80 %)

8. Кравчук І.М., Ванюрський М.Ю. Українські громадсько-політичні та національно-культурні організації у США: особливості створення у роки Першої світової війни. *Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (September 6-8, 2024, Hamburg, Germany).* Hamburg, 2024. С. 122–125.

(Особисто автору належить 80 %)

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- USIA** – Інформаційне агентство США (анг. United States Information Agency)
- АБН** – Антибільшовицький Блок Народів
- ГА** – див. УГА
- ДЦ УНР** – Державний Центр Української Народної Республіки
- ЗДА** – З’єднані Держави Америки, З’єдинені Держави Північної Америки, Злучені Стейти Америки, Злучені Штати Америки
- ЗУЗ** – Західні українські землі
- ЗУНР** – Західно-українська народна республіка
- ЗУНРО** – Західноукраїнська народно-революційна організація
- ЗЦ** – Закордонний Центр
- ІК** – Ініціативний комітет
- КЕ** – Крайова Екзекутива
- КП(б)У** – Комуністична партія (більшовиків) України
- КПУ** – Комуністична партія України
- КУК** – Комітет українців Канади
- ЛВУ** – Ліга визволення України
- НТШ** – Наукове Товариство імені Тараса Шевченка
- ОДВУ** – Організація державного відродження України
- ОЕ** – окружна екзекутива
- ОУН** – Організація українських націоналістів: (б) – (бандерівців), (з) – з’єднані, (м) – (мельниківців), (с) – солідаристів
- ОША** – Об’єднані Штати Америки
- ПЕ** – повітова екзекутива
- ПКК** – Підготовчий Конгресовий Комітет
- ПУН** – Провід українських націоналістів
- РКП(б)** – Російська комуністична партія (більшовиків)
- РНК** – Рада народних комісарів
- РРФСР** – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка

СГД – Союз гетьманців-державників
СЗСУ – Союз земель соборної України
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
СУЗ – Східні українські землі
СУМ – Спілка української молоді
США – Сполучені Штати Америки
УВО – Українська військова організація
УГА – Українська галицька армія
УГКРУ – Український громадський комітет рятунку України
УГКЦ – Українська Греко-католицька церква
УККА – Український Конгресовий Комітет Америки
УКЦ – Українська Католицька Церква
УНДЛ – Українська Народно-Демократична Ліга
УНДО – Українське національно-демократичне об'єднання
УНК – Український національний комітет
УНР – Українська Народна Республіка
УНС – Український Народний Союз
УПЦ – Українська православна церква
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка
УЦР – Українська Центральна Рада
ЦК – Центральний комітет
ЧА – Червона армія

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	14
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА, МЕТОДОЛОГІЯ	
1.1. Історіографія проблеми	22
1.2. Джерельна база	37
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження	48
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В АМЕРИЦІ	
2.1. Зародження суспільно-культурного та політичного руху українців у США	58
2.2. Ідеологічна диференціація серед українців США (1914–1921)	68
2.3. Події Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр. у візії української діаспори США	86
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ, ПОЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА	
3.1. Особливості створення Об'єднання	104
3.2. Організаційна структура, діяльність керівних органів	115
3.3. Політична платформа	134
РОЗДІЛ 4. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ	
4.1. Благодійна допомога	151
4.2. Культурно-просвітня робота	165
4.3. Пропагандистська діяльність на міжнародній арені	177
ВИСНОВКИ	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	194

ВСТУП

Актуальність дисертаційної роботи. На початку XX ст. на американському континенті проживала значна кількість українських емігрантів, здебільшого вихідців із західноукраїнських земель, які перебували на різних стадіях національної свідомості, мали відмінні від місцевого населення релігійні уявлення та відрізнялися між собою майновим становищем. Проте в умовах Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр. на ґрунті співпереживання за позитивне вирішення «українського питання» на міжнародній арені, серед американських українців посилювалися консолідаційні процеси, що згодом вилилося у створення Об'єднання українських організацій в Америці – політичної інституції, яка боролася за визнання української державності та об'єднання української еміграції. На жаль, на сьогодні політична та культурно-просвітня діяльність організації вивчена поверхово, а історіографія досліджуваної проблеми перебуває у зародковому стані, що актуалізує тему дисертаційної роботи.

Водночас всебічне дослідження громадсько-політичної діяльності Об'єднання українських організацій в Америці упродовж міжвоєнного періоду XX ст. важливе, оскільки: (а) організація займалася політичною діяльністю, представляючи інтереси українців на міжнародній арені, лобіювала інтереси українських державницьких сил, організовувала інформаційні кампанії та впливала на політику Північноамериканських та європейських держав, де проживали українці; (б) громадсько-політична інституція відігравала важливу роль у збереженні української культури, мови та традицій за межами батьківщини, допомагала українцям зберігати свою ідентичність у новій країні проживання, сприяла їх об'єднанню навколо спільних цінностей та ідеалів, що було особливо важливо в умовах асиміляції та бездержавності; (в) Об'єднання забезпечувало соціальну підтримку українських емігрантів, допомагаючи їм інтегруватися в нове середовище, що сприяло зменшенню соціальної ізоляції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної роботи відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України «Національний спротив в Україні: історичні традиції, сучасні виклики, міжнародна підтримка» (номер державної реєстрації 0124U002577).

Мета дисертації – комплексний аналіз політичної та культурно-просвітницької діяльності Об'єднання українських організацій в Америці в контексті геополітичних процесів міжвоєнного періоду XX ст.

Для реалізації мети поставлено **завдання**:

- схарактеризувати стан дослідження проблеми, джерельну базу дисертації, теоретико-методологічні засади наукової роботи;
- розглянути передумови та особливості створення Об'єднання українських організацій в Америці;
- проаналізувати основні етапи організаційної розбудови організації, консолідаційні заходи в середовищі української діаспори;
- дослідити специфіку політичної платформи Об'єднання українських організацій в Америці;
- визначити пріоритетні напрями діяльності політичної інституції, успіхи / невдачі у процесі реалізації статутних та програмних положень, показати найрезонансніші акції;
- розкрити базові тенденції взаємин організації з урядовими інституціями США, українськими громадсько-політичними, національно-культурними та релігійними організаціями Північної Америки, Європи, українськими політичними партіями, які функціонували у Другій Речі Посполитій.

Об'єкт дослідження – суспільно-політичні процеси в українських еміграційних осередках держав Північної Америки і Європи.

Предмет дослідження – організаційна розбудова, політична платформа, міжнародна діяльність, культурно-просвітня, видавнича, пропагандистська робота Об'єднання українських організацій в Америці.

Хронологічні рамки дисертації охоплюють 1922 – 1940 рр. Нижня хронологічна межа зумовлюється створенням Об'єднання українських організацій в Америці, верхня – ліквідацією / реорганізацією громадської інституції. Для відображення особливостей створення організації нижня хронологічна межа сягає початку XX ст. – періоду зародження консолідаційних процесів в середовищі українських іммігрантів США.

Географічні рамки дисертації охоплюють територію США, Канади, Європейського континенту, а також українських земель, які у міжвоєнний період перебували у складі СРСР, Другої Речі Посполитої, Чехословаччини та Румунії.

Наукова новизна дисертаційної роботи.

Уперше в українській історіографії:

- комплексно проаналізовано політичну та культурно-просвітню діяльність Об'єднання українських організацій в Америці в умовах української бездержавності та геополітичних викликів міжвоєнного періоду XX ст.;

- запропоновано власний погляд на динаміку організаційної розбудови організації, специфіку взаємин з урядовими інституціями США, українськими суспільно-культурними товариствами та політичними партіями на теренах Західної України;

- показано ставлення Об'єднання українських організацій в Америці до суспільно-політичних і культурно-освітніх процесів у Другій Речі Посполитій, голодомору/геноциду 1932-1933 рр. в Українській РСР, державотворчих процесів Карпатської України напередодні Другої світової війни;

- з'ясовано масштаби благодійної діяльності політичної інституції американських українців, внесок у популяризацію «українського питання» на міжнародній арені упродовж міжвоєнного періоду XX ст.

Удосконалено:

- фактографічний матеріал, пов'язаний із створенням та діяльністю Об'єднання українських організацій в Америці;

– концепцію співробітництва українських громадсько-політичних організацій за кордоном упродовж міжвоєнного періоду XX ст. на основі ідеї відродження української державності.

Набули подальшого розвитку:

– проблема ефективності діяльності міжнародних інституцій у сфері забезпечення поневолених народів правом на самовизначення;

– проблема вирішення «українського питання» українськими еміграційними громадсько-політичними організаціями різних ідеологічних спрямувань у першій половині XX ст.

Методологічну основу праці становлять принципи об'єктивності, системності, всебічності у підході до висвітлення особливостей створення та діяльності Об'єднання українських організацій в Америці на основі комплексного вивчення джерел. При вирішенні поставлених завдань використано загальнонаукові (систематизації, типологізації, ретроспекції) та спеціально-історичні (проблемно-хронологічний, історично-порівняльний, критично-аналітичний, біографічний та ін.) методи.

Практичне значення результатів дослідження визначається тим, що його матеріали можуть використовуватися при розробці спецкурсів, лекцій з історії української еміграції до країн Північної Америки, а також при підготовці міждисциплінарних колективних монографій, присвячених українській діаспорі США в історичній ретроспективі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації пройшли апробацію у доповідях на наукових форумах, а також на засіданнях відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України: Міжнародна наукова конференція «Етнічні конфлікти у роки Другої світової війни: досвід Центрально-Східної Європи» (Луцьк – Шацьк, 2016); XI Наукові читання імені академіка Ярослава Ісаєвича на тему: «Культура в контексті війни» (Львів, 2023); круглий стіл «Війна і суспільство» (Львів, 2023); VIII International Scientific and Theoretical Conference «Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives» (Vilnius, Republic

of Lithuania, 2024); VIII Міжнародна наукова конференція «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень (Рівне, 2024); VIII International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (Hamburg, Germany, 2024); Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми дослідження українського визвольного руху XX століття» (Львів, 2024).

Публікації. Основні концептуальні положення та висновки дисертаційної роюоти викладено у 8 наукових публікаціях, із них: 1 стаття у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of science; 1 стаття у міжнародному збірнику наукових праць; 2 статті у виданнях, які віднесені МОН України до категорії «Б» відповідно Переліку наукових фахових видань України; 1 стаття, яка додатково відображає результати дисертаційної роботи; 3 статті апробаційного характеру. Дисертація є результатом самостійних наукових досліджень.

Структура дисертації побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатка А. Обсяг рукопису – 225 с. (основний текст – 193 с.), список використаних джерел нараховує 376 позицій.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА, МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Об'єднання українських організацій в Америці, створене у 1922 р. – політична організація української діаспори, яка згуртувала різноманітні за напрямом діяльності українські громадські інституції в Сполучених Штатах Америки (США) для координації їхньої діяльності та спільної підтримки українських інтересів. Діяльність спрямована, передусім, на підтримку українських іммігрантів в США, сприяння українській культурі та освіті, а також підтримку української державності на початку 1920-х рр. та політичних ініціатив української еміграції упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст.

Незважаючи на доволі масштабну діяльність упродовж 20-х – 30-х рр. ХХ ст., українські та іноземні історики не проявили особливого наукового зацікавлення до цієї організації, а висвітлення націотворчої праці її членів, зазвичай, включене у ширший контекст українсько-американських відносин та імміграційної політики США у ХХ ст. Наукові, науково-популярні праці, які дотичні до теми дисертаційної роботи, для зручності доцільно згрупувати за хронологічним принципом: 1) дослідження, які стосуються витоків Об'єднання українських організацій в Америці, її діяльності та побачили світ у першій половині ХХ ст.; 2) роботи радянських та діаспорних вчених другої половини ХХ ст.; 3) сучасна українська та закордонна історіографія останніх трьох десятиліть.

Перші дослідження, присвячені українській діаспорі США, її спробам консолідації, з'явилися на початку ХХ ст. У цих роботах проілюстровано передумови утворення перших українських товариств, об'єднавчі процеси в середовищі іммігрантів. Яскравий приклад – книги Ю. Бачинського «Українська

еміграція у З'єднаних Державах Америки»¹, К. Андруховича «З життя русинів в Америці»², В. Корольова «Українці в Америці»³. В останній роботі, зокрема, «подається статистика переселення мешканців підросійської України та західноукраїнських земель у 1880–1907 рр., містяться відомості про перших поселенців-українців у США, зокрема А. Гончаренка – одного з піонерів української еміграції, умови їх життя і праці, культурно-просвітницькі, релігійні установи, українські періодичні видання»⁴.

Оригінальний історичний нарис на основі власних спостережень підготував також Ю. Бачинський. Він із сумом відзначав, що «політичне життя між українськими іммігрантами, оскільки ходить о справи, що дотикають публичного життя З'єдинених держав, є незвичайно слабо розвинене. Заінтересоване до тих справ ледве слідно. Іммігранти живуть старим краєм з очевидними втратами для себе...»⁵. Надалі тенденції практично не змінилися, хоча і виникли перші українські громадські організації національно-культурного, релігійного спрямування.

У роки Першої світової війни дослідження українських учених, які присвячувалися політичним процесам в українському середовищі на американському континенті не припинялися. Зокрема, зусиллями Союзу Визволення України (СВУ) у Відні побачила брошура О. Кириленка «Українці в Америці»⁶, яка ретроспективно відображала успіхи та проблеми американських українців.

На американському континенті під впливом Першої світової війни, дослідження українського національно-культурного та політичного руху дещо поживалися, а події Української революції 1917–1921 рр. сприяли збільшенню

¹ Бачинський Ю. Українська еміграція. Т. 1. Українська еміграція у З'єднаних Державах Америки. Львів, 1914. 488 с.

² Андрухович К. З життя русинів в Америці. Коломия, 1904. 60 с.

³ Корольов В. Українці в Америці. К.: Тов. «Просвіта» у Києві, 1909. 98 с.

⁴ Тригуб П., Мерфі Н. Українська діаспора в США: збереження традицій національної культури (історіографія проблеми). *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили*. Миколаїв, 2007. Вип. 61. Т. 74. С. 123.

⁵ Бачинський Ю. Українська еміграція. Т. 1. Українська еміграція у З'єднаних Державах Америки. Львів, 1914. 488 с.

⁶ Кириленко О. Українці в Америці. Відень: Вид. Союзу Визволення України, 1916. 40 с.

кількості робіт, в яких відстоювалася ідея консолідації різношерстного середовища української діаспори. У працях «З часів руїни на еміграції»⁷, «Національна політична організація»⁸, «Українська рада в Америці»⁹, «Коротка історія України за останні три роки»¹⁰, «Наше минуле»¹¹ крізь призму аналізу здобутків української діаспори США, державотворчих процесів на українських землях розглянуто перспективи об'єднання українських громадсько-політичних інституцій у США, що згодом привело до утворення Об'єднання українських організацій в Америці.

У міжвоєнний період ХХ ст. проблема витоків та ідеології цієї організації, напрямів діяльності, залучення активу порушувалася, здебільшого, членами Об'єднання українських організацій в Америці або ж критиками товариства. У працях Л. Мишуги «Як формувався світогляд українського імігранта в Америці»¹², О. Рев'юка «Розбій політичного світогляду українського емігранта»¹³, Л. Ясінчука «Старокраєвим оком на українську імміграцію в Америці»¹⁴, В. Галича «Розміщення української імміграції в Злучених Державах»¹⁵ розглянуто здобутки та вказано на прорахунки української діаспори США, визначено перспективи діяльності окремих товариств, зокрема УНС, Об'єднання

⁷ З часів руїни на еміграції. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті, 1917. С. 64–69.

⁸ Національна політична організація. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті, 1917. С. 70–73.

⁹ Українська рада в Америці. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1919*. Джерзі Сіті, 1918. С. 38–43.

¹⁰ Коротка історія України за останні три роки. *Календар УНСоюзу на 1920 рік*. Джерзі Сіті, 1920. С. 41.

¹¹ Кузеля З. Наше минуле. *Календар УНСоюзу на 1920 рік*. Джерзі Сіті, 1920. С. 39

¹² Мишуга Л. Як формувався світогляд українського імігранта в Америці. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу*. Джерзі Сіті. Нью-Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. С. 6–176.

¹³ Рев'юк О. Розбій політичного світогляду українського емігранта. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу*. Джерзі Сіті. Нью-Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. С. 300–323.

¹⁴ Ясінчук Л. Старокраєвим оком на українську імміграцію в Америці. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу*. Джерзі Сіті. Нью-Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. С. 365–379.

¹⁵ Галич В. Розміщення української імміграції в Злучених Державах. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу*. Джерзі Сіті. Нью-Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. С. 451–456.

українських організацій в Америці. «Соціалістичний погляд на події викладено у праці «25 років Українського Робітничого Союзу»¹⁶.

Друга світова війна, реорганізація Об'єднання українських організацій в Америці в Український Конгресовий Комітет Америки (УККА) не сприяли вивченню історії створення та діяльності цієї організації. Водночас, у радянський період націотворча праця членів Об'єднання українських організацій в Америці не досліджувалася українськими науковцями з ідеологічних міркувань. «В радянські часи до 60-х рр. XX ст. історія зарубіжних українців залишалася поза увагою дослідників: ця тема офіційну науку не цікавила, та й джерел бракувало, оскільки праця у відповідних зарубіжних установах чи архівах була недосяжною для радянських істориків. Термін «зарубіжні українці» незмінно став пов'язуватися з «буржуазним націоналізмом», – зазначали П. Тригуб та Н. Мерфі. – Правда, у 20 – 30-х рр. ще друкувалися відомості про окремі сторони їх життя за кордоном, зокрема про явища культурного або політичного життя чи боротьби українських робітників Америки, таврувалися дії «запроданців-націоналістів», але цим всі відомості про зарубіжну діаспору вичерпувались»¹⁷. З-поміж досліджень радянських науковців, які побачили світ у 1960-х – 1980-х рр. та стосувалися американських українців, варто виокремити праці А. Шлепакова «Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець XIX – початок XX ст.)»¹⁸ та В. Євтуха «Українські етнічні групи в США і Канаді: соціально-економічний аспект»¹⁹. Проте, вони присвячувалися соціально-економічним аспектам та не висвітлювали політичних процесів у середовищі українців на американському континенті.

Діаспорні учені та громадсько-політичні діячі у другій половині XX ст. дбали передусім про збереження української ідентичності, не приділяючи

¹⁶ 25 років Українського Робітничого Союзу: Засновання Українського Робітничого Союзу. Ювілейний календар Українського Робітничого Союзу на рік 1935. Scranton, Pa.: накладом Укр. Робітн. Союзу, 1934. С. 45–62.

¹⁷ Тригуб П., Мерфі Н. Українська діаспора в США: збереження традицій національної культури (історіографія проблеми). *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили*. Миколаїв, 2007. Вип. 61. Т. 74. С. 124.

¹⁸ Шлепаков А. Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець XIX – початок XX ст. К.: Вид-во АН УРСР, 1960. 259 с.

¹⁹ Євтух В. Українські етнічні групи в США і Канаді: соціально-економічний аспект. К., 1980. 190 с.

особливої уваги досліджуваним у дисертаційній роботі процесам. Все ж, окремі роботи українських емігрантів фрагментарно торкаються історії створення та особливостей діяльності Об'єднання українських організацій в Америці та товариств, що входили до складу організації. Серед таких – дослідження Я. Падоха «УНС у невпинному змаганні за ріст і розвиток»²⁰, І. Кедрин «УНС і громада»²¹, Й. Лисогіра «Зорганізувались, щоб служити»²², Р. Слободяна «Очима піонера»²³, «Україна воскресла в Америці»²⁴.

На окрему увагу заслуговує ґрунтовна праця М. Стахів «Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань»²⁵ та його узагальнююча стаття «Українська еміграція між двома світовими війнами»²⁶. «В З'єднаних Державах Америки живе тепер понад один мільйон людей українського роду, – зазначав він. – Між ними є вже чотири покоління від часу, коли в Америці появилися українські імігранти в значнішому числі. Одні з них зв'язані з країною своїх предків Україною тісніше, другі слабше. В останнім часі до тих давніших українських імігрантів прибуває значне число нових імігрантів, що вносять в життя давньої української імміграції новий організаційний і культурний рух»²⁷.

Огляд історіографії досліджуваної теми був би неповним без аналізу наукових праць М. Куропаса «Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини»²⁸ та «The Ukrainians in America»²⁹. У першій

²⁰ Падох Я. УНС у невпинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 63–67.

²¹ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 92–95.

²² Лисогір Й. Зорганізувались, щоб служити. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 22–28.

²³ Слободян Р. Очима піонера. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 43–49.

²⁴ Україна воскресла в Америці. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 15–21.

²⁵ Стахів М. Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань. Скрентон, 1950. 96 с.

²⁶ Баран С. Українська еміграція між двома світовими війнами. *Енциклопедія Українознавства. Загальна частина.* К., 1995. Т. 2. С. 570–593.

²⁷ Там само. С. 3.

²⁸ Куропас М. Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини. Нью-Йорк, 1984. 99 с.

²⁹ Kuropas M. The Ukrainians in America. Minneapolis, 1972. 86 p.

з них, зокрема, наголошено, що вона «ілюструє історію української спільноти в Сполучених Штатах та її досягнення і одночасно відзначає століття появи першої організованої української громади, що утворилась 1884 року в Шенандоа, Пенсільванія...»³⁰.

М. Куропась відзначав, що на відміну від першої хвилі імміграції, друга хвиля іммігрантів, які прибули до США після завершення Першої світової війни «була свідомо своєї національності, політично підкована та значно освідченіша»³¹. Однак дослідник не міг не відзначити й негативні тенденції серед української діаспори США. Однак з них – розшарування на окремі політичні групи. Зокрема у час функціонування Об'єднання українських організацій Америки, як зазначає М. Куропась, «були соціалісти, комуністи, монархісти («гетьманці») і націоналісти»³².

Відомий громадсько-політичний діяч зауважував, що «коли Федерація Українців і Український Народний Комітет припинили свою діяльність, на їх місце прийшло Об'єднання українських організацій в Америці (ОУОА), звичайно його називали просто «Об'єднання»³³. У книзі стверджено, що організація координувала політичну, освітню й «добродійну діяльність Українського Народного Союзу, Народної Помочі, Організації Державного відродження України та інших релігійних (головним чином православних) і громадських організацій»³⁴.

Також у науково-популярній праці М. Куропася відзначено, що на порядку денному Об'єднання українських організацій в Америці були «марші протесту й політичні маніфестації». «На останніх масових мітингах, організованих ОУОА в усій Америці, українські американці демонстрували підтримку Республіки Карпатської України, – зауважував дослідник. – Редактор «Свободи» Лука Мишуга їздив до Європи як представник ОУОА в цей критичний період

³⁰ Куропась М. Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини. Нью-Йорк, 1984. С. 4.

³¹ Там само. С. 15.

³² Там само.

³³ Там само. С. 44.

³⁴ Там само. С. 47.

української історії, коли він повернувся численні громади влаштували віча, щоб почути його оцінку ситуації й зібрати фонди для визвольної боротьби»³⁵.

У полі зору М. Куропася перебувала видавнича діяльність Об'єднання (політична інституція опублікувала книги англійською мовою, які стосувалися українського національно-культурного руху, пацифікації, голодоморів), благодійна робота (станом на 1940 р. організація збрала 357 000 дол. США для українських громадсько-політичних організацій – «Рідна школа», «Просвіта», Товариство українських інвалідів та ін.), протесті акції (у 1930 р, 1933 р., 1939 р. організовано масові віча, на яких учасники заходів вшановували пам'ять про борців за незалежність України 1917–1921 рр., загиблих внаслідок голодоморів в УРСР, демонстрували підтримку державотворчих прагнень українців Карпатської України)³⁶.

На жаль, на «зорі незалежності» доводиться констатувати факт відсутності зацікавлення в українських науковців до історії створення та діяльності Об'єднання українських організацій в Америці. Упродовж 1990-х рр. з'явилися узагальнюючі роботи, які присвячувалися українській діаспорі США, зокрема дослідження Ф. Заставного «Українська діаспора»³⁷, А. Шлепакова, І. Буркута, Л. Васильєвої «Українці в зарубіжному світі»³⁸, В. Трощинського «Зберігаючи українську самобутність»³⁹, «Українці в світі»⁴⁰, О. Павлюка «Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923)»⁴¹, О. Зубалія, К. Лановика, М. Траф'яка «Історія української діаспори»⁴², а також перші підручники, серед яких виокремимо «Історія української еміграції»⁴³.

Одним із перших в українській історіографії зв'язки українських громадсько-політичних організацій, Карпатської України із діаспорою проаналізував М. Вегеш та І. Король. У статті «Організації української діаспори

³⁵ Там само.

³⁶ Там само.

³⁷ Заставний Ф. Українська діаспора. Львів: Світ, 1991. 160 с.

³⁸ Шлепаков А., Буркут І., Васильєва Л. Українці в зарубіжному світі. К.: Наук. думка, 1991. 258 с.

³⁹ Трощинський В. Зберігаючи українську самобутність. К., 1992. 120 с.

⁴⁰ Трощинський В., Шевченко А. Українці в світі. К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 205 с.

⁴¹ Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). К., 1996. 188 с.

⁴² Зубалій О., Лановик Б., Траф'як М. Історія української діаспори. К., 1998. 320 с.

⁴³ Історія української еміграції: Навч. посібник. К.: Вища школа, 1997. 215 с.

США і Канади та Карпатська Україна»⁴⁴ наголошено, що в США Карпатську Україну підтримували Об'єднання українських організацій в Америці, Закордонна делегація Карпатської України, Український Червоний Хрест, Організація демократичного відродження України, Молоді українські націоналісти, Комітет оборони Карпатської України та ін.⁴⁵ З огляду на предмет дослідження, заслуговують також на увагу дослідження В. Лемака «Відкидаємо спосіб обманювання всього світу...». Американські русини і проблема вирішення автономії Підкарпатської Русі 20 – 30-х років»⁴⁶, С. Віднянського та П. Петрище «Політична діяльність закарпатської еміграції в США наприкінці XIX – на початку XX ст. та її вплив на долю рідного краю»⁴⁷, А. Шваба «Динаміка еміграційного руху з Волині в міжвоєнний період»⁴⁸, «Соціальна структура міжвоєнної еміграції з Волині»⁴⁹.

Консолідаційні процеси в середовищі української діаспори США у досліджуваний період проаналізовані М. Лендьєл у праці «Досвід самоорганізації української етнічної групи у США»⁵⁰. Дослідниця відзначає, що першими українськими організаційними об'єднаннями в США були парохіяльні школи, товариства взаємодопомоги, церковні хори, сестринські, жіночі організації. Варто погодитися із авторкою, яка наголошувала, що «після Першої світової війни американські українці стали об'єктом впливу політичних партій»⁵¹. Політична активність українців США у 1920 – 1930-х рр. фрагментарно проаналізована у статті «Участь американських українців у

⁴⁴ Вегеш М., Король І. Організації української діаспори США і Канади та Карпатська Україна. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/32112/1/>

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Лемак В. «Відкидаємо спосіб обманювання всього світу...». Американські русини і проблема вирішення автономії Підкарпатської Русі 20 – 30-х років». *Карпатський край*. 1995. Вип. 9–12. С. 65–69.

⁴⁷ Віднянський С., Петрище П. Політична діяльність закарпатської еміграції в США наприкінці XIX – на початку XX ст. та її вплив на долю рідного краю. *Українська діаспора*. 1993. Ч. 4. С. 34–39.

⁴⁸ Шваб А. Динаміка еміграційного руху з Волині в міжвоєнний період. *Питання історії нового і новітнього часу: Збірник наукових статей*. Чернівці, 1995. Вип. 4. Ч. 1. С. 75–83.

⁴⁹ Шваб А. Соціальна структура міжвоєнної еміграції з Волині. *Питання історії нового і новітнього часу: збірник наукових статей*. Чернівці, 2000. Вип. 7. С. 279–289.

⁵⁰ Лендьєл М. Досвід самоорганізації української етнічної групи у США. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/41748/1/>

⁵¹ Там само.

функціонуванні органів державної влади та політичних структур США (1945–1991 рр.)»⁵².

У ХХІ ст. дослідження діяльності українських громадсько-політичних організацій на американському континенті значно поглибилися. Зокрема у статті І. Гетьман-П'ятковської «Українська діаспора у Лос-Анджелесі»⁵³ здійснено спробу проаналізувати особливості зародження українського національно-культурного і політичного руху у регіоні у міжвоєнний та повоєнний періоди ХХ ст. «Перші українці стали переселятися до Каліфорнії зі Сходу США приблизно з 1920 року..., – зазначає дослідниця. – Українські переселенці прагнули до об'єднання, щоб разом здолати труднощі, допомагати один одному та не забути українську мову й свою культуру»⁵⁴.

Особливості взаємодії Церкви та Об'єднання українських організацій в Америці фрагментарно охарактеризовано Ю. Остапцем та О. Андріївим. «Церква завжди була важливою в житті українців, не виключенням стали мігранти з України в США, для яких одним з нагальних питань була необхідність створення своєї церкви та церковної структури. І вони почали рухатися в цьому напрямку з 20 – х рр. ХХ ст.»⁵⁵, – зазначали автори статті.

Побіжно теми дисертаційної роботи стосуються роботи М. Куропаса «Українсько-американська твердиня: перші сто років Українського Народного Союзу»⁵⁶, І. Дробота «Зовнішньо-політична орієнтація української еміграції 1920 – 1930 рр.»⁵⁷, С. Качараби «Еміграція з західної України, 1919–1939»⁵⁸, П.

⁵² Лендзел М. Участь американських українців у функціонуванні органів державної влади та політичних структур США (1945–1991 рр.). *Український історичний журнал*. 1998. № 4. С. 81–90.

⁵³ Гетьман-П'ятковська. Українська діаспора у Лос-Анджелесі. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2017/01/%D0%93%D0%B5%D1%82%D1%8C%D0%BC%D0%B0%D0%BD-%D0%9F%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%86..pdf>

⁵⁴ Там само.

⁵⁵ Остапцев Ю., Андріїв О. Держава та церква в США. Роль та місце української діаспори в США. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/26/17.pdf>

⁵⁶ Куропас М. Українсько-американська твердиня: перші сто років Українського Народного Союзу. Острог – Чикаго, 2004. 682 с.

⁵⁷ Дробот І. Зовнішньо-політична орієнтація української еміграції 1920 – 1930 рр. *Україна дипломатична*. 2002. Вип. 2. С. 281–305.

⁵⁸ Качараба С. Еміграція з західної України, 1919–1939. Л.: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2003. 415 с.

Гуцала «Українська еміграція Канади і США та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1914–1923)»⁵⁹, І. Романька «Історія та культура української діаспори»⁶⁰, А. Атаманенко «Україна і закордонне українство»⁶¹ та ін.

У дисертаційній роботі використано науковий доробок О. Сухобокової, яка, серед іншого, досліджувала історію соціально-політичних рухів в середовищі української діаспори США, Канади. У працях «Спроба створення єдиного національного фронту на еміграції українськими соціалістами в першій половині 1920-х рр.»⁶², «Консолідація української діаспори США та її інтеграція у політичне життя держави»⁶³, «Українська громада США та українське питання у період Першої світової війни»⁶⁴, «Перша світова війна як чинник консолідації української громади США»⁶⁵ виокремлено передумови утворення Об'єднання українських організацій Америки. Причини занепаду цієї організації проаналізовано у статті «Український конгресовий комітет Америки як провідна організація української діаспори США»⁶⁶.

О. Сухобокова стверджувала, що іммігранти зберігали зв'язок із батьківщиною, та майже всі (крім вихідців із Закарпаття та Лемківщини, які створили окремі організації) брали активну участь в українському громадському

⁵⁹ Гуцал П. Українська еміграція Канади і США та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1914–1923): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2005. 20 с.

⁶⁰ Романько І. Історія та культура української діаспори. Навчальний посібник. Частина друга. Кропивницький: Видавництво ЛА НАУ, 2020. 260 с.

⁶¹ Атаманенко А. Україна і закордонне українство. *Наукові записки (Національного університету «Острозька академія»). Історичні науки*. 2013. Вип. 21. С. 8–16.

⁶² Сухобокова О. Спроба створення єдиного національного фронту на еміграції українськими соціалістами в першій половині 1920-х рр. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. 2018. Т. 2. № 48. С. 88–94.

⁶³ Сухобокова О. Консолідація української діаспори США та її інтеграція у політичне життя держави. *Вісник КНУ. Історія*. 2012. Вип. 112. К. С. 47–50.

⁶⁴ Сухобокова О. Українська громада США та українське питання у період Першої світової війни. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 151–161.

⁶⁵ Сухобокова О. Перша світова війна як чинник консолідації української громади США. *Вісник КНУ. Історія*. 2014. Вип. 122. К. С. 51–54.

⁶⁶ Сухобокова О. Український конгресовий комітет Америки як провідна організація української діаспори США. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн» (до 105-ї річниці з дня народження д.і.н., проф. В.Я. Тарасенка та 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Державою Ізраїль)*. Збірник наук. статей. Київ: Логос, 2013. С. 201–205.

житті у США⁶⁷. «Сукупність цих факторів обумовила активну громадсько-політичну діяльність української громади США у роки Першої світової війни та вивело її на вищий рівень – консолідації, інституалізації, спроб діалогу з американським суспільством та вищою владою задля лобіювання національних інтересів»⁶⁸, – зауважувала учена.

Дослідниця відзначала, що «з початком війни українці США, так само, як українська інтелігенція у Російській та Австро-Угорській імперіях, значно активізувалися. Проте, на відміну від дискусії у «Великій Україні», яка характеризувалася різними позиціями, діаспора в США однозначно розцінювала війну як шанс для українського народу стати вільним»⁶⁹.

О. Сухобокова відзначала, що «загальне визнання серед американських українців здобула думка про необхідність створення єдиного органу, який би представляв всю українську громаду США та координував її діяльність з національно-визвольним рухом на українських землях»⁷⁰. Історикиня наголошує, що оскільки абсолютну більшість в українській громаді США становили вихідці із Західної України (на 1905 р. – 97 %), вона орієнтувалася насамперед на західноукраїнський національний рух⁷¹.

«Звісно, позиція української громади США не була монолітною, однак із столітньої відстані вона виглядає більш консолідованою, ніж позиція роз'єднаних державними, ідеологічними, культурними та іншими бар'єрами українців на українських етнічних землях, – зауважувала О. Сухобокова. – Й, оскільки український національний рух тоді перебував на етапі становлення, пошуку компромісу та оптимальної моделі державотворення, злагоджена діяльність української діаспори Нового світу у цей час об'єктивно набувала важливого значення»⁷².

⁶⁷ Сухобокова О. Українська громада США та українське питання у період Першої світової війни. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 151.

⁶⁸ Там само. С. 151.

⁶⁹ Сухобокова О. Перша світова війна як чинник консолідації української громади США. *Вісник КНУ. Історія*. 2014. Вип. 122. К. С. 51

⁷⁰ Там само.

⁷¹ Там само.

⁷² Там само. С. 52.

Історикиня зазначала, що «підйом громадського активізму й безпрецедентний рівень єднання української громади США у добу Української революції в силу низки причин змінився спадом та роз'єднанням у міжвоєнний час. «Створене у 1922 р. Об'єднання українських організацій в Америці, яке мало виконувати роль центральної консолідуючої і координуючої організації, виявилось малоефективним й припинило діяльність у 1940 р. через внутрішні чвари, – констатувала О. Сухобокова. – Однак варто віддати належне інформаційним кампаніям та акціям протесту (демонстрації та мітинги) українців у США у відповідь на трагічні події в Україні у 1930-х рр. – пацифікація на українських землях в складі Польщі та Голодомор в УСРР. Зрештою, внаслідок активних дій української громади 28 травня 1934 р. Палата представників США прийняла резолюцію, що засудила дії Москви»⁷³.

Чимало інформацію почерпнуто з неприбуткового освітнього проекту О. Сухобокової «Diaspora.ua». Його мета – популяризація історії української діаспори та здобутків вихідців з українських земель (різної етнічної приналежності) за кордоном⁷⁴. У дописах та світлинах на цій сторінці висвітлюються різні аспекти історії та сучасного становища української діаспори в різних країнах:

- причини та обставини еміграції;
- створення українських поселень та їх географія, побут та кількість українців за кордоном;
- особливості інтеграції в суспільства проживання та збереження і розвитку української культури за кордоном;
- взаємодія з Україною⁷⁵.

Значна увага приділяється особистісному виміру – видатним вченим, митцям, підприємцям, політикам, громадським та релігійним діячам, що мають

⁷³ Сухобокова О. Створення Українського Конгресового Комітету Америки та його діяльність у період «Холодної війни». *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. Вип. 21. С. 114.

⁷⁴ Пасічник В. Ольга Сухобокова – історикиня, яка створила популярний “діаспорський” проєкт і згуртувала 120 тисяч українців. URL: <https://ukrainky.com.ua/znaj-nashu-olga-suhobokova-istorykynua-yaka-na-entuziazmi-stvoryla-najpopulyarnishyj-diasporskyj-proyekt-i-zgurtuvala-100-tysyach-ukrayincziv/>

⁷⁵ Там само.

українське походження або пов'язані з Україною. «Це і є суть проєкту – розповісти про українську діаспору якомога більшої кількості українців у доступній формі, так, щоб вони зацікавилися, задумалися і зрозуміли, що українці за кордоном не менше люблять Україну, ніж ми, – відзначала історикиня. – На чужині вони пройшли важкий шлях до успіху, і разом з тим не забувають про свою батьківщину, намагаються їй допомогти, щиро вболівають за її долю»⁷⁶.

Переважна більшість іммігрантів, які проживали у США упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. були вихідцями із західноукраїнських земель. Рівень контактів діаспори із політичною елітою Галичини, Буковини, Закарпаття фрагментарно відображають праці Т. Гунчака⁷⁷, І. Соляра⁷⁸, М. Кугутяка⁷⁹, Р. Давидюк⁸⁰, А. Сови⁸¹, В. Комара⁸², С. Кульчицького⁸³, І. Васюти⁸⁴,

⁷⁶ Там само.

⁷⁷ Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ: Либідь, 1993. 288 с.

⁷⁸ Соляр І. Зовнішні орієнтації партій національно-державницького табору у Західній Україні (1923–1939). Львів, 2011. 360 с.

⁷⁹ Кугутяк М. Галичина: сторінки історії: Нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. 204 с.

⁸⁰ Давидюк Р. Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства: монографія. Львів; Рівне: Дятлик М., 2016. 704 с.

⁸¹ Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної спортової традиції. Львів, 2017. 232 с.

⁸² Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 360 с.

⁸³ Кульчицький С. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.). Київ, 1999. [Україна крізь віки]. Т.11. 336 с.

⁸⁴ Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939). Львів, 2006. 312 с.

С. Макарчука⁸⁵, Л. Зашкільняка⁸⁶, О. Красівського⁸⁷, М. Кучерепа⁸⁸, М. Швагуляка⁸⁹, Ч. Бжози⁹⁰, Р. Томчика⁹¹ та ін.

У дисертаційній роботі використано також матеріали збірника наукових статей «Українська служба «Голосу Америки»: американська історія для України і з Україною, 1949–2019: збірник наукових статей та матеріалів, присвячений 70-річчю Української служби «Голосу Америки»⁹². Зокрема у статті А. Сидоренка «Керівник української служби «Голосу Америки» полковник В. Кедровський: діяльність на еміграції (1921–1970)»⁹³ акцентовано увагу на державотворчій праці відомого політика в Об'єднанні українських організацій в Америці. Відзначено, що у грудні 1923 р. В. Кедровський з дружиною переїхав до США, де вже давно жив його дядько, єпископ Іоан Кедровський, та одразу включився у суспільно-політичне життя української еміграції. «Зокрема, в 1926 р. В. Кедровський входить до Об'єднання українських організацій в Америці – центральної української громадської організації в США, створеної в 1922 р. для координації діяльності української еміграції в США, інформування стосовно подій в самій Україні, в тому числі про Голодомор в СРСР та політику пацифікації в Польщі, відзначав історик. – В Об'єднанні Кедровський працював

⁸⁵ Макарчук С. Міжнаціональні антагонізми в суспільстві Західної України в переддень вересня 1939 року. *1939 рік в історичній долі України і українців: матеріали міжнар. наук. конфер. (Львів, 23–24 вересня 1999 р.)*. Львів, 2001. С. 6–20.

⁸⁶ Зашкільняк Л. Україна – Польща в ХХ столітті: від конфліктів до порозуміння. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 13–18.

⁸⁷ Красівський О. Галичина у першій чверті ХХ ст. Проблеми польсько-українських стосунків. Львів, 2000. 416 с.

⁸⁸ Кучерепа М. Національна політика Польщі щодо українців напередодні Другої світової війни. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк, 2001. Вип. 11. С. 17–24.

⁸⁹ Швагуляк М. «Пацифікація». Польська репресивна акція у Галичині 1930 року і українська суспільність. Львів, 1993. 52 с.

⁹⁰ Brzoza Cz. Ukraińcy w izbach ustawodawczych Drugiej Rzeczypospolitej. *Ukraińskie tradycje parlamentarne. XIX–XX wiek*. Kraków, 2006. S. 185–208.

⁹¹ Tomczyk R. Ukraińska Partia Radykalna w II Rzeczypospolitej. 1918–1926. Szczecin, 2007. 284 s.

⁹² Українська служба «Голосу Америки»: американська історія для України і з Україною, 1949–2019: збірник наукових статей та матеріалів, присвячений 70-річчю Української служби «Голосу Америки» / під ред. А. Кармазіна, О. Машевського, О. Сухобокової. Клівленд, 2020. 191 с.

⁹³ Сидоренко А. Керівник української служби «Голосу Америки» полковник В. Кедровський: діяльність на еміграції (1921 – 1970). *Українська служба «Голосу Америки»: американська історія для України і з Україною, 1949–2019: збірник наукових статей та матеріалів, присвячений 70-річчю Української служби «Голосу Америки»* / під ред. А. Кармазіна, О. Машевського, О. Сухобокової. Клівленд, 2020. С. 166–177.

у Шкільній Управі, яка забезпечувала освітні послуги українським емігрантам, займалася друком підручників та іншими питаннями навчання молодшого покоління»⁹⁴.

А. Сидоренко зауважував, що у грудні 1933 р. на шпальтах «Свободи» вийшла ґрунтовна історико-політична розвідка В. Кедровського «Історичний похід Москви на знищення України». Це був реферат, виголошений ним на Шостому конгресі Об'єднання українських організацій Америки. «Історію поневолення України Кедровський викладав фактично з марксистських позицій, говорячи про «суто імперіялістичне московське правительство» та про те, що «Московщина розпочала свій імперіялістичний похід на захід та південь», – зазначав історик. – На прикладі Росії він виступав проти монархізму та централізованої абсолютної влади монархів, вважаючи її, слідом за модними тоді марксистськими теоріями, «спадщиною татарських ханів». Україна ж для московського «імперіалізму» у баченні Кедровського виступала «економічною та оперативною базою», бо, «спираючись на українські збройні сили та на Україну», царі приєднали до Росії Крим, Польщу, Прибалтику, Кавказ і всі інші території аж до Далекого Сходу»⁹⁵.

Серед сучасних діаспорних вчених та громадсько-політичних діячів діаспори, які звертали увагу на діяльність Об'єднання українських організацій в Америці виокремимо А. Лозинського. У його статті «До 80-річчя формування українського представництва у США»⁹⁶ наголошено на важливості функціонування численних громадсько-політичних організацій, які згодом увійшли до наступника Об'єднання українських організацій Америки – Українського конгресового комітету Америки. «В першій половині ХХ століття у США між світовими війнами почали з'являтися структури, паралельні або дочірні до організацій та рухів, що існували в Україні, яка після Першої світової

⁹⁴ Там само. С. 168.

⁹⁵ Там само. С. 171.

⁹⁶ Лозинський А. До 80-річчя формування українського представництва у США. URL: <https://ucca.org/80years/>

війни опинилася під владою Польщі. Це були Союз українок Америки (СУА), Організація державного відродження України (ОДВУ) та інші»⁹⁷, – відзначав він.

Таким чином, Об'єднання українських організацій в Америці було важливим інструментом для консолідації української діаспори у США, сприяло збереженню національної ідентичності та підтримувало українські ініціативи на міжнародній арені упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. Проте, незважаючи на значний вплив і діяльність організації, одна з провідних громадських інституцій українців США досі не отримала достатньої уваги від науковців України та діаспори. Дослідження її діяльності часто включаються в контекст ширших тем, пов'язаних з історією української діаспори в США та імміграційною політикою цієї країни.

1.2. Джерельна база

Комплексне дослідження особливостей створення і діяльності Об'єднання українських організацій Америки неможливе без різнопланової джерельної бази. Для дисертаційної роботи визначальними стали декілька груп джерел:

- 1) архівні документи, які зберігаються в українських фондосховищах, а також опубліковані матеріали;
- 2) мемуари провідних діячів Об'єднання українських організацій Америки, сучасників подій;
- 3) матеріали періодичної преси, яка виходила на американському континенті, державах Центрально-Східної Європи та українських землях.

Основу джерельної бази дисертації становлять архівні документи. У дисертації, зокрема, використані документи Архіву ЗУНР у Римі. Найбільше документів використано із Ф. 1, спр. 130 «Обмін нотами між урядом ЗУНР для справ закордонних та представниками ЗУНР в Америці Лонгіном Цегельським

⁹⁷ Там само.

та Лукою Мишугою про справу національної позики уряду ЗУНР в Америці», спр. 131 «Документи (листування, відозви, звіти тощо) стосовно національної позики уряду ЗУНР», спр. 132 «Документи під оригінальним заголовком «Америка – рахунки Березовського», містить рахунки, накладні до рахунків та листування», спр. 135 «Документи справи про дисциплінарне провадження проти представника уряду ЗУНР в Америці Лонгіна Цегельського, включно з переліком документів справи з №1 по № 153», спр. 322 «Документи (відозва, листування, пресові повідомлення тощо) Ліги американських громадян українського походження (Теодор Грицей)», спр. 361 «Листування уряду ЗУНР для справ закордонних з відділами та службами ЗУНР, представництвами ЗУНР в Канаді, Хорватії, Чехословаччині, Німеччині, Посольством ЗУНР у Відні, Об'єднанням українських організацій у США у східногалицькому питанні, зокрема, про рішення Конференції Амбасадорів від 14.03.1923 р. на користь Польщі та ін. з №19 по № 247», спр. 382 «Обмін нотами між Уповноваженим уряду ЗУНР для справ закордонних у Відні К. Левицьким та представництвом ЗУНР у Нью-Йорку (Василь Загаєвич)» та ін.

Дисертаційну роботу збагатили документи Центрального державного архіву громадських об'єднань та україніки (ІЦДАГО України). У Ф. 269 «Колекція документів «Український музей в Празі» (1925–1948)» окрім документів установ Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки за період 1918–1926 рр. знаходимо неповні комплекти й окремі примірники часописів, газет, бюлетенів, інших українських друкованих видань в Північній Америці (Канада і США).

Значне зацікавлення викликає спр. 58 «Листування Президента Української національної ради і Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича з керівництвом УНР, членами Уряду і дипломатичними представниками ЗУНР за кордоном, командуванням Української Галицької Армії (УГА), українською еміграцією в США і Канаді, урядами країн Антанти, Лігою Націй, іншими міжнародними організаціями стосовно захисту суверенітету ЗУНР, її міжнародного визнання, боротьби з польською окупацією, організації роботи Уряду ЗУНР, становища

УГА та підписання угоди з армією ген. А. Денікіна, з фінансових та інших питань діяльності (є документи англійською, французькою, німецькою мовами)» (1919 р.), спр. 98 «Листи Представника ЗУНР в Канаді І. Боберського до українських громад в Канаді і США, до громадських організацій та політичних діячів Західної України стосовно життя української еміграції у Північній Америці, стану січового руху, наданню допомоги Уряду ЗУНР в боротьбі з польською окупацією та з інших питань (маш. і рукописні копії)», спр. 102 «Листи Представника ЗУНР в Канаді І. Боберського до українських громад в Канаді і США, до громадських організацій та політичних діячів Західної України стосовно життя української еміграції у Північній Америці, стану січового руху, наданню допомоги Уряду ЗУНР в боротьбі з польською окупацією та з інших питань (маш. і рукописні копії)» (1925 р.), спр. 162 «Звернення, заяви, оголошення, афіші Товариства Січ ім. Б. Хмельницького в Нью-Йорку, політичного Товариства Українська Рада в Нью-Йорку, Українського товариства «Просвіта» у Буенос-Айресі, інших українських громадсько-політичних і професійних організацій і об'єднань в США і Канаді» (1930 р.), спр. 225 «Листи члена Начальної команди УВО В. Целевича, керівництва Західно-Української народної революційної організації (ЗУНРО) до Управи Товариства Січ ім. Б. Хмельницького про стан визвольної боротьби з поляками в Західній Україні, про надання матеріальної допомоги цій боротьбі, про створення в США «революційних гуртків» ЗУНРО та з інших питань. Інструкції у справі розбудови ЗУНРО в Америці» (1924–1927 рр.), спр. 239 «Заяви, гарантійні листи та інші документи на отримання грошової допомоги для працевлаштування українських емігрантів в США та країнах Європи», спр. 551 «Листування ЦЕСУС з Товариством української молоді у Нью-Йорку, українськими студентськими організаціями про надання матеріальної допомоги (аплікації) студентам-українцям, що навчаються за кордоном і в Західній Україні; списки студентів-українців (аплікантів) на отримання допомоги» та ін.

Оскільки більшість іммігрантів США були вихідцями із західноукраїнських земель, підтримували контакти із провідними громадсько-політичними

організаціями та політичними партіями краю, до дисертаційної роботи залучені документи Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАЛ України), зокрема використані матеріали Ф. 344 «Українське Національно-Демократичне Об'єднання (УНДО), м. Львів» (спр. 9 «Звернення до Об'єднання українських організацій в Америці та українців США і Канади з проханням надати політичну і матеріальну допомогу, 1931–1932», спр. 19 «Звернення до населення Західної України про політичну і матеріальну підтримку українців Закарпаття у боротьбі за самовизначення, 1938», спр. 41 «Резолюція Народного комітету УНДО про політичне становище в світі за 1934 р.» та ін.), Ф. 359 «Назарук Осип, адвокат, журналіст, публіцист, письменник, громадський і політичний діяч. 1883 – 1940» (спр. 40 «Записна книжка (протоколи засідань редакційної колегії «Нова зоря», з правом використання цих записок тільки після смерті автора)», спр. 41 «Записна книжка (записи автора про політичні справи)»), Ф. 392 «Українська парламентська репрезентація в польському сеймі і сенаті, м. Варшава. 1903–1938» (спр. 14 «Документи про суспільно-політичне та економічне становище українців, білорусів та інших національностей та національно-визвольний рух на землях Західної України і Західної Білорусі. Листування, інтерпеляції, скарги, 1922–1931 рр.»).

У дисертаційній роботі використані й уже опубліковані архівні документи. Серед використаних у дисертаційній роботі збірників матеріалів виокремимо «Українська політична еміграція 1919–1945: Документи і матеріали»⁹⁸, «Вячеслав Липинський. Архів. Т. 7: Листи Осипа Назарука до Вячеслава Липинського»⁹⁹, «Матеріали до історії літератури і громадської думки. Листування з американських архівів 1857–1933»¹⁰⁰, «Україна в опінії

⁹⁸ Українська політична еміграція 1919–1945: Документи і матеріали / Кол. упоряд.: В.С. Лозицький (керівник), О.В. Бажан, С.І. Власенко, А.В. Кентій. К.: Парламентське вид-во, 2008. С. 73–76.

⁹⁹ Вячеслав Липинський. Архів. Т. 7: Листи Осипа Назарука до Вячеслава Липинського. Філадельфія, 1976. 530 с.

¹⁰⁰ Матеріали до історії літератури і громадської думки. Листування з американських архівів 1857–1933. Редактори Богдан Струмінський і Марта Скорупська у співпраці з Едвардом Касинцем і Наталею Лівницькою-Холодною. Вступні статті: Марк Раєв і Марта Скорупська. Нью-Йорк: УВАН у США, 1992. 814 с.

американського уряду 1919–1927 років»¹⁰¹ (опубліковано документи Державного департаменту США, що зберігаються в Національному архіві США), «Історія української імміграції в Америці: збереження культурної спадщини»¹⁰² (опубліковано документи з фондів Українського музею в Нью-Йорку та ін. архівних установ) тощо.

Джерелознавчий характер мають й т. зв. «Ювілейні Альманахи», які опубліковані у США українськими громадсько-політичними інституціями, зокрема й тими з них, що входили до Об'єднання українських організацій Америки. Збірники акумулюють не тільки документи та матеріали дотичні до Об'єднання, але й багаті на спогади сучасників подій. Л. Кужель стверджувала¹⁰³, що найґрунтовнішим за змістом і найбільшим за обсягом є ювілейний альманах Українського Народного Союзу в Америці («Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу»¹⁰⁴). Дослідниця наводить цитату із праці П. Тригуба та Н. Мерфі, які стверджували, що «українська діаспора в США...», «це видання являє собою збірник нарисів, літературних творів, ілюстрацій, статистичних відомостей про життя українців у США»¹⁰⁵.

У статті «Спільними силами», опублікованій у часописі «Свобода», зазначено, що до укладання «Пропамятної книги УНС» редакція запросила «стару, себто довоєнну імміграцію, нову, повоєнну імміграцію, та нове, тут уже роджене покоління, даючи при тому кожній з них висказати свої переживання, свої почування, думки, ідеали й прямування, як це тільки можливо, не

¹⁰¹ Герус О. Україна в опінії американського уряду 1919–1927 років. *Український історик*. 1974. Чис. 1/3. С. 207–211.

¹⁰² Історія української імміграції в Америці: збереження культурної спадщини / текст М. Куропась, пер. на укр. мову В. Павловський, вист. підгот. М. Шуст, Х. Певна. Нью-Йорк: Укр. музей, 1984. 99 с.

¹⁰³ Кужель Л. Еміграційні календарі та альманахи 1930-х років із нагоди ювілеїв українських товариств. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2022/JRN/PDF/7.pdf>

¹⁰⁴ Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу / зредагував Д-р Лука Мишуга. Джерзі Ситі. Нью Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. XV, [1], 752 с. : іл.

¹⁰⁵ Тригуб П., Мерфі Н. Українська діаспора в США: збереження традицій національної культури (історіографія проблеми). *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили*. Миколаїв, 2007. Вип. 61. Т. 74. С. 122–133.

обмежуючи ні її думок, ні навіть мови...»¹⁰⁶. Тому, відзначала Л. Кушель збірник має не лише історіографічний, а й джерелознавчий характер¹⁰⁷.

Альманах підготував Л. Мишуга, уродженець Львівщини, – український історик, державний і громадський діяч, дослідник української діаспори в США, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка. Готувала до видання ювілейну книгу Головна управа УНС та редколегія «Свободи» – М. Мурашко, В. Малевич, Р. Слободян, Д. Галичин, Р. Рев'юк і Л. Мишуга. Як зазначав останній у передмові, головним джерелом матеріалу до цієї книги стали протоколи головного управління УНС, матеріали конференцій і загальних зібрань, тексти газети «Свобода» й інших друкованих видань¹⁰⁸.

Варто зауважити, що у «Пропамятній книзі» зібрано величезний матеріал про перші активні у США громадські організації українців та їхні відділення, про визначних українців, а також їхні спогади. Видання багато ілюстроване, зокрема фотопортретами членів УНС. Значну частину видання становить англійськомовний матеріал, адресований молодому поколінню українців, народжених в Америці... Отже, без перебільшення можна стверджувати, що цей ювілейний збірник є значним досягненням зарубіжної української діаспори в дослідженні своєї історії і цінним інформаційним джерелом¹⁰⁹.

Не менш важливе джерелознавче значення має «Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу»¹¹⁰, опублікований у 1969 р. Додамо, що у дисертаційній роботі використані й інші «Ювілейні Альманахи». Так, у 1934 р. В. Левицький (уродженець Станиславщини) підготував та опублікував у Скрантоні «Ювілейний календар Українського Робітничого Союзу на рік 1935»¹¹¹. Значне зацікавлення з огляду на значну кількість джерел викликає

¹⁰⁶ Спільними силами. *Свобода*. 1937. 2 лютого. С. 2.

¹⁰⁷ Кушель Л. Еміграційні календарі та альманахи 1930-х років із нагоди ювілеїв українських товариств. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2022/JRN/PDF/7.pdf>

¹⁰⁸ Там само.

¹⁰⁹ Там само

¹¹⁰ Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. 560 с.

¹¹¹ Кушель Л. Еміграційні календарі та альманахи 1930-х років із нагоди ювілеїв українських товариств. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2022/JRN/PDF/7.pdf>

«Памятна книжка 10-ліття Лемко-Союза [1929–1939 рр. – авт.] в Соєд. Штатах и Канаді и Открытия Карпаторусского Американского Центра мая 28, 1939.»¹¹².

До ювілейних видань, які охоплюють тривалий період, належить також «Ювілейний альманах. Провидіння, 1914–1939»¹¹³ стоваришення українців католиків в Америці, який упорядкував і уклав А. Цурковський (уродженець Золочева) – український громадський діяч, письменник, перекладач, публіцист, редактор часопису «Америка». Хоча, як зазначено в альманасі, ідея створення такого видання належала доктору Л. Цегельському, який допомагав в упорядкуванні і підборі матеріалів. Календарну частину підготував о. М. Копачук, духовний управитель Союзу Українців-Католиків «Провидіння»¹¹⁴.

Серед товариств, які видавали ювілейні альманахи, відзначимо й «Общество Русских Братств в США»¹¹⁵, яке в 1939 р. у Філадельфії з нагоди 40-річчя (1900–1940) видало ювілейний альманах. Зміст традиційний для такого типу видань – історія і діяльність товариства, чимало ілюстрацій, документів та спогадів. Варто згадати також й про «Ювілейний Альманах Української Греко-Католицької Церкви у Злучених Державах з нагоди п'ядесятьліття її існування, 1884–1934»¹¹⁶, який підготував уродженець Тернопільщини о. В. Лотович спільно з ювілейним комітетом. Опосередковано про Об'єднання українських організацій в Америці йдеться в «Ювілейному альманасі «Свободи» (1893–1953)»¹¹⁷.

«Для еміграційних альманахів і календарів, присвячених ювілеям українських організацій, характерним було висвітлення історії створення організації та її діяльності, наявність хроніки подій, статистичних відомостей, використання багатого ілюстративного матеріалу та маловідомих фактів про

¹¹² Памятна книжка 10-ліття Лемко-Союза [1929–1939] в Соєд. Штатах и Канаді и Открытия Карпаторусского Американского Центра мая 28, 1939. [Yonkers, N.Y.], 1939. 56 с. : фото, карта.

¹¹³ Цурковський А. Двадцятьп'ятьліття Провидіння. Ювілейний альманах Провидіння, стоваришення українців католиків в Америці, 1914–1939: з календарем на 1939 рік. Philadelphia, Pa., [1939]. С. 40–64.

¹¹⁴ Кузьмелюк Л. Еміграційні календарі та альманахи 1930-х років із нагоди ювілеїв українських товариств. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2022/JRN/PDF/7.pdf>

¹¹⁵ Там само.

¹¹⁶ Ювілейний Альманах Української Греко-Католицької Церкви у Злучених Державах з нагоди п'ядесятьліття її існування, 1884–1934. Філадельфія: Видання Ювілейного Комітету Укр. Греко-Католицької Церкви у Злучених Державах. Заходом о. Володимира Лотовича, секретаря Комітету, 1934. 139 с.

¹¹⁷ Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953). Джер–Сіті, 1953. 520 с.

основних діячів, їхнього зв'язку зі Старим Краєм, — зазначала Л. Кужель. — Автори публікацій не ставили мету зробити узагальнення і глибокі висновки. Їхній доробок нагадує літописи-хроніки без висновків і відповідних покликань на джерела. Водночас це не применшує інформаційно-наукового значення описаних видань, оскільки в них зібрано значний довідково-архівний матеріал, кореспонденцію та спогади відомих діячів»¹¹⁸.

У дисертаційній роботі використано чимало мемуарів відомих українських громадсько-політичних діячів, активних учасників Об'єднання українських організацій в Америці. «Мемуарний відтінок», зокрема, мають праці А. Драгана «Свобода» в минулому і сучасному»¹¹⁹, Д. Галичина «Свобода» і У.Н.С.»¹²⁰ в яких йдеться про становлення та діяльність українських громадсько-політичних, релігійних, культурно-просвітніх організацій в США та часопис «Свобода».

Окремі спогади присвячені відомим українським громадсько-політичним діячам у США, членам Об'єднання українських організацій Америки. Серед таких — секретар організації Л. Мишуга. Його постаті, зокрема, присвячені мемуари Р. Слободяна «Замість передмови»¹²¹, В. Трембіцького «Лука Мишуга — представник Галицької держави у Вашингтоні»¹²², В. Душника «Д-р Лука Мишуга й українська визвольна справа в Америці»¹²³, А. Драгана «Д-р Лука Мишуга»¹²⁴ та ін.

З-поміж громадсько-політичних діячів української діаспори в США увагу привертає постать С. Куропася — головного контролера УНС, активного діяча Організації державного відродження України (ОДВУ), ОУН, Ліги Американців Українського Походження, Українського конгресового комітету Америки

¹¹⁸ Кужель Л. Еміграційні календарі та альманахи 1930-х років із нагоди ювілеїв українських товариств. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2022/JRN/PDF/7.pdf>

¹¹⁹ Драган А. «Свобода» в минулому і сучасному. *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953)*. Джер–Сіті, 1953. С. 33–49.

¹²⁰ Галичин Д. «Свобода» і У.Н.С. *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953)*. Джер–Сіті, 1953. С. 9–12.

¹²¹ Слободян Р. Замість передмови. *Лука Мишуга. Збірник*. Джер–Сіті; Нью-Йорк, 1973. С. 2–8.

¹²² Трембіцький В. Лука Мишуга — представник Галицької держави у Вашингтоні. *Лука Мишуга. Збірник*. Джер–Сіті; Нью-Йорк, 1973. С. 125–138.

¹²³ Душник В. Д-р Лука Мишуга й українська визвольна справа в Америці. *Лука Мишуга. Збірник*. Джер–Сіті; Нью-Йорк, 1973. С. 139–164.

¹²⁴ Драган А. Д-р Лука Мишуга. *Лука Мишуга. Збірник*. Джер–Сіті; Нью-Йорк, 1973. С. 13–15.

(УККА), Злученого Американського допомогового комітету (ЗУАДК) та активного члена Об'єднання українських організацій Америки. Його громадсько-політична діяльність, зокрема, висвітлена у спогадах І. Кедрин «Степан Куропась»¹²⁵, П. Стерчо «Степан Куропась – з ласки Божої діяч»¹²⁶, В. Нагірняка «Степан Куропась. 85 літ його повноцінного життя»¹²⁷.

У дисертаційній роботі також використано спогади М. Плав'юка «Україна – життя моє»¹²⁸, й уже згадуваного С. Куропася «Спогади з України й 60 років в Америці»¹²⁹, а також мемуари І. Кедрин «Життя – події – люди: Спомини і коментарі»¹³⁰, І. Макуха «На народній службі»¹³¹ та ін.

С. Куропась, зокрема, зазначав, що «Організація Державного Відродження України мобілізувала американських українців для надання допомоги старому краєві – для інституцій Західньої України, які такої помочі потребували, як «Рідна Школа», «Просвіта», Товариство Охорони Могил вояків Української Армії, шпиталь ім. Митрополита Шептицького. Велику увагу організація приділяла влаштуванню імпрез, пікніків, протестаційних віч, дохід з яких висилала до краю через Об'єднання Українсько-Американських Організацій, що його очолювали по черзі Микола Мурашко, президент УНСоюзу, а відтак редактори «Свободи» Омелян Рев'юк та д-р Лука Мишуга... Імпреди влаштувалися переважно в залі школи ім. Шопена, а менші – в залах українських церковних громад»¹³².

Повноцінний аналіз діяльності Об'єднання українських організацій в Америці неможливо здійснити без залучення матеріалів періодичної преси. Передусім, у дисертації використана інформація, отримана з часопису «Свобода», який відіграв надзвичайно важливу роль у національному

¹²⁵ Кедрин І. Степан Куропась. *Свобода*. 1985. 1 жовтня. С. 3.

¹²⁶ Стерчо П. Степан Куропась – з ласки Божої діяч. *Свобода*. 1985. 9 жовтня. С. 2.

¹²⁷ Нагірняк В. Степан Куропась. 85 літ його повноцінного життя. *Самостійна Україна*. 1985. Ч. 3 (416). С. 2.

¹²⁸ Плав'юк М. Україна – життя моє: в 3 т. Т. 1. Від селянського сина – до державника. Терен В., Хорунжий Ю. Київ: Видавництво ім. О. Теліги. 2002. 350 с.: іл.

¹²⁹ Куропась С. Спогади з України й 60 років в Америці. Нью-Йорк; Париж; Чикаго. 1988. 215 с.

¹³⁰ Кедрин І. Життя – події – люди: спомини і коментарі. Нью-Йорк: Видавнича кооператива «Червона Калина», 1976. 724 с.

¹³¹ Макух І. На народній службі. Детройт, 1972. 512 с.

¹³² Там само. С. 59.

освідомленні української діаспори США. А. Драган зауважував, що «спроби українського друкованого слова в Америці були вже і перед «Свободою», але це були, справді, тільки метеори, що згасали, ще поки стали видні...»¹³³.

«Факт, що «Свобода» відігравала серед української іміграції важливу виховну роль, – констатував й Д. Галичин. – На ній виховувались поодинокі Союзові провідники, сотні, а то й тисячі урядників по відділах УНСоюзу за час його існування. Ці урядники, виховані на ідеях «Свободи», були якраз головною опорою існування Союзу. Вони то організували в ряди УНСоюзу і держали опісля при членстві не тільки грамотних, але також і таких, що були цілком неграмотні і тим самим не читали «Свободи» та не могли бути під її впливом. У такий спосіб “Свобода” була посередньою дорогою для вступлення в ряди Союзу навіть і для таких членів, які її не читали»¹³⁴.

Головний редактор видання Л. Мишуга також відзначав надзвичайно важливу роль часопису на Американському континенті. «Тепер уже в Америці більше українських газет, що роблять добру роботу, – зауважував він. – Але «Свобода» між ними – це той загартований і досвідчений старий вояк, що за довгі роки вірної служби своєму народові навчився, яких засобів треба вживати, щоб прихилити американське громадянство й уряд до української справи і здобути їхню допомогу українському народові в його боротьбі за вільне й самостійне державне життя»¹³⁵.

Як головний редактор «Свободи», Л. Мишуга вважав газету винятково важливим чинником не тільки у формуванні світогляду українців, а й у збереженні ними рідної мови і культури. Він закликав українців любити волю і свободу, допомагати один одному і не забувати, що головний ворог України – Росія. Водночас, за словами Л. Кужель, він спонукав чинити опір насильницькій асиміляції в Америці, «учитись, думати, читати», організовувати українські

¹³³ Драган А. «Свобода» в минулому і сучасному. *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953)*. Джер–Сіті, 1953. С. 33–49.

¹³⁴ Галичин Д. «Свобода» і У.Н.С. *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953)*. Джер–Сіті, 1953. С. 9–12.

¹³⁵ Мишуга Л. Шістдесятиліття «Свободи». *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953)*. Джер–Сіті, 1953. С. 6–8.

школи, читальні, хори, оркестри, танцювальні колективи, відводячи велику роль жіноцтву¹³⁶.

Чимало інформації про діяльність Об'єднання українських організацій в Америці знаходимо у часописі «Америка» (США). Події на американському континенті, огляд суспільно-політичних процесів на українських землях ретранслювали періодичні видання, які публікувалися у Галичині та Наддніпрянщині у міжвоєнний період ХХ ст. Зокрема, звертає на себе увагу часопис «Діло» – провідна газета Галичини. «Діло», що виходило з 1880 р., на початку ХХ ст. було найвпливовішою українською газетою Галичини, виданням з тривалою традицією та поважною репутацією, яке читала українська публіка дуже різних переконань чи партійних уподобань, – писав О. Хім'як. – Характер публікацій щоденника на суспільно-політичні теми визначався його близькістю як кадровою, так і ідеологічною, до національно-демократичної партії... Характер матеріалів газети сприяв її широкій популярності і визначив унікальне місце «Діла» серед інших українських видань Галичини»¹³⁷.

Діяльність українських організацій у діаспорі була предметом зацікавлення редакцій часописів «Національна політика», «Новий час», «Українська громада», «Українське життя», «Вільна думка», «Свобода» (Львів), «Громадський голос», «Нова зоря», «Вперед», «Głos Polski», «Robotnik», «Gazeta Lwowska» та ін. Газетні матеріали є важливим доповненням до опублікованих документів. Вони дають уявлення про ступінь контактів американської діаспори США із українськими громадсько-політичними діячами та організаціями.

Таким чином, для комплексного дослідження історії створення і діяльності Об'єднання українських організацій Америки використано різнопланову джерельну базу, яка включає архівні документи, мемуари, матеріали періодичної преси та опубліковані документи. Основу джерельної бази становлять архівні документи, зібрані як в українських, так і в американських архівах. Джерела

¹³⁶ Кужель Л. Еміграційні календарі та альманахи 1930-х років із нагоди ювілеїв українських товариств. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2022/JRN/PDF/7.pdf>

¹³⁷ Хім'як О. Газета «Діло» та її вплив на формування політичної свідомості українців Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ століття). URL: https://vlp.com.ua/files/09_75.pdf

дозволяють констатувати незаперечний факт: діяльності Об'єднання українських організацій в Америці є важливим не тільки для розуміння історії української діаспори, але й для вивчення його впливу на розвиток громадсько-політичного життя як на українських землях міжвоєнного періоду XX ст., так і в США.

1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження

Методологія – ключовий компонент наукового дослідження. Розуміння методології надає дослідникові можливість провести наукове дослідження систематично, логічно та обґрунтовано, що є запорукою успішної та якісної дисертаційної роботи. Її значення при написанні дисертації важко переоцінити, оскільки вона:

- допомагає визначити, як саме «організувати дослідження» шляхом вибору методів збору даних, способів їхнього аналізу та інтерпретації (правильна методологія забезпечує логічну послідовність та структуру дисертаційної роботи, що робить дослідження зрозумілішим для «нефахових читачів»);

- забезпечує валідність та надійність результатів, що є критично важливим для наукової роботи (висновки дисертації підкріплені доказовою базою – джерелами);

- доводить, що дослідник орієнтується у певній галузі знань та враховує актуальні наукові підходи;

- чітко пояснює чому були обрані певні методи та як вони сприяють досягненню цілей дослідження;

- дозволяє зосередитися на конкретних дослідницьких питаннях, які досліджуються у дисертації.

Методи дослідження в гуманітарних науках забезпечують інструменти для розуміння складних аспектів людського досвіду. Вони дозволяють інтерпретувати різні культурні та соціальні феномени, що допомагає зрозуміти,

як конкретні особистості створюють сенс у своєму житті, як розвиваються культури, та як формується ідентичність. Це особливо важливо при дослідженні суспільно-політичних процесів у середовищі української діаспори. Методи можуть включати як кількісні так і якісні, але значний акцент при дослідженні історії створення та діяльності Об'єднання українських організацій Америки робиться на інтерпретації та аналізі текстів – архівних та опублікованих документів, матеріалів періодичної преси, мемуарної літератури.

Насамперед виокремимо історичні методи, які використовуються для дослідження, аналізу та інтерпретації подій, процесів та явищ минулого. Вони допомагають вченим відтворювати історичну дійсність і робити висновки про причини та наслідки різних подій. Серед базових методів – *хронологічний*, який передбачає впорядкування подій у послідовності їхнього виникнення (базовий метод, що допомагає зрозуміти послідовність і взаємозв'язок історичних подій). Він використовується для створення історичних хронологій, аналізу змін упродовж певного періоду – у дисертації описано передумови створення Об'єднання українських організацій в Америці, процес кристалізації політичної платформи, безпосередньо процес створення та діяльність у 1920-х – 1930-х рр.

Важливе значення при підготовці дисертації відведено *порівняльно-історичному методу*, який базується на порівнянні різних історичних подій, явищ або процесів. У науковій роботі, яка стосується Об'єднання українських організацій в Америці, він застосований для виявлення подібностей і відмінностей між різними історичними періодами, громадсько-політичними інституціями української діаспори у США та Європейському континенті.

Історико-генетичний метод досліджує походження та розвиток історичних явищ та процесів, аналізуючи їхні витоки та еволюцію. У роботі використовується для вивчення довготривалих історичних процесів, таких як еволюція ідеологічної платформи Об'єднання українських організацій в Америці, змін у ставленні провідних членів товариства до зовнішньої політики США, трансформації уявлень громадської інституції про державотворчі процеси на українських землях у досліджуваний період.

Підготовка робіт неможлива без використання *історико-системного методу*, який розглядає історичні події та явища як частину більшої системи, включаючи їхні взаємозв'язки та впливи на інші елементи цієї системи. Застосований для аналізу комплексних історичних явищ, таких як війни, революції, розвиток економічних систем (безпосередньо використаний при аналізі подій Лютневої революції в Росії, Української революції, Листопадового зриву, польсько-української війни, Великої депресії тощо та впливу цих подій на розвиток Об'єднання українських організацій Америки).

Історико-соціологічний метод дозволяє проаналізувати історичні події з точки зору соціальних структур, відносин і змін. Враховує вплив соціальних факторів на перебіг історичних подій. Він безпосередньо використовується для вивчення соціальних рухів та розвитку соціальних інституцій. Завдяки цьому методу виявлено причини еміграції українців на американських континент, встановлено взаємозв'язок між родом занять членів Об'єднання українських організацій в Америці та рівнем їх національної свідомості, визначено вплив економічних чинників на благодійну діяльність організації та ін.

Серед провідних методів – *ретроспективний аналіз*. Він дозволяє досліджувати діяльність Об'єднання українських організацій в Америці з огляду на історичні витоки організації. Застосовується для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями на американському континенті кінця XIX – початку XX ст. та 20-х – 30-х рр. XX ст. та загалом довготривалих тенденцій і процесів, таких як розвиток громадянського суспільства у США та ролі українських громадсько-політичних інституцій у цьому процесі.

Створення об'єктивного за змістом наукового продукту неможливе без використання *методу критичного аналізу джерел* (оцінка достовірності, автентичності та об'єктивності історичних джерел, що включає перевірку автора, часу написання, контексту та інших аспектів джерела). Використовується для виявлення фальсифікацій, упереджень або неточностей у історичних документах. Метод передбачає:

– аналіз походження джерела (Хто є автором документа? Які мотиви могли вплинути на його написання? Чи був автор безпосереднім учасником або очевидцем подій?);

– встановлення часу і місця створення джерела (Коли і де було створено документ? Чи має значення відстань у часі від події до моменту написання документа?);

– дослідження мети створення джерела (З якою метою було створено документ? Чи був це приватний лист, офіційний звіт, мемуари, публіцистична стаття?);

– виявлення автентичності джерела (Чи є документ справжнім, а не «підробкою» або ж пізнішим переробленням? Чи зберігся він у первісному вигляді?);

– перевірку достовірності інформації (Чи може бути інформація в джерелі спотвореною або упередженою? Наскільки автор об'єктивний у своєму викладі?);

– встановлення історичного контексту (В якому історичному контексті було створено джерело? Як цей контекст міг вплинути на зміст документа?);

– розгляд соціального / політичного контексту (Яке було соціальне, політичне або культурне середовище автора? Чи могли ці фактори вплинути на його погляди або оцінки подій?);

– вивчення точності фактів (Наскільки факти, викладені в джерелі, відповідають іншим джерелам? Чи є в тексті помилки, неточності або суперечності?);

– визначення значення джерела (Який внесок робить цджерело у розуміння подій, які досліджуються? Чи є воно унікальним або доповнює відомі факти?).

У дисертації застосовано також *квантитативний метод* – застосування кількісних підходів до аналізу історичних даних, таких як статистика. Він використовується для вивчення політичних, економічних, демографічних або соціальних процесів на основі масивів даних. Його застосування у дисертації дозволяє виявити: (а) кількість членів Об'єднання українських організацій в

Америці на різних історичних відрізках; (б) суми членських внесків товариства у 20-х – 30-х рр. ХХ ст.; (в) розмір пожертв українським громадсько-політичним організаціям Галичини та держав Європи; (г) кількість учасників протестних мітингів, які організовувало Об'єднання.

Опис подій, який стосується Об'єднання українських організацій в Америці базується на основі *просопографічного методу* (дослідження біографій осіб для аналізу їхньої спільної діяльності, соціальних зв'язків та впливу на історичні події). Встановлено особливості діяльності громадської інституції у період головування Л. Левицького, В. Сполітакевича, О. Рев'юка, М. Мурашка та секретарювання Л. Мишуги.

Універсальні прийоми мислення, які використовуються в наукових дослідженнях для організації, аналізу та синтезу інформації – загальнологічні методи. Під час написання дисертації вони допомогли систематизувати знання, розв'язати проблемні питання, формулювати висновки та обґрунтовувати наукові положення. Найважливіші з них:

– аналіз – полягає у поділі цілого на складові частини або аспекти для детальнішого їх вивчення (у дисертації аналіз використовувався для розгляду окремих аспектів проблеми, розділення складних явищ на елементи, вивчення їх властивостей та взаємозв'язків);

– синтез – об'єднання окремих елементів або частин в єдине ціле, що дозволило охарактеризувати діяльність Об'єднання українських організацій в Америці у комплексності;

– індукція – узагальнення від окремих випадків до загальних висновків (використовувався для виведення загальних положень на основі вивчення конкретних фактів або даних);

– дедукція – передбачає перехід від загальних положень до конкретних висновків (у дисертації дедукція допомогла застосовувати загальні теоретичні положення до аналізу конкретних випадків або ситуацій);

– порівняння – метод дозволив виявити схожість та відмінності між різними об'єктами, явищами або процесами (використовувався для порівняльного

аналізу, вивчення різних підходів, а також для формулювання відмінних рис досліджуваного явища);

– абстрагування – метод, що полягає у виділенні суттєвих характеристик явища або об'єкта та ігноруванні незначущих деталей (допоміг зосередитися на основних аспектах проблеми, виділити загальні закономірності та створити узагальнені моделі або концепції);

– узагальнення – метод, що полягає в об'єднанні окремих фактів, ознак або результатів у загальні положення або висновки (використовувався для формулювання загальних висновків на основі дослідження конкретних фактів або явищ, для розробки загальних концепцій або теорій);

– класифікація – метод систематизації знань шляхом поділу об'єктів, явищ або понять на групи за певними ознаками (у дисертації класифікація допомогла структурувати інформацію, розподілити її на групи для полегшення аналізу та представлення результатів);

– аналогія – метод, що полягає у перенесенні властивостей або ознак одного об'єкта на інший на основі їхньої подібності (у науковій роботі використовувався для формулювання гіпотез);

Застосування цих загальнологічних методів під час написання дисертаційної роботи забезпечило наукову обґрунтованість дослідження, сприяло логічності викладу матеріалу та дозволило обґрунтувати висновки.

Важливе значення у дисертаційній роботі відіграє термінологічний апарат. Насамперед відзначимо, що у дисертації, яка присвячена Об'єднанню українських організацій в Америці, йдеться про *українську діаспору*. Т. Бевз відзначала, що «тривалий час термін «українська діаспора» сприймався в Україні далеко неоднозначно й був об'єктом гострих дискусій. Противники вживання цього терміна посилалися здебільшого на те, що поняття «діаспора» стосувалось і стосується виключно євреїв й проводити аналогії з українцями, на їх погляд, неправомірно»¹³⁸.

¹³⁸ Бевз Т. Сучасна українська діаспора: проблеми і перспективи. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bevz_suchasna.pdf

Однак, причини були значно складніші. По-перше, термін «діаспора», підкреслює факт переважно недобровільного розсіяння людей одного етнічного походження; по-друге, у процесі розвитку діаспор недержавних народів неодмінно доходить до формування політичної ідеології, спрямованої на визволення історичної батьківщини й утворення власної незалежної держави¹³⁹.

Саме з огляду на ці дві визначальні ознаки поняття «діаспора» його застосування стосовно відірваної від матірнього кореня частини українського етносу було неприйнятним до проголошення незалежної Української держави. Проте розуміння і сприйняття терміну «українська діаспора» значною мірою змінилося (як змінились і функції самої «української діаспори» щодо України)¹⁴⁰.

Запитання викликає термін «*імміграція*» якщо йдеться про кінець XIX – початок XX ст. Спочатку українців, які в пошуках кращої долі прямували, і зокрема, до Америки, місцеві жителі називали просто іммігрантами (від лат. *immigro* – вселяюсь, в'їжджаю). Після Першої світової війни українців, які жили за океаном, уже не можна було назвати іммігрантами. Майже половина з них народилася в країнах поселення, а іммігрантами були хіба що їхні батьки чи діди. Самі себе вони, залежно від того, що вважали за потрібне в конкретний момент підкреслити – свою етнічну чи політичну належність, – називали американськими, канадськими, бразильськими українцями чи, навпаки, українськими американцями, канадцами, бразильцями тощо¹⁴¹.

Внаслідок поразки національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. десятки тисяч українців змушені були через політичні причини покинути батьківщину й емігрувати за кордон. Відповідно, вони називали себе *емігрантами*. Поняття «еміграція» підкреслювало факт нетривалості виїзду та перебування за кордоном¹⁴².

Частовживаний термін дисертації – «*Рідний Край*». Члени організації наголошували, що «більшість української імміграції, бодай тої, що гуртується в

¹³⁹ Там само.

¹⁴⁰ Там само.

¹⁴¹ Що означає поняття «українська діаспора»? URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/450737/mod_resource/content/2/Поняття_Українська_діаспора.pdf

¹⁴² Там само.

українських організаціях, походить головню з одної частини української землі – з Галичини»¹⁴³. Відповідно термін «Рідний Край» стосувався здебільшого Галичини, рідше – Волині та інших західноукраїнських земель. У ширшому розумінні «Рідний Край» – це усі українські етнічні землі. Члени Об'єднання (1931 р.) відзначали: «Як розуміти фразу «рідний край» Безперечно, що тільки так, як тепер прийнято у світі. Це простір землі, разом з усім, що є на ній живого і мертвого. На цьому то просторі переживає український нарід таку долю, про яку здебільшого знаємо»¹⁴⁴.

Створення Об'єднання українських організацій в Америці припало на етап формування *демократичних цінностей* в американському суспільстві. «Демократії притаманні широкі асоціативні зв'язки на всіх рівнях суспільного життя, інституційний і політичний плюралізм: партії, профспілки, народні рухи, масові об'єднання, асоціації, спілки, товариства, які об'єднують людей за різноманітними інтересами і нахилами, – відзначають політологи. – Інтеграційні процеси слугують розвиткові державності, демократичних засад усього суспільного життя, а також свободи особи. Об'єднання громадян беруть участь в управлінні справами держави. Поряд із виконавчою владою на місцях утворюється паралельна система прямого представництва»¹⁴⁵.

Важливо визначити також правовий статус Об'єднання українських організацій Америки. По-перше, Об'єднання – це політична організація¹⁴⁶. По-друге, у 1920-х – 1930-х рр. політичні організації у США відігравали важливу роль у формуванні громадянського суспільства. Вони були платформою для активної участі громадян у суспільно-політичному житті, сприяли розвитку демократії та підтримували різноманітні ініціативи, починаючи від захисту прав робітників і закінчуючи підтримкою іммігрантів. Багато з них також займалися благодійністю, культурною діяльністю, освітою та захистом прав різних

¹⁴³ Що діється на рідній землі. *Свобода*. 1931. 14 листопада. С. 4.

¹⁴⁴ Там само.

¹⁴⁵ Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за науковою ред. В. П. Беха; редкол.: В. П. Бех (голова), Г. О. Нестеренко (заст. голови) [та ін.]. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. С. 11.

¹⁴⁶ Менджул М. Цивільно-правовий статус громадських організацій. Ужгород, 2010. С. 30.

соціальних груп. У контексті української діаспори, такі організації як Об'єднання українських організацій в Америці, були важливими інструментами збереження української культури, мови та ідентичності серед українських іммігрантів, а також підтримки їх у новій країні.

У першій третині ХХ ст. у США діяльність політичних організацій регулювалася декількома основними законами та юридичними принципами, хоча спеціалізовані закони, що безпосередньо стосувалися таких організацій, були ще на ранній стадії формування. Діяльність Об'єднання українських організацій в Америці регулювалася: (а) законами про товариство і благодійні корпорації – у багатьох штатах діяли закони, які дозволяли створення благодійних, освітніх, релігійних і наукових корпорацій. Закони регулювали створення, управління та діяльність таких організацій, встановлювали вимоги до їхнього статуту та управління активами; (б) законами про працю та профспілки – політичні організації, особливо ті, що представляли інтереси селян, робітників, підпадали під дію законів про працю; (г) законами про громадський порядок та безпеку – організації, що організовували публічні зібрання або маніфестації, підпадали під регулювання законів, що стосувалися громадського порядку та безпеки. Це могло включати обмеження на проведення демонстрацій, вимоги до отримання дозволів та дотримання певних правил.

Таким чином, застосування загальнологічних та спеціально-історичних методів дозволило сформулювати узагальнюючий висновок – Об'єднання українських організацій в Америці, як громадська організація, відіграло важливу роль у формуванні ідентичності української діаспори США, сприяло збереженню національної української культури та підтримувало духовно / матеріально українців Північної Америки, Європи та на українських землях упродовж 20-х – 30-х рр. ХХ ст.

Сучасний термінологічний апарат – також важливий елементом наукового дослідження, особливо в контексті підготовки дисертаційної роботи. Його правильне та точне використання сприяло підвищенню якості дисертації (забезпечило точність та зрозумілість викладу; підкріпило наукову

обґрунтованість роботи; продемонструвало професійний рівень дослідника; підвищило довіру до наукової роботи серед наукової спільноти; дозволило дисертації відповідати сучасним вимогам та стандартам академічного письма; сприяло точнішому та конкретнішому опису досліджуваних явищ, процесів та об'єктів; полегшило взаємодію з іншими галузями знань).

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В АМЕРИЦІ

2.1. Зародження суспільно-культурного та політичного руху українців у США

В останній чверті XIX ст. у США стали помітні тенденції до консолідації української громади, що відбувалося під впливом все більшої імміграції до континенту українців Галичини, Буковини та Закарпаття. Проте низький національний рівень свідомості більшості іммігрантів та брак надлишкових коштів на культурно-освітні та політичні потреби гальмував, будь які, починання місцевих українських активістів.

Емігранти, які прибули до США у цей період, були здебільшого з «відсталих» у політичному сенсі регіонів – Лемківщини та південної Польщі, а також, за словами очевидців, мали «мінімальну політичну освіту». У праці Л. Мишуги «Як формувався світогляд українського імігранта в Америці» вдало описано рівень національної свідомості українців, які прибули на американський континент: «...Ті елементи з нашого народу, що прибули тоді до Америки, самі не знали ні своєї правдивої назви, ні свого роду, ні свого національного ідеалу... Цілий світогляд тих імігрантів, що виїжджали з рідного краю, обертався біля одного: якнайскоріше заробити якнайбільше грошей»¹⁴⁷.

Власне, як стверджував Я. Падох, «перші кроки українського робітника на американській землі не були легкі. Круті шляхи, якими по ній водила їх доля, не були встелені рожами. Безробіття, голод, холод, страшні життєві умови – це були рідні товариші нашого імігранта на цій землі. І найвищим щастям було для хлібороба, що виріс серед вільних піль чи високих гір, дістати будь-яку працю в

¹⁴⁷ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 95.

глибокій копальні, де не було ні сонця, ні чистого повітря, а на кожному закруті темної нори ждали на нього смерть чи каліцтво»¹⁴⁸.

Ю. Бачинський відзначав, що українських іммігрантів наприкінці XIX ст. практично не цікавило американське громадянство та політичні процеси у цій державі. Відомий громадсько-політичний діяч писав, що «загал іммігрантів жие отже поза публичним житем американської суспільности і те жите таке йому чуже, що навіть вже без взляду на політичні змагання а хоч би таки для особистого, матеріяльного інтересу не дбає про те, що в З'єдинених державах дає підставу кожній одиниці для більш людського трактовання її зі сторони американського загалу, і в її особистих матеріяльних заходах дає їй упривілейоване становишко – про горожанство З'єдинених Держав. Шкоди з того для іммігрантів великі»¹⁴⁹.

Подібні міркування висловлював й соціаліст-радикал М. Стахів, який констатував, що не всі іммігранти з Галичини та Буковини мали виключно українську національну свідомість. На його думку тільки «найпередовіші з них» були свідомими, так само як це було в той час на рідній землі¹⁵⁰. Його політичний опонент І. Кедрин також визнавав, що «новий край, до якого вибирався наш іммігрант, його не цікавив... Що це «читальня» – не знав. Про театральні вистави, концерти, відчити чи віча – не знав. Ніякими громадськими справами він ніколи не займався. Суспільних питань ніхто ніколи з ним не обговорював. Не знав він також нічого про робітничі організації й не чув про якісь страйки. Але суспільне горе відчував. Тільки рятунку не бачив...»¹⁵¹. О. Рев'юк погоджувався, що «велике число цих іммігрантів не вміли читати й писати», а «національна свідомість українського іммігранта була невелика» та мав він радше «свідомість негативну» – себто почуття, що він не американець¹⁵².

¹⁴⁸ Падох Я. УНС у невинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 64.

¹⁴⁹ Бачинський Ю. Українська еміграція т. 1: Українська імміграція в З'єдинених Державах Америки. Львів, 1914. С. 408.

¹⁵⁰ Стахів М. Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань. Скрантон, 1950. С. 56.

¹⁵¹ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 96.

¹⁵² Там само.

Все ж, упродовж 1880-х років українське суспільно-культурне та політичне життя у США почало поетапно «розвиватися та оживлятися» – до США прибували іммігранти зі Східної Галичини, які були набагато політично свідоміші, ніж лемки та закарпатці, яких у місцевій пресі називали «угорцями». Почали з'являтися іммігранти «з політичною ініціативою», а політичний рух перестав бути виключно справою інтелектуалів та священиків, поступово стаючи масовим.

У цьому політичному русі частина іммігрантів хоча й брала активну участь, проте така участь була часто поверховою, особливо на початку руху. Вони слідували за провідниками-інтелектуалами, не розбираючись в особливостях суспільно-політичних процесів. Політичні уподобання іммігрантів були, особливо наприкінці XIX ст., цілком залежні від партійної приналежності місцевих провідників-священиків.

До Першої світової війни лідери української еміграції у США працювали здебільшого на національно-культурному полі серед своїх співвітчизників, рідко вдаючись до політичних, консолідаційних акцій. Так, наприкінці XIX ст. створено перші «руські» товариства / братства, які опікувалися національно-культурними потребами місцевих українців. «Спонтанно вирости братства та товариства, які в своє призначення включали водночас допомогу в потребі та національні стремління, стали основою господарської і національної емансипації українського емігранта», – писали сучасники подій¹⁵³. Про створення будь-якої політичної організації серед початкової маси перших українських іммігрантів у США «не могло бути й мови в тодішніх більше, ніж невідрадних обставинах»¹⁵⁴.

Справді, політичний рух українців у США наприкінці XIX ст. формувався та викристалізовувався із членів братств. Перший український греко-католицький священик на американському континенті о. І. Волянський «потрапив уже в 1885 р., точно 18-го січня, заснувати в Шенандоа

¹⁵³ Падох Я. УНС у невинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 64.

¹⁵⁴ «Україна воскресла в Америці». *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 18.

(Пенсильвенія), перше Братство ім. св. Миколая. «В дальших кількох роках заложено ще кілька подібних братств, між ними Братство св. Кирила і Методія в Шамокіні, братства в Олифанті, Мейфілді, всі в Пенсильвенії, де у великій мірі скупчувались перші українські імігранти», – зауважували члени УНС¹⁵⁵.

У 1892 р. засновано т. зв. «Соєдиненіє греко-католических русских братств», до якого «приступили й згадувані вже братства та до якого належали й перші українські священники з Галичини, між ними і о. Іван Констанкевич, що став членом Контрольної Комісії «Соєдиненія», очолюваного т. зв. угро-руським священником Іваном Смитом та Ю. Жатковичем. О. І. Констанкевич, як контролер «Соєдиненія», ствердив погану господарку в організації і виступив з її критикою на конвенції в Скрентоні в 1893 році, за що попало не тільки йому, але й усім «галицьким русинам»¹⁵⁶.

Надалі консолідація українців у США наприкінці ХІХ ст. відбувалася зважаючи на декілька ключових процесів та подій:

1) посилення імміграції – українці почали масово емігрувати до США здебільшого із Австро-Угорської імперії, шукаючи кращих економічних можливостей та рятуючись від політичних переслідувань.

2) створення перших культурно-просвітницьких осередків – утворюватися у місцях скупчення українських іммігрантів. Зазвичай – це індустріальні міста, такі як Чикаго, Детройт, Нью-Йорк, Філадельфія та Піттсбург. У цих мегаполісах українці засновували церкви, школи, читальні, товариства, бібліотеки, театральні трупи та хори.

3) зростання ролі церкви – українці засновували греко-католицькі та православні парафії, які ставали центрами соціокультурного життя громади. Церква об'єднувала українців, допомагала зберігати мову та традиції, а також надавала підтримку новоприбулим іммігрантам.

¹⁵⁵ Там само.

¹⁵⁶ Там само. С. 19.

5) поширення української преси – українці засновували газети та журнали, які інформували про події в Україні та діаспорі, сприяли формуванню спільної ідентичності.

Останній фактор особливо важливий, адже винятково важливу роль у процесі консолідації української імміграції у США відіграв часопис «Свобода», заснований у 1893 р. «З появою «Свободи» народилась Україна в Америці», – писав Л. Мишуга у 1936 р.¹⁵⁷ На сторінках видання лунали заклики до об'єднання українців, які проживали на американському континенті, подавалася інформація про актуальні культурно-освітні та політичні події на американському континенті та за кордоном.

У 1893 р. о. Г. Грушка (редактор «Свободи») почав кампанію щодо заснування «народної організації для українців, розсіяних по всій країні». Він прагнув, щоб його українські земляки і співгромадяни імігранти «об'єдналися в своїх організаціях на своїй землі, щоб від крили свої серця для українських людей, щоб обмінювалися думками і розв'язували разом проблеми, що їх не може подолати одна людина, але ж коли візьметься кілька людей, то вони легко допоможуть одній людині»¹⁵⁸.

Як результат – 22 лютого 1894 р. створено УНС¹⁵⁹. Часопис «Свобода» інформуючи читачів про подію «заснування Руського (Українського) Народного Союзу» відзначав, що «український нарід воскрес із мертвих в Америці...»¹⁶⁰. «Останні слова звідомлення були очевидно трохи здраматизовані, але вони – все ж таки – вірно з'ясовували появу життєздатної етнічної групи, яка виходила наперед, щоб увіллятися в головну течію американського громадського життя», – відзначали члени УНС¹⁶¹. І. Кедрин також зауважив, що «ті дві народні

¹⁵⁷ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 95.

¹⁵⁸ Лисогір Й. Зорганізувались, щоб служити. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 22–23.

¹⁵⁹ Совершилася. *Свобода*. 1894. С. 1.

¹⁶⁰ Там само.

¹⁶¹ Там само.

інституції – «Свобода» і Український Народний Союз – були звиш 40 років головними сподвижниками українського народного життя в Америці»¹⁶².

«Руський Народний Союз» взяв собі за ціль: не тільки нести порятунок у нужді, в біді і в чорній годині сліз і розпуки русько-американського народу, але його воздвигнути з душевної темноти, невіжества, розбудити в ньому приглушене почуття гідності людини сотвореної не до рабства, але до свободи на Божому світі; запалити в його душі іскру руського духа; стерти печать рабства і невіжества та показати йому шлях до просвіти, до поступу, до цивілізації; отворити очі сліпому на душі і так впровадити в храм знання добра, світла, правди і науки, а для того закладати руські школи, читальні, давати товариські відчити та забави, видавати газету, популярні книжки, щоб освободити наш нарід з неволі невіжества і прогнати сего ворога¹⁶³.

Отже, основні завдання товариства можна звести до декількох визначальних тезисів:

- сприяння українському національному руху;
- захист культурно-освітніх прав українців, допомога в адаптації до нового середовища, вирішенні соціальних проблем;
- фінансова підтримка членів товариства у вигляді страхування життя, медичної допомоги та інших соціальних виплат;
- збір коштів (пожертв) для українців, які постраждали від війни та інших лих, як на теренах українських земель так і в діаспорі;
- лобіювання інтересів українців в американському уряді, сприяння визнанню української автономії / незалежності;
- підтримка національно-визвольних процесів на українських землях.

Зрештою «около 1900 року Український Народний Союз здобув визнання, як оборонець усіх українців у діаспорі і як борець за свободу і незалежність їхньої батьківщини – України¹⁶⁴. Початкові досягнення й успіхи в усіх цих

¹⁶² Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 95.

¹⁶³ В «Союзі» сила. *Свобода*. 1894. 16 березня. С. 1.

¹⁶⁴ Лисогір Й. Зорганізувались, щоб служити. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 24.

намаганнях Союзу були подекуди послаблюванні наявністю москвофілів поміж членством, але ситуація основно поправилася після того, як в 1902 році сьома Конвенція переголосувала розкольників і раз на завжди визначила для Союзу правильний і рішучий патріотичний український напрямок»¹⁶⁵.

Справді, один із значних організаційних недоліків організації на зламі XIX – XX ст. – вона поєднувала прихильників української національної ідеї та москвофілів. Як стверджував М. Стахів, співжиття з москвофілами тривало до 1902 р. На його думку, москвофіли в Руському Народному Союзі відчували себе настільки впевнено, що на конференції 1902 р. намагалися «взяти Союз під свій контроль»¹⁶⁶. «Однак їм це не вдалося, оскільки свідомі українці заздалегідь попередили про їхні наміри і вжили всіх необхідних заходів, щоб дати відсіч цим відступникам і не допустити їх до повного контролю над цією важливою організацією, що представляла українську робітничу масу»¹⁶⁷, – зазначав відомий громадсько-політичний діяч. Газета «Свобода» вже виходила українським правописом, однак москвофільська група на конференції «виставила два політичні вимоги», які мали надати Союзу чіткий російський характер: по-перше, газета «Свобода» повинна була змінити свою назву та, по-друге, англійський переклад назви Союзу мав бути не «Little Russian», а просто «Russian»¹⁶⁸.

У цей період (початок XX ст.) відбувається політизація братств, які оформилися у чотири провідні українські громадсько-політичні організації:

- 1) Український народний союз;
- 2) Українська народна поміч;
- 3) Український робітничий союз;
- 4) Об'єднання католиків-українців «Провидіння»¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Там само. С. 26.

¹⁶⁶ Стахів М. Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань. Скрантон, 1950. С. 56.

¹⁶⁷ Там само.

¹⁶⁸ Там само.

¹⁶⁹ Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини. Нью-Йорк, 1984. С. 33.

Зауважимо, що існувала ще одна українська політична організація, яка ідеологічно тяжіла до соціалістичної течії – у 1910 р. створено «Гайдамаки». До цього, у 1909 році, була спроба створити окрему робітничу організацію з радикальних елементів української імміграції (ініціювали члени товариств «Подільська Січ» та «Січ» у Нью-Йорку, які спробувавши заснувати Українську робітничу партію в Америці). Все ж, провідну роль у суспільно-політичному русі українців у США відігравав УНС, який переживав етап становлення.

Хоча українські громадські інституції були малочисельні, фінансово та матеріально слабкі (для прикладу – «перше п'ятиріччя УНС замкнув зі скромним балянсом 1,593 члени та 5,688.57 долярів майна»¹⁷⁰), все ж на початку ХХ ст. активістам вдалося провести декілька масових політичних акцій.

Зокрема, у 1 січня 1900 р. у Джерзі-Сіті (Нью-Джерсі) УНС провів «перше публічне віче з загальних справ імміграції. Під час заходу його учасники обговорювали актуальні / нагальні питання: справи шкіл, церковні питання, питання організації імміграції, хоча «основна увага була приділена організації першої допомоги для новоприбулих іммігрантів». На цьому віче також було ухвалено рішення щодо створення «Руського Еміграційного Дому». Уже після сецесії українських студентів з Львівського університету в 1902 р., іммігранти почали організовувати мітинги та збирати гроші на підтримку секційоністів¹⁷¹.

Друге публічне віче відбулося 26 грудня 1903 р. у Йонкерсі (Нью-Йорк). На цьому віче розглядали церковні, шкільні питання та організаційні питання. Було вирішено проблему щодо форми політичної організації української імміграції – утворено «Народний Комітет». У 1905 р. відбулося ще одне публічне віче у Мек-Кіспорті (Пенсильванія), на якому було доповнено політичні інституції українських іммігрантів шляхом створення місцевих політичних організацій, зокрема «Товариств руських патріотів». Товариства були створені для «ведення місцевих політичних справ і стали основою для загальної політичної

¹⁷⁰ Падох Я. УНС у невинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969. Джерзі Сіті – Нью Йорк, 1969. С. 65.*

¹⁷¹ Там само. С. 69.

організації»¹⁷². Їм було надано виключне право вибирати через делегатів на щорічних загальних вічах Народний Комітет. Із щомісячних внесків членів цих товариств половину направляли на Народний Фонд, яким керував Народний Комітет, а іншу частину залишали касам товариств для місцевих потреб. На цьому віче також було обрано нового голову Народного Комітету – М. Струтинського. Проте розбіжності між радикалами та націонал-демократами привели до ліквідації Народного Комітету (1906 р.)¹⁷³.

Функції, які виконував Народний Комітет, перейшли до головного уряду Радикально-національного Союзу. Після розколу Радикально-національного Союзу на «старий» та «новий», а також перетворення «старого» Радикально-національного Союзу на націонал-демократичну організацію, новий уряд Радикально-національного Союзу став подібним до Народного Комітету Націонал-демократичної партії. Водночас уряд «нового» Радикально-національного Союзу, який утворився як радикальна організація, став подібним до Народного Комітету радикальної партії. Народний Фонд припинив своє існування¹⁷⁴.

Відзначимо, що у цей період українська діаспора США активно реагувала на події в Галичині. Зокрема значне обурення американських українців викликала боротьба за реформу виборчої системи в австрійському парламенті у 1906 р., коли «іммігранти організували віче і знову збирали гроші на підтримку боротьби в старій батьківщині»¹⁷⁵. Потрясли іммігрантів події пов'язані із убивством галицького намісника Андрія Потоцького (1908 р.) та засудження М. Січинського (1909 р.). В усіх місцевостях, де жили українські іммігранти, організовувалися віче, на яких «висловлювали жаль за загиблими та злиднями в старій батьківщині, а також запалювалися нові надії на краще»¹⁷⁶.

¹⁷² Там само.

¹⁷³ Там само.

¹⁷⁴ Там само. С. 73

¹⁷⁵ Падох Я. УНС у невпинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Сіті – Нью Йорк, 1969. С. 65.

¹⁷⁶ Там само.

Загалом, як відзначав Й. Лисогір, «історію перших двадцяти років діяльності Союзу можна трактувати, як довгу хроніку випробувань і помилок. На самому початку не було досвіду, знання формальностей і відчувалася нестача фондів. Багато труднощів виникало внаслідок незнання мови і звичаїв у новому світі. Щоденним явищем були базовані на ігноранції непорозуміння й конфузії. Непевність проявлялася навіть в уживанні правильної назви організації¹⁷⁷. На думку Р. Слободяна «УНСоюз і «Свобода» створили з того імігранта свідомого громадянина, рівного між рівними, вільного між вільними. УНСоюз ніколи не забував про Україну та її справу, «Свобода» містила на своїх сторінках заклики для допомоги нашим братам та інституціям у ріднім Краю, збираючи великі суми, даючи також правну оборону через своїх представників у Вашингтоні»¹⁷⁸.

Таким чином, зростання еміграції з Галичини, Буковини та Закарпаття до США наприкінці XIX ст. стало одним із визначальних чинників, що призвів до зростання консолідаційних процесів в середовищі української громади. Більшість іммігрантів мали низький рівень національної свідомості та фінансові труднощі, що ускладнювало розвиток культурно-освітніх та політичних ініціатив американських українців у цей період. Наприкінці XIX ст. українці в США засновували греко-католицькі та православні парафії, які стали центрами соціокультурного життя, почали створювати культурно-просвітницькі та політичні організації. З'явилися перші братства і товариства, які підтримували національно-культурні потреби. Преса, зокрема часопис «Свобода», відігравала важливу роль у формуванні спільної ідентичності та консолідації громади. Політичний рух українців у США формувався під егідою інтелектуалів та релігійних діячів. У 1894 р. було створено УНС, який став важливим центром консолідації української громади в США. Організація займалася соціальною та фінансовою підтримкою українців, сприяла їх національному та культурному розвитку, лобіювала їхні інтереси в американському уряді. На початку XX ст. українські громадські інституції, попри свою малочисельність та фінансові

¹⁷⁷ Там само. С. 26.

¹⁷⁸ Слободян Р. Очима піонера. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 47.

труднощі, проводили масові політичні акції, організовували віча, підтримували національно-визвольні процеси на українських землях.

2.2. Ідеологічна диференціація серед українців США (1914–1921)

У другій половині ХХ ст. відомий громадсько-політичний діяч І. Кедрин слушно зазначав, що «нинішня густа (може аж занадто густа) мережа організацій в ЗСА не народилась із пустки»¹⁷⁹. Особливого розмаху розбудова українських національно-культурних та політичних інституцій у США набула у роки Першої світової війни та роки Української революції 1917–1921 рр.

Перша світова війна, фронт якої пролягав через українські землі, слугувала потужним чинником формування в українців у США національної самосвідомості та специфічного сильного ментального зв'язку з батьківщиною¹⁸⁰. Водночас масштабний воєнний конфлікт, події Української революції 1917–1921 рр. сприяв поширенню негативних тенденцій у середовищі української діаспори – дав поштовх «до розмежування в імміграції згідно з критерієм етнічного самоусвідомлення – на прихильників української національної ідеї, окремішності «руських» («русинів», «карпаторусів») як етносу, захисників ідеї «єдиного російського народу»¹⁸¹. На думку М. Лендъел ці події можна вважати етапом ідеологічної диференціації серед українців США¹⁸².

У цей період провідною українською організацією на американському континенті залишався УНС, який на початку 1914 р. нараховував бл. 25 000 членів¹⁸³ (за переписом 1910 р., в США проживало бл. 250 000 осіб українського походження). За словами членів товариства, «діяльностеві рекорди підтвердили

¹⁷⁹ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 98.

¹⁸⁰ Сухобокова О. Створення Українського конгресового комітету та його діяльність у період «холодної війни». *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. Вип. 1. С. 114.

¹⁸¹ Лендъел М. Досвід самоорганізації української етнічної групи в США. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/41748/1/>

¹⁸² Там само.

¹⁸³ Лисогір Й. Зорганізувались, щоб служити. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 26.

в дальшому факт, що виховні, релігійні, культурні і патріотичні завдання розгорнено і здійснювано з видатним успіхом на широкому національному рівні»¹⁸⁴.

Напередодні Першої світової війни УНС у США організував декілька важливих політичних акцій, зокрема:

- конгреси та з'їзди українських організацій, де обговорювалися важливі політичні питання та стратегії підтримки національно-державницьких сил на теренах України;

- промоційні заходи спрямовані на лобювання «українського питання» серед членів Конгресу США, політичних партій;

- масштабні кампанії зі збору коштів на підтримку українських організацій (використовувалися для надання гуманітарної допомоги, підтримки політичних ініціатив);

- інформаційні кампанії спрямовані на підвищення обізнаності американського суспільства про ситуацію на українських землях (публікація статей, випуск газет та брошур, а також організація лекцій та публічних дискусій);

- локальні демонстрації та мітинги, які привертали увагу американської громадськості та медіа до «українського питання»¹⁸⁵.

Незважаючи на активну громадсько-політичну діяльність, упродовж 1914 р. УНС втрачає авторитет серед значної кількості членів організації, зважаючи на непродуману організаційно-фінансову реформу. Лідери Союзу були змушені визнати, що реформа 1914 р. викликала гостру кризу в середовищі УНС, привела до зменшення членів організації. «Одного лише 1915 року УНСоюз утратив коло 14,000 членів, тобто добрих дві третини. На черговій 14-ій конвенції в 1917 році УНСоюз начислював не цілих 12,000 членів. Стільки залишило ся з понад 25-тисячної громади членів з-перед трьох років»¹⁸⁶, – відзначав Я. Падох.

¹⁸⁴ Лисогір Й. Зорганізувались, щоб служити. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 27.

¹⁸⁵ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр.98, арк. 145.

¹⁸⁶ Падох Я. УНС у невпинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 64.

На тлі занепаду УНС постала нагальна необхідність «заложити в Америці національну політичну організацію»¹⁸⁷, яка б об'єднала більшість національно-свідомих українських американців. З ініціативи головного уряду УНС у вересні 1914 р. утворено комітет, який мав здійснити організаційні кроки щодо створення Української Народної Ради (УНРада), яка мала завдання об'єднати усі українські громади у США. «Гадка про основанє такої загальної Української Народної Ради у Злучених Державах товчється у нас вже від року, але годі було приступити до її здійснення через посторонні роздори, одначе тепер з уваги на великі події в нашій рідній краю, гадаємо, ті роздори повинні притихнути і нашу добру гадку повинен загаль широ прийняти!»¹⁸⁸, – повідомила газета.

«Свобода» дещо ширше розкрила бачення ініціаторами діяльності УНРади як безпартійної або міжпартійної організації, в якій би працювали представники різних політичних напрямів. Справа кадрового складу УНРади, «її місце осідку й обсяг діяльності мали обговоритися детально в Бофало (Баффало), Н. Й., при нагоді XIII Конвенції (Конгресу) РНСоюзу (УНСоюзу), яка мала розпочатися 7 вересня 1914 р. Водночас зауважено, що «нововибрана управа УНРади мала би право й обов'язок кооптувати ще відповідне число членів управи споміж Українців споза РНСоюзу або таки споміж членів нашого Союзу, але неprisутних під час конвенції в Бофало»¹⁸⁹.

Ініціатори обґрунтовували мету УНРади: «...буде займатися всіми народними справами, передівсім політичними американських Українців та нав'язати тісніші зносини з нашими братами в старім краю. Потреба такої загальнонародної української інституції в Америці показалася особливо тепер, коли в Європі заноситься на переворот; коли має рішитися також доля України»¹⁹⁰.

На конференції УНС 15 вересня 1914 р. в Буффало (округ Ері штату Нью-Йорк) було схвалено стратегічні напрями діяльності організації. Учасники

¹⁸⁷ Національна політична організація. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті, 1917. С. 70–73.

¹⁸⁸ Українська Народна Рада. *Свобода*. 1914. 20 серпня.

¹⁸⁹ Там само.

¹⁹⁰ Там само.

заходу прихильно оцінили перспективу створення нової політичної структури. Як результат – відповідно рішення конференції постала Українська Народна Рада¹⁹¹. «Ся організація опиралася передівсім на членах У. Н. Союзу, а інші групи не пристали до неї»¹⁹², – відзначали члени товариства. Одне з перших рішень Ради – виділення 1 000 доларів до Фонду Визволення України¹⁹³.

«Свобода» 18 вересня 1915 р. інформувала, що Українська Народна Рада відкрила «щойно» бюро під назвою «Народна Канцелярія» для надання пояснень і інформацій при відносінах зі «старим краєм». До повноважень «Народної Канцелярії» належали:

1) посередництво у пересилці листів до старого краю (оплата становила 25 центів – у суму входила оплата листа до «старого краю», оплата листа зі «старого краю» і оплата листа до відправника);

2) надання інформації та пошук місця перебування родичів або знайомих у «старому краї» (оплата становила 50 центів);

3) посередництво при пересилці грошей до «старого краю» (гроші пересилалися через найнадійніші компанії);

4) надання порад і консультацій у спадкових, військових та інших справах¹⁹⁴.

Наступним кроком на шляху до ідеологічної диференціації серед українців США стало проведення 30-31 жовтня 1915 р. у Нью-Йорку Першого Українського Сейму (235 делегатів від 457 товариств)¹⁹⁵. Його організатори та ідейні натхненники – найвпливовіші українські громадські організації США – УНС, Український робітничий союз, Об'єднання українців-католиків «Провидіння» та ін. товариства¹⁹⁶.

¹⁹¹ Сухобокова О. Створення Українського конгресового комітету та його діяльність у період «холодної війни». *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. Вип. 1. С. 114.

¹⁹² Там само.

¹⁹³ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 98.

¹⁹⁴ Оголошення Народної Канцелярії. *Свобода*. 1915. 18 вересня. С. 2.

¹⁹⁵ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 98.

¹⁹⁶ В справі Українського союму в Нью Йорку. *Свобода*. 1915. 2 жовтня. С. 3.

Напередодні, 9 вересня 1915 р. М. Січинський, як секретар Тимчасового Комітету, повідомив, що «Греко-католицька церква й церковно-запомогові організації не візьмуть участі ані в соймі, ані у виборах до Загального Українського Комітету, тому, що мають змогу розвивати свою діяльність у своїй Американській Руській Раді, яка має релігійно-політичний характер». У відповідь Тимчасовий Комітет зазначив у своїй відозві, що «Український Сойм і Український Загальний Комітет опиратиметься лише на світських організаціях, але кожна Група могла вибрати священика своїм представником». До передсеймового комітету увійшли: Д. Капітула, І. Артимович, І. Бородайкевич, М. Байдюк, С. Ядловський, М. Січинський, П. Задорецький, О. Ревюк, І. Ардан, С. Гладкий, Ю. Луців, Ж. Бифчинський, В. Кузів, О. Стеткевич.

Передсеймовий Комітет розіслав інструкції-поради щодо вибору делегатів Сейму і списки щодо вибору Загального Українського Комітету у США. Їх направлено до центральних організацій, які мали якнайшвидше ознайомити з ними свої відділи, а відділи повинні їх виконати на найближчих мітингах (у т. ч. й надзвичайних). Передусім, кожний відділ з кожної української центральної організації повинен був вибрати делегата на Сейм, надати йому відповідні повноваження та оплатити транспортні витрати. Кожний відділ з кожної української центральної організації повинен був на найближчому мітингу провести вибори Загального Українського Комітету у США (на основі надісланого списку). Обраних повинно було бути 15 осіб¹⁹⁷. Зважаючи на те, що в США діяла велика кількість українських просвітних, політичних і т. зв. «допомогових» товариств, які не належали до центральних організацій, вони повинні були «зголоситися» до секретаря Передсеймового Комітету М. Січинського для отримання необхідних інструкцій¹⁹⁸.

«Потреба зібрати представників української громади США з різних штатів та міст виникла під впливом Першої світової війни, – констатували сучасні науковці. – Українці США ще раніше почали гуртуватися і координувати свої

¹⁹⁷ Там само.

¹⁹⁸ Там само.

зусилля з допомоги українцям на Батьківщині, а з початком війни це набуло особливо великого розмаху. Фонд визволення України збирав гроші на підтримку співвітчизників, низка українських громадських організацій розгорнула інформаційну роботу на підтримку українського національного руху. Українська громада США на той час була вже досить чисельною (понад 500 тисяч осіб), мала свої осередки у великих містах та мережу громадських організацій. Тож цілком логічним було питання створення центрального координаційного органу чи організації для більш ефективної взаємодії та представлення інтересів української діаспори як лобі українського народу перед суспільством та владою США»¹⁹⁹.

Учасники заходу сформуvalи програмні вимоги українського національно-визвольного руху: створення Української демократичної республіки та проведення аграрної реформи²⁰⁰. О. Сухобокова стверджувала, що на випадок неможливості утворити в ході війни національну республіку планувалося підтримувати боротьбу за автономію в складі Росії та Австрії²⁰¹. Відповідно до ухвали сейму створено спеціальний координаційний орган української діаспори США – Федерацію українців у Злучених Державах, головне завдання якої полягало у підтримці боротьби України за самовизначення (очолив В. Сіменович, секретар – М. Січинський)²⁰². Сейм звернувся до Президента США з проханням на мирній конференції після закінченню Першої світової війни проголосити принцип права кожного народу на самовизначення та суверенітет²⁰³.

На сеймі до Загального Українського Комітету були вибрані: І. Ардан, І. Артимович, М. Байдюк, Ж. Бичинський, І. Бородайкевич, Є. Василенко, Л. Весоловський, С.Гладкий, Н. Гриневецька, С. Гриневецький, П. Задорецький,

¹⁹⁹ 30-31 жовтня 1915 р. у Нью-Йорку відбувся Перший український сейм в Америці. URL: <http://www.diaspora.ua>

²⁰⁰ Там само.

²⁰¹ Там само.

²⁰² Там само.

²⁰³ Там само.

Д. Капітула, В. Лотоцький, В. Малевич, В. Момрик, О. Ревюк, В. Сіменович, М. Сочинський, О. Стеткевич, Ю. Хиляк, І. Чорний, С. Ядловський²⁰⁴.

О. Сухобокова відзначала, що «проведення Першого українського сейму стало важливою віхою становлення української діаспори як організованої спільноти, об'єднаної спільною метою – визволення Батьківщини. Сейм поклав початок консолідації українців США та координації їх діяльності через центральну загальноамериканську українську організацію. Українська громада набувала рис згуртованої та організованої національної діаспори, що могла відстоювати інтереси своєї Батьківщини»²⁰⁵.

1916 рік відзначився, за словами редакції «Ювілейного альманаху УНС», низькою активністю українців у Сполучених Штатах Америки у порівнянні з попередніми роками. Все ж, у цей час УНС та «Провидіння» створили альтернативну до Федерації українців у Злучених Державах організацію – Українську раду. Обидві організації, за словами сучасних науковців, діяли в інтересах України, привертаючи увагу до «українського питання»²⁰⁶.

Почин до створення нової громадсько-політичної інституції було покладено 10 жовтня 1916 р. відбувся з'їзд українського духовенства США, на якому ухвалено резолюцію, в якій йдеться про вихід товариства зі складу Федерації Українців у Сполучених Штатах Америки. У документі відзначено: «З огляду на те, що теперішнє політичне положення вимагає з'єднання всіх народних сил до поважної і солідної праці, а Федерація Українців у Злучених Державах веде вузькопартійну політику, ворожу Церкві і народови, загальний з'їзд українських священиків рішив оснувати Українську Раду в Америці»²⁰⁷.

У порозумінні з УНС було обрано Комітет (п'ять членів), який вирішував організаційні питання щодо створення нової громадської інституції. На першому спільному засіданні 1 листопада 1916 р. «порішено заснувати загально-

²⁰⁴ В справі Українського сойму в Нью Йорку. *Свобода*. 1915. 2 жовтня. С. 3.

²⁰⁵ Там само.

²⁰⁶ 30-31 жовтня 1915 р. у Нью-Йорку відбувся Перший український сейм в Америці. URL: <http://www.diaspora.ua>

²⁰⁷ Національна політична організація. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті, 1917. С. 70–73.

національну організацію під назвою «Українська Рада»²⁰⁸. Згодом обрано спільний комітет (9 осіб). 25-26 грудня 1916 р. відбулися загальні збори Української Ради.

На установчі збори прибули делегати греко-католицької дієцезії, Українського Народного Союзу, товариства «Провидіння» та «Згоди Братств». До виконавчого комітету були обрані: о. В. Довгович (голова), Д. Капітула, П. Кирилюк (заступники голови), о. Є. Сидоряк (фінансовий секретар), Г. Заячківський, К. Кирчів, о. А. Павляк, о. В. Держирука та С. Ядловський. До контрольної комісії увійшли: А. Гавриляк, І. Боросевич, А. Савка²⁰⁹.

Члени УНС зауважували, що «на зборах переведено багато корисних ухвал, а найважнішою з них, бо на часі, було завізване всіх місцевих організацій в Америці вислати дня 14 січня 1917 р. до австрійської і німецької амбасад у Вашингтоні протести проти наміреного влучення Східної Галичини до польського королівства. Сі протести внесено дійсно від яких 300 товариств, а крім сього головний відділ Української Ради вніс від себе дня 10 січня 1917 р. обширно умотивований меморіал до обох амбасад. Обі амбасаді відповіли, що телеграфічно повідомили свої правительства про протест Українців. Дня 25 січня 1917 р. прийшли урядові телеграми з Берліна, що справу Галичини поладиться аж по війні»²¹⁰.

Також при товаристві були створені фонди: народний фонд (для забезпечення діяльності адміністрації та видавничу діяльність); фонд вдів і сиріт (для жертв війни в «старім краю»); фонд переселених до Сибіру; фонд Січових Стрільців; фонд імені Івана Франка. Діяльність Української Ради охоплювала усі поточні справи української еміграції та справи українського народу загалом, а засідання відбувалися «досить часто, за потреби, але не менше одного разу на місяць»²¹¹.

²⁰⁸ Там само.

²⁰⁹ Там само.

²¹⁰ Там само.

²¹¹ Там само.

Значну увагу у своїй діяльності Українська Рада приділяла виокремленню окремого «Українського дня» на державному рівні для привертання уваги американських громадсько-політичних діячів до «українського питання». Члени УНС констатували, що «висднанє Українського Дня – се головна заслуга адміністратора української грецько-католицької дієцезії, о. Петра Понятишина, котрий для сеї справи посвятив багато праці, заходів і коштів. Вкінці сі заходи увінчались успіхом і дня 16 марта 1917 р. президент Вілсон видав прокламацію, якою проголосив день 21 цвітня 1917 р. Днем Українським для збірки на жертви війни в старім краю по всіх місцевостях Злучених Держав»²¹².

Відзначення на державному рівні «Українського дня» дозволило зібрати значні кошти. «З тої суми вислано вже 100.000 рублів, небаром по вибуху революції в Росії, до Києва, на адресу проф. Михайла Грушевського, на поміч для галицьких і буковинських вигнанців на Сибіри, в Московщині і на Україні, – зауважували члени УНС. – Одержанє тих гроший проф. Грушевський потвердив на однім із засідань Української Центральної Ради в Києві. Решта гроший остає в американських банках»²¹³.

Видавнича діяльність Української Ради – не менш важливий напрям праці. «Видавнича діяльність Української Ради в Америці полягає доси у виданю поважної наукової праці проф. Степана Рудницького п. з. «Ukraine» в англійській мові і журналу, також під назвою «Ukraine», – зауважували члени Ради. – Оба сі видання дають чужинцєви основні інформації про український нарід, про його край, його історію, культуру і стремління та про теперішню боротьбу за волю. Сі видавництва розширено в Злучених Державах, в Канаді і в Європі і вони певно сповнили свою інформаційну місію»²¹⁴.

Політичні дискусії серед членів товариства у досліджуваний період точилися навколо трьох блоків питань: «українська політика в Злучених Державах; становище української іміграції в Злучених Державах до української

²¹² Українська рада в Америці. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1919*. Джерзі Сіті, 1918. С. 38–43.

²¹³ Там само.

²¹⁴ Там само.

політики в Європі; відношене української іміграції в Злучених Державах до політики американської і міжнародної»²¹⁵.

Створення Української Ради відбувалося на тлі масштабного конфлікту серед членів Федерації. «Після бажань усіх груп Федерація мала займитися передівсім справами старого краю, себто стреміти до визволу українських земель з чужого ярма»²¹⁶, – відзначали члени Федерації. Проте, новостворена організація виявилася недієздатною. «Здається, що сей ясний момент в життю української еміграції скінчився таки зі Соймом. Вже в який тиждень по Соймі далися чути нарікання на брак роботи зі сторони вибраного комітету, а се знова спричинило цілковитий упадок духа. Коли безсторонно судити сю прояву, то треба зазначити, що між американськими Українцями був і є брак одиниць, котрі мали би відповідне вишколенє та досвід у веденню таких народних справ, які саме виринали. Припадкова поява Мирослава Січинського, ославленого героя українського народу, спричинила се, що в його руки дістався провід усеї народної політики», – відзначали представники української політичної еліти США.

Власне чимало сучасників подій переклали вину за відсутність консолідаційний процесів у діаспорі на М. Січинського. Окремі члени УНС відзначали: «Січинський був молоденький чоловік, цілком необізнаний з практичним народним житєм, запалений фанатик теоретичного соціалізму, нетолерантний до всяких інших переконань. Побут у в'язниці лишив на нім пятно недовірчivosti. І сі його хиби були головною причиною застою в роботі. З початку старалися деякі члени виділу Федерації впливати на напрям і спосіб народної роботи; коли однак переконалися, що се лише шкодить справі, бо Січинський не тільки що їх за се зневажає, але ще й робить наперекір, тоді віддали вони всю керму Січинському, який, розуміється, не міг нічого сам зробити. Наслідком сього протягом падолиста і грудня 1915 р. аж до марта 1916

²¹⁵ Там само.

²¹⁶ З часів руйни на еміграції. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті, 1917. С. 64–69.

р. не проявляла Федерація ніякої важнійшої роботи. За той час відбув Січинський ледви кілька віч та зроблено приготування до уложеня статута Федерації»²¹⁷.

Результат «неробства» М. Січинського був очевидний – «появилися сплетні, взаємне недовіре, наріканя. Небогато бракувало до отвертої боротьби – сталої при знаки української еміграції. Мимо сього якось лагодилися непорозуміння. Щойно коли з кінцем марта 1916 року появился в Нью-Йорку приятель М. Січинського, Микола Цеглинський, який представив себе делегатом групи швайцарських Українців, почала ся крамола, якої ще дотепер не було на еміграції»²¹⁸.

Вже на першому вічі за участі М. Цеглинського 1 квітня в Нью-Йорку представлено політичну еліту Галичини як «збиранину запродавців», що, очевидно, викликало обурення серед зрілої частини української еміграції. Це обурення виявилось передусім у пресі, здебільшого у «Свободі», через що М. Цеглинський, М. Січинський і О. Рев'юк почали «безпощадно нищити всіх прихильників «Свободи» і Українського Народного Союзу»²¹⁹.

Епітети, які лунали на адресу провідних діячів УНС і редакторів «Свободи» – «зрадники», «австрійські агенти», «запродавці» були єдиним аргументом у «вустах несумлінних вічевих доповідачів». Вони із іронією відзначали, що «коли хтось збоку придивлявся до цієї шаленої кампанії, той мусив скласти враження, що тут маємо справу з організованою таємною горсткою ворогів українського народу, які в манері російських провокаторів представляли всіх щирих українців зрадниками народу»²²⁰.

Для того, щоб припинити «руйнівну роботу», керівництво УНС вимагало скликання засідання Федерації. Незважаючи на спротив М. Січинського, «під загрозою відповідних наслідків зі сторони У.Н.Союзу», 21 липня 1916 р. відбулося засідання комітету Федерації, на якому обговорено поточні справи. «Виявилось, що всілякі ганебні злочинні наклепи, кинуті на адресу редакції

²¹⁷ Там само.

²¹⁸ Там само.

²¹⁹ Там само.

²²⁰ Там само.

«Свободи», д-ра С. Демидчука і головного уряду У.Н.Союзу, були зовсім висмоктані з пальця»²²¹, – констатували союзівці. Водночас на засіданні М. Січинського було обрано секретарем Федерації²²².

Однак, «напади на народний табір не припинилися..., навпаки, вони ще посилювалися». Зважаючи на цей чинник, 2 листопада 1916 р. провід УНС надіслав листа до голови Федерації В. Сіменовича в Чикаго, «з викладом причин, чому У.Н.Союз мусить вийти з Федерації»²²³. У листі констатовано, що на річному засіданні головного уряду УНС, яке відбулося 9-11 жовтня 1916 р., було ухвалено рішення щодо виходу Союзу із складу Федерації Українців у Сполучених Штатах Америки та доручено його виконання Головному виконавчому комітету УНС.

Наголошено, що Головний виконавчий комітет на своєму засіданні, яке відбулося 1 листопада 1916 р., вирішив з часу цієї ухвали відкликати представників УНС та вийти з Федерації Українців у Сполучених Штатах Америки, зважаючи на те, що:

1. Федерація Українців не виконала головних ухвал Українського З'їзду, який відбувся у жовтні 1915 р., незважаючи на неодноразові вимоги представників УНС.

2. Окремі члени Комітету Федерації Українців намагалися «використовувати своє становище для партійних, а навіть особистих цілей».

3. Значна частина членів Комітету Федерації Українців відносилася «неприхильно і вороже» до УНС, його офіційного органу «Свобода», а також до окремих провідних членів товариства, використовуючи свої посади, які займали у Федерації Українців.

4. До складу Виконавчого Комітету Федерації Українців було включено М. Цеглинського, який приїхав до США та представив себе делегатом групи українців у Швейцарії, проте «досі як такий не легітимізувався»²²⁴.

²²¹ Там само.

²²² Там само.

²²³ Там само.

²²⁴ Там само.

Таким чином, йдеться у листі, на підставі попереднього досвіду Головний виконавчий комітет Українського Народного Союзу, прийшовши до висновку, що подальші переговори між УНС та Федерацією не принесуть «ніякого успіху» і відносини не вдасться покращити, прийняв вище наведене рішення, не бажаючи брати на себе відповідальність за роботу Федерації Українців²²⁵.

Лист опублікував часопис «Свобода» (7 листопада 1916 р.) після чого «скріпилися напасти згаданої трійки на весь народний табір. Ся маленька горстка людей зовсім не оказувала хочби найменших скрупулів. Коли би можна згадати тут про напасти розбійників в білий день на спокійних подорожних, то се було би ще слабе порівнанє...», – констатували члени УНС. Розпочалася підготовка до створення нової організації – «Української ради», де «ті, що наслідком нелюдських і безпідставних нападів не могли ніяк іти з Федерацією, знайшли тепер певного рода прибіжище і організацію для щоденної праці»²²⁶.

Отже, «наслідком сього, що в згаданій організації [Федерації Українців у Сполучених Штатах Америки – авт.] взяли верх люди противні українському націоналізмови і тому почали безпощадну боротьбу зі всіми щирими Українцями, рішив УНСоюз, який увійшов був у звязь Федерації, виступити з неї»²²⁷.

Таким чином, після того, як у листопаді 1916 р. Екзекутивний Комітет УНРади «рішив відкликати делегатів УНСоюзу з Федерації внаслідок «незадовільної її діяльності і використання її деякими членами для своїх партійних цілей» та створення Української Ради²²⁸, у 1918 р. було засновано ще дві доволі впливові політичні структури – Український Народний Комітет (УНК) та Український Робітничий Союз (УРС). Останній був створений з метою покращення соціально-економічного становища українських робітників у Сполучених Штатах Америки. Союз прагнув об'єднати українських робітників,

²²⁵ Там само.

²²⁶ Там само.

²²⁷ Національна політична організація. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті, 1917. С. 70–73.

²²⁸ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Сіті – Нью Йорк, 1969. С. 98.

захищати їхні права, надавати соціальну та правову допомогу, а також сприяти їхньому культурному та освітньому розвитку²²⁹.

Основні завдання та мета діяльності УРС:

– захист прав робітників (Союз виступав за захист трудових прав українських робітників, забезпечення їм гідних умов праці, справедливої оплати праці та соціальних гарантій);

– соціальна допомога (УРС надавав своїм членам різноманітні види допомоги, включаючи фінансову підтримку у випадках хвороби, нещасних випадків або безробіття);

– освітня та культурна діяльність (Союз організовував курси для підвищення кваліфікації, лекції, видавав літературу українською мовою, сприяв збереженню української культури та традицій серед діаспори);

– підтримка національного руху (незважаючи на те, що основна увага УРС була зосереджена на соціально-економічних питаннях, Союз підтримував ідеї національного визволення України та активно співпрацював з іншими українськими організаціями, які прагнули незалежності України)²³⁰.

Останній напрям діяльності був надзвичайно важливий у роки Української революції. Товариство та його друкований орган – «Народна Воля» відкрито виступали проти «австрійського імперіалізму, який хотів використати вбивство престолонаслідника Фердинанда для знищення сербської незалежності»²³¹. За словами М. Стахіва, «Народна Воля» тоді проголосила «поруч з першим братським гаслом «Всі за одного, один за всіх» також патріотичний національний клич «За Самостійність – За Соборність!»²³².

УРС, «Народна Воля» підтримували Січових Стрільців «морально і матеріально, зокрема збірками на інвалідів»²³³. «Ця позиція Українського Робітничого Союзу і «Народної Волі» спричинилася до великого перелому серед

²²⁹ Стахів М. Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань. Скрентон, 1950. С. 56.

²³⁰ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 58, арк. 90.

²³¹ Там само.

²³² Там само.

²³³ Там само.

української імміграції за океаном. У той час заліза і крові на українських землях, рух УРС довів до завершення національного світогляду серед імміграції і до посилення протидії москвофільству», – зауважував М. Стахів²³⁴.

Якщо діяльність УРС мала виражений соціально-економічний підтекст, то діяльність УНК у 1918–1919 рр. спрямовувалася на захист Української революції та допомогу українським військово-політичним формуванням у боротьбі проти червоноармійців та денікінців. Важливе значення у житті товариства відіграв з'їзд 1920 р., який підсумував перші роки діяльності організації. 15-16 січня 1920 р. у готелі «Пенсільванія» (Нью-Йорк) відбувся річний з'їзд Українського Народного Комітету під керівництвом С. Слободяна. У вступній доповіді секретар товариства В. Лотоцький повідомив про діяльність організації, зокрема зауважив, що упродовж першого року своєї діяльності УНК організував понад 150 місцевих комітетів, які об'єднали понад 300,000 українців. Організовувано масові віча, протести й маніфестації. Водночас було надіслано 8000 протестних телеграм «проти польського нападу на Галицьку Україну та проти 25-річного польського мандату над нею»²³⁵.

Констатовано, що УНК займався пропагандистською діяльністю через пресове й інформаційне бюро в Нью-Йорку та Вашингтоні. З ініціативи та коштом УНК, зокрема, було видано дві книги «Ukraine on the Road to Freedom» та «Polish Atrocities in Ukrainian East Galicia». За участі товариства Ліга Націй видала об'ємний меморіал та книгу під назвою «The Case of New Republics», які були розіслані безкоштовно «в тисячах примірниках». Також підготовлено нову книгу, в якій «будуть зібрані всі насильства поляків у Галицькій Україні, а також велика книга про історію та страждання Галицької України під польською шляхтою за Польщі, за Австрії та тепер»²³⁶.

Своїм найбільшим досягненням члени УНК вважали відправлення делегата на Паризьку мирну конференцію. Найбільшим досягненням Українського Народного Комітету було відправлення делегації на мирну конференцію до

²³⁴ Там само.

²³⁵ По річному зїзду У.Н. Комітету. *Свобода*. 1920. 20 січня. С. 2.

²³⁶ Там само.

Парижа. Зважаючи на те, що «американським урядовим колам ще важливо зберегти принцип федерації, можливо тому, що Америка сама як федеральна спілка вірить у велике значення цього принципу, і тому кажуть, що уряд Сполучених Штатів скоріше визнає би народні республіки колишньої російської імперії, якби вони між собою дійшли до якогось міжнародного порозуміння», УНК вступив до Ліги Українців, Литовців, Латишів і Естонців у США, яка з жовтня 1919 р. «веде свою ідейну працю й пропаганду у Сполучених Штатах»²³⁷.

Також УНК приєднався до Центрально-Європейського Союзу у Вашингтоні, президентом якого залишався президент Чехословацької республіки Т. Масарик. Першопочатково до цього Союзу належала Федерація, проте, коли керівництво Центрально-Європейського Союзу у Вашингтоні дізналося про розкол у Федерації, запросило УНК як представника американських українців. Зважаючи на те, що серед членів товариства не було польських організацій, УНК «погодився приєднатися до нього, з умовою, що він буде єдиним українським представником у Союзі»²³⁸.

Подібне рішення викликало обурення у членів Федерації, які звинуватили членів УНК в австрофільстві та германофільстві. Однак, «коли ж У.Н. Комітет надав Союзу відповідь на звинувачення, Союз одноголосно прийняв У.Н. Комітет у члени Союзу, а секретаря обрали до Виконавчого комітету Союзу» Там само. На засіданнях Союзу УНК здебільшого представляв Б. Пелехович – член Інформаційного бюро УНК у Вашингтоні²³⁹.

14 травня 1919 р. постав Український Допомоговий Комітет, на який УНСоюз асигнував 2 000 американських доларів²⁴⁰. Ініціатором створення комітету виступила Українська народна рада, що й надалі представляла інтереси значної кількості українців у США. Серед засновників комітету були провідні українські громадські діячі, священники, інтелектуали, які прагнули допомогти своїм співвітчизникам, що опинилися в скрутному становищі через наслідки

²³⁷ Там само.

²³⁸ Там само.

²³⁹ Там само.

²⁴⁰ Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894–1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 98.

Першої світової війни та революційних подій. Організація стала важливим центром координації гуманітарної допомоги, яку надавали українці в Америці для підтримки своїх співвітчизників на батьківщині та в інших країнах, де вони опинилися внаслідок війни і політичних переслідувань.

Основна мета діяльності Комітету – надання допомоги українцям, які постраждали внаслідок Першої світової війни та Української революції. Безпосереднє завдання членів Комітету – організація гуманітарної допомоги біженцям, сиротам, пораненим і всім тим, хто опинився в складних умовах через політичні та воєнні події на українських землях. Діяльність комітету зосереджувалася на зборі коштів, організації поставок одягу, продуктів харчування, медикаментів та інших необхідних ресурсів, а також на підтримці культурних і освітніх програм для українців за кордоном.

Діяльність Українського допомогового комітету обговорювалася 1-16 жовтня 1920 р. на XV конференції УНС (м. Філадельфія, штат Пенсільванія). Конференція «була представлена дуже поважно, оскільки в ній взяли участь 198 делегатів, які представляли 314 відділів, що на той час належали до Українського Народного Союзу, а також 16 головних урядовців Організації».

Засідання проходили по 10 годин щоденно, а після загальних нарад різні групи, як «поступова», «консервативна» тощо, проводили свої окремі наради щодо конвенційних питань, готуючись до їх вирішення на наступний день. «Завдяки цьому небувалому пожвавленню конвенція обговорила цілий ряд важливих питань як організаційних, так і загальнонародних, і прийняла довгий ряд важливих і корисних постанов»²⁴¹, – зазначали учасники заходу.

Таким чином, станом на 1921 рік у Сполучених Штатах Америки діяли декілька впливових українських громадсько-політичних організацій, які представляли інтереси української діаспори та підтримували боротьбу за незалежність України. Базові з них:

– Український Народний Союз (УНС) – одна з найстаріших і найбільших українських організацій у США, заснована у 1894 році. УНС зосереджувався на

²⁴¹ Там само.

культурному, освітньому та соціальному розвитку української громади у США, а також на підтримці національно-визвольного руху в Україні.

– Українська Народна Рада (УНРада) – організація, яка виникла під час Першої світової війни і об'єднувала українців у США з метою підтримки національного руху в Україні. УНРада активно діяла після проголошення Української Народної Республіки (УНР) та зосереджувалася на збиранні коштів, пропаганді української справи і політичній підтримці УНР.

– Український Робітничий Союз (УРС) – заснований у 1918 році, об'єднував здебільшого українських робітників та прагнув покращити їхнє соціально-економічне становище. УРС також підтримував політичні ідеї, спрямовані на створення незалежної Української держави.

– Український Допомоговий Комітет – заснований у 1919 році, надавав гуманітарну допомогу українцям, які постраждали від наслідків Першої світової війни і революційних подій. Комітет активно співпрацював з іншими організаціями, підтримуючи національний рух.

Вищезазначені організації відігравали ключову роль у «підтримці української справи» на міжнародному рівні, об'єднували українську діаспору в США та заклали фундамент Об'єднання українських організацій Америки.

Отже, Перша світова війна стала потужним чинником формування національної самосвідомості серед українців у США, зміцнюючи їхній зв'язок із батьківщиною. Водночас війна та події Української революції сприяли ідеологічному розмежуванню серед українців у США. Провідною української інституцією у США залишався УНС, який організовував політичні акції, лобіювала «українське питання» у США, проводив інформаційні кампанії та збирав кошти для підтримки українських організацій. Криза УНС (1914 р.) привела до створення нових організацій на американському континенті, з-поміж яких – УНРада, Українська Рада, які займалися підтримкою українського національного руху та представляли інтереси українців у США на міжнародному рівні. Важливим етапом консолідації української діаспори в США стало проведення Першого українського сейму у Нью-Йорку.

2.3. Події Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр. у візії української діаспори США

Перша світова війна, що розпочалася у 1914 р., події Української революції 1917–1921 рр. значно поглибили розкол у діяльності українських організацій національно-культурного та політичного спрямування у США. Як слушно відзначав М. Стахів «до березня 1917 року серед української імміграції точилася суперечка про те, чи українці повинні боротися за своє державне-національне право, спираючись насамперед на створення власних сил, чи покладати всі свої надії на різні орієнтації на чужі сили»²⁴².

На події Першої світової війни однією з перших відгукнулася «Свобода». Не маючи конкретної інформації про початок війни, хід бойових дій, у статті «Війна за наші землі» стверджено братовбивчий характер цієї війни: «По обох сторонах кордону на наших землях будуть завзяті бої. Будуть вони на наших землях і за наші землі і до того по обох сторонах проти себе виступлять сини тих земель, українські хлопці, що служать одні цареві, а одні австрійському цісареві. Будуть се братовбивчі бої, в яких Українець буде вистелювати українську землю українським трупом»²⁴³.

Проте найголовнішою проблемою для американських українців було опрацювання політичної платформи. Першим питанням, яке поставало на початку війни: ставлення до воєнно-політичних блоків держав, що воювали. Перші статті «Свободи» у серпні 1914 р. не давали чіткої відповіді на це запитання. У вже згаданій вище статті стверджено перший варіант відповіді на це питання: «Ся війна, яка тепер ведеться на наших землях, має велике, історичне значінє. Вона для нашого народу значить тільки, що «бути або не бути»²⁴⁴. У статті констатовано, що «обставини так зложилися, що «бути» наше звязане з Австро-Угорщиною і Німеччиною. Коли ті держави теперішню війною

²⁴² Стахів М. Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань. Скрантон, 1950. С. 56.

²⁴³ Війна за наші землі. *Свобода*. 1914. 15 серпня. С. 2.

²⁴⁴ Там само.

визволять наш нарід з тяжкої неволі, то для нашого народа отворить ся нова дорога, дорога до народного житя, до волі»²⁴⁵.

Водночас «не бути» наше звязане з Московщиною, її ціль знищити наш нарід. Для довершення сеї ціли хоче зібрати всі наші землі, аби зломити і здусити українське самостійне народне житє. Ідучи на Галичину, Росія несе смерть не лише нашим жовнірам, але цілому нашому народови. Російські жовніри, що станули на нашу землю в Галичині, хоч се й Українці, але вони з волі царя ідуть убити свій рідний нарід»²⁴⁶.

У наступному 37 числі «Свободи» (18 серпня 1914 р.) продовжено дискусію у статті «Який буде кінець війни?»: «Ми не бажаємо панування німців... Коли б нашому народові, визволеному спід російського кнута прийшлося прийняти німецьке або австрійське панування, так ми це не прийняли б як якесь добро, але як менче зло, і безперечно, що дальше змагали б до повного визволення нашого народу, щоб він став власним паном на власній землі... Колиб вислід був такий, що на сході побито Росію, а на заході Німеччину, так тоді можлива перебудова різнонародніх держав – на однонародні... І дійсно такий вислід війни відай чи не був би найкращий, для такої розвязки теперішніх нездорових відносин в Європі»²⁴⁷.

Водночас газета вважала, що «першим і найважнішим наслідком теперішньої великої європейської війни буде імовірно – перебудова держав, зложених з ріжних народів, на національні держави, то значить, що кождий нарід творив би свою окрему самостійну державу»²⁴⁸. Проте автор статті в прикінцевих замітках зауважив: «Розуміється, що ті наші припущення і здогади та висновки із висліду війни побудовані тільки на основі правдоподібности. Але й инакше не можна говорити про будучність. Кождий учений, котрий на основі своїх історичних і соціологічних студій пише про розвиток суспільного устрою на будуче, робить се також тільки на основі правдоподібности! Коли події і ціле

²⁴⁵ Там само.

²⁴⁶ Там само.

²⁴⁷ Який буде кінець війни? *Свобода*. 1914. 18 серпня. С. 1.

²⁴⁸ Там само.

суспільне жите розвивають ся так правильно, як би сей учений міг сподіватися згори, то тоді сі його здогади і припущеній здійснюються; коли ж вони з непередвиджених ним обставин попливуть иншим руслом, то його здогади не здійснюються»²⁴⁹.

20 серпня 1914 р. у «Свободі» прозвучав заклик: «Скликуйте віча!» Редакція «Свободи» відзначала: «Надійшла велика хвиля. Ціла Європа станула зоружена до бою. Двайцять міліонів молодців виступило у ворожих змаганнях проти себе, несучи смерть, каліцтво, знищенє, руїну...260літ терпить український нарід тяжку нелюдську московську неволю; 139 літ минуло, як український козак кинув рушницю, а взяв рискаль у руки. 139 літ гнувся над рідною землею, встеленою могилами та зрошеною кровю його предків. І ще тільки ті могили та й пісні нагадували колишню волю славного українського роду»²⁵⁰.

Автор статті прогнозував: «Може в той великий рік Шевченка, у сей рік кровавий, станеться те, що є нашою мрією. Може Україна стане вольною. Може доля так рішить, що австрійські жовніри, а України сини, не австрійської будуть боронити справи, але своєї рідної. Може Європа відновиться, а в ній запанує на рідній землі вільна самостійна Україна»²⁵¹. Він висловив думку багатьох українців США на початку Великої війни: «В таку велику хвилю не слід нам мовчати тут на чужині, далеко за водами від рідного краю! Скажімо своє слово в сю велику, історичну, переломову пору для нашого народа! Зійдімося і порадьмося, як наші батьки у дні тривоги скликувалися вічевим дзвоном на раду! Спішімо на віча по усіх містах північної Америки, де живуть наші люди. Розкажімо про свою долю собі і чужим! Нехай і чужі народи дізнаються про Україну. Може і чужі часописи заговорять про нашу справу!»²⁵².

Події Першої світової війни і можливе вирішення «українського питання» широко обговорювалося на маніфестаціях. Зокрема, 22 серпня 1914 р. українці Нью-Йорка скликали віче на якому була ухвалена резолюція із закликом до

²⁴⁹ Там само.

²⁵⁰ Скликуйте віча! *Свобода*. 1914. 20 серпня.

²⁵¹ Там само.

²⁵² Там само.

розпаду Російської імперії. Для полегшення всім організаторам (комітетам) «Свобода» надрукувала зразок резолюцій, які би приймалися на подібних вічах («дуже важна річ, аби ті резолюції появилися в чужих часописах, передівсім англійських, щоби ширший світ дізнався про наш нарід і його змаганя»): висловлюємо найщиріше співчуття нашим дорогим братам, які проливають свою кров під чужим австрійським прапором та ворожим російським стягом; висловлюємо найсердечніше бажання, щоб з крові, пролитої нашими братами, виросла воля нашої Вітчизни України; з усієї душі бажаємо поразки та розпаду варварської держави Росії, яка є залишком середніх віків, а її звірська неволя, під скіпетром царів Романових, «гнітить культурні народи, серед яких 35-мільйонний український і 12-мільйонний польський народ»; бажаємо перемоги над варварською Росією конституційним державам Німеччині й Австро-Угорщині, хоча «мусимо одночасно ствердити, що остання не заслуговує на особливі симпатії нашого народу через свою політику, що віддала галицьких українців під польське панування»²⁵³.

Українська еліта США констатувала, що «в цілій Галичині, а особливо у східній Галичині між Українцями, запал до війни проти царської Росії розгорівся «немов великий негасимий пожар»²⁵⁴. Відзначено, що «одушевленню нема краю. Всюди по містах чи по селах народ збирається на віча і голосить, що муром, лавою стане проти варварської Росії, аби здобути волю українському народови. Старці і молоді хлопці заявляють охоту іти проти Росії. Все віддадуть, повідають, жите і достаток, аби зломити кайдани нашої дорогої Вітчизни»²⁵⁵.

Відзначено зростання патріотичних настроїв на теренах Наддніпрянщини. «Всі вірять свято, що Росія мусить бути побита, – відзначали редактори «Свободи». – Станьмо всі як один, – говорять українські селяни на вічах, – чи старець чи молодець, а зломимо царя! Другої такої нагоди не буде! Здобудьмо волю Україні в 100-літні роковини уродин батька Тараса! Січовиків і Соколів

²⁵³ Там само.

²⁵⁴ Перші вісти з Галичини по проголошенню війни (на основі оповідання очевидця). *Свобода*. 1914. 20 серпня. С. 2.

²⁵⁵ Там само.

дуже багато пішло до війська яко резервісти, але мимо того ростуть українські народні полки, наче зпід землі виростають. Зголошуються і старші люди і молоді хлопці, а між ними багато студентів університету і середних шкіл. Карабіни дістали від військових властей»²⁵⁶.

У вересні 1914 р. відбулась конвенція УНС у Баффало, на якій ухвалено «Відозву» до українського народу у Злучених Державах, в якій читаємо: «Ми українці, де ми не жили б, не маємо причини бути приятелями ні Австрії ні її союзниці Німеччини, бо в Австрії, дарма, що там конституція, терпів наш народ польську неволю... Але коли Росія буде побита, може прийти або повне визволення України, або бодай внутрішній перестрій Росії, який дав би свободу всім її народам, отже й українському».

Проаналізувавши реакцію українського політикуму на події Першої світової війни М. Стахів відзначав, що на її початку українська імміграція у Сполучених Штатах Америки та Канаді розділилася на два табори: «один табір беззастережно підтримував одну з імперіалістичних держав, а інший чітко і недвозначно проголошував принцип самовизначення української нації у вигляді соборної, самостійної і незалежної держави»²⁵⁷ (до останнього табору він відносив прихильників соціалістичних ідей). Перший табір, на його думку, поділявся на два непримиримі блоки: 1) українські консервативні організації підтримували беззастережно Австрію та Німеччину, проголошуючи обов'язок вірності вихідців з Австрії для австрійського монарха; преса цього табору була сповнена похвал для монарха та його політики, а «про криваві зловживання адміністративних польсько-угорсько-австрійських урядів над українським народом, в результаті яких загинули десятки тисяч невинних, не було жодного слова протесту»; 2) «москвофільські організації серед нашої імміграції...»²⁵⁸.

Подібне різноголосся спостерігаємо в оцінці подій Української революції. Особлива увага національно-свідомих українців була прикута до

²⁵⁶ Там само.

²⁵⁷ Стахів М. Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань. Скрантон, 1950. С. 56.

²⁵⁸ Там само.

Наддніпрянщини – вони уважно стежили за розгортанням державотворчих процесів на цьому терені, хоча відозву Центральної Ради від 11 березня 1917 р. «Свобода» опублікувала тільки 2 червня. Все ж, українська політична еліта США охоче розмірковувала над перспективами відновлення Української держави²⁵⁹, українські організації в США активно реагували на військово-політичні події на Наддніпрянщині, прагнучи підтримати національне відродження та незалежність Української держави.

Водночас українські часописи США констатували обмежені можливості української еміграції у сфері боротьби за українську державність. «Українська еміграція в Америці, яка становить частину 40-мільйонного народу, опинилася підчас війни яко замкнена маленька цілість для самої себе, – читаємо у статті «З часів руїни на еміграції». – Всякі зносини з рідним краєм були або незвичайно обмежені, або й цілковито перервані. Мимо сього були хвилі, коли сі вигнанці з рідного краю вміли згуртуватися разом в тій свідомості, що вони спільною й однодушною працею приносять ратунок поневоленій Вітчизні»²⁶⁰.

У цей період українські громадсько-політичні організації проводили інформаційні кампанії, випускаючи брошури, статті, газети та інші матеріали, що інформували американців про події на теренах України. Зокрема у статті «Уряд заборонив другий український військовий конгрес»²⁶¹ йшлося про складнощі військового будівництва. «Не спочиньте, поки не встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти»²⁶², – писав редактор часопису М. Грушевському.

Для українських жертв війни Українська Рада надіслала значну грошову суму – 100 000 рублів. У телеграмі, яку було надіслано до Києва, УНС і «Свобода» закликали «держати високо прапор вільної України, дорогої нам усім, без огляду на кордони й моря, якими доля розділила одних синів великої

²⁵⁹ Петроград – Тимчасовий уряд проголосив автономію України. *Свобода*. 1917. 9 червня. С. 1.

²⁶⁰ З часів руїни на еміграції. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті. 1917. С. 64–69.

²⁶¹ Уряд заборонив другий український військовий конгрес. *Свобода*. 1917. 26 червня. С. 1.

²⁶² Там само.

української родини»²⁶³. У США українські громадсько-політичні організації організовували мітинги, зібрання та акції на підтримку Української Народної Республіки (УНР).

Національно свідомі українці США закликали українську діаспору до єдності та солідарності у підтримці українського уряду. Вони намагалися консолідувати державницькі політичні сили українців у США для досягнення спільної мети. Водночас українські організації активно боролися з російською пропагандою, яка намагалася дискредитувати український військово-політичний рух на Наддніпринні. Вони достовірну інформацію про події на теренах України, зокрема повідомляли, що у серпні 1917 р. Українська Центральна Рада в Києві «скликала конгрес усіх народів в Росії, що б переорганізувати Росію на федеральну республіку»²⁶⁴.

Невдачі державного будівництва на Наддніпринні, не надто успішні військові кампанії українських збройних сил 1917 р. не похитнули віру української політичної еліти США до естемблішменту УНР. Українські громадсько-політичні інституції в США намагалися впливати на американські зовнішньополітичні акції для того, щоб заручитися підтримкою уряду США. Вони зверталися до американських політиків та громадськості з метою донесення правдивої інформації про військово-політичну ситуацію на українських землях.

Зокрема, 15 січня 1918 р. Українська Рада в Америці вислала до президента США В. Вільсона телеграму в якій констатовано занепокоєння військово-політичною ситуацією на західноукраїнських землях. У ній відзначено: «Нехай воюючі нації, за вашої допомоги, повернуться до миру, звільняться від зла мілітаризму, а всі, навіть найменші нації, отримають свободу. Особливо ми вдячні за вашу декларацію, що нове Польське королівство повинно включати тільки ті землі, які безперечно населені поляками. Це є великодушна підтримка справи українського народу, який зараз відчайдушно бореться проти спроб

²⁶³ Там само.

²⁶⁴ Українська Центральна Рада в Києві скликала конгрес усіх народів в Росії, що б переорганізувати Росію на федеральну республіку. *Свобода*. 1917. 16 серпня. С. 2.

австрійського та німецького урядів підпорядкувати українські провінції Східну Галичину, Північно-західну Буковину та Холм, де проживає понад п'ять мільйонів українців, новому польському королівству, яким управляє польська шляхта під теутонським сюзеренітетом»²⁶⁵.

Повідомлення про Четвертий Універсал УНР, яким проголошено самостійність Української держави, українська політична еміграція США отримувала на тлі інформації про наступ німецьких військ на Київ. Представники УНРади стверджували, що після проголошення незалежності у січні 1918 р. «український уряд мусив боротися, з одного боку, з більшовицькими бандами, які залишали південно-західний фронт великої війни та заповнювали всю Україну, грабуючи, підпалюючи, масакруючи і поширюючи безлад всюди, де тільки проходили; а з іншого боку, він мусив боротися з більшовицькою армією, яка нападала на Україну з півночі»²⁶⁶.

Зрештою, чимало українських політичних лідерів / активістів у США, які підтримували ідеї самостійності та демократичного розвитку України, висловлювали скептицизм і критику на адресу П. Скоропадського, який очолив Українську державу за підтримки німецьких військ. Українська політична еліта США розглядала його, здебільшого, як представника монархічного режиму, що суперечило їхнім прагненням до республіканських форм правління.

П. Скоропадський спробував відновити монархічну форму правління в Україні, що викликало несприйняття у частини української політичної еліти США, яка підтримувала ідеї республіканізму та демократичного розвитку. Його прагнення до монархічного правління було сприйнято як відступ від досягнень Центральної Ради, яка проголосила республіканську форму правління. Все ж, незважаючи на критику, частина української діаспори в США визнавала необхідність підтримки України в її боротьбі за стабільність і незалежність, а окремі політики вбачали у П. Скоропадському тимчасовий компроміс або спосіб

²⁶⁵ President Woodrow Wilson, Washington, D. C. *Свобода*. 1918. 15 січня. С. 2.

²⁶⁶ Коротка історія України за останні три роки. *Календар УНСоюзу на 1920 рік*. Джерзі Ситі, 1920. С. 41.

зберегти українську державність в умовах зовнішньої загрози і внутрішніх проблем.

У статті «Гетьман України»²⁶⁷ зазначено, що «новий гетьман України, за допомогою німецьких карабінів, захопив самовладдя в молодій українській народній республіці»²⁶⁸. Журналісти зауважували, що український народ ніколи не визнає насильства над своїми правами і завжди боротиметься за відновлення народовладдя, за відновлення демократичної Української Народної Республіки.

«Свобода», інформувала читачів, що гетьман П. Скоропадський «оточив себе московськими міністрами», зокрема представниками «старих царських служб»²⁶⁹. Констатовано, що він хоче перетворити Україну на «захисний мур» для Німеччини, щоб її вороги – Московія і Польща не об'єдналися. Відзначено, що Німеччина може навіть оточити П. Скоропадського такою «малоросійською колегією», як «цар Петро Великий оточив його предка Івана Скоропадського, але це також буде слабка підтримка»²⁷⁰.

У 1918 р. українці в США проводили декілька масштабних акцій протесту спрямованих проти гетьмана П. Скоропадського. У містах, де проживала велика українська діаспора, зокрема в Нью-Йорку, Чикаго, Філадельфії та Бостоні, проходили мітинги та демонстрації, на яких висловлювалися протестні настрої проти гетьманського режиму. Ці акції організовувалися українськими патріотичними організаціями, такими як УНС та іншими діаспорними групами, що виступали за республіканські / демократичні форми правління.

Українська діаспора в США збирала підписи під петиціями та зверненнями до урядів країн, в яких вони проживали, з вимогою висловити протест проти політики П. Скоропадського. Українська преса в США вела активну кампанію, публікуючи статті та огляди, які критикували політику гетьмана і закликали до відновлення республіканського устрою в Україні. Газети та журнали, такі як

²⁶⁷ Гетьман України. *Свобода*. 1918. 11 травня. С. 2.

²⁶⁸ Там само.

²⁶⁹ Там само.

²⁷⁰ Там само.

«Свобода» та інші, активно висловлювали своє невдоволення та закликали до підтримки демократичних і самостійницьких ідей.

Водночас в американській пресі знаходимо чимало статей, автори яких позитивно оцінювали діяльність Директорії, яка «зробила все, що було можливо робити, щоби навязати дружні взаємини з аліантськими представителями»²⁷¹. Українська Народна Рада констатувала, що не досягнувши домовленостей з російськими білогвардійцями, розпочалася боротьба між військами Директорії та російською армією. «Під час цієї боротьби французька армія втрутилася і стала на бік москалів. Щоб уникнути конфлікту з союзниками, Директорія наказала своїй армії припинити боротьбу та відступити з Одеси», – зазначали американські українці²⁷².

Також чимало американських аналітиків відзначали, що у несприятливих для Директорії умовах «радянський уряд відправив велику частину своєї армії з метою підкорити Україну та отримати звідти продовольчі продукти, яких він конче потребував. Радянська Червона армія, після цілорічного інтенсивного навчання, перетворилася на добре дисципліновану і ефективну армію. Україна, не маючи доброї і досить чисельної армії, а також не маючи достатньо провізії та амуніції для неї, мусила зазнавати невдач у боях і залишати одне місто за іншим»²⁷³.

Щодо ЗУНР, ідея відродження польської держави була гостро засуджена українською діаспорою США. У статті «Проч з польським панованєм на українських землях»²⁷⁴ Українська Рада наголосила на неприпустимості окупації західноукраїнських земель. «Нашо ю ціллю є злука всіх українських земель в одну цілість – самостійну українську державу»²⁷⁵, – йдеться у статті. Відзначено, що українці «чекали на своє освободженє з під московського ярма, але не надіялися, що попадуть у нове ярмо польське»²⁷⁶.

²⁷¹ Там само. С. 42.

²⁷² Там само. С. 43.

²⁷³ Там само.

²⁷⁴ Проч з польським панованєм на українських землях. *Свобода*. 1917. 4 січня. С. 2.

²⁷⁵ Там само.

²⁷⁶ Там само.

Американські українці наголошували, що «боротьба за Львів – це боротьба за галицьку Україну. Чи за цілу, чи за половину, це не робить різниці. Український народ не може дозволити, щоб його край ділили і одній частині надавали свободу, а іншу карали тяжкою неволею, яку український народ добре знає. Галицька Україна мусить бути вільною цілковито, а поляки на цьому зовсім нічого не втратять»²⁷⁷.

15 липня 1918 р. у Нью-Йорку відбулися загальні збори Української Ради в Америці²⁷⁸. Учасники заходу констатували: «Українська Рада стверджує, що українська справа в Європі в теперішню пору вимагає кооперації українських організацій в американській республіці, для спільної акції в обороні свободи українського народу. У справі української політики в Європі Українська Рада заявляється за українську народню республіку, за злуку з нею усіх інших українських земель, й за повну суверенність українського народу»²⁷⁹.

У програмній статті «Куди українцям дорога?»²⁸⁰ (листопад 1918 р.) національно-свідома українська еміграція у США вкотре намагалася знайти відповідь на складні зовнішньополітичні виклики. Зрештою стверджено, що «українська політика в цей час повинна йти по такій лінії»: 1. Захист західноукраїнських земель («Галичини, північної Буковини, угорської України, Холмщини та Полісся») перед польськими зазіханнями; 2. «Подача руки» литовцям і білорусам; 3. Об'єднання усіх українських земель з «Київською Україною»; 4. Прагнення до федеративного союзу України з Московщиною, Білоруссю, Кавказом і Сибіром.

Проблеми українського державотворення активно обговорювалися української політичною елітою у США. Яскравий приклад – Народний з'їзд 16-17 січня 1919 р., у роботі якого взяли участь 570 делегатів²⁸¹. «Свобода» зауважувала, що «кожен з українців і українок, що були на Народному З'їзді, визнає, що ще не було в Сполучених Штатах такого чисельного і поважного

²⁷⁷ Боротьба за Львів. *Свобода*. 1919. 22 березня. С. 2.

²⁷⁸ До українського загалу в Злучених Державах. *Свобода*. 1918. 25 липня. С. 2.

²⁷⁹ Там само.

²⁸⁰ Куди українцям дорога? *Свобода*. 1918. 2 листопада. С. 2.

²⁸¹ Величавий Народний З'їзд. *Свобода*. 1919. 22 січня. С. 2.

конгресу, в якому були б представлені всі українські громади навіть з найдальших куточків американської республіки»²⁸². Доповідь виголосив В. Лотоцький, який заявився за демократичну суверенну й самостійну українську республіку, яка моглаб приєднатись до федерації з такими самими народніми республіками бувшої Росії»²⁸³. Натомість чимало представників з'їзду виступили проти такої ініціативи. Зокрема, В. Сіменович заявив, що «він протестує проти федерації з Росією»²⁸⁴. У підсумку, Народний З'їзд прийняв резолюції, в яких «заявився за українську народню республіку, за самовизначення народів, і проти наїздів»²⁸⁵.

22 лютого 1919 р. Український Народний Комітет надіслав телеграму «від свого імені та від імені всіх місцевих Українських Народних Комітетів у Сполучених Штатах» американській миротворчій делегації в Парижі протест проти польських нападів на українські землі²⁸⁶. Вони закликали до інтервенції американської миротворчої делегації для зупинки польських нападів у Галичині, зокрема в околицях Львова і Перемишля, на Холмщині, на Поліссі, в околицях Берестя-Литовського, а також на Волині, в околицях Ковеля. Водночас 19 березня 1919 р. конгресмен Д. Гемл і К. Білик «виїхали кораблем Еспань» до Парижу, як представники Українського Народного Комітету, «заступати домагання і бажання українців у Злучених Державах, та помагати Українській Мировій Делегації у її праці й заходах, а також навязати зносини між Старим Краєм і українцями в Америці»²⁸⁷.

Українські громадські організації національно-патріотичного спрямування у США наголошували, що в умовах тогочасної геополітичної ситуації важливе значення мають протестні акції. «Протести та українські демонстрації в різних містах Сполучених Штатах мають тепер величезне значення»²⁸⁸, – писала «Свобода». Констатовано, що українці не можуть мовчати перед світовою

²⁸² Там само.

²⁸³ Там само.

²⁸⁴ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 58, арк.65.

²⁸⁵ Величавий Народний З'їзд. *Свобода*. 1919. 22 січня. С. 2.

²⁸⁶ Протест проти польського наїзду на українські землі. *Свобода*. 1919. 24 лютого. С. 2.

²⁸⁷ Мирова конференція радить над вожним положенням в Галичині. *Свобода*. 1919. 22 березня. С. 1.

²⁸⁸ Протестуймо. *Свобода*. 1919. 2 серпня. С. 2.

громадськістю. «Це є справжнім обов'язком українців у США, які є частиною цього нападу, підтримати боротьбу та підняти голос протесту проти злочинів, що скоюються»²⁸⁹, – констатувала редакція видання.

Українські громадсько-політичні діячі відзначали, що голос українського протесту має бути почутий в Америці та Європі і чим сильніше буде цей голос, «тим більший буде наш вплив і тим більше світова увага буде зосереджена на нашій проблемі»²⁹⁰. Лідери громадської думки переконували, що кожна українська громада повинна організувати протестні демонстрації, а кожна громада, яка вже організувала демонстрацію, повинна підготувати наступні акції і «не зупинятися, поки справедливість не переможе, а насильство не буде покаране»²⁹¹.

25 травня 1919 р. у Карнегі Гол (Нью-Йорк) відбулася «величава маніфестація» українців, литовців, естонців та латвійців. Описуючи цю подію «Свобода» констатувала, що її учасниками стало понад 5000 осіб. «На естраді розмістилися запрошені промовці та видатні американці, представники Українського Народного Комітету, Литовської Народної Ради, Латвійської Ліги та Американсько-Естонської Ліги, а також три хори: Нью-Йоркський український хор, литовський хор та латвійський хор..., – читаємо у статті. – Естрада була прикрашена американськими прапорами та прапорами чотирьох народів, які організували маніфестацію»²⁹². На мітингу ухвалено резолюції, у яких йшлося про необхідність «визнання чотирьох національних демократичних республік», висловлено протест «проти польського наїзду на українські землі, й проти польських погромів над жидівським населенням»²⁹³.

Зрештою, 27 травня 1919 р. у Нью-Йорку створено Лігу Чотирьох Народів (українців, естонців, литовців, латишів). На установчому з'їзді прийнята програма дій, яка передбачала: 1) об'єднання українців, литовців, латишів та естонців у США для спільної праці на допомогу їхнім народним республікам в

²⁸⁹ Там само.

²⁹⁰ Там само.

²⁹¹ Там само.

²⁹² Величава політична маніфестація чотирьох народів в Нь Йорку. *Свобода*. 1919. 27 травня С. 2.

²⁹³ Там само.

Європі та «для захисту цих республік від імперіалістичних зазіхань Польщі та Москви»; 2) працювати на захист незалежності України, Литви, Латвії та Естонії та добиватися визнання цієї незалежності від Сполучених Штатів Америки; 3) працювати для співпраці цих чотирьох республік в Європі та для створення оборонного союзу²⁹⁴.

У цей період українські газети та видання в США активно висвітлювали ситуацію в Західній Україні, засуджуючи польські дії та інформуючи американську громадськість про події. Вони намагалися привернути увагу до «українського питання» та мобілізувати підтримку. Українські лідери закликали до єдності серед українців у США, щоб спільно відстоювати інтереси свого народу та боротися за справедливе вирішення «українського питання». Також 12 липня 1919 р. Український Народний Комітет надіслав меморіал Президенту В. Вільсону «з протестом проти польських звірств на українських землях»²⁹⁵.

30-31 липня 1919 р. Український Народний Комітет направив до Вашингтону делегацію (о. П. Понятишин, В. Лотоцький, О. Неприцький-Грановський, конгресмен Д. Гемл, адвокат В. Керне). «Була [делегатія – авт.] у державного секретаря Роберта Ленсинга, якому зясувала українську справу в Європі й передала меморіал, – зауважувала редакція «Свободи». – Ленсинг відповів, що справа Галичини ще не вирішена. Потім делегація була у заступника державного секретаря, Б. Майнса, до якого належали східно-європейські справи, також у Б. Дж. Дейвиса, начальника державного секретаріату, і Дж. Дж. Бейлі, спеціаліста східно-європейських справ у державнім секретаріаті, який щойно був вернувся з Парижа. Делегацію запевнювали, що східна границя Польщі ще не була визначена...»²⁹⁶.

Однак, 25 листопада 1919 р. «Свобода» «появилася в жалобі з приводу віддачі Галичини на 25 літ в польську неволю»²⁹⁷. Український Народний Комітет надіслав відповідні протести до американського представника Ф. Полка, а також

²⁹⁴ Ліга чотирьох народів. *Свобода*. 1919. 10 червня. С. 2.

²⁹⁵ Меморіал до президента Вільсона про польські розбої на галицькій Україні. *Свобода*. 12 липня. С. 2.

²⁹⁶ Делегатія У.Н. Комітету у Вашингтоні. *Свобода*. 1919. 2 серпня. С. 2.

²⁹⁷ 25 літ неволі Галицької України. *Свобода*. 1919. 25 листопада. С. 1.

до прем'єр-міністрів Д. Джорджа та Ж. Клемансо. Водночас «К. Білик вніс в імені Українського Народнього Комітету протести у Парижі». 4 січня 1920 р. оголошено «Днем Українського Протесту у Злучених Державах проти нападу Польщі на українську Галичину»²⁹⁸.

У статті «До американських українців»²⁹⁹ члени УНК намагалися підсумувати бачення революційних подій в Україні та ставлення до них американських українців. Насамперед констатовано, що світова війна прискорила революцію в Росії і «покликала до державного життя» поневолені народи Східної Європи. З-поміж тих, що визволилися, найпомітніше місце займає Україна, яка «найбільше літ була в страшній московській неволі і була забута цілим світом»³⁰⁰.

Відзначено, що після розвалу «старої Росії» в Україні розпочалася українська народна революція, яка привела до створення Української держави. Першопочатково революційний український парламент УЦР будував українську державу з іншими народами колишньої Росії, однак цей парламент переконався, що «з тих народів народ найбільший, себто московський, не позбувся давнього загарбницького націоналізму і тим самим неможливий усякий союз України з Московщиною»³⁰¹. З цієї причини Україна проголосила свою цілковиту самостійність.

У публікації зауважено, що «московський загарбницький націоналізм у різних своїх видах, більшовицькому і реакційному, підніс ще кілька разів голову і посягнув на українські землі. Але безуспішно. Вправді вніс хвилю замішання та анархію, однак не вбив державних змагань народу, а навпаки, причинився до їх скріплення. Полум'я революції перенеслося опісля до середньої Європи, захоплюючи передусім австрійсько-угорську монархію, а в тім українські землі, а саме: Галичину, українську Буковину і українське Закарпаття»³⁰².

²⁹⁸ Український день протесту у Злучених Державах. *Свобода*. 1919. 30 грудня. С. 2.

²⁹⁹ До американських українців. *Свобода*. 1920. 1 березня. С. 2.

³⁰⁰ Там само.

³⁰¹ Там само.

³⁰² Там само.

Розмірковуючи над працею УНК у час Української революції зауважено, що вона «увінчалася би далеко кращими успіхами, якби серед української імміграції на землі Вашингтона і в Канаді була більша єдність, солідарність і карність, та загальне розуміння високої цілі – боротьби за рідну республіку. Однак надія України на тих, котрі все незломно стояли при ній, в долі й недолі, посвячуючи свій час, труд, а в потребі і життя для волі... Нині тих вірних синів і дочок України, що всього готові дати за неї, є цілі легіони, не лише у вітчизні, але і в чужих краях, і вони запорукою, що Україна буде вільною»³⁰³.

На думку членів УНК українці в імміграції, а особливо в США та Канаді зробили доволі багато для рідного краю, але їх праця надалі мусить не тільки не перериватися, але й «кріпшати, бо кожний новий день зближає наш народ до повної свободи лише остільки, скільки той день покаже праці для нашого народу; праці не одиниць, але всього загалу; нас всіх разом і кожного зокрема, кожного з нас без винятку...»³⁰⁴. УНК зверталася до тих, хто досі «з яких-небудь причин стояли осторонь їх праці, щоб зрозуміли народну карність і всю давню правду, що в єдності сила, а в силі перемога, а тільки в перемозі довгоочікувана воля»³⁰⁵.

УНК закликала усіх українців «одностайно стати під один стяг і здобути всі сили, аби у всьому кривавому змаганні дати як найбільшу поміч, моральну і матеріальну». Однак, помилковим було твердження про те, що «вороги України розбиваються», а «промені волі заясніли вже могутнім сяйвом на українському овиді»³⁰⁶.

Констатовано, що УНК у США та Українська Народна Рада в Канаді у 1920 році «будуть вести далі розпочату роботу, а саме роботу політичної оборони України, а крім того, будуть збирати фонди на рятунок нашим братам і сестрам в Галичині, котрі серед страшної руїни терплять голод, холод і вимирають наслідком епідемій. Український Народний Комітет в Злучених Державах дав почин до створення загального американсько-українського Допомогового

³⁰³ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 98, арк. 160.

³⁰⁴ До американських українців. *Свобода*. 1920. 1 березня. С. 2.

³⁰⁵ Там само.

³⁰⁶ Там само.

Комітету, і сьогодні кличе весь загаль статися разом до справи і допомоги рідному краю в його небувало важкій боротьбі за остаточне звільнення і в його важкому змаганні проти голоду серед теперішнього лихоліття»³⁰⁷.

Справді, УНК не полишав спроб позитивно для українців вирішити «українське питання» або ж, принаймні, захистити українське населення від свавілля польських органів влади. Уже у квітні 1920 р. УНК звернувся до Ліги Націй, щоб вислала слідчу комісію до Східної Галичини, яка остає під польською окупацією, для докохань про гнет над українським народом і про реквізиції серед населення, що спричинили голод і пошесті»³⁰⁸. Згодом УНК виступив ініціатором створення Українського Допомогового Комітету, до якого увійшли Л. Цегельський, В. Сіменович, Р. Слободян, Д. Андрейко, А. Савка, Т. Грицей, та виділив 2000 доларів для початку його повноцінної роботи³⁰⁹.

Члени УНС зауважували, що «оцим можна закінчити... політичну акцію українців у Злучених Державах в часі Першої світової війни... Поневолені й забуті народи змагалися до відродження, й до відбудови й воскресення із забуття своїх національностей як свободних суверенних національних держав. Такі держави вже були, й решта народів хотіли йти їхніми слідами»³¹⁰.

Національно свідомі українські американці відзначали провідну роль США у бажанні надати суверенітет новим поневоленим державам. «Америка відразу не пішла до війни, яка головню велася в Європі, дарма, що вже була поширена й на дальші простори світу, – відзначали члени українських товариств. – Але як Америка вже пішла до війни, вона пішла з готовими прапорами визволення поневолених народів в Європі. Вона це проголосила гасло самовизначення народів в у старій Європі, яке за нею підхопили й революції в Росії. Коли Америка й альянти виграли війну, принципи великого ідеаліста Вудрова Вилсона повинні були бути здійснені. Та революція в Росії пішла іншим руслом, а Західна Європа

³⁰⁷ Там само.

³⁰⁸ Український Народний Комітет вислав таку телеграму до Ліги Націй. *Свобода*. 1920. 24 квітня. С. 2.

³⁰⁹ Про сформування Українського Допомогового Комітету. *Свобода*. 1920. 24 травня. С. 2.

³¹⁰ Українсько-американська політична акція у роках 1914 – 1920 (хроніка). *Ювілейний альманах виданий з нагоди п'ятидесятилітнього ювілею Українського Народного Союзу. (1894–1944)*. Джерзі Сіті, 1944. С. 112.

перейшла до реалізму й відношення сил. У тій великій, європейській а в дечім і світовій драмі судилось і народові українському відіграти ролю. Як він цю ролю відіграв? – По змозі своїх сил!»³¹¹.

Отже, як стверджували американські українці, «велика російська революція», що почалася 15 березня 1917 року, дала змогу українцям організуватися і проголосити свою незалежну державу (9 січня 1918 року). Проте, невдовзі німці «повалили український виборний уряд (29 квітня 1918 р.) і призначили гетьманом Івана Скоропадського. Але після поразки німців на заході українці знову підняли боротьбу за незалежність України, яка серед страшних перешкод триває до сьогодні. Провід веде генерал Симон Петлюра»³¹². На жаль, відстояти незалежність УНР у 1921 р. не вдалося, що привело до розчарування у середовищі української діаспори США.

Таким чином, події Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр. знайшли відгомін в американській суспільно-політичній думці. Українські громадсько-політичні організації виробили власне ставлення до учасників світової війни, віддаючи, здебільшого, симпатії Австро-Угорській імперії, яка боролася із російським імперіалізмом. Вітаючи проголошення УНР американські українці не тільки морально підтримували молоду державу, але й збирали пожертви для учасників бойових дій, приймали активну участь на дипломатичному фронті.

³¹¹ Там само.

³¹² Кузеля З. Наше минуле. *Календар УНСоюзу на 1920 рік*. Джерзі Ситі, 1920. С. 39.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ, ПОЛІТИЧНА ПЛАТФОРМА

3.1. Особливості створення Об'єднання

Спроби створити єдину організацію, яка би скеровувала діяльність усіх українських громадсько-політичних осередків та представляла б їхні інтереси перед суспільством та владою США беруть початок ще з часу Першої світової війни. Саме тоді українська громада США, прагнучи допомогти українцям на рідних землях у здобутті державності, 1915 р. провела Український сейм, який заснував Федерацію українців у США. Її співорганізаторами виступили такі найвпливовіші українські громадські організації Штатів як «Український народний союз» («УНС»), «Український робітничий союз», «Об'єднання українців-католиків “Провидіння”» та інші. Однак уже в 1916 р. УНС та «Провидіння» вийшли з неї й створили іншу центральну організацію української громади у США – Українську раду в Америці. Обидві організації діяли в інтересах України, що і забезпечило проголошення президентом В. Вільсоном проведення у США 21 квітня 1917 р. Українського дня на підтримку українського народу у світовій війні (детальніше див. п. 2.3.)³¹³.

Після завершення Першої світової війни провід перебрала на себе Українська рада, яка у 1919 р. змінила назву на «Український народний комітет». У тісному зв'язку з українською дипломатичною місією у Вашингтоні та окремим конгресменами, Комітет намагався переконати Білий Дім й Конгрес, а також світову спільноту в необхідності визнання незалежності України³¹⁴.

Повторно ідея створення організації, яка би об'єднала зусилля всіх українських організацій в США, виникла на тлі поразки Української революції

³¹³ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 372, арк. 3; Куропась М. Історія української імміграції в Америці. Збереження культурної спадщини. Нью-Йорк, 1984. С. 34.

³¹⁴ Сухобокова О. Консолідація української діаспори США та її інтеграція у політичне життя держави (початок ХХ ст. – 1980-ті рр.). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2012. Вип. 112. С. 47–50.

та економічного лихоліття (голод 1921–1923 рр.), яке охопили українські терени у перші повоєнні роки. Один із найактивніших українських діячів діаспори в США о. В. Сполітакевич на початку 1920-х рр. писав: «Край простягає до нас свої вихудлі, костисті руки; просить і благає помочі і поратунку перед страшною, в очі заглядаючою смертю... Жаль та розпука серце стискає... що ми, американські українці, неспосібні дати належну допомогу своїм поневоленим братам в Україні»³¹⁵.

Згадуючи складний довоєнний період на початку ХХ ст. і часи Великої війни (1914–1918 рр.), Л. Мишуга також стверджував: «І те стихійне бажання, щоб ми себе об'єднали, ніколи не опускало нашого народу в Америці. Воно постійно відновлялось, а в часі Першої світової війни навіть заблисло. Та як українська визвольна війна закінчилась катастрофою, то наступило розбиття, а з ним і занепад духа та жертвенности. Але не надовго»³¹⁶.

На початку 1920-х рр. вперше сили українців Америки були заакумульовані довкола акції Позички Національної Оборони та Негайної Допомоги із грошових Зборів для допомоги Західній Україні після поразки українців у польсько-українській війні (1918–1919 рр.) за ці території. За її результатами було зібрано 140 000 дол. США. Водночас вона стала першим прецедентом для об'єднання української еліти США³¹⁷.

Поряд із цією подією у Вашингтоні відбувся з'їзд Ліги Американських Горожан Українського Роду, скликаного з ініціативи голови товариства Т. Грицея, на якому обговорювалося питання захисту захопленої Польщею території Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), статус якої на міжнародній арені ще не був визначений. В його рамках планувалося організувати слухання у секретаря штату Ч. Г'юза, в комісії закордонних справ палати представників та в президента США В. Гардінга.

³¹⁵ Третій Конгрес Об'єднання Українських Організацій в Америці. *Свобода*. 1924. 5 листопада. С. 4.

³¹⁶ Мишуга Л. Об'єднання українських організацій в Америці. *Ювілейний альманах. 1894–1944. З нагоди п'ятидесятилітнього ювілею Українського народного союзу*. Джерзі Сіті – Нью Джерзі, 1944. С. 129.

³¹⁷ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 130, арк. 18.

6 червня 1922 р. до столиці США прибуло 96 делегатів з різних міст, між якими були представники дієцезій, центральних організацій, преси, а також американські ветерани українського походження під проводом капітана М. Дармограя. На нарадах Ліги з ініціативи о. Лева Левицького вирішено скликати наради представників усіх центральних організацій в Америці, щоби порозумілись в справі створення спільної організації для кращої матеріальної й політичної допомоги українському народові в Європі. Фактично ж початок створення об'єднавчої інституції було зроблено ще раніше: на тлі новин про масовий голод 1921–1922 рр. у підрадянській частині України, 27 травня 1922 р. Український Народний Союз, «Провидіння», «Українська Народна Поміч», «Згода Брацтв», «Січова Організація», «Українська Ліга Американських Горожан» та «Українська Ліга Американських Ветеранів» від імені «Об'єднання Українських Організацій в Америці» (далі – Об'єднання) підписали відозву про організацію грошових зборів на підтримку голодуючих³¹⁸. Саме вищезазначені українські організації США, вбачаючи тенденцію до зниження активності в межах формату згаданих акцій, вирішили об'єднатись:

а) для спільної подальшої допомоги українцям Західної України і Наддніпрянщини;

б) для культурного, освітнього й економічного поступу українського життя в США³¹⁹.

30 червня 1922 р. у Філадельфії відбулася нарада представників згаданих організацій, на якій одноголосно прийнято рішення про створення об'єднавчої інституції: «Взявши під увагу велику вагу сучасного моменту в національній визвольній боротьбі українського народу і в зв'язку з цим крайню потребу консолідації національних сил не тільки в краю, але і тут на іміграції, та з огляду на конечну потребу загального об'єднання для негайного поширення політичної й матеріальної допомоги рідному краю – представники українських організацій

³¹⁸ До українського загалу в Америці (1922, 2 серпня). Свобода. 1922. 2 серпня. С. 4.

³¹⁹ ЦДАГО України, ф. 269, оп.1, спр. 58, арк. 43.

в Америці згодилися утворити «Об'єднання Українських Організацій в Америці» як громадянську репрезентацію українського народу в Америці»³²⁰.

Ключовими завданнями майбутньої організації окреслювалися:

- сприяння здобуття визнання самостійної державності на українських землях;
- збір та регулярні передання матеріальної допомоги українцям на українських теренах;
- об'єднання та захист представників українських емігрантів в Америці;
- створення єдиного українського національного табору на американському континенті³²¹.

Політичним ідеалом представники Об'єднання вважали визнання на з'єднаних в одних кордонах українських територіях незалежної, народоправної Української держави, остаточний державний устрій якої мав бути визначений на майбутньому національному зібранні репрезентантів, обраних на підставі загального, рівного, таємного, безпосереднього та пропорційного голосування³²². Як влучно висловився Л. Мишуга щодо мети організації, – «вказувати українському громадянству в Америці на це, що тільки в єдності, завзяттю і посвяті наша сила, а наших братів в старім краю піддержати на душі та запевнити їх, що як довго вони в ярмі, так довго не остане наша праця над їх визволенням»³²³.

Представники українських центральних організацій в США, які об'єдналися для спільної праці в Об'єднанні українських організацій в Америці на нарадах у Філадельфії (27 липня 1922 р.) і Джер-Сіті (17 серпня 1922 р.), ухвалили скликати Загальноукраїнський народний Конгрес у США. Його метою визначили:

³²⁰ Там само.

³²¹ Мишуга Л. Об'єднання українських організацій в Америці. *Ювілейний альманах УНСоюзу 1894–1944*. Джерсі Сіті, 1944. С. 131.

³²² Там само.

³²³ Мишуга Л. Об'єднання українських організацій в Америці. *Ювілейний альманах. 1894-1944. З нагоди п'ятидесятилітнього ювілею Українського народного союзу*. Джерзі Сіті – Нью Джерзі, 1944. С. 129.

- 1) оновити українське громадське національне життя в США;
- 2) надати йому одноцільність, організованість, дисципліну та порядок;
- 3) «піддати його під загальне громадське правління і контролю»;
- 4) створити центральну українську національну управу в США;
- 5) активізувати культурну й економічну працю серед українського загалу в США;
- 6) допомагати «рідній землі в Європі», зокрема – Галичині, Буковині та Наддніпрянщині «зادля скинення й усунення польських і московських окупантів та установа Української Народньої Республіки на всіх землях України»;
- 7) надати вагому і організовану допомогу «українським жертвам війни в рідному краю»³²⁴.

У відповідному зверненні оргкомітету стверджено, що робота конгресу була запланована на першу половину жовтня 1922 р. Право участі в конгресі мала кожна українська організація, інституція, або товариство в США, що погоджувалася на об'єднання українських національних сил «для спільної праці і для оборони соборної народоправної української народньої республіки на землях України»³²⁵. Кожна українська організація повинна була делегувати тільки одного представника, який мав би тільки один голос. Кошти делегата покривало товариство, яке його делегувало. Делегат мав бути «правно обраний членами свого товариства» у відповідності з його статутом. Про цей факт товариство мало повідомити свою центральну організацію, яка мала надати йому повноваження для участі в Конгресі³²⁶.

Вибори делегатів мали відбутись найпізніше до 25 вересня 1922 р., а секретарі товариств мали повідомити про вибір делегатів свої центральні організації найпізніше – 30 вересня 1922 р. Товариства, які не надіслали своїх делегатів, могли передати право представляти організацію делегатам інших товариств, що, однак, не уповноважувало цього делегата до додаткового голосу

³²⁴ Сликање Загально-Українського національного конгресу в Злучених державах. *Свобода*. 1922. 30 серпня. С. 3.

³²⁵ Там само.

³²⁶ Там само; ЦДАГО України, ф. 269, оп.1, спр. 58, арк. 57.

при голосуванні. Проте товариство, яке «передавало своє заступництво», зараховувалося до складу учасників Конгресу, які ухвалили його постанови. Місцеві товариства, які не належали до центральних організацій, могли теж взяти участь у роботі Конгресу (повинні були «зголоситися» до центрального Об'єднання).

Звернення Об'єднання українських організацій в Америці підписали: С. Ядловський, І. Каштанюк, Р. Слободян, о. М. Струтинський, О. Ревюк (Український народний союз); о. І. Ортинський, Д. Штогрин, Є. Якубович, О. Кульчицький, А. Цурковський («Провидіння»); Д. Порада, І. Бунга, В. Шабатура, М. Хандога («Народна поміч»); о. М. Гурянський, Ю. Хиляк, А. Тарас, С. Сисак, Я. Гундич («Згода братств»); С. Гриневецький, М. Коцюк, С. Мусійчук, І. Войціцький («Січова організація»); Т. Грицей, С. Дембицький, о. Л. Левицький («Українська ліга американських горожан»); М. Дармограй («Українська ліга американських ветеранів»)³²⁷.

16 вересня 1922 р. «Свобода» нагадала усім громадським організаціям США про намір скликання Загальноукраїнського національного конгресу у жовтні: «Сей Конгрес проголосили всі українські центральні організації в Злучених Державах, котрих об'єднує спільний національний ідеал – вільна Україна. Остались на боці тільки ті, що служать Москві, і хочать, аби Україна була її провінцією»³²⁸. Скликання конгресу підтримували широкі кола українського громадянства США, тому його організатори вважали, що зацікавлення ним буде зростати. З іншого сторони – всі його учасники прагнули досягти якнайбільшої користі для української справи в США і в Європі.

5 жовтня 1922 р. «Свобода» поінформувала українську громадськість США про продовження терміну виборів до 15 жовтня 1922 р., оскільки тимчасовий комітет Об'єднання припускав, що кілька десятків організацій вже вибрали делегатів, але ще не мали можливості повідомити центральні організації про цей вибір. Водночас нараховувалося декілька десятків організацій, які були «готові

³²⁷ Там само.

³²⁸ Перед з'їздом. *Свобода*. 1922. 16 вересня. С. 2

вислати свого представника на Конгрес, але були заскочені коротким терміном виборів»³²⁹. Усі організації, які тоді ще не обрали делегатів, мали нагоду це зробити до 15 жовтня 1922 р.: «Кожде товариство, що цікавиться визвольною боротьбою українського народу, повинно се зробити негайно, забираючи в той спосіб голос в справі, яка повинна бути найважнішою справою для кожного Українця та Українки в теперішню пам'ятну хвилю»³³⁰.

Тимчасовий комітет Об'єднання вкотре наголосив на завданнях майбутнього Конгресу: «Він має виробити заяву в справі політичного становища українських імігрантів в Америці в справі стремлінь нашого народу в старому краю; він буде мусіти виробити форму організації українських імігрантів для переведення постановлених собі цілій; він буде мусів виробити способи постійної фінансової помочи для визвольної боротьби нашого народу; і другі тим подібні справи вирішити»³³¹.

Усі раніше напрацьовані пропозиції та ухвали запропоновано загальному народному з'їзду, який відбувся в Філадельфії 26-27 жовтня 1922 р. На з'їзд прибули представники сімох центральних організацій і 130 делегатів, що репрезентували 176 товариств. Очільником зібрання став О. Рев'юк, а секретарями – А. Цурковський і М. Стоколоса.

Конгрес відкрив секретар «Провидіння» Є. Якубович, а вітальну промову виголосив місцевий парох о. М. Кінаш, котрий зауважив «як щасливо зачав американський конгрес в Філадельфії основини Злучених Держав, нехай так само щасливо тут зачне український конгрес основини української держави»³³². На пропозицію С. Ядловського (голови УНСоюзу) обрано президію Конгресу, до якої увійшли О. Рев'юк (редактор «Свободи») як голова і представники всіх заступлених центральних організацій як заступники голови, а секретарювали А. Цурковський (редактор «Америки») і М. Стоколоса)³³³.

³²⁹ Поспішім з вибором делегатів. *Свобода*. 1922. 5 жовтня. С. 2.

³³⁰ Там само.

³³¹ Там само.

³³² Перший день Національного конгресу. *Свобода*. 1922. 28 жовтня. С. 2.

³³³ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 372, арк. 11–12.

Звіт про початковий етап діяльності організації оголосив Семен Ядловський, який зокрема відзначав: «Організатори цієї організації свято переконані, що такої організації хоче весь український нарід на іміграції в Америці. За такою організацією підносились голоси здавна... Чи говорено «про згоду між провідниками», чи про «злуку всіх партій», чи «про одну партію», чи... «залишення безупинних сварок», чи як ще інакше не говорено то все це було висловом стремління одної думки. Все, що в нашій народі лишилось здоровим, живучим, охочим до праці, а не до говорення і сварки, хотіло покінчити з княжими міжусобицями, з кампаніями гетьманів проти гетьманів, з цькуванням провідника на провідника. Це живуче зерно народу, що було незахоплене гниллю приватних сварок та вузьких амбіцій, хотіло відкинутися від цієї гнилі і об'єднати все здорове до життя і боротьби. Най буде, що наша історія є одним сумним прикладом страшних наслідків таких сварок, однак треба признати, що є вона також доказом, що здорова роботяща думка праці, організації, мира, порядку і ладу ніколи не запропащувалась серед українського народу. Не запропащувалась вона і серед українських імігрантів в Америці...»³³⁴.

Опісля відчитано 14 привітних телеграм. Після дискусії над звітом С. Ядловського, конгрес вирішив доручити новій екзекутиві Об'єднання провести розслідування справу фонду українського дня, який був в УНКомітеті, а також фондів інших подібних організацій і до місяця оприлюднити звіт.

На форумі був присутній представник Західно-Української Народної Республіки Л. Мишуга, який, виступаючи перед учасниками Конгресу, наголошував: «Великий час, який саме переживає український нарід, приніс нам таку велич як відновлена Українська Держава, але й заставив нас переживати таку трагедію, як поновне повне поневолення цілої української нації... Як у всіх того роду національних катастрофах, так і тут, треба більше чим коли-небудь побоюватись, що для потрясеної великими жертвами і поразенням народньої маси прийде час повного притупіння, зневіри, морального занепаду та розкладу...

³³⁴ Промова д. Семена Ядловського. *Свобода*. 1922. 1 листопада. С. 4.

І в таких то часах..., треба великого політичного розуму збоку тих, в яких руках лежить провід народу, щоби відвернути найбільше нещастя, себто розклад свого власного національного ядра. А треба пам'ятати, що саме в таких хвилинах звикла судьба кувати долю народу на довгі а довгі віки... Положивши в основу нашої політичної орієнтації принцип опертя на власні сили, будуюмо українську державу на невичерпаній силі життєвої енергії українського народу та на його сильнім, мільонами жертв крові задокументованім, бажанню жити самостійним державним життям. Голосимо, що тільки від сили цієї енергії буде залежати будучність нашої держави»³³⁵.

Репрезентант ЗУНР у Канаді О. Назарук, виступаючи з доповіддю про стан української справи на тлі міжнародної ситуації на початку 1920-х рр., відзначав такі перспективи української національної справи та найближчі завдання для українського народу: «Шлях наш веде на схід, туди, де живе більшість української нації й де б'ється серце її, що називається Київ... Час і нам зрозуміти, що український нарід непобідимий, і що він раз сказавши собі: «Я мушу мати свою державу» – здобуде її напевно. Одно одиноке услів'я сповніть, а матимете державну незалежність: ідіть одним фронтом проти ворога й не дайте зі своїх рядів помічників для ворога і гнобителя. Тоді нема на світі такої сили, яка могла б нам перешкодити у здобуттю незалежної української держави»³³⁶.

Під час конгресу делегати ухвалили запровадження «Національного Податку» (по 25 центів місячно від члена «Об'єднання»), який, як відзначалося на з'їзді, мав би «бути постійним доходом на українську національну справу в Злучених Державах і в Європі... основою, на якій та робота має опертись після щорічного сталого бюджету»³³⁷.

Водночас на Конгресі підтримали заклики до українців Америки з організації «Днів Збірки» для допомоги голодуючим в Україні (доповідав В. Кузів), а також зборів для розвитку мережі «Рідної Школи» в Україні під час

³³⁵ Привіт Українському Конгресу в Америці! *Свобода*. 1922. 31 жовтня. С. 4.

³³⁶ Промова делегата галицького уряду д-ра Осипа Назарука. *Свобода*. 1922. 31 жовтня. С. 4.

³³⁷ Мишуга Л. Об'єднання українських організацій в Америці. *Ювілейний альманах УНСоюзу 1894–1944*. Джерсі Сіті, 1944. С. 133.

різдвяних та великодніх свят, Дня Квітів (у червні) і Дня Осіннього Листка (у листопаді) у наступні роки. С. Демидчук презентував ініціативу зі створення Українського Народного Університету та закликав провести у найближчій часовій перспективі З'їзд «Просвіти»³³⁸. В той же момент у рефераті С. Дембицького та Д. Штогриня обговорили питання функціонування Українського Банку в Америці, та можливого створення Українського Пресового Бюро³³⁹.

Голова Січової організації С. Гриневецький вніс пропозицію заслухати резолюції Конгресу стоячи та ухвалити їх одногосно. Резолюції Конгресу зачитав о. М. Гурянський – представник «Згоди Братств», які прийнято одностайно. Д. Штогрин – рекордовий секретар «Провидіння» ознайомив учасників Конгресу з проектом статуту «Об'єднання», який ухвалили після нетривалої дискусії³⁴⁰.

Отже, за результатами Конгресу до управи Об'єднання обрали 24 представники – по троє з кожної зі семи центральних організацій, представлених членами на форумі, та трьох з місцевих організацій, що не належали до центральних. До виконавчої ради організації ввійшли: о. Лев Левицький (очільник), Т. Грицей, д-р С. Гриневецький, В. Гришко і М. Коцюк (заступники), І. Борисевич (скарбник), д-р В. Коваль і М. Дармограй (секретарі)³⁴¹.

У першій відозві сформованої управи «Об'єднання», наголосили, що «в основу плянової праці мусить бути положена єдність, згода і жертва», та що «лише пильним береженням народного гроша та чесною господаркою народніми фондами можна буде здобути довіря загалу». Крім згаданих членів Екзекутиви її підписали як радники «Об'єднання» І. Ортинський, М. Гурянський, В. Лотович, В. Сіменович, Ю. Хиляк, С. Скегар, А. Тарас, Н. Левицький, В. Титанич,

³³⁸ Вахнянин А. Шлях до єднання: ідея створення Світового Конгресу Вільних Українців. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2021. Вип. 6 (48). 395–407.

³³⁹ Там само.

³⁴⁰ ЦДАГО, ф. 269, оп. 1, спр. 224, сра. 34.

³⁴¹ Успіх Українського Національного Конгресу. *Свобода*. 1924. 1 листопада. С. 4.

В. Шабатура, М. Хандога, М. Соловський, С. Бриндзей, а як контролери В. Сполітакевич, М. Копачук та Г. Пипюк³⁴².

Крім того, реагуючи на початок окупації польською армією Галичини, яка стала наслідком польсько-української війни, на першому Конгресі також прийняли «Маніфест до українського загалу в Америці», в якому відзначалося, що «страшний суд принесли ляхи на нашу стару Батьківщину-Галичину, де тисячами арештують українських людей за те, що не хотіли брати участі в виборах до польського сейму». У відповідь в документі пропонувалося 17 грудня 1922 р. провести по всіх українських осередках Америки віча та збори для ухвалення звернень з протестом до американського уряду проти «польських розбоїв у Східній Галичині» та підготовки відповідних телеграм до сенаторів і конгресменів³⁴³.

Таким чином, українська діаспора в США від часу Першої світової війни докладала значних зусиль для організації громадсько-політичної діяльності з метою допомоги «рідному краю». Створення Федерації українців у США, Української ради в Америці, а згодом Об'єднання українських організацій в Америці демонструє прагнення до єдності українських громадських організацій. Попри труднощі та внутрішні конфлікти, українські організації США зуміли згуртуватися у 1922 р. в Об'єднання українських організацій в Америці та зосередити зусилля навколо вирішення ключових тогочасних проблемних питань, якими були – міжнародне визнання української державності та допомога голодуючим у підрадянській Україні, що свідчить про високу політичну свідомість та активність українців США.

³⁴² Там само.

³⁴³ Вронська Т. Об'єднання Українських Організацій Америки. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України*. Київ: Наукова думка, 2010. Т. 7: Мл – О. С. 502.

3.2. Організаційна структура, діяльність керівних органів

Організаційна структура Об'єднання українських організацій в Америці викристалізовувалася упродовж першої половини 1920-х рр. та набула усталеного вигляду після Конгресу (1927 р.), на якому були внесені зміни до Статуту організації.

Органами управління Об'єднання були:

1) загальні (річні) збори, конгреси – найвищі органи управління організації, які збиралися періодично для прийняття ключових рішень, встановлення напрямків діяльності та обрання керівних органів (збори, конгреси об'єднували представників усіх організацій-членів Об'єднання).

2) Головна управа (уряд) – виконавчий орган, обраний на загальних зборах, до складу якої входили голова, заступники, секретарі та скарбник (Головна управа відповідала за повсякденну діяльність організації, впровадження рішень, ухвалених на з'їздах та загальну координацію діяльності Об'єднання);

3) голова організації – представляв організацію, керував засіданнями Головної управи, відповідав за виконання стратегічних планів та ухвалених рішень;

4) контрольна комісія – здійснювала нагляд за фінансовою та адміністративною діяльністю організації, забезпечуючи прозорість та законність роботи управлінських структур (комісія мала право проводити перевірки та звітувати перед загальними зборами);

5) комітети та окремі комісії – функціонували для виконання окремих завдань (їхні функції були тимчасовими або постійними залежно від потреб організації).

Об'єднання мало декілька цікавих відмінностей з-поміж інших українських організацій США. Перша – до організації входили не окремі особи, а громадські організації, засновані на американському континенті вихідцями з України. Друга – визначальна роль конгресів – найвищого органу управління організацією. «На

конгресах западають ухвали, які стають директивами для вирішування багатьох наших громадських справ. І вже з цього боку ці конгреси є важним чинником. На них є нагода в організаційний і громадський спосіб поставитися скептично до нашої громадської праці у минувшині. Тут є нагода внести як треба певні корективи. Тут можна ставити пляни на будуче...», – зауважували члени організації³⁴⁴. Третя – побудова поточної роботи «на чисто ідейній підставі, без усякого матеріального винагородження»³⁴⁵.

Кількісний склад Об'єднання українських організацій в Америці упродовж 1920-х – 1930-х рр. зазнавав певних трансформацій. З цього приводу О. Рев'юк зазначав: «Організаційні основи Об'єднання змінювалися: спершу ними були сім центральних організацій [Український Народний Союз, «Провидіння», «Українська Народна Поміч», «Згода Брацтв», «Січова Організація», «Українська Ліга Американських Горожан», «Українська Ліга Американських Ветеранів» – авт.]. Від третього конгресу [1924 р. – авт.] – місцеві організації, але й тоді залишалося засадою, що всяка організація, яка тільки признає ціль Об'єднання та документує свою щирість жертівністю, може приступити до Об'єднання»³⁴⁶.

Перший установчий конгрес (з'їзд) Об'єднання українських організацій в Америці відбувся у 1922 р. та увінчався ухваленням низки важливих рішень, серед яких:

- офіційне проголошення заснування Об'єднання та затвердження Статуту;
- уніфікація політичної платформи та ідеології організації;
- проголошення принципів на основі яких мала відбуватися консолідація розрізнених українських організацій у США для спільної боротьби за права українського народу;

³⁴⁴ Конгрес Об'єднання. *Свобода*. 1936. 17 грудня. С. 4.

³⁴⁵ Черговий рік праці Об'єднання. *Свобода*. 1937. 28 грудня. С. 2.

³⁴⁶ Напрямні й організаційні основи Об'єднання. *Свобода*. 1937. 9 січня. С. 2.

– започаткування акції з соціальної допомоги емігрантам, які часто стикалися з економічними та соціальними труднощами та культурно-просвітнім організаціям та окремим громадянам із «Рідного краю» (детальніше див п. 3.1.).

Другий конгрес Об'єднання (1923 р.) відбувся вже в умовах активної діяльності новоствореної організації та після ухвалення рішення Радою Амбасадорів (1923 р.) про приєднання Східної Галичини до складу Другої Речі Посполитої. Основна увага делегатів була прикута до проблем:

- розширення організаційної мережі (залучення нових українських організацій до співпраці);
- збільшення фінансової підтримки «Рідного Краю» та інституцій, які на міжнародній арені відстоювали «права українського народу»;
- підтримки української культури у США, зокрема створення шкіл для навчання української мови, видання українських книг та газет³⁴⁷.

Успіхи / невдачі протестної кампанії 1924 р., яка спрямовувалася на засудження Рішення Ради Амбасадорів 1923 р. про приєднання Галичини до складу Другої Речі Посполитої, обговорювалися на третьому Конгресі Об'єднання (1924 р.). Основні зусилля керівництва організації були спрямовані на зміцнення організаційної структури Об'єднання та захист інтересів українців у США та «рідного краю». Зроблено акцент на підтримку дипломатичних та політичних зусиль у питанні відновлення української державності. Членами громадської інституції констатовано необхідність продовження роботи над створенням українських шкіл та підтримки культурних ініціатив. Обговорювалися заходи для збереження національної ідентичності серед молоді. Значну увагу на конгресі було приділенню питанню встановлення контактів з іншими українськими організаціями за кордоном, особливо в Канаді та Європі, для координації дій на міжнародному рівні.

На річних зборах (1925 р.) відзначено, що хоча Об'єднання українських організацій в Америці «є в першій лінії організацією політичною, то сего року

³⁴⁷ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 20, спр.17, арк. 121.

серед даних обставин, Об'єднання було майже виключно організацією гуманітарною, харитативною і чисто допомогою»³⁴⁸. Констатовано, що громадська інституція «напирала на політичну консолідацію в краю, піддержувала зв'язок з заграничним нашим політичним центром, з бойовою організацією, з політичною еміграцією та з поодинокими активними громадянами. Словом зі всіма тими, що є відповідальними і активними чинниками в нашому народному житті»³⁴⁹.

Зауважено, що у своїх численних відозвах, закликах і комунікатах, «якими були переповнені органи тих організацій, які стоять з нами в злуці, старалися ми піддержувати національного духу української еміграції та піднести її жертовність, любов до рідного краю. Наша платформа була одна – Независима Соборна Українська Держава. Наш шлях – боротьба з окупантами наших земель...»³⁵⁰.

27 жовтня 1926 р. відбулося підсумкове річне засідання Виконавчого комітету Об'єднання і загальні збори Об'єднання українських організацій в Америці, які відкрив о. Сполітакевич. Проте його вступна доповідь, в якій було охарактеризовано основні напрями діяльності організації за звітний період, завершилася неочікувано для присутніх – голова Об'єднання, зважаючи на важкий стан здоров'я, відмовився від головування в організації. Він, зокрема, зауважував: «Екзекутива не прийняла моєї резигнації, але знаючи про мою поважну хворобу, уділила мені відпустки до нинішнього річного засідання, покликуючи тимчасово на моє місце заступника председателя С. Ядловського. Тому, що моє здоров'я мало що поправилося і я таки не годен зробити для Об'єднання стільки, що інший здоровий на моєму місці зробити зміг би, я поновляю свою резигнацію з уряду председателя Об'єднання. Я не маю достатньо сил, щоб без погіршення свого здоров'я міг перепровадити навіть нинішнє річне засідання...»³⁵¹.

³⁴⁸ З Об'єднання. *Свобода*. 1925. 12 грудня. С. 4.

³⁴⁹ Там само; Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 361, сра 67.

³⁵⁰ З Об'єднання. *Свобода*. 1925. 12 грудня. С. 4.

³⁵¹ З Об'єднання. *Свобода*. 1926. 13 листопада. С. 4.

Інша несподіванка – ультиматум товариства «Провидіння» – засновника Об'єднання українських організацій в Америці. Один із делегатів цього товариства на річних зборах Об'єднання відзначав: «На піврічному засіданні «Провидіння» запала ухвала, в якій «Провидіння» домагається від Об'єднання, щоб воно перепросило Єпископа Богачевського, який є покровителем «Провидіння». Від цього, яке становище займе Об'єднання в тій справі буде залежати дальша участь «Провидіння» в Об'єднанні»³⁵². Однак після тривалих дискусій конфлікт вдалося залагодити.

Знаковою подією для членів Об'єднання українських організацій в Америці став четвертий Конгрес, який розпочав роботу 26 жовтня 1927 р. Напередодні проведення конгресу Об'єднання, члени організації відзначали значний поступ у діяльності організації упродовж останніх років. «Об'єднання не тільки не розбилося, але навпаки скріпилося і зросло, – констатували члени організації. – А причина тому тільки та, що вся акція проти Об'єднання [січовиків та їх прихильників – авт.] позбавлена стійких аргументів. Десятки тисяч зібраних і висланих за послідні три роки жертв стали самі собою живим доказом того, яка хосенна є ця організація»³⁵³.

У вступній доповіді «Перед українським парламентом в Америці» секретар організації Л. Мишуга зазначав, що кожен член Об'єднання «повинен знайти не тільки добрі та злі сторони нашої трьохлітньої діяльності в Америці, але zarazом дати відповідь, чи Об'єднання відповідає своєму завданню, чи воно в дійсності причиняється чим-небудь до цього, щоби продовжити нашу національну екзистенцію тут в Америці та щоби добути нашу державну самостійність там в Європі...»³⁵⁴.

«Завдання українців як американських горожан» – резолюція четвертого Конгресу Об'єднання, яка визначала модель поведінки українців у США. У ній

³⁵² Там само.

³⁵³ Зближається Конгрес Об'єднання. *Свобода*. 1927. 10 жовтня. С. 4.

³⁵⁴ Перед українським парламентом в Америці. *Свобода*. 1927. 2 листопада. С. 4.

зокрема, відзначено, що найближчим практичним завданням українців у США повинно стати:

1. «Не стримуватися за прийняттям американського горожанства, а старатися як найскорше його добути, щоб стати повноцінними горожанами Злучених Держав»³⁵⁵;

2. Намагатися цікавитися загальноамериканським життям та входити в загальноамериканські організації, пропагувати і пояснювати американцям природу, значення і завдання українського національного руху³⁵⁶.

3. Створювати різні американські організації, як «клуби горожан, ліги, товариства, зазначаючи національне походження їх членів»³⁵⁷;

4. Брати участь у кожних виборах – «муніципальних, стейтових чи федеральних, входячи, коли треба, в певні порозуміння з іншими групами»³⁵⁸;

5. Брати «якнайживішу діяльність в державному громадському і публічному життю своєї місцевості, стейту чи цілої держави»³⁵⁹;

6. Старатися кожного літа організовувати в різних місцевостях «спеціальні кемпи для українських дітей на літо»³⁶⁰ тощо.

Четвертий конгрес Об'єднання вніс зміни і в структуру організації. Було вирішено створити при організації дві нові секції з автономними правами і власними статутами. Перша з таких секцій - Ліга американських горожан українського походження, друга – Ліга ветеранів американської армії українського походження та Січ. «Діяльність цих організацій мусить бути скоординована в Об'єднанню, під контролем його головного уряду. Така організація секцій забезпечить якнайбільшу доцільність та єдність національного фронту в праці цих організацій, що для продуктивності їх діяльності має велике значення», – зазначалося на конгресі³⁶¹.

³⁵⁵ Там само.

³⁵⁶ Там само.

³⁵⁷ Там само.

³⁵⁸ Там само.

³⁵⁹ Там само.

³⁶⁰ Там само.

³⁶¹ Перед українським парламентом в Америці. *Свобода*. 1927. 2 листопада. С. 4.

Четвертий конгрес Об'єднання затвердив зміни до Статуту організації. У ст. 1 визначено, що назва товариства звучить «Об'єднання українських організацій в Америці». Об'єднання – це об'єднуюча політично-культурна і гуманітарна організація американських українців. Осідком Об'єднання визначено місто Філадельфію (штат Пенсільванія). Констатовано, що «круг його ділання обіймає цілу територію Злучених Держав..., а в разі потреби осідок цей може бути перенесений до міста Нью-Йорк стеїту Нью-Йорк». Печатка організації – «круглої форми з надписом в українській англійських мовах: Об'єднання українських організацій (в середині український герб тризуб, а в його середині галицький лев)»³⁶².

Друга стаття Статуту Об'єднання була присвячена основним завданням організації, якими, зокрема, були:

- а) «змагання до найвищого морального, матеріального, культурного і політичного розвитку українців Злучених Державах Америки»;
- б) «оборона державної самостійності українських земель»;
- в) «удержування зв'язку з українською еміграцією на цілій земній кулі, а головню з тою, що живе в Канаді, Бразилії, Аргентині і на Зеленом Клині»;
- г) «з'єднання поодиноких українських земель в Європі в одну цільну українську народно-правну державу, якої устрій повинен бути вирішений дорогою загального, рівного, тайного і безпосереднього голосування»;
- г) матеріальна допомога «рідному краю».

У ст. 3 відзначено, що «для досягнення намічених артикулом 2 цілей Об'єднання звернене свою діяльність в тім напрямі щоби: підпирати змагання українських державних чи яких других органів, що прямують до звільнення українських земель з-під окупації; добути визнання української самостійної державности на українських землях; поширити та запевнити матеріальну допомогу рідному краю, а зосібна інвалідам українських армій та тим політичним емігрантам, що продовжують боротьбу з окупантами на українських

³⁶² Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 322, арк. 19.

земелях; об'єднувати українську іміграцію в Америці та спрямовувати її діяльність до поширення нашого політичного економічного та культурного життя в Америці».

Стверджено (ст. 4 Статуту), що «членами Об'єднання являються ті економічні, просвітні, професійні чи політичні українські організації в Америці, які годяться на програму і статут Об'єднання, остають з ним в фактичній зв'язку та попирають його роботу». «Законодатною владою Об'єднання» проголошувався конгрес, виконуючими органами – головний уряд і президія Об'єднання. Відзначено, що у роботі конгресу «беруть участь делегати поодиноких місцевих організацій. Кожна така організація має право висилати одного делегата. Крім сего можуть брати участь представники урядів центральних допомогових чи яких других центральних українських організацій в Америці і редактори українських видавництв, якщо одні і другі постають в зв'язку з Об'єднанням і попирають його акцію». Склад головного уряду визначався у кількості 20 осіб, яких вибирав конгрес. Президія Об'єднання складалася із голови, його заступників, секретарів і комісара. Президії Об'єднання дозволялося запрошувати на конгрес не членів організації, але «особам тим прислугує тільки дорадчий голос».

Стаття п'ята визначала компетенцію конгресу та інших керівних органів організації. Конгрес, зокрема, міг: вносити зміни статуту і програми, визначати політичну лінію, ухвалювати директиви для виконавчого комітету та президії, затверджувати «бюджетні преміліяри Виконавчого Комітету, ухвалювати висоту народного податку, призначаючого на визвольну акцію та допомогу Рідному Краєві». Конгрес скликала президія на підставі ухвали головного уряду «що три роки, по можности у місяць жовтню». Головний уряд мав «сходиться раз в рік щоб вислухати річного справоздання Президії та радити над розвитком».

Президія мала збиратися на наради принаймні раз у місяць. Вона полагоджувала «технічно всі справи на основі ухвал Конгресу і Головного Уряду». Репрезентаційні функції виконувала президія в складі голови і двох інших членів. «Президія скликається головою Об'єднання способом, який

ухвалить Президія. Для важності рішень потрібна присутність половини членів і звичайна більшість голосів. Письма від О'б'єднання виходять за підписом голови і секретаря, а важніші акти мають бути підписані трьома членами президії і заосмотрені в печатку Об'єднання. Президія має право кооптувати до нарад членів з-поза Комітету, але ті Члени можуть мати тільки голос дорадчий. Президія скликає Головний Уряд іменними запрошеннями за 10 днів перед означеним днем засідання з поданням дневного порядку», – йшлося у Статуті.

У ст. 6 Статуту відзначено, що «Конгрес проводить вибраний для цієї цілі председатель, згідно один з його двох заступників. Конгрес скликається оголошеннями в часописах, що заступлені в Об'єднанню з поданням дня місяця і порядку нарад». Зауважено, що для «правосильності рішень Конгресу треба звичайної більшості голосів, а виїмком зміни статута і програми до чого потрібно більше двох третин голосів».

На річних зборах 1929 р. члени Об'єднання здебільшого дискутували над проблемою подальших шляхів розвитку організації. Базову доповідь «Наші чергові завдання» виголосив Л. Мишуга. Він відзначав: «В першу чергу піднесу потребу розбудови нашої політичної сили, бо не прийдемо тут ніколи до політичного значення і сили, коли не зорганізуємо себе в одну велике політичне тіло. Тому саме Об'єднання покликала на останнім конгресі комісію, яка мала доложити старань, щоби українські емігранти ставали американськими горожанами та щоби організувалися в клуби як республіканські так і демократичні. Об'єднання хотіло довести до того, щоби українську американські горожани з диференціювалися під політичним оглядом, зорганізувалися в республіканській чи демократичній гружанські клуби, щоб побудувати свої централь і тою дорогою добиватися своїх прав Америці»³⁶³.

П'ятий конгрес Об'єднання українських організацій в Америці відбувся 23 жовтня 1930 р. у Нью-Йорку. Його відкрив голова О. Рев'юк. Він зауважив, що цей конгрес «відбувається в хвили, коли на українській землі з котрої ми вийшли

³⁶³ Наші чергові завдання. *Свобода*. 1929. 31 жовтня. С. 4.

з любов'ю, до котрої ми зійдемо до гробу може в чужому краю, діються великі події, небувалі події, важні події, рівні війні...»³⁶⁴.

«Відкриваючи п'ятий Конгрес Об'єднання сподіваюся, що шановні делегати добре свідомі цієї великої хвилі, – зауважував О. Рев'юк. – Пам'ятаймо, що ми маємо зробити щось гідно цієї хвилі. Пам'ятаємо, що рідний край від нас жде зрілої уваги в розумного слова відважної рішучого чину. Маємо в теперішню хвилю зробити щось такого щоби світ нас почув, щоби наш край був нам за те вдячний, щоби за те наша власна совість нам дала признання»³⁶⁵.

Очільник організації зауважував, що «може подивитися на минулих вісім літ без ніякого сорому, якщо не з гордістю»³⁶⁶. Констатовано, що організацію створено у дуже скрутну хвилю, коли публічна громадська мораль «серед нашого народу була в тяжкому стані». Голова Об'єднання відзначав, що організація мала багато ворогів «як зовні так і всередині», однак товариство витримало усі кризові періоди своєї історії і «сьогодні стало достойно перед судом українців в Америці»³⁶⁷.

На конгресі 1930 р. прозвучало й чимало критики на адресу керівництва організації. Голова Об'єднання також визнав прогалини у діяльності громадської інституції. «Не можемо стояти на своїм старокраєвим становищі перед тридцяти літ, коли ми живемо в Америці. Не можна в третьому десятилітті ХХ століття заховуватися, як наші вороги заховувалися в минувшому столітті. Не можемо ми стріляти з катапульти до ворогів, коли вони стріляють по нас з машинових крісів. Мусимо ми їм дорівнювати, коли не хочемо цього зробити. То не вдаваймо, що ми воюємо, не вдаваймо, що ми патріоти та боремося за свій нарід, коли ми не хочемо заховуватися так як заховується новочасні народи»³⁶⁸, – відзначали члени організації.

³⁶⁴ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 4 лютого. С. 4.

³⁶⁵ Там само.

³⁶⁶ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 4 лютого. С. 4.

³⁶⁷ Там само.

³⁶⁸ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 6 лютого. С. 4.

Значну увагу на п'ятому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці було приділено організаційним питанням. Зокрема констатовано факт відсутності канцелярії, яка б сприяла консолідації організації³⁶⁹. Констатовано, що через нестачу коштів не налагоджено роботу Об'єднання. «Через те що ми вміємо тільки гроші ощаджувати, через те ми збираємо гроші тільки на різні старокраєві цілі, а не хочемо дати ніяких видатків на ведення канцелярії, Об'єднання властиво ведеться без канцелярії, себто без відповідної людини, яка тільки в тій справі віддалася би, а більше ніякі, – зазначали члени організації. – Вся майже робота спочивала на добровільній роботі секретаря і касира. За свою роботу вони властиво винагородження не брали. Коли б Об'єднання мало гроші на ведення канцелярії, коли б воно мала платних урядників, то воно могло би від них домагатися повної посвяти, могло би домагатися плодів роботи. Не маючи канцелярії Об'єднання не могло робити повним розмахом другої роботи, якої воно доконче хотіло, а то вести пропаганду для української справи...»³⁷⁰.

Під час виступу на п'ятому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці секретар організації Л. Мишуга зауважував, що «доброї волі нам у нічому не бракувало, а бракувало тільки засобів і рук до праці»³⁷¹. Один із лідерів організації констатував: «Самі знаєте, що це нелегка справа запрягти американську еміграцію до одного воза, який треба за бездурну тягнути. Якби Об'єднання було коритом, то ми легко забрали би коло нього найзавзятіших степових отаманів. Але Об'єднання не дає ніяких почестей, ніяких парохій, а тільки вимагає постійного характеру прямої лінії у національній справі жертви... А це для многих не є нічим притягаючим...»³⁷². Підсумовуючи свій виступ Л. Мишуга оптимістично відзначав: «Але, все-таки, не є так зле з нашою іміграцією, коли ми задля ідеї, як такої, таки зуміли згуртувати біля себе, як виказує остання зіставлення жертв по громадах, аж 135 українських громад в

³⁶⁹ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 372, арк. 20.

³⁷⁰ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 5 лютого. С. 4.

³⁷¹ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 7 лютого. С. 4.

³⁷² Там само.

Америці. Ми вже доконали того, що подавляюча більшість нашу активну громадянства зрозуміла потребу такої центральної інституції як Об'єднання»³⁷³.

Водночас на п'ятому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці відзначено значний поступ у роботі з Організацією горожанських клубів (чимало українсько-американських горожанських клубів стали членами Об'єднання)³⁷⁴. На думку лідерів Об'єднання, до початку роботи наступного конгресу повинні бути створені «горожанські центральні по всіх штатах»³⁷⁵. Зазначено, що коли би «взялися до роботи і розуміли вагу політичної організації, то цілком певно могли би мати вже при найближчих виборах Президента свої дві горожанські центральні на цілу Америку, які взяли би участь у президентських конвенціях – демократичній і республіканській і до того треба саме змагати»³⁷⁶, – йшлося в резолюціях п'ятого конгресу Об'єднання українських організацій в Америці.

На п'ятому конгресі також вибрано новий склад уряду, до якого увійшли: О. Рев'юк, М. Мурашко, В. Галан, Л. Мишуга, В. Кедровський, М. Данильченко, Т. Грицей, А. Борак, М. Дармограй, В. Клодницький, О. Стецкевич, П. Пелехович, В. Семенина, І. Гудяк, Й. Буката, М. Кучер, М. Давискиба, І. Костюк, С. Заблоцький, М. Скибінський³⁷⁷.

Водночас оновлено склад комісій організації:

- 1) шкільна комісія – о. Іванишин, О. Стецкевич, Й. Буката;
- 2) фінансова комісія – М. Данильченко, І. Павчак, В. Галан;
- 3) видавнича комісія – О. Кінаш, В. Семенина, В. Кедровський;
- 4) комісія організації молоді – Н. Пелехович, В. Семенина, М. Каштанюк³⁷⁸.

Кожна з комісій працювала відповідно до власних планів, які затверджувалися керівництвом організації. Для прикладу, план роботи

³⁷³ Там само.

³⁷⁴ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 9 лютого. С. 4.

³⁷⁵ Там само.

³⁷⁶ Там само.

³⁷⁷ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 20 лютого. С. 4.

³⁷⁸ ЦДІАЛ України, ф. 344, оп. 1, спр. 9, арк. 4.

господарсько-економічної комісії, створеної у 1931 р., передбачав: збір інформації про «господарське життя наших установ»; збір інформації про «господарське життя України і Америки для нашої суспільности»; знайомство американців із господарським життям українців; «згуртування господарських сил для створення господарських організацій» та ін.³⁷⁹

Господарсько-економічна комісія стала членом Кооперативної Ліги, Американського економічного товариства, Американської академії політичних і суспільних наук, а також налагодила відносини з Британським економічним товариством (Лондон, Великобританія). Надалі комісія планувала «зацікавити чужинців українським господарським життям та господарськими нашими науковими установами»³⁸⁰.

Річне засідання виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці, яке відбулося 26 жовтня 1932 р., пройшло під знаком дискусій над доповіддю Л. Мишуги, яка стосувалася відносин еміграції із «рідним краєм», а також – проблеми «угодовства». Окремі делегати (О. Грицай) відзначали, що Об'єднання «повинно займатись більше поміччю для краю, а менше критикою... бо там в краю є люди, які знають що роблять»³⁸¹. І. Ляхович, зокрема, не погодився із тотальною критикою «угодовства». Він зауважував, що «не уважає угодовцями тих людей, які йдуть переговорювати з ворогом... бо деколи це є навіть їх обов'язком»³⁸². Водночас «угодовці є ті, які виховують в угодовчому дусі маси...»³⁸³.

У програмній доповіді «Три роки діяльності Об'єднання»³⁸⁴ Л. Мишуга намагався охарактеризувати важкі умови праці членів організації. «Не було в нас ніякого примусу повинуватися порученням Об'єднання. Не було ніяких дійсних філій Об'єднання і ніяких дійсних членів. А коли попри таке 128 американсько-

³⁷⁹ Протокол Річного засідання Виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1932. 2 березня. С. 4.

³⁸⁰ Там само.

³⁸¹ Протокол з річних зборів Виконавчого Комітету «Об'єднання українських організацій в Америці», які відбулися 26 жовтня 1932 р. *Свобода*. 1933. 21 січня. С. 4.

³⁸² Там само.

³⁸³ Там само.

³⁸⁴ Три роки діяльності Об'єднання. *Свобода*. 1933. 29 листопада. С. 4.

українських громад остаються досі з Об'єднанням в постійному контакті, маніфестують це висилкою своїх жертв до краю через Об'єднання, коли кожний заклик Об'єднання все ж таки заважає на нашому громадянстві знаходить послуг і зістає виконаний, то хіба це є та одинока, але велика зарплата якої дізнали і дізнають ті всі, що ту організацію збудували і її держать – це є маніфестація, що навіть у такому хаосі, який ми пережили в останні 10 роках, можна виробити авторитет і задержати його для кожного і для кожної організації якщо вони працюють чесно і з посвятою для вищої цілі»³⁸⁵.

На шостому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці, який відбувся у 1933 р., обговорювалася низка важливих питань, пов'язаних із драматичними подіями на Наддніпрянщині та життям української діаспори в США. Основні питання, які порушувалися делегатами на конгресі, включали:

1. Голодомор 1932–1933 рр. у радянській Україні та його наслідки – конгрес засудив дії радянського уряду, який свідомо організував масовий голод, що призвів до мільйонних жертв серед українців. Також обговорювалися питання організації міжнародної допомоги Україні, привернення уваги світової спільноти до трагедії та збору гуманітарної допомоги для постраждалих. Делегати закликали до поширення інформації про Голодомор у США та на міжнародному рівні, аби викрити злочини сталінського режиму.

2. Засудження політики радянської влади в Україні – конгрес рішуче засудив політику радянської влади щодо України, зокрема репресії у національно-культурній сфері, нищення української інтелігенції, церкви та спроби зруйнувати національну ідентичність українського народу. Делегати конгресу обговорювали заходи, спрямовані на захист національних прав українців і висвітлення репресій у радянській Україні.

3. Підтримка ідеї відновлення української державності – як і на попередніх конгресах, учасники шостого конгресу наголошували на необхідності продовження боротьби за відновлення незалежності України та підтримки

³⁸⁵ Там само.

міжнародного руху за її визволення з-під окупаційних режимів. Широко обговорювалися дипломатичні та політичні ініціативи щодо протидії радянському впливу.

4. Консолідація української діаспори в США – учасники конгресу обговорювали шляхи подальшої консолідації українських організацій у Сполучених Штатах Америки для ефективнішого захисту інтересів українців та збереження їхньої культурної ідентичності. Підкреслено важливість розвитку освітніх, культурних та релігійних ініціатив для зміцнення національної свідомості серед українців діаспори.

5. Міжнародна співпраця – конгрес звернув увагу на необхідність активнішої співпраці з іншими українськими організаціями, зокрема в Канаді, Європі та Південній Америці, що включало обмін досвідом та координацію дій щодо поширення інформації про трагедії в Радянській Україні та підтримки українських національних змагань.

6. Політична ситуація в Західній Україні – на конгресі обговорювалися питання, пов'язані з національно-культурними утисками українців у Другій Речі Посполитій. Учасники засудили польську політику асиміляції та утисків прав українців у цих регіонах.

7. Фінансова допомога Україні – на конгресі члени Об'єднання піднімали питання збору коштів для допомоги українцям, які постраждали від Голодомору, а також на підтримку українських політичних та культурних ініціатив³⁸⁶.

Зважаючи на наслідки світової економічної кризи, значне зацікавлення викликала доповідь М. Данильченка «Кольонізація як зарада безробіттю»³⁸⁷. Доповідач відзначав, що через зміну економічних обставин в Америці, «часткове безробіття може бути ще довгі роки, бо сучасна криза є в дійсності економічною революцією, а тому незалежно від кінця кризи, тисячі українців не зможуть знайти собі постійної праці»³⁸⁸.

³⁸⁶ Шестий Коргрес «Обєднання». *Свобода*. 1933. 17 жовтня. С. 4.

³⁸⁷ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 101, арк. 120; ЦДІАЛ України, ф. 344, оп. 1, спр. 9, арк. 4.

³⁸⁸ Кольонізація як зарада безробіттю. *Свобода*. 1934. 22 січня. С. 4.

На думку М. Данильченка, найкращим виходом із ситуації в таких умовах для українських безробітних може бути «поселення на землю» і відповідно створення українських фермерських осередків. Для практичного втілення цієї ідеї він пропонував створити спеціальну організацію, основне завдання якої буде полягати у наданні фінансової підтримки українським безробітним. Така колонізація, відзначав М. Данильченко, - «повинна мати попертя Об'єднання, щоби в цей спосіб дати змогу авторитетно виступати перед урядовими та громадянськими чинниками в справі фінансової допомоги нашим поселенцям...»³⁸⁹.

На підсумкових річних зборах 1934 та 1935 рр. констатовано, що «рівночасно нам, українській іміграції, треба скріпити нашу організаційне життя, охопити якнайбільші маси організаційними формами, побільшити громадський послуг, збільшити організаційну справність, скорість відкликування на потреби народу, потреби хвилі, щоб на випадок війни українська еміграція в Америці зробила все, що вона може зробити для досягнення остаточної цілі українського національного руху: здобуття самостійної української держави...»³⁹⁰.

20 грудня 1936 р. у Нью-Йорку відбувся сьомий конгрес Об'єднання українських організацій в Америці. Очікування від заходу в його організаторів були надзвичайно високі: «Піднесення духа нашої іміграції й кріплення фронту народньої праці для добра нашої іміграції й Рідного Краю»³⁹¹.

Сьомий конгрес ухвалив низку важливих резолюцій:

1. Всі під спільний державницький прапор;
2. Проти «народних фронтів»;
3. Проти політики подальшого обмосковлення України;
4. Проти облуди червоної Москви;
5. Крайня пора, щоб завернутись;
6. Готовитись до національно-революційного зриву;

³⁸⁹ Там само.

³⁹⁰ Там само.

³⁹¹ Конгрес Об'єднання. *Свобода*. 1036. 17 грудня. С. 4.

7. В справі Закарпаття;
8. Порятуймо «Рідну «школу» в ріднім краю;
9. В соті роковини національного галицького відродження;
10. В 20-ліття відродження Української Держави³⁹².

У звітній промові О. Рев'юк відзначив, що діяльність Об'єднання викристалізовується навколо декількох основоположних чинників. Перший із них – чітка мета: «Ціль Об'єднання лишилася від самого початку до тепер та сама. Проголосило її Об'єднання вже на своїм першим конгресі – добути для всього українського народу самостійну українську державу, в якій український нарід міг би поряdkувати краєм і народом по своїй волі. Свою вірність цій ідеї Об'єднання засвідчило за час свого існування тим, що воно зверталося все проти ворогів...», – зауважував очільник організації³⁹³. Другий чинник, на думку О. Рев'юка, – активізм, «себто не так проголошення гарних слів, але активна праця для проголошеної ідеї»³⁹⁴.

Сьомий конгрес яскраво показав організаційні недоліки Об'єднання, які унеможливлювали її стрімкий розвиток. О. Рев'юк, зокрема, констатував: «Об'єднання ще й досі не одержує такої канцелярії..., воно сидить у комірному в нашій задопомоговій організації – Українським Народнім Союзі. Воно не знає де держати як слід акти... Крім цього, брак постійної канцелярії шкодить Об'єднанню в його пропаганді... Уряд Об'єднання цю справу підносив на кожним конгресі, але на ні одному з них не зроблено у тій справі ніякої ухвали»³⁹⁵.

18 грудня 1937 р. відбулося підсумкове (річне) засідання Виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці, на якому обговорювалися перспективи відновлення української державності та становище на українських землях³⁹⁶.

³⁹² Резолюції Смого Конгресу Об'єднання. *Свобода*. 1936. 24 грудня. С. 4.

³⁹³ Напрямні й організаційні основи Об'єднання. *Свобода*. 1937. 9 січня. С. 2.

³⁹⁴ Там само.

³⁹⁵ Там само.

³⁹⁶ З Об'єднання. *Свобода*. 1937. 8 грудня. С. 5.

Вислухавши доповідь та заслухавши звіти Екзекутиви та Контрольної комісії, ухвалено резолюції, які торкалися суспільно-політичних процесів на українських землях та геополітичної ситуації у світі. У підсумкових увалах, зокрема, зазначено: «Як в Україні під Советами так і на українських землях під Польщею, під іншими окупантами, йде постійний наступ ворогів, що змагає шляхом законодавства чи при допомозі колонізації, різних інших асиміляційних засобів, змінити національний характер українських земель»³⁹⁷.

Доповідь про ідеологічну діяльність Об'єднання виголосив Л. Мишуга. «Він обговорив ширше ворожі спроби зв'язування нашої народної праці в Америці з фашизмом і гітлеризмом, далі порушив справу українських видань в англійській мові, а саме історії, географії України, словаря і брошури про Карпатську Україну, далі здав також звіт з своєї поїздки з Європи як делегата Об'єднання в цілі політичної акції на міжнароднім ґрунті»³⁹⁸, – писала «Свобода». Після заслуховування звітів, відбулась «обширна дискусія» за підсумками якої звіти було «прийнято з одобренням»³⁹⁹.

Визначальним в історії Об'єднання українських організацій в Америці став восьмий конгрес, який відбувся 2 грудня 1939 р. Голова організації О. Рев'юк зазначав, що «хоча першою ціллю Об'єднання є змагання до найвищого розвитку українських імігрантів у Злучених Державах, світові події останніх трьох літ звернули нашу увагу, передусім, на другу точку: оборону українського народу в Україні. Як імігрантська організація, Об'єднання далі було висловом живого зацікавлення української іміграції справами того краю, з котрого вона вийшла, Своє живе зацікавлення Об'єднання проявляло трохи інакше як інші організації, що теж заявляли або відчували таке зацікавлення. Об'єднання цікавилось всею цілісністю українського життя, всіми ділянками. Воно не спеціалізувалося в одній ділянці, а помагало українському народові у кожній ділянці, на якій лише хто-небудь хотів йому помагати. Воно помагало українському народові на

³⁹⁷ Резолюції «Об'єднання українських організацій в Америці» (Прийняті на річних нарадах Виконавчого Комітету «Об'єднання», які відбулися в Джерзі Сіті, 18 грудня 1937 р.). *Свобода*. 1937. 22 грудня. С. 4.

³⁹⁸ Там само.

³⁹⁹ Там само.

українських землях де лише це було можливо і українському народові на еміграції»⁴⁰⁰.

О. Рев'юк визнав обмежені можливості організації у сфері допомоги «українській справі». «Нагода до акції в користь українського народу з боку іммігранта є значно менша, ніж нагода до цього з боку українця на рідній землі, і звичайно вона обмежується до двох ділянок, – зазначав він. – Перше, до оборони української справи серед тої суспільності, серед котрої ми живемо. По друге, до збирання жертв для різних акцій українського народу в рідному краю й на європейській імміграції. Об'єднання робило і одну і другу роботу. В обох напрямках вона була за останні три роки більша, ніж у попередні трьохліття»⁴⁰¹.

Зважаючи на нові геополітичні реалії, світову війну, Об'єднання українських організацій в Америці на восьмому конгресі прийняло рішення скликати 16-17 березня 1940 р. Всеукраїнський національний конгрес⁴⁰². Учасники Конгресу «прийшли до висновку, що історія України поклала в теперішню пору на американсько-українське громадянство надзвичайно важкі завдання оборони України. Сповнити ті завдання буде можна тільки тоді, коли буде створений Верховний репрезентаційний провід американських українців, що матиме повну підтримку з боку всього нашого загалу. В цілі створення такого Верховного порушено поручено Екзекутиві Об'єднання скликати Всеукраїнський національний конгрес»⁴⁰³.

Таким чином, створене у 1922 р. Об'єднання українських організацій в Америці мало чітко визначену організаційну структуру (загальні збори, Головна управа, контрольна комісія, комітети для виконання поточних завдань), що дозволяло ефективно координувати діяльність політичної інституції та приймати стратегічні рішення. Об'єднання об'єднувало не окремих осіб, а громадські організації, що забезпечувало широкий представницький принцип та сприяло

⁴⁰⁰ З «Об'єднання» (Звіт предсідника Омеляна Рев'юка, зложений на Восьмім Конгресі Об'єднання Українських Організацій в Америці в Нью Йорку дня 2 грудня 1939 р.). *Свобода*. 1939. 11 грудня. С. 4.

⁴⁰¹ Там само.

⁴⁰² До американсько-українського громадянства. *Свобода*. 1939. 16 грудня. С. 1.

⁴⁰³ Там само.

консолідації на базі спільних цілей. Діяльність керівних органів організації зосереджувалося на досягненні базової мети – відновлення української державності. Водночас помітна двоїста спрямованість у поточній роботі – як політична організація, Об'єднання сприяло захисту національних інтересів українців, як культурно-просвітня – підтримувало відповідні ініціативи українців у США та «Рідному краї».

3.3. Політична платформа

Об'єднання українських організацій в Америці – це політична організація, яка об'єднала провідні громадські організації українців США (Український Народний Союз, «Провидіння», «Українська Народна Поміч», «Згода Брацтв», «Січова Організація», «Українська Ліга Американських Горожан», «Українська Ліга Американських Ветеранів») з метою актуалізації «українського питання» на міжнародній арені, допомоги українському національно-визвольному руху на українських землях, які перебували під владою окупаційних режимів (СРСР, Друга Річ Посполита, Чехословаччина).

Політична платформа організації безапеляційно викристалізовувалася навколо ідеї «об'єднання в одно... праці української іміграції в Злучених Державвах на визволення українського народу з усіх займанщин...» та для «здобуття самостійної української держави на всій українській території, себто для всього українського народу»⁴⁰⁴. Упродовж 1920-х – 1930-х рр., під впливом зовнішньополітичних чинників, політична лінія організації доповнювалася конкретними завданнями.

Передусім, потрібно відзначити намагання Об'єднання відмежуватися від Церков з метою залучення до організації якомога більшої кількості членів⁴⁰⁵. На загальних зборах Об'єднання (1925 р.) члени організації акцентували увагу на

⁴⁰⁴ Чому наша політична робота не допомагає. *Свобода*. 1937. 24 грудня. С. 2.

⁴⁰⁵ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 372, арк. 54.

необхідності невтручання у справи Церкви. «На народній роботі ми не можемо ділити себе на православних і католиків, – відзначали члени організації. – В ній ми є душею і тілом тільки одні – себто українці. Ми не можемо рівно ж втягати таку загальнонародну організацію як Об'єднання в релігійні справи. Об'єднання не має вирішувати, що для нас краще – католицизм чи православ'я. Об'єднання має тільки вказувати на шлях до національно-визволення та подавати способи, якими можна то визволення досягнути... Є обов'язком кожного українця без огляду на його релігійні переконання належати до Об'єднання і попірати його визвольну роботу...»⁴⁰⁶.

Не менш важливий засадничий принцип Об'єднання українських організацій в Америці – спроба дистанціюватися від політичних процесів у «рідному краю», що, однак, не вдалося в практичній діяльності дійсності. У доповіді О. Рев'юка «Напрямні й організаційні основи Об'єднання», виголошеній на сьомому конгресі Об'єднання, відзначено, що організація «ніколи не впливала на ніяку старокраєву чи імміграційну групу поступати сяк чи так, хоч вона одні групи вважала корисними чи більше корисними, а інші менше корисними. Вона дивилася передусім на те, щоби тут в Америці не розбивалася організована сила українського народу, але зростала»⁴⁰⁷.

Першим масштабним політичним викликом для Об'єднання, після поразки Української революції (1917–1921 рр.), стало Рішення Ради Амбасадорів (1923 р.) про приєднання Східної Галичини до складу Другої Речі Посполитої. Об'єднання українських організацій в Америці засуджувало це рішення. Члени організації наголошували на необхідності об'єднання усіх українських територій, включно з Галичиною, в єдину незалежну державу. Констатовано, що рішення Ради Амбасадорів ігнорувало бажання більшості українського населення Галичини, яке прагнуло до самовизначення та незалежності⁴⁰⁸.

⁴⁰⁶ З Об'єднання. *Свобода*. 1925. 12 грудня. С. 4.

⁴⁰⁷ Напрямні й організаційні основи Об'єднання. *Свобода*. 1937. 9 січня. С. 2.

⁴⁰⁸ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 20, спр. 17, арк. 12.

З цих причин, американські українці, об'єднанні в організацію, у цей час намагалися підтримувати екзильний уряд ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем, навіть тоді, коли диктатор у травні 1923 р. розпустив уряд, залишивши за собою право представляти інтереси західноукраїнських земель, під тиском австрійської влади переїхав до Берліна, де започаткував тижневик «Український прапор». Члени Об'єднання українських організацій в Америці, як видається, не підозрювали про схильність Є. Петрушевича до діалогу з радянською владою та не знали про прямі грошові субсидії, які він отримував від СРСР⁴⁰⁹.

Упродовж 1924 р. Об'єднання українських організацій в Америці організувало (а) резонансні протестні кампанії у США, (б) підписання петицій та інші заходи, спрямовані на засудження рішення Ради Амбасадорів (1923 р.) та привернення уваги міжнародної спільноти до проблеми Східної Галичини. Члени організації вимагали перегляду цього рішення та захисту прав українського населення Галичини, а також самовизначення українського народу. Однак помітних змін у статусі українських земель, які перебували в окупації, протестна кампанія Об'єднання, зрештою, не принесла.

Для реалізації політичної програми, Об'єднання у середині 1920-х рр. намагалося знайти соратників на західноукраїнських землях та в еміграції⁴¹⁰. Незважаючи на те, що в цей час все більше запитань викликала політична лінія Є. Петрушевича, особливо після його конфлікту з УВО⁴¹¹, американські українці із довірою віднесли до утвореної прихильниками Є. Петрушевича Західноукраїнської народно-демократичної організації (ЗУНРО), яка намагалася вивести національно-визвольний рух українців на новий рівень⁴¹².

Водночас керівництво Об'єднання шукало опори в політичній еліті, яка залишалася на західноукраїнських землях. Споглядаючи за політичними

⁴⁰⁹ Панчук А., Красівський О. Президент Західноукраїнської Народної Республіки (Євген Петрушевич). *Українська ідея: постаті на тлі революції*. Київ, 1994. С. 157.

⁴¹⁰ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 58, арк. 80.

⁴¹¹ Тимченко Р. Євген Петрушевич – лідер Західноукраїнської Народної Республіки (до 150-ти річчя з дня народження та 95-ти річчя з дня утворення ЗУНР). URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2013/5/11.pdf>

⁴¹²

процесами у Галичині, провід організації у 1925 р. оптимістично констатував, що політична консолідація та «витворення одного протипольського фронту поступає вперед і є надія, що вже в короткому часі наступить цілковита згода національно-державницьких груп»⁴¹³. Відзначено, що, Управа Об'єднання «з вдоволенням приймає до відома сю радісну вістку та ще раз відзивається із закликом до старокраєвого політичного проводу, щоби це об'єднання державницьких груп наступило в найкоротшому часі...»⁴¹⁴.

Зрештою, утворення УНДО (1925 р.) – провідної української політичної партії у Другій Речі Посполитій, позитивно оцінено керівництвом Об'єднання українських організацій в Америці. Програма партії відповідала політичним запитам Об'єднання, а критичний тон заяв лідерів партії щодо національно-культурної політики Другої Речі Посполитої був співзвучний з її програмними принципами.

Особливе зацікавлення членів Об'єднання українських організацій в Америці викликали вибори 1928 р. до сейму та сенату Другої Речі Посполитої. Проте очільники Об'єднання стверджували, що вони не будуть брати участі в політичних процесах в Галичині, не підтримуватимуть українські політичні партії, не надаватимуть їм допомогу під час парламентських виборів 1928 р. до сейму та сенату. Не отримало такої допомоги й Українське національно-демократичне об'єднання. «В засаді ми були за такою допомогою на вибори, як і за тим, щоб вийшло найбільше число українських послів, без огляду на те, з якої партії вони не виходили б...»⁴¹⁵, – відзначали члени Об'єднання.

Лідери Об'єднання зауважували, що «національний табір в краю такої допомоги на вибори [1928 р. – авт.] від нас не дістав, а не дістав тому, що проти Українського національно-демократичного об'єднання піднесено тут зі всіх сторін закиди в угодовстві»⁴¹⁶. Члени американської громадської інституції були

⁴¹³ З Об'єднання. *Свобода*. 1925. 8 липня. С. 4.

⁴¹⁴ Там само.

⁴¹⁵ Об'єднання і старий край. Зі звіту секретаря Об'єднання д-ра Л. Мишуги, виголошеного на річному засіданні Об'єднання дня 24 жовтня б.р. *Свобода*. 1928. 3 листопада. С. 4.

⁴¹⁶ Там само.

переконані, що «в рядах цієї партії є певна група, що заявляється за реальною політикою, якої виразником був би угодний настрій супроти Польщі з боку українського населення в обмін на ріжний політичний чи економічний поступ з боку уряду у вигляді грошових допомог для наших інституцій чи концесій на банк»⁴¹⁷. Провід організації вважав, що «якби ця група вийшла з партії і вела своє діло відверто, то ситуація прояснилася би і відносини між ундо-націоналістичним тутешнім громадянством стали більш щирими і нормальними. Та так воно не є...»⁴¹⁸.

Секретар організації Л. Мишуга не розумів чому УНДО відсторонилося від президента УНРади ЗУНР Є. Петрушевича, чому націонал-демократи висміювали його закордонну діяльність, коли основна ідея подібних актів полягала у протестах проти польської окупації західноукраїнських земель. Він зауважував, що навіть у такій справі, як революційна боротьба «нема між нами і старим краєм гармонії»⁴¹⁹.

Зрештою, у 1928 р., відзначав Л. Мишуга, «з американським громадянством були в контакті дві революційні організації»: Західноукраїнська Революційна Організація (видавництво «Український революціонер») та «Українська військова організація», яка видавала друкований орган «Сурма». «Конкурентна боротьба між тими двома організаціями наклала свій відбиток і на наших взаємовідносинах»⁴²⁰, – констатував він. За його переконанням, «в практичному висновку спричинилася до того, що ні одна ні друга організація не використала як слід американську жертвенного запілля на ту акцію, на яку звідси по праві пішли би найбільші жертви...»⁴²¹.

На четвертому конгресі Об'єднання, який розпочав роботу 26 жовтня 1927 р., Л. Мишуга виокремив чотири основоположні політико-ідеологічні програмні пункти Об'єднання українських організацій в Америці:

⁴¹⁷ Там само.

⁴¹⁸ Там само.

⁴¹⁹ Обєднання і старий край. Зі звіту секретаря Обєднання д-ра Л. Мишуги, виголошеного на річнім засіданню Обєднання дня 24 жовтня б.р. *Свобода*. 1928. 3 листопада. С. 4.

⁴²⁰ Там само.

⁴²¹ Там само.

1. Оборона державної самостійності українських земель;
2. З'єднання «поодиноких українських земель в Європі в одноцільну Українську Народну Державу, якої устрій має остаточно порішити національне зібрання, вибране на підставі загального, рівного, тайного безпосереднього голосування»⁴²²;
3. Змагання до найвищого духовного і матеріального розвитку українців в Америці;
4. Матеріальна допомога «рідному краєві»⁴²³.

«Ми віримо, що теперішнє поневолення українського народу і його розчетвертування є тільки одним епізодом, який мусить скінчитися Києвом як центром Соборної України, з Києвом як дійсною матір'ю українських городів: Харкова, Полтави, Одеси, Чернівець, Ужгорода, Перемишля і Львова...»⁴²⁴, – констатував у своїй доповіді секретар організації.

На Конгресі ухвалено низку резолюцій. У першій з них («По шляху до державної незалежності») – відзначено незламність віри українців США у відновлення української державності: «Ідучи по тім шляху, який нам вказали погибші герої стверджуємо ще й тим разом: що згідно з почуваннями і волею цілого українського народу самостійна, соборна Українська держава від Попраду по Кавказ – це наш ідеал, який дістав вже свій вираз у Четвертому універсалі Центральної Ради з дня 22 січня 1918 року»⁴²⁵. «В незломній вірі в остаточну перемогу нашої національної ідеї як і в те що демократія – це не хаос і не пустий звук, а ідея, гуртуємо і об'єднуватимемо тут далі всі наші творчі сили під синьо-жовтим прапором»⁴²⁶, – йдеться у документі.

Відкриваючи п'ятий конгрес Об'єднання українських організацій в Америці (1930 р.), його голова О. Рев'юк зауважував, що Об'єднання «не є партійною організацією у тому значенні, щоби воно ставило собі за ціль здобувати

⁴²² Перед українським парламентом в Америці. *Свобода*. 1927. 2 листопада. С. 4.

⁴²³ Там само.

⁴²⁴ Там само.

⁴²⁵ Резолюції Четвертого конгресу Об'єднання. *Свобода*. 1927. 29 жовтня. С. 4.

⁴²⁶ Там само.

політичні впливи в Америці, чи в рідному краю»⁴²⁷. Очільник громадської інституції констатував, що «Об'єднання не було в жодному зв'язку з ніякою американською партією ні з якою Українською партією» як в Галичині так і Надніпрянщині. Водночас, на його думку, Об'єднання мало «виразно означену програму політичну лінію відповідно до якої воно веде свою роботу»⁴²⁸.

О. Рев'юк відзначав, що помітна «виразно означена ціль, до котрої Об'єднання має кермувати свою діяльність». На думку лідера громадської інституції, - основна ідея такої політичної лінії полягала у здобутті самостійності для українського народу на всіх українських землях. «Конгреси призначили це стремління потрібним для українських людей по всіх закутках світу»⁴²⁹, – відзначав він. Лідер товариства небезпідставно відзначав, що проти Об'єднання, як проти представника ідеї української незалежності, соборності, «сипалися лайки зі сторони тих, які не признавали подібних ідей, які наслідком рабського виховання віддавали українські землі якомусь з окупантів... Проте Об'єднання витримало удари...»⁴³⁰.

Очільник організації відзначав, що Об'єднання «стояло все на становищі, що не в могутніх плечах, а в роботі залежить вся сила організації»⁴³¹. Він констатував: «Закидали нам і гетьманці і клерикали і большевики і соціалісти, що ми не маємо великої ідеї. На ділі ми мали ідею, велику ідею самостійності соборності України, але до неї не дочепляли ми ніяких додатків большевицьких, монархістських, клерикальних ні радикальних»⁴³². О. Рев'юк зауважував, що організація «знає, яка має постати Україна». Він зазначав: «Ми не говорили, що Україна мусить бути така, як ми кажемо, бо інакшої ми не хочемо... Ми йдемо до ідеалу соборної української держави, але не підчеркуємо дальших точок політичної програми, бо на нашу думку – це все менше важне під час боротьби.

⁴²⁷ Там само.

⁴²⁸ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 4 лютого. С. 4.

⁴²⁹ Там само.

⁴³⁰ Там само.

⁴³¹ Там само.

⁴³² Там само.

Про це все можна буде говорити після закінчення боротьби. Про цю справу буде говорити український народ на українській землі, а не ми, емігранти, котрі хтось чи будемо вертати на Україну...»⁴³³.

На п'ятому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці О. Рев'юк визнав, що організації «деколи приходилося з трудом обороняти свою лінію»⁴³⁴. На його думку, «скоріше, чи пізніше люди приходили до переконання що Об'єднання правильно розв'язувало питання»⁴³⁵. Він зазначав, «що колись Об'єднанню говорили, як то Об'єднання буде стояти знаменито, коли б воно прийняло гетьманську лінію... Нині гетьманство найшлося в такому стані, що навіть найзавзятіший ворог Об'єднання признає, що Об'єднання мало рацію своїм становище щодо гетьманату»⁴³⁶.

Очільник Об'єднання українських організацій в Америці відзначив непохитність політичної лінії організації. Власне те, що організація «стоїть на сторожі українських інтересів, що воно ніде ніколи не відступало від своєї виразно накресленої лінії, власне те, що всі політичні шарлатани не знали, що їм не вдасться перепачкувати навіть таких хитрих інтриг і провокацій, через то так усі політичні шарлатани ненавидять Об'єднання»⁴³⁷. О. Рев'юк відзначав, що згадує «сю ненависть не на те щоби сказати, що ми її боїмося». «Не боїмося її! Вона існує і це природно, що вона існує. Ми маємо багато ворогів, але на те в світі лихо, щоб з ним боротися», – зазначав він⁴³⁸.

Зрештою, учасники Конгресу (1930 р.) констатували: «Цей наш побут переконав нас, що шлях яким вступає Об'єднання є правильний бо він не втягає нас у вузьку партійну боротьбу в краю, а дає нам змогу підпирати морально і матеріально все, що причиняється до розбудови нашої національної сили в ріднім краю»⁴³⁹. Відзначено, що зв'язок з українськими землями здійснювався за

⁴³³ Там само.

⁴³⁴ Там само.

⁴³⁵ Там само.

⁴³⁶ Там само.

⁴³⁷ Там само.

⁴³⁸ Там само.

⁴³⁹ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 10 лютого. С. 4.

допомогою делегатів з «рідного краю» (упродовж останніх трьох років таких делегатів було п'ять). Зауважено, що «так склалося, що не прийшло до тіснішого порозуміння між нами і делегатами»⁴⁴⁰, зокрема сенаторкою О. Кисілевською⁴⁴¹.

Згодом, у доповіді «Що діється на рідній землі», яка була виголошена на підсумкових річних зборах Об'єднання (1931 р.), окреслено культурно-політичне становище на українських землях. Відповідаючи на риторичне запитання: «Що діється на рідній землі?», очільник Об'єднання українських організацій в Америці відзначав: «Там і діється те, що може діятися в завойованому краю, що може діятися в такого завойовника, якого головною метою є усунути, знищити всякі ознаки якої-небудь окремішності...»⁴⁴².

Водночас відзначено, що серед українців Галичини та Наддніпрянщини немає єдності щодо побудови Української держави. «Серед українського народу борються зі собою три політичні концепції, – зауважували члени організації. – одна вимагає тільки соборної України. Друга каже: «Коли збудується Україна над Дніпром, то за якийсь час вона потягне за собою Україну над Дністром». Третя каже: не у просторі сила, але в душі...»⁴⁴³. Чимало членів Об'єднання були прихильниками відродження української державності на базі Галичини. Вона, за словами членів Об'єднання, «вже не раз була оберігачем українства. Вона є ним і сьогодні. Їй належить першинство чи ні, але щось у цьому є, що Галичина дійсно має великі заслуги у формуванні української нації з усіма її ідеями...»⁴⁴⁴.

Наприкінці 1932 р. відбулося чергове річне засідання Виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці та річні збори⁴⁴⁵. У звітній доповіді «Об'єднання в одинадцятому році свого існування» Л. Мишуга вкотре наголосив, що організація не планує «встривати в партійні краєві справи»⁴⁴⁶. «Ми відчуваємо себе до відповідальності за те, що діється в Америці і хочемо

⁴⁴⁰ Там само.

⁴⁴¹ ЦДІАЛ України, ф. 344, оп. 1, спр. 9, арк. 8.

⁴⁴² Що діється на рідній землі. *Свобода*. 1931. 14 листопада. С. 4.

⁴⁴³ Там само.

⁴⁴⁴ Там само.

⁴⁴⁵ З Об'єднання. *Свобода*. 1932. 12 жовтня. С. 4.

⁴⁴⁶ Об'єднання в одинадцятому році свого існування. *Свобода*. 1932. 31 жовтня. С. 2.

вдержати певну контролю над тим життям, щоби тим легше втягнути нашу імміграцію до планової праці для забезпечення свого існування в Америці, допомоги рідному краю», – відзначав доповідач⁴⁴⁷.

Поетапно серед членів Об'єднання наростала критика УНДО й УСРП. Зокрема, 4 листопада 1932 р. «Свобода» надрукувала доповідь М. Ляховича «Чим же рідний край»⁴⁴⁸ виголошену на засіданні Виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці. Доповідач, проаналізувавши суспільно-політичні процеси у Галичині, констатував, хибність політичної лінії провідних політичних партій, зокрема УНДО та УСРП. «Наш нинішній ундо-радикальний провідний склад – це в більшості група людей, які нехтують почуваннями і не тільки не плекають і не акумулюють серед мас їх моторичної сили, але цю силу розточують і деморалізують»⁴⁴⁹.

На думку виступаючого, «вони [«ундо-радикали» – авт.] бояться, що всякий масовий рух може потрясти також основами їх особистих позицій»⁴⁵⁰. Доповідач зауважував, що провідний склад потребує сталих політичних напрямних. Більше того, він звинуватив націонал-демократів та радикалів у тому, що вони «безпощадно поборюють українські націоналізм хоч формально заступають подібні ідеали»⁴⁵¹. Підсумовуючи, М. Ляхович констатував, що поневолена нація на своїм жертвенику мусить складати жертви і то тяжкі жертви, а раціоналізм справила перечеркує і заперечує всяку безкорисну жертву...»⁴⁵².

Зважаючи на вищезазначене, доповідач розкритикував УНДО та УСРП за критичне ставлення до УВО. «Провід кидав громами на УВО не тільки за те, що підпілля перешкоджало їм у їх так званій конструктивній роботі, але також тому, бо на їх гадку УВО ветерєблює нашу суспільність», – відзначав М. Ляхович. На його думку, «в їх згангрінованих раціональних головах не може поміститися

⁴⁴⁷ Там само.

⁴⁴⁸ Чим же рідний край. *Свобода*. 1932. 4 листопада. С. 4.

⁴⁴⁹ Там само.

⁴⁵⁰ Там само.

⁴⁵¹ Там само.

⁴⁵² Там само.

гадка, що без боротьби взагалі неможливе ніяке героїство, а без посвяти – ніяка ідейність...»⁴⁵³.

Члени Об'єднання українських організацій в Америці на шостому конгресі Об'єднання розкритикували політику УНДО, констатувавши, що вона «стягнула справу українських земель під Польщею з міжнародної арени та «наробила багато шкоди цілій визвольній українській справі»⁴⁵⁴.

Учасники конгресу наполягали, що «є конечним, щоб український політичний провід на українських землях під Польщею розпочав на міжнародній арені широку протестаційну акцію, звернену проти колонізаційної політики польського уряду, яка змагає забрати українську землю на те, щоб її віддати польському елементові для полонізаційних цілей. Така акція політичного проводу в ріднім краю додасть сили подібній протестаційній акції з боку української міграції»⁴⁵⁵. Резолюція «В справі Закарпаття» акцентувала увагу на тому, що «від часу як українські землі по світовій війні віддано під чужі влади, українська культура знайшла певний захист на території Чехословаччини так, що цей захист став добрим цементом для українсько-чехословацької приязни, зглядно для тіснішої дружби між Україною та Чехословаччиною...»⁴⁵⁶.

Загалом, підводячи підсумок діяльності організації у першій половині 1930-х рр. та відповідаючи на риторичне запитання: «Що зробило Об'єднання для здобуття української державності у випадку початку світової війни», О. Рев'юк відзначав: «Об'єднання старалося помагати українському народові на рідних землях будувати цю силу, що при наближаючійся війні має створити самостійну українську державу. Воно боронило український народ перед усякими затіями ворогів наскільки це можливо в імміграції. Воно піддержувало організацію українського народу на всяких ділянках життя. Воно не обмежувалось до однієї ділянки, а пропагувало допомогу всім. За це воно стрічалося з деякою критикою з боку тих, що хотіли б обмежити допомогу імміграції одній групі чи одній

⁴⁵³ Там само.

⁴⁵⁴ Резолюції сегого Конгресу Єбеднання. *Свобода*. 1936. 24 грудня. С. 2.

⁴⁵⁵ Там само.

⁴⁵⁶ Там само.

течії... Та Об'єднання стояло на тому становищі, що воно має допомагати українському народові на всіх ділянках...»⁴⁵⁷.

У другій половині 1930-х рр. Об'єднання українських організацій в Америці сповідувало тактику орієнтації на власні сили, заклиало політичні партії Галичини, Волині до консолідації на ґрунті національної ідеї⁴⁵⁸. Зокрема, Об'єднання підтримувало проведення Всеукраїнського національного конгресу, хоча його лідери усвідомлювали складність втілення цієї ідеї у життя. Члени організації вважали, що «Всеукраїнський Конгрес є пожаданим тільки тоді, коли буде певність, що обговорюючи політичні справи, він заявиться виразно, отверто й без застережень проти окупації українських земель, а за злуку всіх українських земель в одну Українську державу»⁴⁵⁹.

Констатовано, що «українсько-польська угода була великим політичним промахом, який повинен бути, наскільки це ще взагалі можливе, негайно поправний такою виразною публічною заявою тих українських чинників, що ту угоду заключали, що як з польським урядом так і з польським громадянством у Польщі є неможливе ніяке порозуміння, і то вже з цієї простої причини, що Польща не бажає собі порозуміння з українським народом, а тільки його знищення...», – йдеться у резолюції конгресу⁴⁶⁰.

Виступаючи на сьомому Конгресі Об'єднання українських організацій в Америці, Л. Мишуга відзначав, що «супроти Рідного Краю, його положення, політики ми маємо вироблені погляди і нема ніяких особливих причин, щоб їх змінити...»⁴⁶¹. Теза стосувалася й УНДО, члени якого були піддані різкій критиці на черговому конгресі Об'єднання, зважаючи на підтримку угодовської лінії. «Спроба дійти до якогось порозуміння з польським урядом, яку повело на українських землях під Польщею УНДО, дала новий поважний доказ того, що з

⁴⁵⁷ Без змін у засаді. 1935. *Свобода*. 4 листопада. С. 4.

⁴⁵⁸ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 595, арк. 56.

⁴⁵⁹ Об'єднання на службі рідному краю. *Свобода*. 1937. 13 січня. С. 2.

⁴⁶⁰ Там само.

⁴⁶¹ Об'єднання на службі рідному краю. *Свобода*. 1937. 13 січня. С. 2.

Польщею годі говорити на розум, навіть тим, що готові її любельно служити не відрікаючись українського імені»⁴⁶².

Сьомий конгрес Об'єднання прийняв декілька резолюцій. У першій («Всі під спільний державницький прапор!») констатовано, що «положення на українських землях і міжнародна ситуація вказують на те, що мусить у недавньому часі прийти в Європі до такого воєнного конфлікту, під час якого розв'язки буде тяж рішатися знову доля України. Як би ці воєнні події не розвинулись, одно є певне, що головно від українського народу залежатиме чи Україна стане вільною і незалежною державою»⁴⁶³.

Об'єднання рішуче засудило «народні фронти», які, як стверджувалося у резолюції «Проти «народних фронтів», не створені в інтересах українського народу. «Ці народні фронти прикриваються маскою спільноти робітничих інтересів, обороною іммігрантів і іншими хитрими штуками. Та на ділі вони нашого робітника не обороняють, ні нашої справі не помагають, бо не є будовані для скріплення нашої сили, а тільки на скріплення впливів Червоної Москви, гнобительки України»⁴⁶⁴, – зазначали члени організації.

Вкотре наголошено на тому, що «український нарід не може і не повинен числити у своїх визвольних змаганнях на ніяку допомогу з боку окупантів українських земель. І тому замість витрачувати сили і час на різні угодові переговори з окупантськими владами, буде на нашу думку краще для української справи зосереджувати всю нашу енергію на скріплення революційного напруження наших народніх мас, а далі на розбудову нашого народного життя, рахуючи при тім виключно на наші народні засоби і нашу власну енергію та на постійні перешкоди з боку наших національних ворогів»⁴⁶⁵.

Члени Об'єднання переконували, що правдивими союзниками Української держави можуть бути тільки ті народи і держави, які «сміло й отверто визнають право України мати таку самостійну українську державу, яка обнімала б

⁴⁶² Там само.

⁴⁶³ Резолюції Сьомого Конгресу «Об'єднання». *Свобода*. 1936. 24 грудня. С. 4.

⁴⁶⁴ Там само.

⁴⁶⁵ Резолюції Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1937. 22 грудня. С. 2.

територію, що її замешкує український нарід суцільною масою, та не зазіхають на ніяку, навіть найменшу частину української території»⁴⁶⁶.

Подібні ідеї закладені в основу резолюції Об'єднання українських організацій в Америці, яка була ухвалена на засіданні Виконавчого комітету 24 грудня 1938 р. У них вкотре розкритиковано політику нормалізації польсько-українських відносин, наголошено на небажанні польського уряду надати автономію українським землям у складі Другої Речі Посполитої. «У польському соймі не знайшлися такі польські діячі щоб згодилися дати підпис під домагання українських послів за територіальну автономію для українських земель у Польщі, – Констатував Виконавчий комітет Об'єднання. – Також і польський уряд є проти автономії для українців, тому що він не хоче розвою українського національного життя, а тільки його нищення. Він є за насильство, за варварську пацифікацію українського народу, заграблення і замикання українських церков, за введення польської мови в українську церкву, за замикання українських шкіл, читалень, спортивних товариств, за розбивання і замикання української кооператив і економічних установ, за заборону аматорських вистав, а навіть заборону відправ над могилами українських полеглих жовнірів...»⁴⁶⁷.

Із значним ентузіазмом члени Об'єднання українських організацій в Америці сприйняли проголошення української державності на Закарпатті. А. Волошину була надіслана вітальна телеграма за підписами голови Об'єднання О. Рев'юка та секретаря Д. Галичанина, в якій відзначено: «Українські емігранти Америки і їх організації злучені в Об'єднанні безмежно радіють вісткою, що Закарпатська Україна по сотках літ мадярської неволі дочекалася свого власного українського уряду. Об'єднання з одушевленням витає Ваш уряд, бажає йому успіху в обороні прав українського народу на Закарпатті та запевняє, що в його

⁴⁶⁶ Там само.

⁴⁶⁷ Резолюції Об'єднання українських організацій в Америці, які були ухвалені на річних нарадах Виконавчого комітету дня 24 грудня 1938 р. в Джерзі Сіті, Н. Дж. *Свобода*. 1938. 29 грудня. С. 2.

важкій боротьбі проти мадярських і польських посягань на Закарпаття буде його підтримувати всіма засобами і буде давати всяку можливу поміч»⁴⁶⁸.

12-20 листопада 1938 р. у великих містах США відбувалися багатотисячні мітинги українців, які були покликані підтримати уряд Карпатської України⁴⁶⁹. На європейський континент для детального аналізу ситуації направлено секретаря організації Л. Мишугу, який на підсумкових річних зборах організації (1938 р.) виголосив доповідь «Як і чим допомогти відродженню державної України?»⁴⁷⁰. Відомий громадсько-політичний діяч констатував: «Що наша справа піднімається, відчули всі наші вороги. І тому подали собі руки Сов'єти і Польща та ще цинічно перед світом заявили, що зробили на те щоб не допустити до повстання Великої України. Таким чином, ще раз вийшла на яв політика червоної Москви, яка не тільки що махнула рукою на терпіння українських селян і робітників у Польщі, але ще зобов'язалася Польщу боронити, якби так там українські маси піднялися до повстання вимагаючи самовизначення для українського народу...»⁴⁷¹.

Л. Мишуга зауважив, що Карпатська Україна «піднесла нас, скріпила нашу віру в те, що так як несподівано повстала Карпатська Україна може скоро повстати і Велику Україна»⁴⁷². Однак відомий громадсько-політичний діяч усвідомлював, що віра – це не дійсність⁴⁷³. «Навпаки – дійсність є на ділі застрашающа, коли поглянемо на те, що діється на українських землях і з українським народом у Сове́тах, Польщі чи Румунії, – зазначав він. – Виходить, що з одного боку нам приходить радіти за Карпатську Україну, а з другого ствердити, що вороги саме із-за тої Карпатської України наступають тепер на наш нарід з подвійною люттю і ненавистю. І тому є на наших землях повно нових

⁴⁶⁸ Українські організації вітають український кабінет Закарпатської України. *Свобода*. 1938. 29 жовтня. С. 1.

⁴⁶⁹ Маніфестаційний похід. *Свобода*. 1938. 12

⁴⁷⁰ Як і чим допомогти відродженню державної України? *Свобода*. 1939. 4 січня. С. 4.

⁴⁷¹ Там само.

⁴⁷² Там само.

⁴⁷³ ЦДІАЛ України, ф. 344, оп. 1, спр. 19, арк. 3.

варварств і нових масових арештів і повно нового розгрому наших просвітніх, економічних чи гуманітарних установ...»⁴⁷⁴.

Неодноразово наприкінці 1930-х рр. обговорювали члени Об'єднання й перспективи відновлення Української держави, зокрема засудили ті політичні течії, які опиралися на «ворогів української державності». Зокрема констатовано: «Як на рідних землях так і в еміграції є ще далі різні політичні угруповання, що рахуючись з можливістю вибуху війни в Європі снують такі політичні комбінації щодо визволення України, які зв'язують те визволення з історичними ворогами української нації або з такими ніби союзниками, що глядять на Україну як на землю для своєї територіальної експансії, економічної експлуатації»⁴⁷⁵.

Провід Об'єднання українських організацій в Америці констатував, що «український народ потребує як і кожний інший нарід союзників. Але правдивих союзників, а не таких, які допомогли б українському народові скинути одне ярмо на те щоб йому накинати своє. Ось тому, правдивими союзниками України можуть бути тільки такі народи і держави, які сміло й одверто визнають право України мати таку самостійну Українську державу, яка обнімала б території, що її замешкає український народ суцільною масою...»⁴⁷⁶.

Таким чином, Об'єднання українських організацій в Америці було створено з метою підтримки національно-визвольного руху українців та актуалізації «українського питання» на міжнародній арені. Основним ідеалом організації була ідея відновлення незалежної соборної Української держави, яка б охоплювала усі етнічні українські землі. Об'єднання прагнуло дистанціюватися від релігійних і внутрішніх політичних суперечок, наголошуючи на необхідності об'єднання українців незалежно від їхніх конфесійних або партійних переконань. Організація критикувала рішення Ради Амбасадорів (1923 р.) про включення Східної Галичини до складу Польщі, вбачаючи в ньому ігнорування прав українського народу на самовизначення та підтримувала Є. Петрушевича,

⁴⁷⁴ Там само.

⁴⁷⁵ Там само.

⁴⁷⁶ Там само.

попри суперечності в його орієнтації на діалог із радянською владою. У 1920-х – 1930-х рр. Об'єднання проводило масові протестні кампанії в США, спрямовані на привернення уваги до проблеми окупації українських земель, однак ці заходи не призвели до реальних змін. Лідери організації вважали за необхідне сфокусувати увагу на консолідацію української еміграції та створення загальнонаціонального фронту для боротьби за відновлення незалежності України.

РОЗДІЛ 4

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1. Благодійна допомога

Уже з перших днів створення Об'єднання українських організацій в Америці розпочало активну діяльність щодо збору благодійних пожертвувань «для української справи». «Об'єднання було створене в 1922 році головно в цілі скупчення українських національних творчих сил в Америці для доцільнішої, успішнішої організації допомоги рідному краю, і то в першу чергу допомоги матеріальної, а далі політичної», – зазначав секретар організації Л. Мишуга⁴⁷⁷.

Справді, з перших днів свого існування організація розпочала збір пожертв серед американських українців на потреби «рідного краю». До середини 1920-х рр. цей напрям роботи набув системного характеру. Зокрема, у червні 1925 р. до Галичини було уже надіслано 1500 американських доларів для потреб: Фонду «голодного села» – 700 дол., товариства «Рідна школа» – 400 дол., політичних в'язнів – 150 дол., інвалідів – 150 дол., «хворим стрільцям в Юзефові» – 50 дол., Центрального союзу українського студентства (Прага) – 50 дол.⁴⁷⁸

Також у 1925 р. Об'єднання розпочало збір коштів на побудову Українського народного дому у Холмі. У своїй відозві управа Об'єднання відзначала, що «рішила всіми силами допомогти при будові сеї нової української твердині на загрожених наших землях та відчинити окремий «Фонд будови Українського народного дому в Холмі». Водночас управа «зазначувала з признанням, що сей фонд вже започаткувала своєю жертвою Січ імені Богдана Хмельницького в Нью Йорку»⁴⁷⁹.

У вересні 1925 р. до Галичини була надіслано чергові кошти, які адресувалися: Фонду «голодного села» – 500 дол., товариству «Рідна школа» – 100 дол., письменникам – 62 дол., «Діточій охоронці у Львові» – 50 дол.,

⁴⁷⁷ Об'єднання на службі Рідному Краєви. *Свобода*. 1937. 12 січня. С. 2.

⁴⁷⁸ З Об'єднання. *Свобода*. 1925. 8 липня. С. 4.

⁴⁷⁹ Там само.

Народному дому (Холм) – 25 дол., Народному дому (Богданівка) – 25 дол.⁴⁸⁰. На річних зборах (1925 р.) відзначено що хоча Об'єднання українських організацій в Америці «є в першій лінії організацією політичною, то сего року серед даних обставин, Об'єднання було майже виключно організацією гуманітарною, харитативною і чисто допомогою. Головною акцією Об'єднання була акція допомоги своєму нещасному народові і рідному краєві. А ту акцію вело Об'єднання не демологічним способом, то єсть з пустими фразами та красивими кличами, але реальними ділами»⁴⁸¹. Загалом, у 1925 р. організація надіслала «рідному краєві» 16 223 дол., зокрема товариству «Рідна школа» – 4 400 дол., інвалідам – 1 325 дол., сиротам – 800, політичним в'язням – 1 300, ремісничим бурсам – 1 200 дол.⁴⁸²

Констатовано, що «сю політику, яку вело Об'єднання буде її вести дальше. Воно її не змінить, і як довго в нашій народі будуть голодні, нагі сироти, каліки, ув'язнені і всякі інші нещасливі, так довго Об'єднання, йдучи за голосом Бога і людяности, свою дотеперішню політику далі провадити буде...»⁴⁸³.

У січні 1926 р. Об'єднання українських організацій в Америці ухвалило рішення про передачу всіх різдвяних пожертв товариству «Рідна школа». Була прийнята резолюція, в якій відзначено: «В кожній місцевості Злучених Держав Америки, де тільки живуть Українці, повинна бути обов'язково зорганізована і переведена у місяцю січня 1926 року різдвяна збірка на допомогу «Рідній школі» в старім краю. Різдвяна коляда або інші збірки, які будуть переводитися у січні на потреби рідного краю, як добровільні жертви, призначені виключно на негайну допомогу «Рідній школі»⁴⁸⁴.

Зважаючи на значну кількість листів, у квітні 1926 р. Об'єднання було змушене публічно пояснити принципи роботи та акцентувало увагу на особливостях своєї благодійної діяльності. Зокрема, констатовано, що «Об'єднання веде головню допомогу в акцію та висилає зібрані гроші згідно з

⁴⁸⁰ З Об'єднання (Комунікат). *Свобода*. 1925. 5 жовтня. С. 4.

⁴⁸¹ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 132, арк. 16; З Об'єднання. *Свобода*. 1925. 12 грудня. С. 4.

⁴⁸² Там само.

⁴⁸³ Там само.

⁴⁸⁴ Об'єднання в справі сьогоднішньої коляди. *Свобода*. 1925. 31 грудня. С. 4.

ухвалою конгресу тільки на руки загальнонародних інституцій. Констатовано, що «поза центральними установами» організація висилає кошти «тільки тим інституціям чи навіть особам, для яких була переведена тут спеціальна збірка, якої ціль означили самі жертводавці»⁴⁸⁵.

Одним із найважливіших завдань у 1927 р. для Об'єднання українських організацій в Америці стало збір коштів на фінансування будівництва Будинку інвалідів у Львові. У зверненні «Збудуймо дім українських інвалідів»⁴⁸⁶ наголошено, що українська громада Сполучених Штатів Америки зобов'язана «зложити для рідного краю дар, який буде вічною пам'яткою про те, що й ми брали живу участь в нашій визвольній боротьбі»⁴⁸⁷. Таким «даром», на думку членів організації, міг бути «Дім українських інвалідів у Львові, побудований жертвами американських українців». Констатовано, що «всі наші жертви, що їх висилаємо раз-у-раз до краю є великою пільгою, але всі вони розпливаються в морі народних потреб. Коли ж побудуємо Дім українських інвалідів, то вже тим одним пам'ятником ставимо вічний пам'ятник, який довгі, а довгі літа буде документом, що у великій хвилі історичної визвольної боротьби американські українці були серцем і душею зі своїми братами в Ріднім Краю»⁴⁸⁸.

Конгрес Об'єднання 1927 р. проходив в умовах наростаючої ідеологічної боротьби організації із опонентами, які закликали українців США припинити фінансувати благодійну діяльність організації⁴⁸⁹. «Ніхто з противників Об'єднання не виступає проти нього з якимось конкретними закидами, зверненими проти політичної програми, ідеології Об'єднання, чи хоч би його фінансової господарки, – відзначали члени організації. – А не виступає тому, що ніяких речових аргументів проти Об'єднання немає, є тільки сліпа ненависть до організації, яка літами несе на собі успішно важкий тягар організації допомоги в її акції для рідного краю. Оцей успіх Об'єднання є сіллю в очах тих всіх, що самі не в силі були такої організації створити. Через те вони тепер з таким завзяттям

⁴⁸⁵ З Об'єднання (Комунікат, ч. 17). *Свобода*. 1926. 2 квітня. С. 4.

⁴⁸⁶ Збудуймо дім українських інвалідів. *Свобода*. 1927. 15 червня. С. 4.

⁴⁸⁷ Там само.

⁴⁸⁸ Там само.

⁴⁸⁹ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 239, арк. 6.

поборюють Об'єднання, бо воно нагадує їм вічно їхню неміч. Через те розпочинають на вічах чи мітингах сварню, щоби не слати грошей через Об'єднання, бо їм здається що зріст Об'єднання – це їх упадок...»⁴⁹⁰.

Усупереч чварам в середовищі української еміграції США, організація продовжувало благодійну діяльність. Зокрема Об'єднання українських організацій в Америці відреагувало на страшні наслідки повені 1927 р. на західноукраїнських землях, внаслідок чого сотні українських домогосподарств було підтоплено. Бездіяльність місцевих органів влади змушувала членів організації вдаватися до цілеспрямованого збору коштів для потреб постраждалих. Так, на початку листопада Об'єднання надіслало до Галичини 3 000 дол. «як дар американських українців для потерпілих від повені»⁴⁹¹. Загалом, на підставі фінансових звітів Об'єднання українських організацій в Америці можемо ствердити, що у 1927 р. організація надіслала до «рідного краю» 19 777, 60 дол.⁴⁹²

Табл. 1

**Пожертви Об'єднання українських організацій
в Америці (1927 р.), амер. дол.**⁴⁹³

(* згідно традиції – фінансовий рік починався із жовтня)

№	Місяць	Надіслано до «Рідного Краю»
1	жовтень – листопад	1 854,50
2	грудень	1 618, 75
3	січень	2 111, 25
4	лютий	3 169,25
5	березень	1 365,25
6	квітень	948,25
7	травень	1 112,50
8	червень	2 011,40
9	липень	859,50
10	серпень	856,50
11	вересень	1 846,50
12	жовтень	2 021,50

⁴⁹⁰ Куди посилати? *Свобода*. 1927. 2 жовтня. С. 4.

⁴⁹¹ 3 0500 дол. переслало Обеднання телеграфічно як дар американських українців для потерпілих від повені. *Свобода*. 1927. 3 листопада. С. 1.

⁴⁹² Фінансовий звіт за рік 1927. *Свобода*. 1927. 2 листопада. С. 4.

⁴⁹³ Фінансовий звіт за рік 1927. *Свобода*. 1927. 2 листопада. С. 4.

Виступаючи на річних зборах Об'єднання українських організацій в Америці 24 жовтня 1928 р., секретар організації Л. Мишуга, передусім, відзначив надзвичайно важливу роль благодійної діяльності організації. Він констатував, що товариство «перше в Америці гуманітарне виключно на ідейності побудоване пересилково українське народне бюро, яке точно совісно і вперто збирає жертви на всі можливі благодійні й ідейні народні потреби і ті жертви совісно до краю пересилає»⁴⁹⁴. Громадсько-політичний діяч відзначав: «Згадую за ті жертви на першій місці, бо якраз ті жертви є сіллю в очах не тільки наших національних ворогів але й також тих що живуть між нами...»⁴⁹⁵.

На думку Л. Мишуги, «ті жертви вони є найкращим доказом для окупантів наших земель, що український народ де б він не був, не погодиться з теперішнім поневоленням, а буде далі змагати до повного визволення і здійснення ідеї соборної української держави». Він зауважував, що «ті жертви є пророчистим доказом протесту проти гнобителів нашого народу; ті жертви складені на руку Об'єднання дають саме право Об'єднанню говорити від імені американсько-української еміграції і бути її висловом і представником, бо належати до Об'єднання значить давати постійну жертву на визвольну боротьбу нашого народу...»⁴⁹⁶.

Оцінюючи діяльність Об'єднання у 1929 р., голова організації О. Рев'юк відзначав значний поступ у фінансовій підтримці українських національно-культурних товариств. «Краще представляється справа з домаганнями старого краю до імміграції щодо піддержання поодиноких українських установ, як «Рідна школа», інваліди, «Пласт», «Луг», «Просвіта», «Сокіл» і так далі. Тут ми багато помагали і ще якийсь час певно будемо могли помагати»⁴⁹⁷, – зауважував відомий громадсько-політичний діяч.

⁴⁹⁴ Об'єднання і старий край. Зі звіту секретаря Об'єднання д-ра Л. Мишуги, виголошеного на річному засіданні Об'єднання дня 24 жовтня б.р. *Свобода*. 1928. 3 листопада. С. 4.

⁴⁹⁵ Там само.

⁴⁹⁶ Там само.

⁴⁹⁷ Рідний край і Об'єднання. *Свобода*. 1929. 29 жовтня. С. 4.

О. Ревмюк констатував, що фінансова підтримка національно-культурних процесів на українських землях відбувається на основі добровільних пожертв. «Це все є добровільні жертви, незворотні жертви»⁴⁹⁸, – зауважував він. Водночас очільник Об'єднання розкритикував українську політичну еліту західноукраїнських земель за надмірні запити до американської еміграції. Також він виступив проти «висилки людей, які їдуть в Америку для своїх особистих цілей, а за одним заходом беруть собі пару повновластей – ану ж там удасться щось зібрати...»⁴⁹⁹.

У 1929–1930 рр. Об'єднання українських організацій в Америці продовжувало активну благодійну діяльність. Було надіслало кошти таким організаціям та фізичним особам: Будинок Інвалідів – 6 975 дол., Українська військова організація – 5 025 дол., «Рідна школа» – 4 325 дол., інваліди – 2 625 дол., політичні в'язні – 825 дол., «Просвіта» – 680 дол., Реміснича бурса – 425 дол., сироти – 350 дол., викуп площі Сокола-Батька – 300 дол., «Пласт» – 275 дол., Народний дім (Сянок) – 230 дол., засуджені (процес Біди) – 200 дол., письменники – 175 дол., студенти – 150 дол., Національний музей – 150 дол., шпиталь (Львів) – 150 дол., «захоронка» – 150 дол., краєва преса – 142 дол., студенти (Подебради) – 125 дол., «Луг» – 100 дол., Народний дім (Новий Витків) – 100 дол., закордонна пропаганда – 75 дол., кооператив «Віра» – 60 дол., читальня «Просвіти» (Рогатин) – 55 дол., Робітничий дім (Львів) – 50 дол., утікачі з Соловецьких островів – 50 дол., читальня «Просвіти» (Читилів) – 32 дол., читальня (Виськівці) – 25 дол., «Січ» (Відень) – 25 дол., будівництво пам'ятника Т. Шевченку (Жуків) – 17 дол., Народний дім (Ролів) – 10 дол., Народний дім (Збараж) – 10 дол., журнал «Боян» – 2 дол. Загалом до Галичини та Волині Об'єднання українських організацій в Америці у 1929 – 1930-х рр. надіслало 24 144 дол.⁵⁰⁰ За цей же період товариство збило пожертв на суму 25 454, 02 дол.⁵⁰¹

⁴⁹⁸ Там само.

⁴⁹⁹ Там само.

⁵⁰⁰ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій Америки. *Свобода*. 1931. 11 лютого. С. 4.

⁵⁰¹ Там само.

Загалом, можемо констатувати поетапне зростання видатків на культурно-освітню діяльність українських національно-культурних товариств в Галичині, Волині, а також на культурно-масові заходи, що яскраво помітно у хронологічному розрізі.

Табл. 2

**Пожертви та видатки Об'єднання українських організацій в Америці
(1923 – 1930 рр.), амер. дол.⁵⁰²**

№	Рік	Сума пожертв	Надіслано до «рідного краю»
1	1923	12 441,60	6 976,45
2	1924	18 320,84	14 950,19
3	1925	19 679,23	16 223,87
4	1926	17 816,51	15 935,65
5	1927	21 915,32	19 777,60
6	1928	30 384, 85	29 216,84
7	1929	22 800, 08	21 607, 78
8	1930	25 454, 02	24, 144,00

В умовах акції «пацифікації» Об'єднання збирало кошти для жертв польських репресій. Відзначено, що «у важкі часи безробіття економічної скрути наш робочий нарід в Америці не тільки видав значні суми на величаві протестаційні маніфестації, але зложив ще десятки тисяч доларів, які вислано до краю на допомогу обороні перед польськими наїздниками. На ті цілі переслало Об'єднання до краю від американської української еміграції за останні три місяці \$24 076,06»⁵⁰³.

Незважаючи на значні суми пожертв, керівництво організації не було задоволене загальною сумою благодійних внесків. «Об'єднання зібрало замало [у 1930 р. – авт.]. Український народ потребує більше, – йшлося на п'ятому конгресі. – Український народ потребує в рік не 25 000 доларів, але в 10 разів більше. Так, коли міряти потребами, Об'єднання зібрало мало. Коли міряти збірку здібностей українських емігрантів до жертвності, то Об'єднання

⁵⁰² Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій Америки. *Свобода*. 1931. 11 лютого. С. 4.

⁵⁰³ Комунікат Об'єднання (лютий 1931). *Свобода*. 1931. 19 лютого. С. 4.

зібрало мало. Старий се рахунок, що коли в Америці є 250 000 українців, а кожний з них дав би лишень одного долара в рік, то вже є 250 000 доларів у рік. Тільки чи се може бути? І що на се треба, щоби се було?»⁵⁰⁴.

Після проведення українцями 15 листопада 1930 р. у багатьох американських штатах антипольських маніфестацій, керівництво Об'єднання українських організацій в Америці усвідомило, що спустошена Галичина потребує «рівно ж негайної матеріальної допомоги»⁵⁰⁵. Керівництво організації просило надсилати нові благодійні внески. «До наших словних протестів і маніфестацій мусить долучитися грошовий протест і то такий, який відповідав би почуванням котрим переповнене сьогодні наше серце»⁵⁰⁶, – писала з цього приводу «Свобода».

У своєму виступі на п'ятому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці Л. Мишуга зауважував, що основна діяльність організації обмежилася «до допомоги рідному краєві і його оборони за останні три роки». Організація долучилося до допомоги українському населенню від повені, а також сприяла заснуванню будинку українських інвалідів у Львові. Водночас тривала значна робота щодо допомоги товариству «Рідна школа»⁵⁰⁷. Зокрема Об'єднання пожертвувало на добудову будинку інвалідів у Львові 30 000 доларів⁵⁰⁸. Л. Мишуга відзначав: «Бракує ще яких 2000 доларів, які певно дозбираємо на протязі цього року. Та збірка принесла нам 119 стодоларових жертводавців, що є доказом, що навіть в найгірших часах безробіття, можна числити на поважне число жертвних одиниць.... За ті гроші не можна буде вибудувати такого величезного дому, який ми би вважали мати. Невідрадне економічне положення рідного краю і безробіття в Америці не дають нам можливості виставити на Театральній площі у Львові величавий будинок, якого кошти самої будови виносили би 150 000 доларів. Треба буде мабуть задовольнитися тим, що

⁵⁰⁴ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 5 лютого. С. 4.

⁵⁰⁵ Маніфестації – це тільки початок. *Свобода*. 1930. 20 листопада. С. 4.

⁵⁰⁶ Там само.

⁵⁰⁷ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 9 лютого. С. 4.

⁵⁰⁸ Там само.

набудеться у самій середині міста обширна кам'яниця за суму яких 60 000 доларів і переробиться її для вжитку інвалідів»⁵⁰⁹.

Табл. 3

**Найбільші пожертви Об'єднання українських організацій в Америці
на культурно-просвітні цілі (1930 р.)⁵¹⁰**

№	Товариство, організація, фізична особа і т.д.	Сума (дол. США)
1	Дім інвалідів	6 975
2	УВО	5 025
3	«Рідна школа»	4 325
4	Інваліди	2 625
5	Політичні в'язні	825
6	«Просвіта»	680
7	Ремісничя бурса	425
8	Сироти	350
9	Викуп площі Сокола-Батька	300
10	Пласт	275

У 1931 р. Об'єднання українських організацій в Америці зібрало рекордну кількість пожертв – 40 426 дол., що на 10 000 дол. більше, ніж у 1928 р. «Тоді трапилося велике нещастя в Рідному Краю, а саме повінь. Американська еміграція через Об'єднання зложила тоді на допомогу потерпівшим 12100 доларів. Це було того року, коли Америка ще не знала економічної кризи, а наша еміграція почувала себе матеріально значно твердіше, ніж у минулі році...», – зауважував В. Кедровський⁵¹¹. Постало риторичне запитання: «Як витратити кошти?».

У доповіді «Що діється на рідній землі», яка була виголошена у 1931 р. на загальних зборах організації, констатовано, що фінансова підтримка, передусім, повинна спрямовуватися на територію Галичини⁵¹². «Американські організації бажають помагати рідній справі, бажають співпрацювати не голосними словами, а тихим ділом, – зауважували члени Об'єднання українських організацій в

⁵⁰⁹ Там само.

⁵¹⁰ Протокол пятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 11 лютого. С. 4.

⁵¹¹ Протокол Річного засідання Виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1932. 1 березня. С. 4.

⁵¹² Що діється на рідній землі. *Свобода*. 1931. 14 листопада. С. 4.

Америці. – Тим часом, на великій Україні взяв цілу справу в свої руки уряд і порядкує по своїй волі, по книжному плану, а приватна ініціатива виключена. Американської міграції не стати на те, щоб могла допомогти таким просторам. Тому то вона не відказуючись помагати кожній українській справі, зосереджує свою поміч у першу чергу на цю полосу, з якої вийшла і це не є загумінкова ідея. Бо коли задивимося на широкий обрій, а не укріпимося на власному клаптику землі, тоді станемо папірчиком, який відкидає вітер по вулиці, доки не кине його в болото або доки люди не потопчуть...»⁵¹³.

Згідно з резолюцією Об'єднання українських організацій в Америці (1931 р.) при виборі організації національно-культурного спрямування, якій передбачалося найбільше допомогти із фінансуванням, основну увагу запропоновано зосередити на товаристві «Рідна школа». Зокрема «закликано імміграцію влаштовувати на місцях ювілейні обходи в честь «Рідної школи» та складати ювілейні Дари на продовження і поширення діяльності цієї дорогої нам усім такої корисної народної установи...»⁵¹⁴. «Чому так?», – риторично запитували члени організації. «Бо Рідна Школа заставила весь наш загаль поставити серйозно до виховання молодого покоління, розв'язуючи тим чином на практиці проблема майбутності нації, вважаючи охорону молоді перед чужонаціональним впливами охороною рідної землі»⁵¹⁵.

В. Кедровський відкидав звинувачення у симпатіях Об'єднання українських організацій в Америці до певних партій та / або громадських організацій. «Всі пожертви Об'єднання розділяються згідно з волею жертводавців і не вина в тому Об'єднання, що симпатії американської еміграції знайшлися по стороні безкомпромісової боротьби з Польщею, а не на стороні партій і груп «реальної політики» і навіть угодовства», – зазначав він⁵¹⁶.

Члени організації розкритикували часопис «Діло», редакція якого звинувачувала членів Об'єднання у нецільовому використанні коштів

⁵¹³ Там само.

⁵¹⁴ Духовне об'єднання. *Свобода*. 1927. 29 лютого. С. 4.

⁵¹⁵ Там само.

⁵¹⁶ Протокол Річного засідання Виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1932. 1 березня. С. 4.

(«Об'єднання висилає гроші, зібрані на краєві цілі, не на край»⁵¹⁷). З цього приводу, фінансовий секретар організації відзначав: «Хто підриває довіря до Об'єднання, той підриває допомогову акцію американської еміграції для Рідного Краю. Це нарешті повинні усвідомити собі всі щиро національні члени нашої еміграції в Америці, сам Рідний Край, що своїми нерозважливими кроками часто шкодить праці Об'єднання...»⁵¹⁸.

Якщо розглянути надходження пожертв до Об'єднання українських організацій в Америці, то найбільше коштів у 1931 р. члени організації зібрали у Нью-Йорку (6 837 дол.), Клівленді (2 217 дол.), Чикаго (1 589 дол.), Філадельфії (1 478 дол.), Джер Сіті (1 212 дол.) тощо. У цьому ж році фінансовий секретар організації запропонував відзначити найбільших жертводавців спеціальними грамотами та відзнаками. «Це має бути їм моральною нагородою за їх позиточну й високо патріотичну працю...», – відзначав він⁵¹⁹.

Проаналізувавши благодійну діяльність організації, Л. Мишуга у звітній доповіді на річних (1932 р.) зборах організації зауважував, що Об'єднання українських організацій в Америці організовувало «допомогові акції» тому, що «для нас постійні жертвування поза гуманними і політичними оглядами є головню шліфуванням характеру людини, її постійности, витривалости і здібности до послуг і жертви. Бо в такий спосіб випробуване громадянство буде далі спосібне до тих збільшених вимог, які ставитимуть до нього нові часи»⁵²⁰.

Загалом, у першій половині 1930-х рр. обсяги фінансової допомоги українським національно-культурним організаціям неухильно збільшувалися. Зокрема, упродовж 1930 – 1933 рр. на благодійні цілі члени організації зуміли зібрати 87 455 дол. США (упродовж 11 років існування організації до Галичини було надіслано 216 288 дол.)⁵²¹. У 1933 р. керівництво організації «із особливою приємністю» відзначало, що завершився збір на будівництво у Львові Будинку інвалідів (Об'єднання українських організацій в Америці виділило на закупівлю

⁵¹⁷ Там само.

⁵¹⁸ Там само.

⁵¹⁹ Там само.

⁵²⁰ Обєднання в одинадцятому році свого існування. *Свобода*. 1932. 31 жовтня. С. 2.

⁵²¹ Три роки діяльності Обєднання. *Свобода*. 1933. 1 грудня. С. 2.

понад 30 000 дол.)⁵²². «Через закуплення того дому врятовано великі суми, які були би втрачені через девальвацію долара», – зауважували члени організації⁵²³. Констатовано, що «коли можна говорити про якусь політику Об'єднання в тій справі [пожертв для Галичини – авт.], то вона є на ділі така, щоби тут на край найбільше зібрати і висилати на ті потреби, інституції, які піддержують фізичне, духовне існування нації, які не дають поневоленому нашому народові заломлюватися, а навпаки його відносять і зігрівають до нової боротьби...»⁵²⁴.

Якщо подивитися на структуру видатків на благодійну діяльність, у середині 1930-х рр. – вона залишалася практично незмінною у порівнянні з попереднім десятиліттям. Для прикладу, відповідно до касового звіту Об'єднання українських організацій в Америці (грудень 1935 р.), пожертви були надіслані фізичним та юридичним особам або ж на цілі «визвольної боротьби»: визвольна боротьба – 550 дол., інваліди – 52 дол., підсудні – 150 дол., політичні в'язні – 50 дол., читальня «Просвіти» (Селиська) – 30 дол., видавництва – 26 дол., «Просвіта» – 25 дол., Музей визвольної боротьби – 25 дол., письменники – 25 дол., Український шпиталь у Львові – 20 дол., сироти – 20 дол., матері (Біласа, Данилишина) – 15 дол. Загалом, до Галичини було надіслано 1 500 дол США⁵²⁵.

На підсумковому (річному) засіданні Виконавчого Комітету Об'єднання українських організацій в Америці 26 жовтня 1935 р. чи не уперше прозвучала ідея необхідності підготовки до можливої світової війни та відповідно збільшити обсяги фінансових пожертв⁵²⁶. У підсумковій резолюції відзначено, що «з огляду на можливість війни та на потребу всестороннього підтримування нашого народу на українській території, Об'єднання закликає українську еміграцію скріпити свою жертовність та піддержання зорганізованої діяльності українського народу на всіх ділянках суспільного життя, а передусім тих, що можуть мати велику важність у війні...»⁵²⁷.

⁵²² Там само.

⁵²³ Там само.

⁵²⁴ Там само.

⁵²⁵ Касовий звіт Об'єднання (за грудень 1935 р.). *Свобода*. 1936. 13 січня. С. 2.

⁵²⁶ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 162, арк. 86.

⁵²⁷ Резолюції Виконавчого Комітету Об'єднання українських організацій, ухвалені на річному засіданні в Джерзі Ситі 26 жовтня 1935 р. *Свобода*. 1935. 2 листопада. С. 4.

Справді, касовий звіт Об'єднання за листопад 1936 р. свідчить про значну підтримку українських громадсько-політичних організацій Галичини та окремих громадсько-політичних діячів, військових, сиріт, вдів та ін.: визвольна боротьба – 1 500 дол., інваліди – 750 дол., «Рідна школа» – 100 дол., політичні в'язні – 100 дол., письменники – 25 дол., сироти – 25 дол., Музей визвольної боротьби у Львові – 20 дол., Народний дім (Кійданці) – 12 дол., «Жіноча доля» – 10 та ін. Загалом на благодійність організація скерувала 2 60 дол.⁵²⁸

Підводячи проміжні підсумки благодійної діяльності на сьомому Конгресі Об'єднання українських організацій в Америці (1936 р.), Л. Мишуга відзначав: «За останні три роки воно [Об'єднання – авт.] зібрало 68 848 дол., а це значить що разом з минулими роками українська імміграція в Америці дібрала і вислала на різні добродійні цілі 285 136 доларів. Зазначу, що пересилка через Об'єднання з кожним роком збільшується, з чого виходить, що серед нашого громадянства в Америці з кожним роком чиста ідея чиста мораль щораз більше горою...»⁵²⁹.

Члени Об'єднання констатували, що «далі мусять вести збірну акцію, мусять далі жертвувати і то жертвувати більше, ніж це було досі», оскільки «тих наших жертв потребує і «Рідна школа» й інваліди й політичні в'язні, а зокрема тих наших жертв більше ніж коли-небудь перед тим потребує визвольна акція, потребують ті, що своїм життям примошують нашому народові шлях до його кращого завтра...»⁵³⁰.

Табл. 4

**Благодійна діяльність
Об'єднання українських організацій в Америці (1935–1936 рр.)⁵³¹**

№	Товариство, організація, фізична особа і т.д.	Сума, дол. США
1	Визвольна боротьба	10 655
2	«Рідна школа»	3 850
3	Інваліди	3 340
4	Політичні в'язні	2 519

⁵²⁸ Касовий звіт Об'єднання (за листопад 1936 р.). *Свобода*. 1936. 9 грудня. С. 2.

⁵²⁹ Об'єднання на службі рідному краю. *Свобода*. 1937. 12 січня. С. 2.

⁵³⁰ Наша жертвовність на Рідний край. *Свобода*. 1937. 15 січня. С. «.

⁵³¹ Фінансовий звіт Об'єднання (предложений сьомому конгресу). *Свобода*. 1937. 15 січня. С. 3.

5	Лемківщина	1 093
6	Музеї	885
7	Письменники	528
8	Будівництво Народних домів	430
9	Ремісничі і жіночі бурси	350
10	«Просвіта»	325
11	Читальні «Просвіти»	241
12	Сироти, вдови	225
13	Пресовий фонд	205
14	Інші видатки	332

У звітній доповіді секретаря Об'єднання Л. Мишуги на річних зборах Об'єднання (1937 р.) вкотре відзначено, що найважливіша ціль організації – «збуджування серед українців почуття потреби жертвувати для добра загальної справи»⁵³². Необхідність активізації «жертвності українців США» в умовах геополітичних реалій кінця 1930-х рр. була предметом обговорення на сьомому та восьмому Конгресах Об'єднання українських організацій в Америці. На останньому із них, зокрема було підбито підсумки благодійної діяльності організації. Відзначено, що станом на 1940 р. було зібрано 357 000 дол. США для українських громадсько-політичних організацій – «Рідна школа», «Просвіта», Товариство українських інвалідів та загалом - національно-визвольного руху⁵³³.

Таким чином, благодійна діяльність Об'єднання українських організацій в Америці відображала дух єдності американських українців, які відчували відповідальність за долю свого народу. Фінансові звіти свідчать про постійне зростання обсягів пожертв і їх цільового використання, що зміцнювало довіру до організації. Фінансова підтримка українських національно-культурних товариств демонструвала стратегічний підхід до зміцнення національної ідентичності. Підтримка «національно-визвольного руху», культурно-освітніх проєктів, інвалідів, політичних в'язнів, сиріт займала пріоритетне місце в благодійній діяльності організації.

⁵³² Черговий рік праці Об'єднання. *Свобода*. 1937. 28 грудня. С. 2.

⁵³³ Там само.

4.2. Культурно-просвітницька робота

Упродовж перших трьох років від часу створення, Об'єднання українських організацій в Америці намагалося зорганізувати культурно-просвітню працю у США, консолідувати українську еміграцію. Упродовж функціонування організації, виразно прослідковуються два найважливіші напрями її діяльності: видавничо-пропагандистський та розбудова українського шкільництва у США.

Видавничо-пропагандистська діяльність – один із найважливіших напрямів роботи Об'єднання українських організацій в Америці. Зокрема, у відповідь на утиски Польської держави українського населення Галичини у національно-культурній сфері, Екзекутива Об'єднання українських організацій в Америці на засіданні 30 вересня 1925 р. прийняла рішення опублікувати англійською мовою брошуру «Польща – тюрма народів!»⁵³⁴.

Усвідомлюючи обмежений характер своїх можливостей у видавничій сфері, на річних зборах 1929 р. секретар Об'єднання українських організацій в Америці Л. Мишуга наголосив на необхідності створення Українського інформаційного бюро. «На таке бюро найкраще надається Швейцарія, а особливо Женева бо там є осідок Ліги Народів, – зазначав він. – Там і прийде на чергу дебата над питанням охорони національних меншин. Питання це виділеніт українську справу. Тому вже з того погляду треба мати в Женеві своє бюро, яке нав'язало б зносини з тамошньою пресою, намагалося промостити собі шлях до тих, що можуть видвигнути нашу справу перед Лігою...»⁵³⁵.

Також Л. Мишуга підтримав ідею створення у Галичині Наукового інституту українських культурних та економічних установ. З цього приводу він зазначав: «Цей науковий інститут повинен взяти собі за завдання дати наукові основи нашому, в першу чергу, економічному та взагалі громадянському життю. Він має дати українській молоді фахову освіту, а українському народові висококваліфікованих працівників, яких фахові кваліфікації забезпечили б їм

⁵³⁴ З Об'єднання (Комунікат). *Свобода*. 1925. 5 жовтня. С. 4.

⁵³⁵ Там само.

матеріальну екзистенцію... Американські українці повинні мати це на увазі і тому, що веде край до поступу й волі»⁵³⁶.

Один із лідерів Об'єднання не сумнівався в реалізації планів, хоча й вказував на організаційні труднощі. «Нелегко здати собі справу, як важко це перевести, коли тут так мало маємо людей здібних до того рода праці, бо про фонди то вже й не згадувати. Але мимо цього ми мусимо взятися за це діло, Об'єднання мусить взяти ініціативу у свої руки...»⁵³⁷, – зазначав Л. Мишуга.

У 1930 р. Головний уряд Об'єднання українських організацій в Америці виступив з ініціативою створення при одному з європейських центрів українського інформаційного бюро відділу, який би поширював у широкому світі пропаганду «в справі усвідомлення... наших державницьких змагань, а zarazом інформував чуженецьку пресу про ті терпіння, які доводиться переживати українському народові під займанщинами»⁵³⁸. На жаль, «справа та не знайшла ніякого відгомину, але наприкінці 1930 р. все ж таки з'явилася надія на створення «такого бюро в місті Женеві в Швейцарії», відповідно конгрес (1930 р.), на думку його учасників, повинен був би «заявитися за фінансове попертя такої акції... в Америці»⁵³⁹.

Значну увагу на п'ятому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці було приділено видавничій діяльності. Констатовано, що до організації звертаються «раз у раз наші люди з різних місцевостей і домагаються англійських брошур, в яких були би вияснені наші державницькі змагання та подані матеріал в якому би популяризувалася Українська справа»⁵⁴⁰. Зрештою, Екзекутива Об'єднання вирішила розпочати збір такого матеріалу для англійської брошури⁵⁴¹.

⁵³⁶ Там само.

⁵³⁷ Там само.

⁵³⁸ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 9 лютого. С. 4.

⁵³⁹ Там само.

⁵⁴⁰ Там само.

⁵⁴¹ Там само.

Було вироблено план і надіслано прохання до Д. Донцова розпочати роботу над брошурою⁵⁴². Вона повинна була б складатися з таких розділів: «Український вклад у культурну світову скарбницю» і «Державницькі змагання українського народу». Водночас у брошурі мали бути ще два розділи: «Українське ім'я, територія України і населення», а також «Економічні багатства України». «Таку брошуру повинні ми видати заходом Об'єднання, а конгрес, якщо вважає це за потрібне, повинен уповноважити слідуєчий уряд до збірки грошей на ту ціль і співфінансування брошури»⁵⁴³, – йдеться у повідомленні Об'єднання. Констатовано, що потрібно збирати й документи про польські зловживання у Галичині під час акції пацифікації.

На тлі акції «пацифікації»(1930 р.), Об'єднання українських організацій в Америці планувало видати серію викривальних видань про «польські звірства» на західноукраїнських землях. Зокрема, члени організації підготували «монументальну книжку» «Polish atrocities in Ukraine»⁵⁴⁴ («видали власними силами, без ніякої грошевої заплати»). Книгу, за словами членів організації «розіслано по цілій Америці, крім того вислано 500 примірників до Європи, до різних країв і до різних державних мужів, учених та бібліотек...»⁵⁴⁵.

Також члени Об'єднання «допомогли грошово» опублікувати книгу про пацифікацію французькою мовою, яку видано у Швейцарії під назвою «Le pays sombre Pologne»⁵⁴⁶. Фінансову допомогу було надано й для друку книги «Polish atrocities end West Ukraine»⁵⁴⁷. «Ми теж попирали грошево виданню Бюлетеня французькою і англійською мовою, який видано в Женеві, який спеціально дбав про те, щоби там були з'ясовувані українські справи як справи Соборної України», – зазначав Л. Мишуга⁵⁴⁸.

⁵⁴² Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 131, арк. 230.

⁵⁴³ Там само.

⁵⁴⁴ Revyuk E. Polish atrocities in Ukraine / compiled and edited by Emil Revyuk. New York: Svoboda Press, 1931, 512 p.

⁵⁴⁵ Три роки діяльності Об'єднання. *Свобода*. 1933. 29 листопада. С. 4.

⁵⁴⁶ Там само.

⁵⁴⁷ Там само.

⁵⁴⁸ Там само.

Значну увагу члени Об'єднання приділяли й друку навчальної літератури для дітей українського походження. Зокрема, у 1931 р. члени Об'єднання українських організацій в Америці акцентували увагу на необхідності підготовки до друку підручника з української літератури. «Щоб познайомити нашу молодь з українським світоглядом їй треба дати в руки між іншим оці дві популярно написані книжки: українську історію, підручник української літератури, – констатували члени Видавничої комісії. – Важніші епізоди з нашої історії тутейші наші молоді відомі з викладів в українській вечірній школі, зі шкільних підручників та з деяких історичних оповідань. Натомість справа з української літератури стоїть у нас зовсім лихо. Про Шевченка і трохи про Франка то наші діти ще дещо чували, але про решту українських письменників – дасть Біг! Видавнича комісія над тою справою важно заставлялась і прийшла до переконання що нам треба тут в Америці доброго підручника української літератури»⁵⁴⁹.

Члени видавничої комісії пропонували видати «Історію української літератури» М. Кінаша, який «нашої просьби не відкинув». Члени Об'єднання українських організацій в Америці вважали, що він «написав її так цікаво й популярно, що вона напевне досягне намічену собою ціль». О. Статкевич наголошував, що «головно заінтересується нею наша молодь, коли перекласти її на англійську мову»⁵⁵⁰. Проте станом на 1932 р. підручник не був опублікований. «На жаль, не можливо її видати коштом Об'єднання, бо нема фондів, треба шукати іншої дороги», – відзначав Л. Мишуга⁵⁵¹.

Геноцид українського народу на Надніпрянщині 1932 – 1933 р. викликав різку реакцію членів Об'єднання українських організацій в Америці, актуалізував видавничо-просвітницький напрям роботи організації. Уже в 1933 р. налагоджено відносини із Міжнародним комітетом допомоги голодуючим в Радянському Союзі⁵⁵². Також Об'єднання підготувало меморіал до

⁵⁴⁹ Протокол Річного засідання Виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1932. 3 березня. С. 4.

⁵⁵⁰ Там само.

⁵⁵¹ Об'єднання в одинадцятому році свого існування. *Свобода*. 1932. 31 жовтня. С. 2.

⁵⁵² Об'єднання на службі рідному краю. *Свобода*. 1937. 12 січня. С. 2.

Американської федерації роботодавця, в якому «взивало американське робітництво заложити протест проти вживання Советами голоду як засобу до політичної боротьби з Україною»⁵⁵³.

Для популяризації українознавства у США Об'єднання українських організацій в Америці у середині 1930-х рр. підготувало до друку серію науково-популярних праць. Перша із них – «Spirit of Ukraine» (1935 р.), яка побачила світ завдяки зусиллям УНС. «Цим виданням хотіли ми дати нашій молоді книжку, з якої вона могла б набратися поваги до нашого минулого і до нашої культури, і яку могла б дати в руки і чужинцям, що бажали б дістати короткі, а змістовні відомості про Україну, український нарід. Ту книжку вислано між іншим теж і до Англії де вона стрінулася з прихильною оцінкою, яку висказано й у листах до Об'єднання», – зазначав Л. Мишуга⁵⁵⁴.

За фінансової підтримки Об'єднання опубліковано також працю про Т. Шевченка «Taras Shevchenko, bard of Ukraine»⁵⁵⁵ (автор – Д. Дорошенко, передмова – К. Менінг) та поширено брошуру Л. Лохана «The Ukrainian Question», яка «стала тут особливо в пригоді нашим політичним клубам, що користуються нею і тепер, коли приходить їм представляти міжнародній бік української справи перед американськими політичними діячами, згідно коли хочеться тим людям давати в руки матеріал щодо цієї справи...»⁵⁵⁶.

Об'єднання українських організацій в Америці у другій половині 1930-х рр. «поперало в подібний спосіб» журнал «Contemporary Russia», що ставив за мету «переконати англійську опінію, що те що звичайно світ вважає за Росію не існує, і не має виглядів щоб могло вдержатися, навіть при всіх зусиллях Советів, що відбудовують стару Росію, прикриваючи її новою формальною назвою ССРСР»⁵⁵⁷. Видавці запевнили членів Об'єднання, що цей журнал «присвячуватиме багато увагу українській справі, а зокрема Україні під Советами»⁵⁵⁸. Водночас, як

⁵⁵³ Там само.

⁵⁵⁴ Там само.

⁵⁵⁵ Doroshenko D. Taras Shevchenko, bard of Ukraine. New York, 1936. 60 p.

⁵⁵⁶ Об'єднання на службі рідному краю. *Свобода*. 1937. 12 січня. С. 2.

⁵⁵⁷ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 239, арк. 54.

⁵⁵⁸ Там само.

зауважував Л. Мишуга, у 1934–1936 рр. за підтримки та допомоги О. Гриця зібрано матеріал, який мав лягти в основу англomовної книги «Україна й українці»⁵⁵⁹.

Надалі, наприкінці 1930-х рр., видавнича діяльність організації зосереджувалася на публікації підручників для української школи у США та окремих книг членів товариства.

Доволі часто членами організації порушувалося питання шкільництва у США та необхідність його українізації. У 1925 р. Об'єднання українських організацій в Америці констатувало відсутність реальних результатів у сфері налагодження українського шкільництва у США. «Наші почини до реорганізації нашого шкільництва в Америці не увінчалися до сего часу ніяким позитивним результатом. Пок. Дмитро Андреико як голова шкільної комісії вніс був меморіал до греко-католицького ординаріату в справі реорганізації парохіальних шкіл, на який не одержав відповіді», – зауважували члени організації⁵⁶⁰.

Загалом, станом на 1926 р., незважаючи на старання членів Об'єднання українських організацій в Америці, численні проблеми у становленні української школи у США не вдалося подолати. Передусім, відзначали члени організації, відчувався брак «відповідного учительського персоналу»⁵⁶¹. Другою важливою проблемою був «брак програм навчання»⁵⁶². Зрештою, третьою важливою проблемою (чи не найголовнішою) була нестача відповідних підручників. «Треба признати, що психологічна підготовка та світогляд в американських дітей рішуче відмінні від дітей старокраєвих, – зазначали члени організації. – Тому й підручники для них повинні бути інші, спеціально до того пристосовані. Крім того і саме завдання національної школи тут в Америці також ріжниця від завдання крайової...»⁵⁶³.

Відзначено, що українська школа, «не маючи спеціально пристосованих для неї книжок», мусить користуватися тими, що є «під рукою». Члени Об'єднання

⁵⁵⁹ Там само.

⁵⁶⁰ З Об'єднання. *Свобода*. 1925. 12 грудня. С. 4.

⁵⁶¹ Потреби української школи в Америці в теперішню пору. *Свобода*. 1926. 18 червня. С. 4.

⁵⁶² Там само.

⁵⁶³ Там само.

зауважували: «Пару десятків років тому назад поодинокі педагоги пробували дати українській школі в Америці спеціальні книжки. З такою ціллю на меті написав небіщик Андрейко буквар. Ті читанки, ті книжки ще й досі вживаються тут в наших школах. Правда поруч з ними розповсюджені старокраєві шкільні підручники, але всі вони ріжнорідні, ріжнотипні...»⁵⁶⁴.

Водночас члени Об'єднання українських організацій в Америці закликали батьків навчати дітей української мови. «В українській школі в Америці дитину треба вчити на початку не тільки писати і читати, але говорити рідною мовою, – писала «Свобода». – Бо та калічена мова, якою говорить тут наша імігрантська маса, все більше та більше затрачує частоту української мови, а діти в додаток до всього, виховуються на вулиці, серед ріжноплемінної дітвори, та вчаться в американських школах на англійській мові»⁵⁶⁵.

Із новою силою дискусії щодо особливостей розвитку української школи в США розгорнулися на підсумковому засіданні Виконавчого комітету Об'єднання у 1926 р.⁵⁶⁶. На засіданні ухвалено низку важливих резолюцій, зокрема, передбачалося:

1) підготувати доповідь про шкільництво з відповідними резолюціями, яку буде розіслано до українських громад у Сполучених Штатах Америки, усіх українських товариств, де вона «має бути до означеного часу прочитана, передискутована, і відголосована;

2) придбати відповідні шкільні підручники, «бо старокраєві, особливо Буквар, для нас не надаються»;

3) закликати «нашу суспільність до жертв на шкільний фонд з якого будуть покриватися всі біжучі видатки, а евентуально зладження і видрукування потрібних шкільних книжок»⁵⁶⁷.

Напередодні проведення четвертого конгресу (1927 р.), окремі члени Об'єднання українських організацій в Америці висловлювали думку, що було б

⁵⁶⁴ Там само.

⁵⁶⁵ Там само.

⁵⁶⁶ З Об'єднання. *Свобода*. 1926. 23 жовтня. С. 4.

⁵⁶⁷ Українське шкільництво в Америці. *Свобода*. 1926. 14 листопада. С. 4.

«добре щоби ще до конгресу в справі школи забрала голос дякоучителі, які в тій справі до цього часу дуже мало говорили і священики одної чи другої церкви, яким справа школи не повинна бути чужою»⁵⁶⁸. Окремі члени Об'єднання вважали, що «без сумніву одні і другі могли б подати багато добрих порад і планів»⁵⁶⁹.

«Було б добре, щоби справою школа заінтересувалась щиро свідомі люди і щоби заінтересувалася нею громада, – писала «Свобода. – Родичам дітей справа школи не є маловажна. На зборах громад товариств, які післали своїх делегатів на Конгрес Об'єднання, повинна бути обговорена справа школи бодай настільки, щоби делегат громади чи товариства зміг заявити, що організація яку він заступає приймає таку реформу шкільництва, яка буде прийнята Конгресом»⁵⁷⁰.

Власне, чимало резолюцій четвертого конгресу Об'єднання українських організацій в Америці торкалися шкільних справ. Було, зокрема, вирішено:

1. «Українська школа має бути вільна від усякої партійності, а стояти лише на чисто національних основах. Її ціль і мета: виховувати українську дітвору в Америці на свідомих членів американської держави, разом з тим на таких громадян, котрі дорожили б своїм славним українським походженням, вітчизною своїх батьків і українською культурою та допомагали б рідному краю своїх батьків здобувати незалежність»⁵⁷¹.

2. «Рідна Школа в Америці буде змагати щоб наука була введена такими вчителями, котрі підлягатимуть у всіх шкільних справах Об'єднанню»⁵⁷².

3. «Шкільна комісія, Управа Рідної Школи в Америці заводить по всіх українських школах однаковий план навчання, одноцільну систему, однакові шкільні підручники»⁵⁷³.

⁵⁶⁸ Голоси читачів. *Свобода*. 1927. 12 липня. С. 4.

⁵⁶⁹ Там само.

⁵⁷⁰ Там само.

⁵⁷¹ Резолюції Четвертого конгресу Об'єднання. *Свобода*. 1927. 29 жовтня. С. 4.

⁵⁷² Там само.

⁵⁷³ Там само.

4. «Ті наші вчителі, котрим недостатнє фахового знання, мають протягом двох років доповнити свою освіту шляхом самообразування при допомозі шкільної комісії та на спеціальних учительських курсах»⁵⁷⁴.

5. «Основується шкільний фонд, яким буде орудувати Уряд Об'єднання. Цей фонд складається з членських вкладок і добровільних датків»⁵⁷⁵.

6. «Школи які входять у звязок з Об'єднанням у педагогічному відношенні, цілковито підлягають Рідній Школі»⁵⁷⁶.

7. Конгрес «закликає загал і окремі громади до якнайскоршого приєднання своїх місцевих шкіл до Рідної Школи в Америці»⁵⁷⁷.

Після завершення роботи четвертого конгресу (1927 р.), його учасники констатували значне зрушення «у справі українського шкільництва» та відзначили провідну роль Об'єднання у підтримці «Рідної школи» у США⁵⁷⁸. «Об'єднання зробило великий крок вперед, коли перебрала на себе таку важну справу як Рідну Школу в Америці», – писала «Свобода». – Об'єднання поширювало тепер свою програму, коли перебрала провід у всіх тих справах, що підходили досі під компетенцію Ліги американських горожан і ветеранів чи наших Січей. Всі ті справи тісно в'яжуться з нашим національним життям отут в Америці. Та попри ті так важні справи, Об'єднання ще раз виявило себе на тім Конгресі тою організацією, яка держать високо наш національний синьо-жовтий соборницький прапор, яка об'єднує сьогодні тут в Америці всі життєві сили нашої іміграції»⁵⁷⁹.

На жаль, попри оптимістичні прогнози членів організації, на зламі 20-х – 30-х рр. ХХ ст. «справа української школи в Америці... перебувала далі прямо в безвихіднім положенню»⁵⁸⁰. Однак на підсумкових річних засіданнях організації, що відбувалися на початку 1930-х рр., задекларовано ідею відродження українського шкільництва на американському континенті «Одні шкільні

⁵⁷⁴ Там само.

⁵⁷⁵ Там само.

⁵⁷⁶ Там само.

⁵⁷⁷ Там само.

⁵⁷⁸ ЦДІАЛ України, ф. 392, оп. 1, спр. 14, арк. 5; По Конгресі. *Свобода*. 1927. 29 жовтня. С. 4.

⁵⁷⁹ Там само.

⁵⁸⁰ Три роки діяльності Об'єднання. *Свобода*. 1933. 2 грудня. С. 2.

підручники, одна система навчання, шкільні інспектори, учительські курси і перевірка всього учительського стану з боку установленої на цілу Америку одної шкільної установи, яка переводила би те все в порозумінню і за згодою українських дієцезії, видається тою необхідністю, яку Об'єднання і далі підносить...», – читаємо в одному із звітів організації⁵⁸¹.

Делегати шостого конгресу Об'єднання українських організацій в Америці (1933 р.) були змушені визнати, що «українське шкільництво в Америці не відповідає нашим національним вимогам, а під науковим оглядом у деяких випадках не йде з духом часу, та не відповідає вимогам модерної педагогіки, і через те не сповнене як слід своєї задачі»⁵⁸².

У резолюціях сьомого конгресу Об'єднання українських організацій в Америці (1936 р.) констатовано, що він уповноважує уряд організації продовжувати далі видавничу діяльність, та як тільки це буде можливе «приступити до видавництва англійською мовою історії України професора Михайла Грушевського»⁵⁸³. Відзначено, що «з огляду на вагу наших курсів української мови, сьомий конгрес Об'єднання погоджується на створення стипендій, що уможливили би студіюючій молоді українського роду студіювати українську мову, історію, культуру в найкращих школах Злучених Держав»⁵⁸⁴. Для створення таких курсів у вищій школі, на думку членів організації, «необхідно створити три або чотирирічні курси української мови на взір подібних курсів іспанської, французької, німецької інших мов. Для цього треба приготувати підручник для навчання української мови, для тих, хто говорить англійською мовою, як теж зладити англійсько-український словар»⁵⁸⁵.

Зауважимо, що значне занепокоєння керівництва Об'єднання українських організацій в Америці викликала відчуженість молоді від української школи у США. Члени шкільної комісії Об'єднання із сумом були змушені констатувати:

⁵⁸¹ Там само.

⁵⁸² Американське Об'єднання. *Діло*. 1933. 26 листопада. С. 1.

⁵⁸³ Резолюції сьомого Конгресу Об'єднання. *Свобода*. 1936. 24 грудня. С. 2.

⁵⁸⁴ Там само.

⁵⁸⁵ Там само.

«Наша дітвора (з малими виїмками) щораз більше відчужується від свого народу і потопає в чужім морі»⁵⁸⁶.

Члени Об'єднання визнавали значну кількість проблем у сфері навчання молоді української мови, історії⁵⁸⁷. В одному із звітів шкільної комісії читаємо: «До наших українських шкіл приходить щораз більше таких дітей, котрі не розуміють української мови. Ця мова для них чужа. Хоч вони нею й не погорджують, хоч може й раді б її навчитись, але все ж таки, їм се приходитьсь дуже трудно, бо не розуміють ні того, що в українській книжці написано, ні того, що їм учитель викладає чи об'яснює. Виходить одна велика морока і для школярів і для вчителів»⁵⁸⁸.

Виникали проблеми в українській молоді й з національною ідентичністю, що стало наслідком бездіяльності українського соціуму у США⁵⁸⁹. «Що наші діти стають американцями, се річ природна; що вони не вміють по-українськи говорити, се теж дається до певної міри оправдати. Але як наші діти стидаються свого українського походження... О це вже інша справа. За це вже хтось повинен бути битий»⁵⁹⁰, – відзначали члени Об'єднання українських організацій в Америці.

Заохочувати школярів та загалом українську молодь вивчати українську мову члени Об'єднання українських організацій в Америці пропонували за допомогою двох методів: 1) підготовки якісного підручника з української мови («ми мусимо дати в руки нашої дітвори такий підручник української мови, щоб вона сама, або лише при невеличкій допомозі учителя (хоч би й не фахового) могла вчитися по-українськи»); 2) замінити у школах «старокраєвих» учителів на вчителів-вихідців з України («постаратися якнайскорше щоб учителями в українських школах були родовиті американці, взгядно-американки українського походження, а не вчителі старокраєві»)⁵⁹¹.

⁵⁸⁶ На нові шляхи з українською школою в Америці. *Свобода*. 1931. 4 грудня. С. 4.

⁵⁸⁷ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 361, арк. 32.

⁵⁸⁸ Там само.

⁵⁸⁹ Комунікат з місячного засідання Управи, дня 2 липня 1925. *Америка*. 1925. 11 липня. С. 3.

⁵⁹⁰ Там само.

⁵⁹¹ Там само.

Значну увагу члени виконкому Об'єднання приділили проблемі залучення молоді до організації. Відзначено, що «не можна замикати очей на факт, що багато нашої молоді знаходиться по різних американських організаціях. Тому Об'єднання повинно видати поклик до такої молоді, щоб вона будучи там гуртувалася в українські групи і, з одного боку, вже хочби з гуманітарних оглядів, цікавилась українською ідеєю, а з другого боку, була тим звинцом, через яке багатство української культури перейшли би в склад американської...»⁵⁹².

На загальних зборах Об'єднання українських організацій в Америці (1937 р.) молодь «з'явилася за те, щоб Об'єднання відкрило спеціальний фонд, призначений на видання таких конечно потрібних праць, до котрих треба включити: історію України, українсько-англійський словар і підручник української мови»⁵⁹³. Також молодь апелювала до українського громадянства у США, щоб «воно підтримало цей фонд своїми жертвами й уможливило видання згаданих праць»⁵⁹⁴.

Зрештою, на сьомому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці констатовано значні зрушення у сфері омолодження організації. «В українське життя в Америці увійшов новий активний чинник: тут роджене й тут виховане молоде покоління. Є це відрадна поява, бо в хвилі, коли зачинають відходити від нас навіки найактивніші одиниці старшої генерації, прибувають нові сили і то такі, що дають гарантію, що ці ідеї, які були дорогими і святими для старшого покоління, будуть заховані і пошановані молодими»⁵⁹⁵, — відзначали члени Об'єднання⁵⁹⁶.

Наприкінці 1930-х рр. чимало заходів і планів видавничо-просвітницького характеру Об'єднання українських організацій в Америці не були реалізовані, зважаючи на брак коштів. Цей факт не приховувало й керівництво організації. Зокрема О. Рев'юк із цього приводу відзначав: «І кличуть за працею з усіх боків. З одного боку старша імміграція: Чому не робите те цього й того?... Молодь кличе

⁵⁹² Там само.

⁵⁹³ Резолюції Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1937. 22 грудня. С. 2.

⁵⁹⁴ Там само.

⁵⁹⁵ Там само.

⁵⁹⁶ Там само.

собі: Чому не видаєте нам більше книжок? Чому нема для нас словника? Чому нема для нас букваря? Чому нема газети англійською мовою?... Ми все це чуємо. Ми все це знали і бачили заки це почули. А що ми? Мусимо сказати..., що багато роботи можливої, корисної, потрібної, ми зробити не зможемо, поки громадянство зі свого боку не зробить того, що воно повинно зробити»⁵⁹⁷.

Таким чином, одним із провідних напрямків роботи Об'єднання українських організацій в Америці стала видавничо-пропагандистська діяльність, зокрема публікація документів та матеріалів, які знайомили міжнародну спільноту із «українським питанням». Значна увага приділялася інформуванню міжнародної громадськості про утиски українців у Галичині, зокрема через видання брошур та книг, як-от «Polish atrocities in Ukraine». Водночас Об'єднання постійно зверталось до української громади з проханнями надати фінансову підтримку для реалізації видавничих і освітніх проектів. Найважливішим у цій сфері стало видання підручників з української історії та літератури. Попри труднощі, Об'єднання у 1920-х – 1930-х рр. відіграло важливу роль у збереженні української культури, мови та ідентичності в умовах еміграції та сприяло формуванню позитивного образу України у світі.

4.3. Міжнародна пропаганда

У 1920-х – 1930-х рр. Об'єднання українських організацій в Америці зосереджувало значну увагу на критиці польського та радянського окупаційних режимів. Передусім відзначимо, що Об'єднання рішуче засудило рішення Ради Амбасадорів про приєднання Східної Галичини до Польщі. Організація рішуче реагувала на події, які відбувалися на західноукраїнських землях та Наддніпрянщині та намагалася фінансово допомогти політичним в'язням та

⁵⁹⁷ Чому наша політична робота не допомагає. *Свобода*. 1937. 24 грудня. С. 2.

національно-культурним товариствам, які потребували підтримки української еміграції⁵⁹⁸.

Після Рішення Ради Амбасадорів (1923 р.) члени організації, зокрема, відзначали, що «голодова катастрофа в краю прибирає такі застрашаючі розміри, що все політичне та економічне життя українського народу на західних землях захитане⁵⁹⁹. Причина голоду лежить не тільки в неврожаю, але головно у варварській, грабіжницькій політиці польського уряду...». У жовтня 1925 р. Об'єднання українських організацій в Америці надіслало лист та окремий «меморіал» до голови Міжпарламентської унії Т. Адельшверда в якому відобразило «політичне положення українського народу під Польщею»⁶⁰⁰. У листі описано державотворчі змагання українського народу 1917–1921 рр. та «звірства» польських органів влади щодо українського населення Галичини та Волині.

Особливе обурення членів Об'єднання українських організацій в Америці викликав факт того, що 6 травня 1925 р. на судовому процесі у Рівне суд позбавив «обжалуваних українських послів правної оборони»⁶⁰¹. Вказано, що коли «польські суди позбавляють представників національних меншостей їх основних прав оборони, то це самозрозуміле, що вони не допустять тих представників рівно ж і до участі в нарадах міжнародних тіл, де вони могли би представити справу своїх виборців, які становлять більшість на своїй поневоленій землі»⁶⁰². Зважаючи на вищезазначене, члени Об'єднання відзначали: «Ми осміляємося звернути вашу увагу на факт, що у відродженні Польщі існують національні меншості, котрі хоч мають заткані вуста в Польщі, мають право піднести голос протесту перед цілим цивілізованим світом проти тиранії і насильства»⁶⁰³.

На загальних зборах (1925 р.) констатовано, що «ні одна важніша подія в краю не пройшла в Америці без певного відгомону. Всі ті справи були

⁵⁹⁸ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 58, арк. 8.

⁵⁹⁹ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 130, арк. 23.

⁶⁰⁰ Об'єднання до Міжпарламентарної унії. *Свобода*. 1925. 5 жовтня. С. 4.

⁶⁰¹ Там само.

⁶⁰² Там само.

⁶⁰³ Там само.

обговорювані на засіданнях екзекутиви, які відбувалися правильно при кінці кожного місяця»⁶⁰⁴. «Ми придержували тісний зв'язок з просвітніми, політичними, економічними і гуманітарними інституціями в краю, інформували їх про життя іміграції та ділилися з еміграцією тими відомостями, які ті інституції сюди надсилали»⁶⁰⁵.

Водночас на річних зборах Об'єднання значну увагу було приділено проблемі «політичного положення на українських землях»⁶⁰⁶. Однотименну доповідь виголосив Л. Мишуга. Значне захоплення виступаючого викликали події в радянській Україні, де, за його словами, «український дух проявляє тепер таку живучість, що навіть у накиненні йому московсько-комуністичної форми вливає український зміст. Під впливом цього загального руху навіть тамошня українська преса виступає приміром проти тих установ та осіб, що не перевели українізації та обстоюють явно чи потаємно «общепонятний язык» та «адін народ»⁶⁰⁷.

Щодо українських земель, які були окуповані Польською державою, доповідач наголошував, що «арешти знова не устають. День в день тягають невинних людей по судах, держать без переслухання місяцями в тюрмі, а коли хто вважиться словно запротестувати проти цієї судової поведінки, того б'ють. Охарактеризував Л. Мишуга й аграрну реформу Другої Речі Посполитої. Він зазначав, що «в соймі знову рішається доля верстату праці для українського селянина. Польська аграрна реформа – це звичайний грабіж української землі, це насильна колонізація західноукраїнських земель польським напливовим елементом...»⁶⁰⁸.

Доповідач резюмував: «Положення в Польщі невиносиме і нема ніякої надії на те, щоби воно поправилось. Польща кпить собі з міжнародних зобов'язань і не признає національним меншостям ніяких прав, навіть голоси публічної opinio

⁶⁰⁴ З Об'єднання. *Свобода*. 1925. 12 грудня. С. 4.

⁶⁰⁵ Там само.

⁶⁰⁶ Політичне положення на українських землях. *Свобода*. 1925. 27 жовтня. С. 4.

⁶⁰⁷ Там само.

⁶⁰⁸ Там само.

світу її не зворушують...»⁶⁰⁹. Також Л. Мишуга констатував, що «український нарід по обох боках Збруча хоче Злуки. Ідея соборності українських земель є сьогодні більш реальна як вона була коли-небудь. У громадянстві вона є, а коли би вона була в такій самій мірі і в українських урядових колах, то на її здійснення не треба було би довго ждати»⁶¹⁰.

Водночас, у 1928 р. Об'єднання українських організацій в Америці надіслало до Вашингтону і до Ліги Націй Меморіал у справі Атаманчука і Вербицького, як невинно засуджених на смерть, що започаткувало масові протести українців у Галичині. У тому ж році організація надіслала Меморіал до тих же адресатів, а також німецького міністра закордонних справ Штретземана «у справі варварських нападів польської молоді у листопадові дні 1928 року», коли були знищені українські друкарні та книгарні⁶¹¹.

На п'ятому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці (1930 р.) порушувалося питання «польських звірств на західноукраїнських землях». Екзекутива обмежилася коротким комунікатом, оскільки хотіла представити ширше «справу протесту на загаль». Передусім, конгрес вимагав від міжнародної спільноти рішучого втручання у справу польського терору в Галичині і вирішив вислати до Вашингтону, Апостольської столиці, прем'єр-міністра Великої Британії, французького міністра закордонних справ, Ліги Націй протестаційні телеграми⁶¹².

Конгрес Об'єднання українських організацій в Америці, «як виразник національних і людських почування американської еміграції», - вирішив визнати місяць листопад 1930 р. місяцем національної жалоби. Водночас конгрес день 15 листопада 1930 р. визначив днем масових антипольських демонстрацій у Сполучених Штатах Америки. «В той день мають бути зорганізовані по всіх великих містах Америки як Нью-Йорк, Філадельфія, Скрантон, Піттсбург,

⁶⁰⁹ Там само.

⁶¹⁰ Там само.

⁶¹¹ Протокол п'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 7 лютого. С. 4.

⁶¹² Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 10 лютого. С. 4.

Клівленд, Детройт, Чикаго масові демонстрації в яких має взяти участь усе місцевий околичне українське населення», – йшлося на конгресі⁶¹³.

До цих демонстрацій, вважали представники Об'єднання українських організацій в Америці, потрібно залучити також литовців та білорусів. Організацією цих демонстрацій мали «зайнятися українсько-американські демократичні республіканські горожанські клуби»⁶¹⁴. На Конгресі констатовано, що «так має бути всюди зазначено в американській пресі, що це протестують американські українські горожани і ветерани Світової Війни»⁶¹⁵. Передбачалося, що «оті горожанські клуби мають негайно зійтися і вибрати комітет, а той має скликати негайно по місцях всі національні українські товариства братства сестринства на наради і підібрати собі людей до помочі та обговорити всіми спільно план протестаційного походу»⁶¹⁶.

На думку делегатів п'ятого конгресу (1930 р.), «Організація забиравала голос у всіх важних подіях, які торкалися нашого національного життя. Вона давала свій вислів як треба на ті події глядіти і як до них застосовуватися»⁶¹⁷. На конгресі (1930 р.) озвучено й конкретні приклади: «Коли у 1928 році розпочалася передвиборча кампанія до сейму і сенату Польщі, Об'єднання констатувало, що не покладає ніякої надії на Варшавський сейм, але є за один виборчий фронт і за те щоб наші послы пішли до Варшави, щоби з соймової трибуни компроментувати варшавське відношення Польщі до українців та інших поневолених Польщею народів»⁶¹⁸ (у цей період така позиція Об'єднання нагтовхнулася на гостру критику опонентів). Відзначено, що «коли у 1928 році у Галичині тривали варварські напади польської молоді у час листопадових днів та були знищені друкарні, книгарні, Об'єднання надіслало відповідні листи до Вашингтону та Ліги Націй»⁶¹⁹. Про «всі ці злочини» писали американська преса,

⁶¹³ Там само.

⁶¹⁴ Там само.

⁶¹⁵ Там само.

⁶¹⁶ Там само.

⁶¹⁷ Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 9 лютого. С. 4.

⁶¹⁸ Там само.

⁶¹⁹ Там само.

оскільки Об'єднання надіслало відповідні документи до редакції провідних американських видань⁶²⁰.

Члени Об'єднання вважали, що після подій Української революції українці стають повноцінною нацією. Ця теза, зокрема, прозвучала на п'ятому конгресі Об'єднання українських організацій в Америці (1930 р.) у доповіді Л. Мишуги «З неволі до волі»⁶²¹. Доповідач констатував: «Доперва тепер, по тій великій катастрофі, ми перероджуємось у дійсно українську націю, таку, якої маси вже у великій мірі свідомі, що понесені нами жертви – це жертви за найвище право нації. Доперва тепер приходимо до зрозуміння, що без одного національного ідеалу, і без одної, на тім ідеалі побудованої визвольної програми, ми не зможемо ніколи визволитися... Доперва тепер по катастрофі зачинаємо розуміти абсолют соборності нації...»⁶²².

Один із лідерів організації, спостерігаючи за подіями на українських землях, під час виступу на п'ятому конгресі Об'єднання закликав членів товариства готуватися до національної революції, яка зрештою принесе українцям державність⁶²³. «Здобуде її [незалежність – авт.] й український нарід, – відзначав він. – І то не шляхом мирних договорів, всяких рішень Рад Амбасадорів чи Ризького договору, а шляхом національної революції. І саме до неї треба нам приготуватися. А в першу чергу треба підготувати дійсний революційний провід, такий що мав би ясно визвольну програму і рішучість, та вміння перевести її в рішаючий момент в життя»⁶²⁴.

Л. Мишуга безапеляційно констатував: «Ми можемо ще раз чи другий впасти у нерівнім бою з ворогом, але коли ми нарід з криці, то все піднімемося, як той фенікс з попелу, бо в століття відродження нації, 40 мільйонна українська нація мусить добитися своєї державності. Коли не станеться се мирним способом, то держава наша зродиться у вогні революції, а виборі і збудує її те

⁶²⁰ Там само.

⁶²¹ З неволі до волі. *Свобода*. 1930. 8 листопада. С. 4.

⁶²² Там само.

⁶²³ ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 225, арк. 61.

⁶²⁴ Там само.

наростаюче нове покоління, яке головну вагу кладе на організацію власних сил, на сильний характер і на залізну волю...»⁶²⁵.

На засіданні екзекутиви Об'єднання українських організацій в Америці 31 січня 1931 р. обговорено питання успішності «протестаційної акції проти польських звірств в Галичині». Стверджено, що «протестаційна протипольська акція увінчалася в Америці успіхом. Сотні тисяч нашої міграції станули одним фронтом проти польських злочинств, а в тім своїм протесті знайшли велику підпору з боку американського громадянства, американської преси»⁶²⁶. Відзначено, що «протипольський протест був загальнонародним і протипольська пропаганда в американській пресі не була введена якимось спеціально поставленим інформаційним бюро чи бюро протипольської пропаганди, а тільки була впливом почувань всієї нашої еміграції, а вели її самі наші громадяни або центральні комітети, які повстали по місцевостях зі злуки місцевих українських організацій. Деякі з них, як приміром Центральний Комітет міста Філадельфії, повели широку пресову кампанію американської преси з метою познайомити американське громадянство не тільки з польської окупацією, але й цілістю української справи»⁶²⁷.

Тим не менше в умовах наростання кризи у світовій дипломатії у першій половині 1930-х рр. Об'єднання українських організацій в Америці почало розмірковувати над перспективами відновлення української державності. Секретар організації Л. Мишуга з цього приводу відзначав: «Ми теж хотіли би ввести в Америці українську «реальну політику». Ми хотіли би знати, хто як у краю розв'язує питання української пропаганди в світі, хто як думає про підготовку нового збройного виступу проти наших окупантів, чи про те, що нам робити на випадок світової заворухи чи розкладу Польщі чи Росії»⁶²⁸.

Підводячи підсумок діяльності Об'єднання українських організацій в Америці на початку 1930-х рр., Л. Мишуга відзначав певні здобутки організації.

⁶²⁵ Там само.

⁶²⁶ Комунікат Об'єднання (лютий 1931). *Свобода*. 1931. 19 лютого. С. 4.

⁶²⁷ Там само.

⁶²⁸ «Об'єднання» в одинадцятім році свого існування. *Свобода*. 1932. 31 жовтня. С. 4.

«Ми протестували далі проти наших окупантів, а зокрема проти кривавих подій на Поліссю і Волині..., – зазначав він. – Ми беремо участь в організації політичних клубів в Америці, в організації нашого жіноцтва, висилаємо на різні наради наших відпоручників та бесідників і можна сміло сказати, що нема такої народної справи в Америці, яка би нас не займала. Так було досі, так буде надалі»⁶²⁹.

Напередодні проведення шостого конгресу Об'єднання українських організацій в Америці (1933 р.), члени громадської інституції відзначали, що «на перше місце вибивається сьогодні трагічне положення Великої України. І в тій справі треба буде шостому конгресові Об'єднання забрати слово, даючи цим збірний вислів думки цілої американської України. І вже та одна справа вимагає від нашого громадянства подбати про те, щоби на тім Конгресі були заступлені наші товариства, братства, сестринства, інші установи як найчисельніше. Та що би був висланий на наради найсвідоміший елемент, який визнається добре у всіх тих справах, бо на конгрес призначається звичайно тільки один день, значить нема там часу на довгі дебати. Там треба справи розуміти скоро, в них орієнтуватися і скоро і розважно рішати...»⁶³⁰.

Шостий конгрес Об'єднання гостро розкритикував геноцид українського народу на Наддніпрянщині та накреслив перспективний план протестаційних дій. З цього приводу Л. Мишуга відзначав: «Шестий конгрес Об'єднання передав нам переведення загальної протистаційної акції зверненої проти вимордування голодом українського населення Совєтами для їхніх політичних цілей, себто для задержання при собі Великої України. Як відомо, неділя з дня 19 листопада 1934 року була неділею національної жалоби і молитви за терплячий під совєтами український нарід. У Нью Йорку ініційовано величавий демонстраційний протисовєтський похід, який набрав розголосу вже тому, що був переведений саме в тім дні, коли вашингтонський уряд визнавав Совєти. Такі протестаційні походи відбувалися по інших центрах нашої міграції. Від Об'єднання весною ще

⁶²⁹ Об'єднання в одинадцятому році свого існування. *Свобода*. 1932. 31 жовтня. С. 2.

⁶³⁰ Шестий Конгрес «Об'єднання». *Свобода*. 1933. 17 жовтня. С. 4.

до президента Рузвельта вислано протест проти навязання дипломатичних зносин із Совєтами. Пороблено заходи, щоб була внесена в американським конгресі резолюція в справі голоду в Україні під Совєтами»⁶³¹.

Події на Наддніпрянщині залишалися в центрі уваги членів організації й надалі. Зокрема у резолюції річних зборів Об'єднання (1935 р.) зроблено закономірний висновок: «Спричинене окупантами лихоліття на українських землях, чим далі тим більше скріплює серед українців в Америці бажання збільшити відпорну силу українського народу на українських землях працею, здобутками і жертвами української еміграції. Це наше змагання чим далі тим більше набирає глибшого змісту, переливаючись у планову і систематичну працю на політичній, культурній і гуманітарній полі. Це праця якої змістом є український нарід у своєму минулому, сучасному і будучому»⁶³².

Чимало критики на черговому Конгресі прозвучало на адресу СРСР. Сьомий конгрес Об'єднання українських організацій в Америці (1936 р.), зокрема, стверджував, що «Московський большевицький уряд провадить чим далі тим рішучішу політику обмосковлення України. Остання конституція СРСР є одним з найяскравіших виявів централізації, яку вводить Москва, нижчачи тим усі основи автономного життя України»⁶³³ (резолюція «Проти політики подальшого обмосковлення України»).

У резолюції «Проти облуди червоної Москви» вказано, що «московські агенти поза межами СРСР намагаються тепер затягнути ширші українські демократичні кола до одного демократичного фронту. Є це черговий відступ червоної Москви, звернений на розбиття українського фронту. Бо якщо в Москва дійсно думала про демократію, дійсно бажала бачити демократичний фронт, то вона створила б такий фронт спершу в Україні, даючи амністію українським політичним в'язням і дозволяючи на поворот в Україну всім тим українським

⁶³¹ Там само.

⁶³² Там само.

⁶³³ Там само.

діячам, що домагалися від Москви привернення Україні політичних, культурних та національних прав»⁶³⁴.

Учасники підсумкових річних нарад (1937 р.) відзначали, що на Наддніпрянщині «заразом йде тяж наступ» на українську культуру, зокрема на українську мову й навіть на саму українську назву. «Ми є свідками як шириться національне відступництво, як корчиться український земельний стан посідання, а змагається чуженецький. Ми також є свідками як вороги нищать безпощадно навіть і тих з українського народу, що пішли їм на службу»⁶³⁵, – йдеться у резолюціях Об'єднання.

Надалі, члени Об'єднання, за словами Л. Мишуги, «не займали ніякого становища супроти політики т.з.в. «українського» уряду в Україні під Совєтами з тої простої причини, що там такого уряду нема: є тільки надані Москвою урядовці, які виконують сліпо диктат Москви, і тому всі наші протести завертали ми на властиву адресу, себто в сторону червоної Москви»⁶³⁶.

Щодо українських земель у складі Другої Речі Посполитої, члени Об'єднання наголошували, що у 1937 р. уперше за п'ятнадцять років існування організації не проводили жодної «протестаційної акції про польського окупанта»⁶³⁷, зважаючи на угодову політику національно-державницьких партій Західної України. Проте уже 4 червня 1938 р. у Нью-Йорку відбулося масове «протестаційне віче, звернене проти українських окупантів, головно проти Польщі, за припинення у Львові діяльності Союзу Українок і закриття українських часописів «Жінка» й «Українка» та багато інших насильств, звернених проти українського народу»⁶³⁸. Від імені Об'єднання українських організацій Америки виступила О. Гамкало, яка «переповіла знущення ворогів, закликала не лише до протестів, але також до діл»⁶³⁹.

⁶³⁴ Там само; Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 372, арк. 9.

⁶³⁵ Там само.

⁶³⁶ Там само.

⁶³⁷ Черговий рік праці Об'єднання. *Свобода*. 1937. 28 грудня. С. 2.

⁶³⁸ Велике протипольське протестаційне віче в Нью Йорку. *Свобода*. 1938. 7 червня. С. 1.

⁶³⁹ Там само.

Із «довшою промовою» виступив секретар Об'єднання Л. Мишуга, який «на основі минулих історичних фактів доказав, що всяке братання з поляками не приносило ніколи українцям користи, а навпаки шкоду. Бо все, коли українці простягали полякам руку до згоди, зараз після того загострювалася польська політика супроти нас. Бо всяку спробу замирення поляки все вважали доказом нашої слабкості...»⁶⁴⁰.

У листопаді 1938 р. під впливом подій у Карпатській Україні, у великих містах США відбулися багатотисячні протестаційні віча, організовані, зокрема, Об'єднанням українських організацій в Америці, які відбувалися під гаслом «Проти Польщі і в справі допомоги Карпатській Україні»⁶⁴¹. На одному з таких, яке відбулося 19 листопада 1938 р. у Нью-Йорку, було прийнято резолюцію «Проти польського терору на українських землях», в якій відзначено те, що:

1. Польщі і Угорщині «не вдалося загарбати цілу Карпатську Україну, та що признано українському народові хоч на тім малім клаптику української землі право на самостійне життя»;

2. Національний принцип мусить бути застосований також до 12 мільйонів непольських народів у Другій Речі Посполитій, якщо «Польща не має стати тим вулканом, якого вибух спричинить загальне безладдя, революцію й війну в Європі»;

3. У селах Галичини «бушують карні військові експедиції, які вбивають невинних людей, нищать українські просвітні установи, кооперативи, в такий спосіб, як це робили подібні карні польські експедиції під час «пацифікації» та ін.⁶⁴².

«Супроти тих подій» українці вимагали: «Запротестувати перед великими державами, які є відповідальні за створення теперішньої Польщі проти кривавої пацифікації українців польськими військами та поліцією»; Домагатися права національного визначення для понад семи мільйонів українців, які не визнали і

⁶⁴⁰ Там само.

⁶⁴¹ Архів ЗУНР у Римі, ф. 1, оп. 27, спр. 361, арк. 102.

⁶⁴² Протест і резолюції проти польського терору на українських землях. *Свобода*. 1938. 25 листопада. С. 3.

ніколи не визнають права польщі «до пагування над українськими землями та населенням» тощо⁶⁴³.

Згодом, у резолюції Об'єднання українських організацій в Америці, яка була ухвалена на засіданні Виконавчого комітету 24 грудня 1938 р., констатовано що «українці в Америці ніколи не вірили, що можна дійти з Польщею до якої згоди, чи якогось розумного унормування польсько-українських відносин, бо ціла історія польсько-українських взаємин вказує, що Польща ніколи такого раціонального унормування собі не бажала»⁶⁴⁴.

Таким чином, пропагандистська діяльність Об'єднання українських організацій в Америці була спрямована на міжнародну аудиторію з метою привернення увагу до утисків українців у Другій Речі Посполитій, СРСР, зокрема шляхом публікації меморандумів та організації протестних акцій. Критика дій польської влади включала засудження дій Ради Амбасадорів (1923 р.), аграрної реформи, політики колонізації та обмеження національно-культурних прав українців на західноукраїнських землях. Організація масових протестів у США, зокрема у 1930 р., продемонструвала спроможність української діаспори мобілізувати значні ресурси для боротьби за права свого народу. Водночас критика геноциду на Наддніпрянщині у 1933 р. свідчить про розуміння трагічності становища українського народу під радянською владою.

⁶⁴³ Там само.

⁶⁴⁴ Резолюції Об'єднання українських організацій в Америці, які були ухвалені на річних нарадах Виконавчого комітету дня 24 грудня 1938 р. в Джерзи Ситі, Н. Дж. *Свобода*. 1938. 29 грудня. С. 2.

ВИСНОВКИ

1. Об'єднання українських організацій в Америці – одна з провідних українських організацій політичного та національно-культурного спрямування у США, діяльність якої упродовж міжвоєнного періоду XX ст. пов'язана з боротьбою за відновлення української державності й об'єднання української еміграції. В українській та зарубіжній історіографії діяльність політичної інституції відображена доволі обмежено. Незважаючи на значну активність організації у 20-х – 30-х рр. XX ст., науковий інтерес до цієї теми залишається й сьогодні мінімальним. Українські та іноземні історики доволі епізодично висвітлювали діяльність Об'єднання, а науково-публіцистична інформація часто включена у тематично ширший контекст українсько-американських відносин або імміграційної політики США. Комплексне дослідження особливостей створення та діяльності Об'єднання українських організацій в Америці неможливе без різнопланової джерельної бази. Для дисертаційної роботи визначальними стали декілька груп джерел: архівні документи, які зберігаються в українських та американських фондосховищах, а також опубліковані матеріали; мемуари провідних діячів Об'єднання українських організацій в Америці, сучасників подій; матеріали періодичної преси, яка виходила на американському континенті та українських землях. Серед документів, використаних у дисертації – меморандуми, петиції, листування, поточні документи організації, особисті записи лідерів Об'єднання, офіційні звіти тощо. Важливим джерелом інформації про історію, діяльність, особистості та культурно-політичне життя української діаспори стали ювілейні альманахи, підготовлені українськими організаціями у США. Застосовані у дисертації методи забезпечують валідність та надійність результатів, демонструють обізнаність у відповідній галузі знань.

2. Витоки Об'єднання українських організацій в Америці необхідно шукати на початку XX ст. Однак, у цей період більшість українських іммігрантів мали низький рівень національної свідомості і «політичної освіти»,

що гальмувало процеси консолідації української громади та її активну участь в культурно-освітніх і політичних ініціативах. Певні зрушення помітні напередодні Першої світової війни: емігранти з Галичини, які були політично свідомішими від наддніпрянців, почали все активніше брати участь у створенні культурно-просвітницьких осередків та політичних організацій. Визначальну роль у формуванні національної свідомості та консолідації українців у США відіграли Церкви та преса, особливо газета «Свобода». Події Української революції 1917–1921 рр., з одного боку, сприяли розбудові українських громадських, культурних та політичних організацій, з іншого – призвели до ідеологічної диференціації серед діаспори. Тільки після поразки національно-визвольних змагань на українських землях, провідні українські організації США (Український Народний Союз, «Провидіння», «Українська Народна Поміч», «Згода Брацтв», «Січова Організація», «Українська Ліга Американських Горожан», «Українська Ліга Американських Ветеранів») зуміли досягти консенсусу та об'єднатися (1922 р.) для «піддержування національного духу української еміграції та піднесення її жертовності, любові до рідного краю».

3. Організаційна структура Об'єднання українських організацій в Америці формувалася упродовж 1920-х років і набула усталеного вигляду після змін до Статуту, ухвалених на Конгресі 1927 р. Стратегічні напрями діяльності Об'єднання визначали: конгреси (обирали персональний склад керівних органів та ін.), річні збори (заслуховували звіти секретаря організації, голів комітетів та ін.), Головна управа (відповідала за щоденну роботу, реалізацію рішень конгресів та координацію діяльності організації та ін.), а також тимчасові та постійні комітети. Об'єднання функціонувало на ідейних засадах, без матеріальної винагороди керівних осіб, зосереджувалось на політичній, культурно-просвітній та благодійній роботі. Упродовж 1920-х – 1930-х рр. політична інституція прагнула подолати ідеологічне розшарування серед української діаспори в США, оскільки в українській суспільно-політичній думці домінували декілька політичних ідеологій – соціалістів, комуністів, монархістів («гетьманців») та націоналістів. Цей фактор значно ускладнював координацію

та об'єднання груп американських українців навколо ідеї відродження української державності.

4. Політична платформа Об'єднання українських організацій в Америці була сформована на початку 1920-х рр. за підсумками тривалих дискусій та консультацій провідних організацій, які увійшли до складу політичної інституції – Українського Народного Союзу, «Провидіння», «Української Народної Помочі», «Згоди Брацтв», «Січової Організації», «Української Ліги Американських Горожан», «Української Ліги Американських Ветеранів». В її основі ідея «об'єднання в одно... праці української іміграції в Злучених Державах на визволення українського народу з усіх займанщин...» та для «здобуття самостійної української держави на всій українській території, себто для всього українського народу». Організація дистанціювалася від релігійних проблематики з метою залучення до Об'єднання якомога ширшого кола української діаспори, незалежно від конфесійної приналежності. Зважаючи на переважну більшість галичан серед членів політичної інституції, Об'єднання звертало передусім увагу на політичні процеси на західноукраїнських землях – підтримувало національно-визвольний рух, еміграційний уряд Є. Петрушевича, утворення єдиного фронту державницьких партій для боротьби з польським владним режимом, засуджувало політику нормалізації УНДО, акцію «пацифікації», антиукраїнську національно-культурну політику Другої Речі Посполитої тощо. Об'єднання критикувало геноцид українського народу в Радянській Україні, репресії та терор проти українського населення Наддніпрянщини, підтримувало ухвалу Сейму Карпатської України, який проголосив незалежність краю напередодні Другої світової війни.

5. Різноманісна діяльність Об'єднання українських організацій Америки мала значний вплив на українську діаспору в США та Європи та вибудовувалася навколо благодійної допомоги «Рідному краю», культурно-просвітної праці серед української діаспори, пропаганди «українського питання» на міжнародній арені. Перший напрям, поряд із політичним, – один із визначальних. Упродовж досліджуваного періоду організація активно протистояла критиці,

демонструючи прозорість і ефективність у використанні коштів, спрямованих до «Рідного краю» (станом на 1940 р. було зібрано 357 000 дол. США). Значну увагу Об'єднання українських організацій в Америці приділяло культурно-просвітницькій роботі – громадська інституція публікувала книги англійською мовою, присвячені українському національно-культурному руху, «пацифікації», голодомору/геноциду 1932–1933 рр., намагалася сприяти українізації освітнього процесу у США, надавати підтримку національно-свідомій українській молоді. Водночас громадська інституція активно займалася організацією протестних маршів та політичних маніфестацій. Важливим етапом у її діяльності стала підтримка українців Карпатської України, яка виражалася в численних мітингах та вічах на всій території США.

6. Для реалізації статутних завдань, Об'єднання підтримувало відносини із відомими американськими політиками, лідерами українських громадсько-політичних організацій у США, Канаді, а також на європейському континенті. Керівництво політичної інституції акцентувало увагу на важливості збору добровільних пожертв як прояву підтримки визвольної боротьби українського народу. З цих причин, Об'єднання збирало значні кошти для підтримки культурно-просвітніх інституцій, таких як «Рідна школа», «Просвіта», «Пласт», студентських організацій (Центральний союз українського студентства (Прага)), політичних інституцій (екзильний уряд ЗУНР), державних інституцій (Сейм Карпатської України) тощо. У співпраці з Товариством українських інвалідів, «Соколом-Батьком», Народним Домом у Холмі, започатковано створення спеціальних фондів, наприклад, для будівництва Українського народного дому (Холм), викупу площі «Сокола-Батька» у Львові, будівництва Будинку інвалідів у Львові. Значні кошти Об'єднання надсило також для потреб «голодного села», політичних в'язнів, «хворих стрільців в Юзефові» тощо.

Отже, Об'єднання українських організацій в Америці на конкретних прикладах довело ефективність своєї діяльності, яка полягала в (а) організації мітингів, маршів протесту та інших акцій з метою привернення уваги

міжнародної спільноти до проблем українського націотворення, (б) поширенні української культури, мови шляхом заснування українських класів у школах США, виданні підручників, організації культурних заходів, фестивалів, концертних програм та літературних вечорів, (в) благодійній діяльності для підтримки українців, які потерпали від голоду, війни та інших лих, допомоги біженцям та іммігрантам з метою їх найшвидшої інтеграції до американського суспільства, підтримки культурно-просвітницьких установ, окремих національно-культурних проєктів.

СПИСОК ВИОКРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ

Архів Західноукраїнської Народної Республіки у Римі

Ф. 1. ЗУНР. Документи, матеріали. 1918–1923.

Оп. 20.

1. Спр. 17. Документи Комітету західноукраїнської політичної еміграції у Відні: пропам'ятні записки щодо нападок польської сторони на українське населення; листування з греко-католицьким єпископом Діонісієм Няраді (Югославія) про матеріальну допомогу для української еміграції; ноти до Ліги Націй, а також інших організацій у справі матеріальної допомоги та повернення політичних емігрантів на їхню батьківщину; клопотання до Святого Отця про повернення політичних емігрантів на їхню батьківщину (26.02.1924); до Ліги Націй про захист прав української політичної еміграції (06.08.1924); документи про заснування Центрального комітету західноукраїнської еміграції; звіт головного командування УГА в Чехо-Словаччині про стан військової еміграції в Чехо-Словаччині (01.11.1923) тощо, 205 арк.

Оп. 27.

2. Спр. 130. Обмін нотами між урядом ЗУНР для справ закордонних та представниками ЗУНР в Америці Лонгіном Цегельським та Лукою Мишугою про справу національної позики уряду ЗУНР в Америці, 25 арк.
3. Спр. 131. Документи (листування, відозви, звіти тощо) стосовно національної позики уряду ЗУНР, 524 арк.
4. Спр. 132. Документи під оригінальним заголовком “Америка – рахунки Березовського”, містить рахунки, накладні до рахунків та листування, 28 арк.
5. Спр. 134. Документи про повноваження Лонгіна Цегельського та Ф. А. Боєра (Монреаль, Канада) стосовно здійснення “Національної позики” в Канаді, а також про концесії (заснування банків, будівництва залізниць у

Східній Галичині, здобуття права на ведення розвідувальних робіт на території нафтових родовищ Східної Галичини) з боку уряду ЗУНР, спроби Ф. А. Боєра у справі визнання державно-правової самостійності ЗУНР, 198 арк.

6. Спр. 135. Документи справи про дисциплінарне провадження проти представника уряду ЗУНР в Америці Лонгіна Цегельського, включно з переліком документів справи з №1 по №153, 1116 арк.
7. Спр. 322. Документи (відозва, листування, пресові повідомлення тощо) Ліги американських громадян українського походження (Теодор Грицей), 38 арк.
8. Спр. 361. Листування уряду ЗУНР для справ закордонних з відділами та службами ЗУНР, представництвами ЗУНР в Канаді, Хорватії, Чехословаччині, Німеччині, Посольством ЗУНР у Відні, Об'єднанням українських організацій у США у східногалицькому питанні, зокрема, про рішення Конференції Амбасадорів від 14.03.1923 р. на користь Польщі та ін. з №19 по №247, 116 арк.
9. Спр. 369. Відозва президента Української Національної Ради Східної Галичини Є. Петрушевича до українського народу Галичини у зв'язку з рішенням Конференції Амбасадорів у Парижі від 14.03.1923 р. на користь Польщі (березень 1923 р.), 6 арк.
10. Спр. 372. Листування з правлінням Об'єднання українських організацій в Америці (м. Філадельфія): резолюції «З'їзду мужів довір'я» та виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці від 12.04.1923 р., обговорення наступних кроків, направлених на висвітлення східногалицького питання на міжнародному рівні, зокрема, у зв'язку з ліквідацією дипломатичних представництв і місій ЗУНР тощо, 21 арк.
11. Спр. 382. Обмін нотами між Уповноваженим уряду ЗУНР для справ закордонних у Відні К. Левицьким та представництвом ЗУНР у Нью-Йорку (Василь Загаєвич), 15 арк.

- 12.Спр. 391. Різномірне листування: протест українського академічного товариства «Січ» у Граці проти рішення Конференції Амбасадорів на користь Польщі; листування з професором Грацького університету Рафаелем Кайндлем щодо його праці про українсько-польські відносини; документи у справі Льонгіна Цегельського тощо, 52 арк.

**Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки
(ЦДАГО України)**

Ф. 269. Колекція документів «Український музей в Празі». 1925–1948.

Оп. 1.

- 13.Спр. 58. Листування Президента Української національної ради і Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича з керівництвом УНР, членами Уряду і дипломатичними представниками ЗУНР за кордоном, командуванням Української Галицької Армії (УГА), українською еміграцією в США і Канаді, урядами країн Антанти, Лігою Націй, іншими міжнародними організаціями стосовно захисту суверенітету ЗУНР, її міжнародного визнання, боротьби з польською окупацією, організації роботи Уряду ЗУНР, становища УГА та підписання угоди з армією ген. А.Денікіна, з фінансових та інших питань діяльності (є документи англійською, французькою, німецькою мовами), 120 арк.
- 14.Спр. 98. Листи Представника ЗУНР в Канаді І. Боберського до українських громад в Канаді і США, до громадських організацій та політичних діячів Західної України стосовно життя української еміграції у Північній Америці, стану січового руху, надання допомоги Уряду ЗУНР в боротьбі з польською окупацією та з інших питань (маш. і рукописні копії), 224 арк.
- 15.Спр. 99. Листи Представника ЗУНР в Канаді І. Боберського до українських громад в Канаді і США, до громадських організацій та політичних діячів Західної України стосовно життя української еміграції у Північній Америці, стану січового руху, надання допомоги Уряду ЗУНР в боротьбі з польською окупацією та з інших питань (маш. і рукописні копії), 125 арк.

- 16.Спр. 100. Листи Представника ЗУНР в Канаді І. Боберського до українських громад в Канаді і США, до громадських організацій та політичних діячів Західної України стосовно життя української еміграції у Північній Америці, стану січового руху, наданню допомоги Уряду ЗУНР в боротьбі з польською окупацією та з інших питань (маш. і рукописні копії), 117 арк.
- 17.Спр. 101. Листи Представника ЗУНР в Канаді І. Боберського до українських громад в Канаді і США, до громадських організацій та політичних діячів Західної України стосовно життя української еміграції у Північній Америці, стану січового руху, наданню допомоги Уряду ЗУНР в боротьбі з польською окупацією та з інших питань (маш. і рукописні копії), 225 арк.
- 18.Спр. 102. Листи Представника ЗУНР в Канаді І. Боберського до українських громад в Канаді і США, до громадських організацій та політичних діячів Західної України стосовно життя української еміграції у Північній Америці, стану січового руху, наданню допомоги Уряду ЗУНР в боротьбі з польською окупацією та з інших питань (маш. і рукописні копії), 180 арк.
- 19.Спр. 107. Меморандум діяча січових організацій в США і Канаді В. Босого до Гетьманської управи в Берліні, до Головної січової централі в Чикаго, до Східної Галичини стосовно своєї діяльності в 1914–1924 рр. (маш. прим.), 53 арк.
- 20.Спр. 132. Листування Головної команди частин УГА в ЧСР з Президентом Української національної ради Східної Галичини, Військовим відділом Диктатора ЗУНР, Військовим відпоручником ЗУНР в Празі про діяльність та побут в Українському військовому таборі в Йозефові та Українському робітничому таборі в Ліберцях, стан дисципліни та виховної роботи, про ліквідацію зазначених таборів та вирішення долі їх особового складу (у справі є проект організації Головної команди УГА в ЧСР, звернення

управи «Самопомочі» УГА «До всіх дорогих братів і сестер в Сполучених Державах Америки і Канаді»), 222 арк.

- 21.Спр. 162. Звернення, заяви, оголошення, афіші Товариства Січ ім. Б. Хмельницького в Нью-Йорку, політичного Товариства Українська Рада в Нью-Йорку, Українського товариства «Просвіта» у Буенос-Айресі, інших українських громадсько-політичних і професійних організацій і об'єднань в США і Канаді, 113 арк.
- 22.Спр. 203. Листування Управи ГУНМ з Українською академічною громадою в Празі, ЦЕСУС, Українським військовим табором в Йозефові, українськими студентськими організаціями за кордоном і в Західній Україні, своїми філіями в ЧСР і Австрії з організаційних та інших питань діяльності, про видання журналу «Національна думка», участь у спільних громадсько-політичних заходах і святочних академіях, збирання коштів для допомоги населенню на ЗУЗ, українським військовим інвалідам, про створення Українського національно-політичного об'єднання за кордоном, 295 арк.
- 23.Спр. 224. Листування Управи Товариства Січ ім. Б. Хмельницького зі своїми осередками, іншими січовими та емігрантськими об'єднаннями українців у Північній Америці, громадсько-політичними організаціями Західної України з організаційних, фінансових та інших питань діяльності. Меморандум в справі Східної Галичини (англійською мовою), 182 арк.
- 24.Спр. 225. Листи члена Начальної команди УВО В. Целевича, керівництва Західно-Української народної революційної організації (ЗУНРО) до Управи Товариства Січ ім. Б.Хмельницького про стан визвольної боротьби з поляками в Західній Україні, про надання матеріальної допомоги цій боротьбі, про створення в США «революційних гуртків» ЗУНРО та з інших питань. Інструкції у справі розбудови ЗУНРО в Америці, 23 арк.
- 25.Спр. 239. Заяви, гарантійні листи та інші документи на отримання грошової допомоги для працевлаштування українських емігрантів в США та країнах Європи, 136 арк.

- 26.Спр. 551. Листування ЦЕСУС з Товариством української молоді у Нью-Йорку, українськими студентськими організаціями про надання матеріальної допомоги (аплікації) студентам-українцям, що навчаються за кордоном і в Західній Україні; списки студентів-українців (аплікантів) на отримання допомоги, 41 арк.
- 27.Спр. 595. Листування ЦЕСУС з Товариством української молоді в Нью-Йорку, Об'єднанням українських організацій в Америці (Філадельфія) з організаційних, фінансових та інших питань студентського життя (у справі є інформація про діяльність і фінансовий звіт Товариства української молоді), 40 арк.
- 28.Спр. 602. Заяви, посвідчення членів ЦЕСУС на отримання грошової допомоги з США, пожертвування коштів на матеріальне забезпечення і утримання українського університету і політехніки у Львові та ін., 192 арк.

**Центральний державний історичний архів України у м. Львові
(ЦДІАЛ України)**

Ф. 344. Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), м. Львів. 1925–1939.

Оп. 1.

- 29.Спр. 9. Звернення до Об'єднання українських організацій в Америці та українців США і Канади з проханням надати політичну і матеріальну допомогу, 1931–1932, 16 арк.
- 30.Спр. 19. Звернення до населення Західної України про політичну і матеріальну підтримку українців Закарпаття у боротьбі за самовизначення, 1938, 6 арк.
- 31.Спр. 41. Резолюція Народного комітету УНДО про політичне становище в світі за 1934 р., 3 арк.
- 32.Спр. 74. Статті Горбачевського А. та невстановлених авторів про пацифікацію, 1930 р., 45 арк.

33.Спр. 553. Інтерпеляції, скарги, донесення та інші документи про пацифікацію і обмеження в правах українське населення, 1926–1937 рр. 73 арк.

Ф. 359. Назарук Осип, адвокат, журналіст, публіцист, письменник, громадський і політичний діяч. 1883–1940.

Оп. 1.

34.Спр. 40. Записна книжка (протоколи засідань редакційної колегії «Нова зоря», з правом використання цих записок тільки після смерті автора), 43 арк.

35.Спр. 41. Записна книжка (записи автора про політичні справи), 117 арк.

Ф. 392. Українська парламентська репрезентація в польському сеймі і сенаті, м. Варшава. 1903–1938.

Оп. 1.

36.Спр. 14. Документи про суспільно-політичне та економічне становище українців, білорусів та інших національностей та національно-визвольний рух на землях Західної України і Західної Білорусі. Листування, інтерпеляції, скарги, 1922–1931 рр., 127 арк.

II

ОПУБЛІКОВАНІ ДОКУМЕНТИ

Документи (ухвали, резолюції, звіти, протоколи)

Об'єднання українських організацій в Америці

37.3 Об'єднання (Комунікат, Ч. 15). *Америка*. 1925. 2 жовтня. С. 3.

38.Звіт предсідника Омеляна Ревюка, зложений на Восьмим Конгресі Об'єднання Українських Організацій в Америці в Нью Йорку дня 2 грудня 1939 р.). *Свобода*. 1939. 11 грудня. С. 4.

39.Касовий звіт Об'єднання (за грудень 1935). *Свобода*. 1936. 13 січня. С. 2.

40.Касовий звіт Об'єднання (за листопад 1936). *Свобода*. 1936. 9 грудня. С. 2.

- 41.Касовий звіт Об'єднання (за місяць квітень, 1927). *Америка*. 1927. 10 мая. С. 2.
- 42.Касовий звіт Об'єднання (за місяць липень, 1925). *Америка*. 1925. 8 серпня. С. 2.
- 43.Касовий звіт Об'єднання (за місяць листопад, 1925). *Америка*. 1925. 10 грудня. С. 2.
- 44.Касовий звіт Об'єднання (за місяць лютий, 1926). *Америка*. 1926. 1 марта. С. 2.
- 45.Касовий звіт Об'єднання (за місяць май, 1926). *Америка*. 1926. 15 червня. С. 2.
- 46.Комунікат з місячного засідання Управи, дня 2 липня 1925. *Америка*. 1925. 11 липня. С. 3.
- 47.Комунікат Об'єднання (лютий 1931). *Свобода*. 1931. 19 лютого. С. 4.
- 48.Меморіал до президента Вільсона про польські розбої на галицькій Україні. *Свобода*. 12 липня. С. 2.
- 49.Протокол з річних зборів Виконавчого Комітету «Об'єднання українських організацій в Америці», які відбулися 26 жовтня 1932 р. *Свобода*. 1933. 21 січня. С. 4.
- 50.Протокол з річного засідання Викон. Комітету Об'єднання. *Америка*. 1925. 3 листопада. С. 2.
- 51.Протокол з річного засідання Викон. Комітету Об'єднання. Звіт секретаря д-ра Л. Мишуги. *Америка*. 1925. 5 листопада. С. 2.
- 52.Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 4 лютого. С. 4.
- 53.Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 6 лютого. С. 4.
- 54.Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 7 лютого. С. 4.
- 55.Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1931. 9 лютого. С. 4.

- 56.Протокол П'ятого Конгресу Об'єднання українських організацій Америки. *Свобода*. 1931. 11 лютого. С. 4.
- 57.Протокол Річного засідання Виконавчого комітету Об'єднання українських організацій в Америці. *Свобода*. 1932. 1 березня. С. 4.
- 58.Резолюції «Об'єднання українських організацій в Америці» (Прийняті на річних нарадах Виконавчого Комітету «Об'єднання», які відбулися в Джерзі Ситі, 18 грудня 1937 р.). *Свобода*. 1937. 22 грудня. С. 4.
- 59.Резолюції Виконавчого Комітету Об'єднання українських організацій, ухвалені на річному засіданні в Джерзі Ситі 26 жовтня 1935 р. *Свобода*. 1935. 2 листопада. С. 4.
- 60.Резолюції Виконавчого Комітету Об'єднання українських організацій, ухвалені на річному засіданні в Джерзі Ситі 26 жовтня 1935 р. *Свобода*. 1935. 2 листопада. С. 4.
- 61.Резолюції Седмого Конгресу Об'єднання. *Свобода*. 1936. 24 грудня. С. 4.
- 62.Резолюції Четвертого конгресу Об'єднання. *Свобода*. 1927. 29 жовтня. С. 4.
- 63.Фінансовий звіт за рік 1927. *Свобода*. 1927. 2 листопада. С. 4.
- 64.Фінансовий звіт Об'єднання (предложений сесому конгресу). *Свобода*. 1937. 15 січня. С. 3.

Збірники документів

- 65.Вячеслав Липинський. Архів. Т. 7: Листи Осипа Назарука до Вячеслава Липинського. Філадельфія, 1976. 530 с.
- 66.Матеріали до історії літератури і громадської думки. Листування з американських архівів 1857–1933. Редактори Богдан Струмінський і Марта Скорупська у співпраці з Едвардом Касинцем і Наталею Лівицькою-Холодною. Вступні статті: Марк Раєв і Марта Скорупська. Нью-Йорк: УВАН у США, 1992. 814 с.
- 67.Памятна книжка 10-ліття Лемко-Союза [1929–1939] в Соєд. Штатах и Канаді и Открытия Карпаторусского Американского Центра мая 28, 1939. [Yonkers, N.Y.], 1939. 56 с. : фото, карта.

68. Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу / зредагував Д-р Лука Мишуга. Джерзі Ситі. Нью Джерзі : накладом Укр. Народного Союзу, 1937. XV, [1], 752 с. : іл.
69. Пропамятна книга три ювілеї 1921–1966. Українська православна парафія св. Володимира м. Лос Анжелес. Каліфорнія: Друкарня «Українських вістей», Новий Ульям, 1966. 240 с.
70. Українська політична еміграція 1919–1945: Документи і матеріали / Кол. упоряд.: В.С. Лозицький (керівник), О.В. Бажан, С.І. Власенко, А.В. Кентій. К.: Парламентське вид-во, 2008. С. 73–76.
71. Цурковський А. Двадцятьп'ятьліття Провидіння. Ювілейний альманах Провидіння, стоваришення українців католиків в Америці, 1914–1939: 3 календарем на 1939 рік. Philadelphia, Pa., [1939]. С. 40–64.
72. Ювілейний Альманах Української Греко-Католицької Церкви у Злучених Державах з нагоди п'ядесятьліття її існування, 1884–1934. Філадельфія : видання Ювілейного Комітету Укр. Греко-Католицької Церкви у Злучених Державах. Заходом о. Володимира Лотовича, секретаря Комітету, 1934. 139 с.
73. Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953). Джер-Сіті, 1953. 520 с.
74. Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. 560 с.

III

МЕМУАРНА ЛІТЕРАТУРА

75. Галич В. Розміщення української іміграції в Злучених Державах. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу*. Джерзі Ситі. Нью Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. С. 451–456.
76. Драган А. «Свобода» в минулому і сучасному. *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953)*. Джер-Сіті, 1953. С. 33–49.

- 77.Кедрин І. Життя – події – люди: спомини і коментарі / Іван Кедрин. – Нью-Йорк: Видавнича кооператива «Червона Калина», 1976. – 724 с.
- 78.Кедрин І. УНС і громада. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 92–95.
- 79.Куропась С. Спогади з України й 60 років в Америці. Нью Йорк; Париж; Чикаго. 1988. 215 с.
- 80.Лисогір Й. Зорганізувались, щоб служити. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 22–28.
- 81.Макух І. На народній службі / І. Макух. – Детройт, 1972. – 512 с.
- 82.Мишуга Л. Шістдесятиліття «Свободи». *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953).* Джер-Сіті, 1953. С. 6–8.
- 83.Мишуга Л. Як формувався світогляд українського імігранта в Америці. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу.* Джерзі Ситі. Нью Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. С. 6–176.
- 84.Падох Я. УНС у невинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 63–67.
- 85.Рев'юк О. Розбій політичного світогляду українського емігранта. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу.* Джерзі Ситі. Нью Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. С. 300–323.
- 86.Слободян Р. Очима піонера. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 43–49.
- 87.Україна воскресла в Америці. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 15–21.
- 88.Ясінчук Л. Старокраєвим оком на українську імміграцію в Америці. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського*

Народного Союзу. Джерзі Ситі. Нью-Джерзі: накладом Укр. Народного Союзу, 1937. С. 365–379.

IV

СТАТТІ В ПЕРІОДИЧНІЙ ПРЕСІ

89. А як се назвати? *Америка*. 1926. 13 липня. С. 2.
90. Америка і Рідна школа. *Америка*. 1929. 11 мая. С. 2.
91. Американська Україна. *Діло*. 1937. 23 квітня. С. 2.
92. Американське Об'єднання. *Діло*. 1933. 26 листопада. С. 1.
93. Американські українці і вибори в старому краю. *Америка*. 1927. 20 грудня. С. 2.
94. Американські українці пострадали від повені. *Нове село*. 1936. 3 квітня. С. 4.
95. Без змін у засаді. 1935. *Свобода*. 4 листопада. С. 4.
96. Боротьба за Львів. *Свобода*. 1919. 22 березня. С. 2.
97. В «Союзі» сила. *Свобода*. 1894. 16 березня. С. 1.
98. В Америці помер о. Вол. Сполітакевич. *Наш прапор*. 1933. 22 січня. С. 1.
99. В організації сила! II Конгрес української молоді в Америці. *Наш прапор*. 1934. 23 вересня. С. 8.
100. В справі Українського союму в Нью-Йорку. *Свобода*. 1915. 2 жовтня. С. 3.
101. Величава політична маніфестація чотирьох народів в Нью-Йорку. *Свобода*. 1919. 27 травня. С. 2.
102. Величавий Народний З'їзд. *Свобода*. 1919. 22 січня. С. 2.
103. Від слів до діла. *Діло*. 1933. 22 липня. С. 1.
104. Вісті з-за океану. *Наш прапор*. 1938. 17 серпня. С. 4.
105. Всячина. *Праця*. 1929. 5 травня. С. 5.
106. Гетьман України. *Свобода*. 1918. 11 травня. С. 2.
107. Головна Рада в Парижі признала галицьку Україну Польщі. *Свобода*. 1919. 24 липня. С. 1.
108. Головна управа «Провидіння». *Америка*. 1925. 28 марта. С. 2.

- 109.Голоси читачів. *Свобода*. 1927. 12 липня. С. 4.
- 110.Делегація У.Н. Комітету у Вашингтоні. *Свобода*. 1919. 2 серпня. С. 2.
- 111.До американських українців. *Свобода*. 1920. 1 березня. С. 2.
- 112.До американсько-українського громадянства. *Свобода*. 1939. 16 грудня. С. 1.
- 113.До дискусії над справою Всеукраїнського національного конгресу. *Діло*. 1933. 26 липня. С. 3.
- 114.До українського загалу в Америці (1922, 2 серпня). *Свобода*. 1922. 2 серпня. С. 4.
- 115.До українського загалу в Злучених Державах. *Свобода*. 1918. 25 липня. С. 2.
- 116.Доля інвалідів УГА. *Діло*. 1929. 4 квітня. С. 4.
- 117.Доляри до краю. *Америка*. 1927. 10 мая. С. 2.
- 118.Духовне обєднання. *Свобода*. 1927. 29 лютого. С. 4.
- 119.Духовне обєднання. *Свобода*. 1927. 29 лютого. С. 4.
- 120.Економічне обєднання. *Діло*. 1924. 30 липня. С. 3.
- 121.Жертви на оселю робітника пера. *Діло*. 1929. 13 жовтня. С. 5.
- 122.Жихоренко О. Українці в Америці. *Голос народа*. 1917. 18 июня. С. 2.
- 123.3 життя американських українців. *Правда*. 1937. 21 січня. С. 4.
- 124.3 неволі до волі. *Свобода*. 1930. 8 листопада. С. 4.
- 125.3 Обєднання. *Свобода*. 1926. 13 листопада. С. 4.
- 126.3 Обєднання (Комунікат). *Свобода*. 1925. 5 жовтня. С. 4.
- 127.3 Обєднання (Комунікат, ч. 17). *Свобода*. 1926. 2 квітня. С. 4.
- 128.3 Обєднання. *Свобода*. 1925. 12 грудня. С. 4.
- 129.3 Обєднання. *Свобода*. 1925. 8 липня. С. 4.
- 130.3 Обєднання. *Свобода*. 1926. 23 жовтня. С. 4.
- 131.3 Обєднання. *Свобода*. 1932. 12 жовтня. С. 4.
- 132.3 Обєднання. *Свобода*. 1937. 8 грудня. С. 5.
- 133.3 того боку океану. *Діло*. 1923. 6 грудня. С. 2.
- 134.За краще завтра українського народу. *Наш прапор*. 1934. 4 січня. С. 3.

- 135.За океаном. *Діло*. 1924. 2 жовтня. С. 2.
- 136.За океаном. *Діло*. 1924. 4 жовтня. С. 3.
- 137.За океаном. *Діло*. 1924. 9 жовтня. С. 1.
- 138.За океаном. *Діло*. 1925. 1 вересня. С. 3.
- 139.За океаном. *Діло*. 1925. 9 квітня. С. 1.
- 140.За океаном. *Діло*. 1927. 17 листопада. С. 2.
- 141.За океаном. *Діло*. 1927. 23 листопада. С. 2.
- 142.За океаном. *Діло*. 1927. 25 грудня. С. 1.
- 143.За океаном. *Діло*. 1927. 27 листопада. С. 2.
- 144.За океаном. *Діло*. 1927. 8 жовтня. С. 2.
- 145.За океаном. *Діло*. 1929. 29 жовтня. С. 1.
- 146.За океаном. *Діло*. 1939. 19 лютого. С. 1.
- 147.Зближається Конгрес Обєднання. *Свобода*. 1927. 10 жовтня. С. 4.
- 148.Збудуймо дім українських інвалідів. *Свобода*. 1927. 15 червня. С. 4.
- 149.Звіт предсідника Омеляна Ревюка, зложений на Восьмїм Конгресї Обєднання Українських Організацій в Америці в Нью Йорку дня 2 грудня 1939 р.). *Свобода*. 1939. 11 грудня. С. 4.
- 150.3-за океану. *Діло*. 1925. 2 жовтня. С. 1.
- 151.ІІ Конгрес української молодї в Америці. *Діло*. 1934. 19 вересня. С. 1.
- 152.Кольонізація як зарада безробіттю. *Свобода*. 1934. 22 січня. С. 4.
- 153.Конгрес національностей. *Діло*. 1930. 10 вересня. С. 1.
- 154.Конгрес Обєднання. *Свобода*. 1036. 17 грудня. С. 4.
- 155.Куди посилати? *Свобода*. 1927. 2 жовтня. С. 4.
- 156.Куди українцям дорога? *Свобода*. 1918. 2 листопада. С. 2.
- 157.Лїга чотирьох народів. *Свобода*. 1919. 10 червня. С. 2.
- 158.Майстренко Х. Еміграція в Америку з Київщини. *Рада (Київ)*. 1907. 9 листопада. С. 2.
- 159.Манїфестації – це тільки початок. *Свобода*. 1930. 20 листопада. С. 4.
- 160.Матеріяльне положення «Рідної школи». *Діло*. 1931. 20 травня. С. 4.

- 161.Мирова конференція радить над вожним положенням в Галичині.
Свобода. 1919. 22 березня. С. 1.
- 162.На віче! *Америка*. 1927. 20 жовтня. С. 2.
- 163.На нові шляхи з українською школою в Америці. *Свобода*. 1931. 4 грудня.
С. 4.
- 164.На поміч жертвам повені! *Америка*. 1927. 20 жовтня. С. 2.
- 165.Наша жертвність на Рідний край. *Свобода*. 1937. 15 січня. С. 2.
- 166.Наші чергові завдання. *Свобода*. 1929. 31 жовтня. С. 4.
- 167.Невдача попівсько-лакейського збіговиська. *Більшовик (Київ)*. 1924. 6
грудня. С. 1.
- 168.Новинки. *Рада (Львів)*. 1929. 14 квітня. С. 4.
- 169.Обєднання в справі сьогоднішньої коляди. *Свобода*. 1925. 31 грудня. С. 4.
- 170.Обєднання до Міжпарляментарної унії. *Свобода*. 1925. 5 жовтня. С. 4.
- 171.Обєднання в одинадцятому році свого існування. *Свобода*. 1932. 31
жовтня. С. 2.
- 172.Обєднання відкликується до амер. уряду в справі допомоги голодним
України. *Діло*. 1934. 15 листопада. С. 1.
- 173.Обєднання і старий край. Зі звіту секретаря Обєднання д-ра Л. Мишуги,
виголошеного на річнім засіданню Обєднання дня 24 жовтня б.р. *Свобода*.
1928. 3 листопада. С. 4.
- 174.Обєднання на службі рідному краєві. *Свобода*. 1937. 12 січня. С. 2.
- 175.Обєднання українських організацій в Америці. *Діло*. 1923. 10 травня. С. 1.
- 176.Обєднання» в одинадцятім році свого істнування. *Свобода*. 1932. 31
жовтня. С. 4.
- 177.Оборона Лемківщини. *Діло*. 1937. 22 серпня. С. 1.
- 178.Перед з'їздом. *Свобода*. 1922. 16 вересня. С. 2
- 179.Перед українським парламентом в Америці. *Свобода*. 1927. 2 листопада.
С. 4.
- 180.Перший день Національного конгресу. *Свобода*. 1922. 28 жовтня. С. 2.

- 181.Перші вісти з Галичини по проголошеню війни (на основі оповідання очевидця). *Свобода*. 1914. 20 серпня. С. 2.
- 182.Петроград – Тимчасовий уряд проголосив автономію України. *Свобода*. 1917. 9 червня. С. 1.
- 183.По Конгресі. *Свобода*. 1927. 29 жовтня. С. 4.
- 184.По річному зїзду У.Н. Комітету. *Свобода*. 1920. 20 січня. С. 2.
- 185.Побут української сенаторки п. Олени Кисілевської в Дітройт. *Америка*. 1929. 29 жовтня. С. 2.
- 186.Політична робота в краю й американські українці. *Діло*. 1931. 30 червня. С. 2.
- 187.Політичне положення на українських землях. *Свобода*. 1925. 27 жовтня. С. 4.
- 188.Поміч американських українців Рідній школі. *Діло*. 1935. 15 травня. С. 5.
- 189.Поспішім з вибором делегатів. *Свобода*. 1922. 5 жовтня. С. 2.
- 190.Потреби української школи в Америці в теперішню пору. *Свобода*. 1926. 18 червня. С. 4.
- 191.Привіт Українському Конгресу в Америці! *Свобода*. *Свобода*. 1922. 31 жовтня. С. 4.
- 192.Про сформування Українського Допомогового Комітету. *Свобода*. 1920. 24 травня. С. 2.
- 193.Промова д. Семена Ядловського. (1922, 1 листопада). *Свобода*. 1922. 1 листопада. С. 4.
- 194.Промова делегата галицького уряду д-ра Осипа Назарука. *Свобода*. 1922. 31 жовтня. С. 4.
- 195.Протест Обєднання проти жидівської колонізації України. *Америка*. 1925. 15 вересня. С. 2.
- 196.Протест проти польського наїзду на українські землі. *Свобода*. 1919. 24 лютого. С. 2.
- 197.Протестуймо. *Свобода*. 1919. 2 серпня. С. 2.

- 198.Проти ідеї «забездурно». Перший раз в історії наших партій. *Америка*. 1926. 15 червня. С. 2.
- 199.Проч з польським панованєм на українських землях. *Свобода*. 1917. 4 січня. С. 2.
- 200.Рахункова акція. *Діло*. 1927. 8 жовтня. С. 2.
- 201.Резолюції загального з'їзду Рідної школи. *Діло*. 1935. 29 грудня. С. 5.
- 202.Резолюція Конгресу про голод на Україні. *Діло*. 1934. 18 червня. С. 1.
- 203.Рідний край і Обєднання. *Свобода*. 1929. 29 жовтня. С. 4.
- 204.Річні збори Обєднання. *Свобода*. 1938. 28 грудня. С. 1.
- 205.Рятуймо Україну від голодової смерті! *Діло*. 1933. 4 жовтня. С. 1.
- 206.Семий Конгрес Обєднання. *Діло*. 1937. 5 січня. С. 5.
- 207.Скликуйте віча! *Свобода*. 1914. 20 серпня.
- 208.Сликаннє Загально-Українського національного конгресу в Злучених державах. *Свобода*. 1922. 30 серпня. С. 3.
- 209.Смерть видатного американського діяча. *Діло*. 1929. 27 серпня. С. 4.
- 210.Совершилася. *Свобода*. 1894. С. 1.
- 211.Спільними силами всіх! *Діло*. 1934. 8 вересня. С. 6.
- 212.Спільними силами. *Свобода*. 1937. 2 лютого. С. 2.
- 213.Сполечені Держави Американські: Друга організація українських американців. *Рада (Київ)*. 1912. 27 січня. С. 2.
- 214.Справа Східної Галичини. *Діло*. 1923. 14 квітня. С. 1.
- 215.Студентські справи. *Діло*. 1924. 22 січня. С. 4.
- 216.Сучасний стан Рідної школи в Америці. *Свобода*. 1934. 12 січня. С. 4.
- 217.Три роки діяльності Обєднання. *Свобода*. 1933. 1 грудня. С. 2.
- 218.Україні за океаном. *Наш прапор*. 1938. 17 січня. С. 4.
- 219.Українська Народна Рада. *Свобода*. 1914. 20 серпня. С. 1.
- 220.Українська Центральна Рада в Києві скликала конгрес усіх народів в Росії, що б переорганізувати Росію на федеральну республіку. *Свобода*. 1917. 16 серпня. С. 2.
- 221.Українське жіноцтво в Америці. *Діло*. 1934. 14 червня. С. 4.

- 222.Українське шкільництво в Америці. *Свобода*. 1926. 14 листопада. С. 4.
- 223.Український день протесту у Злучених Державах. *Свобода*. 1919. 30 грудня. С. 2.
- 224.Український Народний Комітет вислав таку телеграму до Ліги Націй. *Свобода*. 1920. 24 квітня. С. 2.
- 225.Українські громадяне! *Америка*. 1925. 8 серпня. С. 2.
- 226.Українські організації вітають український кабінет Закарпатської України. *Свобода*. 1938. 29 жовтня. С. 1.
- 227.Українські повиняни в Америці. *Діло*. 1936. 23 квітня. С. 1.
- 228.Українсько – білорусько – литовський союз в Америці. *Америка*. 1925. 28 марта. С. 2.
- 229.Українці в Америці. *Діло*. 1926. 27 липня. С. 2.
- 230.Українці в Америці: Американське москвофільство. *Рада (Київ)*. 1914. 29 червня. С. 1.
- 231.Українці в Америці: Українське віче. *Рада (Київ)*. 1908. 10 квітня. С. 2.
- 232.Українці в З'єдинених державах. З розмови з ред. В.Б. Лотоцьким. *Діло*. 1936. 3 серпня. С. 1.
- 233.Уряд заборонив другий український військовий конгрес. *Свобода*. 1917. 26 червня. С. 1.
- 234.Успіх Українського Національного Конгресу. *Свобода*. 1924. 1 листопада. С. 4.
- 235.«Хто і що може обєднати український нарід?». *Діло*. 1937. 17 квітня. С. 2.
- 236.Черговий рік праці Обєднання. *Свобода*. 1937. 28 грудня. С. 2.
- 237.Четвертий Конгрес Обєднання. *Свобода*. 1927. С. 4.
- 238.Чи ми народ руський чи український. З приводу пресової полеміки, розпочатої д-ром Л. Мишугою під фірмою Обюднання дня 1 липня 1926 проти нашого єпископа у Злучених Державах Північної Америки. *Америка*. 1926. 10 липня. С. 2.
- 239.Шестий Конгрес «Обєднання». *Свобода*. 1933. 17 жовтня. С. 4.
- 240.Що діється на рідній землі. *Свобода*. 1931. 14 листопада. С. 4.

241. Як і чим допомогти відродженню державної України? *Свобода*. 1939. 4 січня. С. 4.
242. Який буде кінець війни? *Свобода*. 1914. 18 серпня. С. 1.
243. 25 літ неволі Галицької України. *Свобода*. 1919. 25 листопада. С. 1.
244. 3 0500 дол. переслало Об'єднання телеграфічно як дар американських українців для потерпілих від повені. *Свобода*. 1927. 3 листопада. С. 1.
245. VI Конгрес Об'єднання. *Діло*. 1933. 22 листопада. С. 2.
246. VI-ий Конгрес Об'єднання українських організацій в Злучених Державах. *Наш прапор*. 1933. 26 листопада. С. 2.
247. President Woodrow Wilson, Washington, D. C. *Свобода*. 1918. 15 січня. С. 2.

V

НАУКОВА, НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА ЛІТЕРАТУРА

248. Аблицов В. Галактика «Україна». Українська діаспора: видатні постаті. К.: КИТ, 2007. 436 с.
249. Андрійчук А. Українська діаспорна преса в США. *Scripta manent: молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики: збірник наукових праць*. Луцьк, 2016. Вип. 3. С. 136–137.
250. Андрухович К. З життя русинів в Америці. Коломия, 1904. 60 с.
251. Атаманенко А. Україна і закордонне українство. *Наукові записки (Національного університету «Острозька академія»). Історичні науки*. 2013. Вип. 21. С. 8–16.
252. Баран С. Українська еміграція між двома світовими війнами. *Енциклопедія Українознавства. Загальна частина*. К., 1995. Т. 2. С. 570–593.
253. Бачинський Ю. Українська еміграція. Т. 1. Українська еміграція у З'єднаних Державах Америки. Львів, 1914. 488 с.
254. Бевз Т. Соборницько-державницькі стремління української еміграції. *Мандрівець*. Тернопіль, 2012. Вип. 5. С. 27–32.

255. Бевз Т. Сучасна українська діаспора: проблеми і перспективи. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bevz_suchasna.pdf
256. Біловус І. Презентація Українського Конгресового Комітету Америки в інформаційному просторі української діаспори США. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21446/1/317-320.pdf>
257. Богуславський О. Завдання державницької пропаганди і контрпропаганди в публікаціях української еміграції в країнах Європи (1920–1930 рр.). *Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки*. 2007. Вип. 1. С. 61–73.
258. Богуславський О. Критика і полеміка довкола української консервативної ідеї у пресі української еміграції в Європі 20–30-х р. ХХ ст. *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*. Львів, 2009. Вип. 1 (17). С. 69–86.
259. Васюта І. Політична історія Західної України (1918 – 1939). Львів, 2006. 312 с.
260. Вегеш М., Король І. Організації української діаспори США і Канади та Карпатська Україна. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspuilib/bitstream/lib/32112/1/>
261. Віднянський С., Петрище П. Політична діяльність закарпатської еміграції в США наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. та її вплив на долю рідного краю. *Українська діаспора*. 1993. Ч. 4.
262. Галичин Д. «Свобода» і У.Н.С. *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953)*. Джер-Сіті, 1953. С. 9–12.
263. Гетьман-П'ятковська І. Українська діаспора в країнах Америки. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2018/08/16>
264. Гетьман-П'ятковська. Українська діаспора у Лос-Анджелесі. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2017/01/%D0%93%D0%B5%D1%82%D1%8C%D0%BC%D0%B0%D0%BD->

%D0%9F%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%86..pdf

265. Гриценко О. Діаспорна преса. Чуття родоводу [Українська преса в США і Канаді]. *Віче*. 1995. Вип. 6. С. 12–15.
266. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; за науковою ред. В. П. Беха ; редкол. : В. П. Бех (голова), Г. О. Нестеренко (заст. голови) [та ін.]. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 680 с. С. 11.
267. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії / Т. Гунчак. – Київ: Либідь, 1993. – 288 с.
268. Гуцал П. Українська еміграція Канади і США та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1914–1923): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2005. 20 с.
269. Герус О. Україна в опінії американського уряду 1919–1927 років. *Український історик*. 1974. Чис. 1/3. С. 207–211.
270. Давидюк Р. Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства: монографія. Львів; Рівне: Дятлик М., 2016. 704 с.
271. Драган А. «Свобода» в минулому і сучасному. *Ювілейний альманах «Свободи» (1893–1953)*. Джер-Сіті, 1953. С. 33–49.
272. Дробот І. Зовнішньо-політична орієнтація української еміграції 1920 – 1930 рр. *Україна дипломатична*. 2002. Вип. 2. С. 281–305.
273. Душник В. Д-р Лука Мишуга й українська визвольна справа в Америці. *Лука Мишуга. Збірник*. Джер-Сіті; Нью-Йорк, 1973. С. 139–164.
274. Дьолог О. Українська діаспора: історія формування та сучасність. *Українознавчий альманах*. Київ, 2013. Вип. 11. С. 30–33.
275. Еміграція як соціально-економічне і політичне явище. Історія української еміграції [уклад.: О. Зубалій та ін.; за ред. Б. Лановика]. Київ, 1992. С. 5–10.

276. Етнонаціональний розвиток в Україні та стан української етнічності в діаспорі: сутність, реалії конфліктності, проблеми і прогнози на порозі ХХІ ст.: Матеріали П'ятої міжнародної науково-практичної конференції. Ч. 1–2. Київ – Чернівці, 1997. 270 с.
277. Євтух В. Українські етнічні групи в США і Канаді: соціально-економічний аспект. К., 1980. 190 с.
278. З часів руїни на еміграції. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті, 1917. С. 64–69.
279. Заставний Ф. Українська діаспора. Львів: Світ, 1991. 160 с.
280. Заставний Ф. Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах. Львів: Світ, 1991. 120 с.
281. Зашкільняк Л. Україна-Польща в ХХ столітті: від конфліктів до порозуміння. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип.17. С. 13–18.
282. Золоті роковини: До 50річчя великої української національної революції та відновлення української державності. 1917–1967. *Календар-альманах українського народного союзу на 1967 рік*. Джерсі-Сіті, Нью-Йорк: Вид-во «Свобода», 1966. С. 18–22.
283. Зубалій О., Лановик Б., Траф'як М. Історія української діаспори. К., 1998. 320 с.
284. Зубик А. Міграція як чинник формування діаспор та етногеографічних процесів. *Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 15-16 грудня 2015 р.)*. Луцьк, 2015. С. 121–124.
285. Ісаїв В. Друге покоління емігрантів в американській дійсності. *Сучасність*. 1964. № 9. С. 5–7.
286. Ісаїв В. Українці в американському та канадському суспільствах. *Соціологічний збірник*. Джерзі Сіті, Н. Дж., 1976. С. 22–25.
287. Історія української еміграції: Навч. посібник. К.: Вища школа, 1997.

288. Історія української імміграції в Америці: збереження культурної спадщини / текст М. Куропась, пер. на укр. мову В. Павловський, вист. підгот. М. Шуст, Х. Певна. Нью-Йорк: Укр. музей, 1984. 99 с.
289. Камінський Є. Українці в США. *Політика і час*. 1991. № 12. С. 5–7.
290. Качараба С. До питання про еміграцію з Дрогобицького повіту наприкінці XIX – початку XX ст. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич, 2017. Вип. 3. С. 82–89.
291. Качараба С. Еміграція з західної України, 1919–1939. Л.: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2003. 415 с.
292. Качараба С., Рожик М. Українська еміграція. Еміграційний рух зі Східної Галичини та Північної Буковини у 1890–1914 рр. Львів, 1995. 121 с.
293. Кедрин І. Степан Куропась. *Свобода*. 1985. 1 жовтня. С. 3.
294. Кириленко О. Українці в Америці. Відень: Вид. Союзу Визволення України, 1916. 40 с.
295. Ковпак В. Підходи до оцінки комунікативної ефективності інформаційно-комунікаційної діяльності українців у діаспорі: теоретико-методологічний аспект. *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. 2015. Вип. 7/8. С. 13–21.
296. Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 360 с.
297. Корольов В. Українці в Америці. К.: Тов. “Просвіта” у Києві, 1909. 98 с.
298. Коротка історія України за останні три роки. *Календар УНСоюзу на 1920 рік*. Джерзі Ситі, 1920. С. 41.
299. Красівський О. Галичина у першій чверті XX ст. Проблеми польсько-українських стосунків. Львів, 2000. 416 с.
300. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії: Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. 204 с.

301. Кужель Л. Еміграційні календарі та альманахи 1930-х років із нагоди ювілеїв українських товариств. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2022/JRN/PDF/7.pdf>
302. Кузеля З. Наше минуле. *Календар УНСоюзу на 1920 рік*. Джерзі Ситі, 1920. С. 39
303. Кульчицький С. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.). Київ, 1999. [Україна крізь віки]. Т.11. 336 с.
304. Куропась М. Історія української іміграції в Америці. Збереження культурної спадщини. Нью-Йорк, 1984. 99 с.
305. Куропась М. Українсько-американська твердиня: перші сто років Українського Народного Союзу. Острог – Чикаго, 2004. 682 с.
306. Кучерепа М. Національна політика Польщі щодо українців напередодні Другої світової війни. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк, 2001. Вип. 11. С. 17–24.
307. Лемак В. «Відкидаємо спосіб обманювання всього світу...». Американські русини і проблема вирішення автономії Підкарпатської Русі 20 – 30-х років». *Карпатський край*. 1995. Вип. 9–12. С. 65–69.
308. Лендшел М. Участь американських українців у функціонуванні органів державної влади та політичних структур США (1945–1991 рр.). *Український історичний журнал*. 1998. № 4. С. 81–90.
309. Лендшел М. Досвід самоорганізації української етнічної групи у США. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/41748/1/>
310. Лисогір Й. Зорганізувались, щоб служити. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969*. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 22 – 23.
311. Лозинський А. До 80-річчя формування українського представництва у США. URL: <https://ucca.org/80years/>
312. Луцюк Л. Українські американці: коріння і стремління. *Свобода*. 1991. 4 травня. С. 16–18.

313. Макар Ю. Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Історичні науки*. Острог, 2007. Вип. 9. С. 9–19.
314. Макарчук С. Динаміка української еміграції із Західної України в 20–30-х рр. ХХ ст. *Українська еміграція: історія і сучасність: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 100-річчю еміграції українців до Канади*. Львів, 1992. С. 116–118.
315. Макарчук С. Міжнаціональні антагонізми в суспільстві Західної України в переддень вересня 1939 року. *1939 рік в історичній долі України і українців: матеріали міжнар. наук. конфер. (Львів, 23–24 вересня 1999 р.)*. Львів, 2001. С. 6–20.
316. Менджул М. Цивільно-правовий статус громадських організацій. Ужгород, 2010. 200 с. С. 30.
317. Нагірняк В. Степан Куропась. 85 літ його повноцінного життя. *Самостійна Україна*. 1985. Ч. 3 (416). С. 2.
318. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції, 1919–1939 : матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої [редкол.: О. Федорук та ін.; упоряд.: Л. Яковлєва та ін.]. Київ: Вид-во ім. О. Теліги, 1999. 272 с.
319. Настасівський М. Українська імміграція в Сполучених Державах. Нью-Йорк: Союз укр. робітничих організацій, 1934. 205 с.
320. Національна політична організація. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1918*. Джерзі Сіті, 1917. С. 70–73.
321. Недошитко І. Інформаційний простір українців у США. *Гілея*. 2012. Вип. 58. С. 688–696.
322. Остапець Ю., Андріїв О. Держава та церква в США. Роль та місце української діаспори в США. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/26/17.pdf>
323. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). К., 1996. 188 с.

324. Падох Я. УНС у неспинному змаганні за ріст і розвиток. *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу*. 1894 – 1969. Джерзі Ситі – Нью Йорк, 1969. С. 64. Бачинський Ю. Українська еміграція т. 1: Українська імміграція в З'єдинених Державах Америки. Львів, 1914. С. 408.
325. Пасічник В. Ольга Сухобокова – історикиня, яка створила популярний “діаспорський” проєкт і згуртувала 120 тисяч українців. URL: <https://ukrainky.com.ua/znaj-nashu-olga-suhobokova-istorykynya-yaka-na-entuziazmi-stvoryla-najpopulyarnishyj-diasporskyj-proyekt-i-zgurtuvala-100-tysyach-ukrayincziv/>
326. Плав'юк М. Україна – життя моє: в 3 т. Т. 1. Від селянського сина – до державника. Терен В., Хорунжий Ю. Київ: Видавництво ім. О. Теліги. 2002. 350 с.: іл.
327. Плазова Т. Суспільно-політична та культурно-просвітницька діяльність наукових осередків української діаспори в США. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Львів, 2010. Вип. 22. С. 28–33.
328. Раєвич Т. І. Діаспора як ентополітична категорія. *Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 9-10 жовтня 2014 р.)*. Луцьк, 2014. С. 89–93.
329. Роде наш прекрасний: Матеріали Всесвітнього форуму українців 21-24 серпня 1992 р. Тернопіль, 1993. 132 с.
330. Романько І. Історія та культура української діаспори. Навчальний посібник. Частина друга. Кропивницький: Видавництво ЛА НАУ, 2020. 260 с.
331. Рубанець М. Українці в Америці. *Людина і світ*. 1994. № 3–4. С. 8–15.
332. Рубанець М. Українці в Америці. *Людина і світ*. 1994. № 5–6. С. 2–11.
333. Рубанець М. Українці в Америці. *Людина і світ*. 1994. № 7. С. 6–12.
334. Селешук Г. Сучасні методологічні підходи до аналізу міграційних процесів. *Українознавчий альманах*. Київ, 2014. Вип. 15. С. 9–10.

335. Сидоренко А. Керівник української служби «Голосу Америки» полковник В. Кедровський: діяльність на еміграції (1921 – 1970). *Українська служба «Голосу Америки»: американська історія для України і з Україною, 1949–2019: збірник наукових статей та матеріалів, присвячений 70-річчю Української служби «Голосу Америки» / під ред. А. Кармазина, О. Машевського, О. Сухобокової*. Клівленд, 2020. С. 166–177.
336. Січинський М. Народна справа в Америці. Нью-Йорк, 1919. 56 с.
337. Сковронська І. Українська еміграційна преса США і Канади як чинник утвердження української державності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: збірник наукових праць*. Львів, 2016. Вип. 850: Юридичні науки. С. 361–366.
338. Слободян Р. Замість передмови. *Лука Мишуга. Збірник*. Джер-Сіті; Нью-Йорк, 1973. С. 2–8.
339. Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної спортової традиції. Львів, 2017. 232 с.
340. Соляр І. Зовнішні орієнтації партій національно-державницького табору у Західній Україні (1923 – 1939). Львів, 2011. 360 с.
341. Сорокіна О. Архівні фонди як джерела діяльності українських емігрантів ХХ століття. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Київ, 2014. Вип. 5: Історія. С. 55–58.
342. Стахів М. Наше минуле і майбутнє в Америці: з історії української імміграції в З'єднаних Державах Америки та її організаційних змагань. Скрантон, 1950. 96 с.
343. Стерчо П. Степан Куропась – з ласки Божої діяч. *Свобода*. 1985. 9 жовтня. С. 2.
344. Сухобокова О. Консолідація української діаспори США та її інтеграція у політичне життя держави. *Вісник КНУ. Історія*. 2012. Вип. 112. К. С. 47–50.
345. Сухобокова О. Перша світова війна як чинник консолідації української громади США. *Вісник КНУ. Історія*. 2014. Вип. 122. К. С. 51–54.

346. Сухобокова О. Спроба створення єдиного національного фронту на еміграції українськими соціалістами в першій половині 1920-х рр. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. 2018. Т. 2. № 48. С. 88–94.
347. Сухобокова О. Створення Українського Конгресового Комітету Америки та його діяльність у період «Холодної війни». *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. Вип. 21. С. 114.
348. Сухобокова О. Українська громада США та українське питання у період Першої світової війни. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 151–161.
349. Сухобокова О. Український конгресовий комітет Америки як провідна організація української діаспори США. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми новітньої історії зарубіжних країн» (до 105-ї річниці з дня народження д.і.н., проф. В.Я. Тарасенка та 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Державою Ізраїль)*. Збірник наук. статей. Київ: Логос, 2013. С. 201–205.
350. Трембіцький В. Лука Мишуга – представник Галицької держави у Вашингтоні. *Лука Мишуга. Збірник*. Джер-Сіті; Нью-Йорк, 1973. С. 125–138.
351. Тригуб П., Мерфі Н. Українська діаспора в США: збереження традицій національної культури (історіографія проблеми). *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили*. Миколаїв, 2007. Вип. 61. Т. 74. С. 123–125.
352. Трохим Н. Преса української еміграції 20–30-х рр. ХХ ст. на американському континенті: особливості предмета дослідження. *Теле- та радіожурналістика: збірник наукових праць*. Львів, 2010. Вип. 9. Ч. 1. С. 90–96.
353. Трощинський В. Зберігаючи українську самобутність. К., 1992.

354. Трощинський В., Шевченко А. Українці в світі. К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999.
355. У співпраці та єднанні увійдемо в ХХІ століття. Матеріали II Всесвітнього форуму українців. Київ: Фенікс, 1997. 156 с.
356. Україна воскресла в Америці». *Ювілейний альманах у 75-річчя Українського народного союзу. 1894 – 1969.* Джерзі Сіті – Нью Йорк, 1969. С. 18.
357. Українська рада в Америці. *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1919.* Джерзі Сіті, 1918. С. 38–43.
358. Українська служба «Голосу Америки»: американська історія для України і з Україною, 1949–2019: збірник наукових статей та матеріалів, присвячений 70-річчю Української служби «Голосу Америки» / під ред. А. Кармазина, О. Машевського, О. Сухобокової. Клівленд, 2020. 191 с.
359. Хімяк О. Газета «Діло» та її вплив на формування політичної свідомості українців Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ століття). URL: https://vlp.com.ua/files/09_75.pdf
360. Шваб А. Динаміка еміграційного руху з Волині в міжвоєнний період. *Питання історії нового і новітнього часу: Збірник наукових статей.* Чернівці, 1995. Вип. 4. Ч. 1. С. 75–83.
361. Шваб А. Соціальна структура міжвоєнної еміграції з Волині. *Питання історії нового і новітнього часу: збірник наукових статей.* Чернівці, 2000. Вип. 7. С. 279–289.
362. Швагуляк М. «Пацифікація». Польська репресивна акція у Галичині 1930 року і українська суспільність. Львів, 1993. 52 с.
363. Шлепаков А. Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець ХІХ – початок ХХ ст. К.: Вид-во АН УРСР 1960. 259 с.
364. Шлепаков А., Буркут І., Васильєва Л. Українці в зарубіжному світі. К.: Наук. думка, 1991. 258 с.

365. Шпонтанк О. Закарпатська діаспора в Америці (1870–1960 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Ужгород, 2007. Вип. 19. С. 86–92.
366. Що означає поняття «українська діаспора»? URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/450737/mod_resource/content/2/Поняття_Українська_діаспора.pdf
367. Brzoza Cz. Ukraińcy w izbach ustawodawczych Drugiej Rzeczypospolitej. *Ukraińskie tradycje parlamentarne. XIX–XX wiek*. Kraków, 2006. S. 185–208.
368. Chyz Y. The Ukrainian Immigrants in the United States. Scranton, Pennsylvania: The Ukrainian Workingmen's Association, 1939 (reprint).
369. Chyz Y. Ukrainski Emigranty na Hawayach (Ukrainian Immigrants in Hawaii), in Almanac of the Ukrainian Workingmen's Association for 1936. Scranton, 1935. 212 p.
370. Davis J. The Russians and Ruthenians in America. NY: George H. Doran Company, 1922. 125 c.
371. Halich W. Economic Aspects of Ukrainian Activity in the United States. *University of Iowa Studies*. 1934. Vol. X. № 3. P. 34–37.
372. Kuropas M. The Ukrainians in America. Minneapolis, 1972. 86 p.
373. Tomczyk R. Ukraińska Partia Radykalna w II Rzeczypospolitej. 1918–1926. Szczecin, 2007. 284 s.
374. Ukrainians in the United States, by Wasyl Halich, PH. D. Chicago, Ill., The University of Chicago Press [1937]. XIII. 174 p.
375. 25 років Українського Робітничого Союзу: Заснування Українського Робітничого Союзу. *Ювілейний календар Українського Робітничого Союзу на рік 1935*. Scranton, Pa.: накладом Укр. Робітн. Союзу, 1934. С. 45–62.
376. 30-31 жовтня 1915 р. у Нью-Йорку відбувся Перший український сейм в Америці. URL: <http://www.diaspora.ua>

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ І.М. КРАВЧУК

Фахові публікації в українських та іноземних виданнях

1. Behei I., Kravchuk I. «Union of Ukrainian Organizations in America»: Prerequisites of its Creation, Stages and Directions of Activity (1922–1940). *East European Historical Bulletin*. 2023. № 28. P. 134–142. **(Web of Science)**

(Особисто автору належить 70 %)

2. Кравчук І.М. «Людина великої ідеї, кришталевого характеру, невтомної праці»: громадсько-політична діяльність Луки Мишуги в еміграції (1921–1955). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2023. Вип. 38. С. 279–288.

3. Кравчук І.М. Особливості створення Об'єднання українських організацій в Америці. *Новітня доба*. 2024. Вип. 12. С. 141–148.

4. Kravchuk I., Vanyurskyi M. The emergence of a socio-cultural and political movement among Ukrainians in the USA at the end XIX – at the beginning of the XX century. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2024. № 139. S. 38–42.

(Особисто автору належить 80 %)

Стаття, яка додатково відображає результати дисертаційної роботи

5. Кравчук І.М., Ванюрський М.Ю. Рівень національної свідомості українських емігрантів у США наприкінці XIX – на початку XX ст. *Advanced top technology*. 2024. № 1. С. 47–48.

(Особисто автору належить 80 %)

Статті апробаційного характеру

6. Кравчук І.М., Ванюрський М.Ю. Руський Народний Союз: особливості створення, діяльність (кінець XIX – початок XX ст.). *Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives: collection of scientific papers «Scientia» with Proceedings of the VIII International Scientific and Theoretical Conference (August 30, 2024, Vilnius, Republic of Lithuania)*. Vilnius, 2024. S. 60–62.

(Особисто автору належить 80 %)

7. Кравчук І.М., Ванюрський М.Ю. Політизація національно-культурного руху українців у США на початку ХХ ст. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень: збірник наукових праць з матеріалами VIII Міжнародної наукової конференції (м. Рівне, 30 серпня, 2024 р.)*. Вінниця, 2024. С. 143–144.

(Особисто автору належить 80 %)

8. Кравчук І.М., Ванюрський М.Ю. Українські громадсько-політичні та національно-культурні організації у США: особливості створення у роки Першої світової війни. *Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (September 6-8, 2024, Hamburg, Germany)*. Hamburg, 2024. С. 122–125.

(Особисто автору належить 80 %)

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Міжнародна наукова конференція «Етнічні конфлікти у роки Другої світової війни: досвід Центрально-Східної Європи» (Луцьк – Шацьк, 2016).

XI Наукові читання імені академіка Ярослава Ісаєвича на тему: «Культура в контексті війни» (Львів, 2023).

Круглий стіл «Війна і суспільство» (Львів, 2023).

VIII International Scientific and Theoretical Conference «Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives» (Vilnius, Republic of Lithuania, 2024).

VIII Міжнародна наукова конференція «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень (Рівне, 2024).

VIII International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (Hamburg, Germany, 2024).

Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми дослідження українського визвольного руху ХХ століття» (Львів, 2024).